INNOCENTII CIRONII

OPERA IN IVS CANONICVM,

QVORVM ELENCHVM SEQVENS PAGINA EXHIBET.

Elenchus Operum.

QVINTA ANTIQVA COMPILATIO
Decretalium Honorij III. ex MSS. Codd. nunc primùm edita, cum Notis.

PARATITLA IN QVINQVE LIBROS
Decretalium Gregorij IX.

OBSERVATIONVM IN IVS CANONICVM
Libri quinque.

QVINTA COMPILATIO
EPISTOLARVM DECRETALIVM
HONORII III. PONT. MAX.

Nunc recèns è tribus vett. M.SS. in lucem data, & Notis illuſtrata,

Studio, & induſtriâ INNOCENTII CIRONII, Iuris vtriuſque Profeſſoris, Canonici, ac Eccleſiæ, & Academiæ Toloſanæ Cancellarij.

Cum duplici Indice, primo, Titulorum, altero rerum verborúmque Alphabetico.

TOLOSÆ,
Apud ARNALDVM COLOMERIVM, Regis, & Academiæ Toloſanæ Typographum.

M. DC. XLV.
Cum priuilegio Regis.

VIRO

ILLVSTRISSIMO

DOMINO,

D. PETRO SEGVERIO

FRANCIÆ CANCELLARIO,

INNOCENTIVS CIRONIVS

F.

ONVMENTVM istud Iuris Pontificij diù latuit penè obliuioni mandatum, ita vt postremis temporibus eruditorum etiam diligentiam effugerit. Nec mirum, si tandiu tenebris obuolutum remansit, si luce caruit quâ posset illustrari, & in apertum prodire, Solem Gallia non habebat. Et licèt summa Ecclesiastici Iuris sydera eduxerit, verus tamen Sol deerat, quem ad hæc tempora mundi Opifex reseruauit. Te, inquam, huius regni Nomophylacem, Patrem Francici Imperij, Βασιλείαν ἀπόῤῥωγα;

ac ſummum Iuſtitiæ lumen, qui huius Operis caligini lucem præſtares. Æquum enim fuit, vt qui clauum Reipublicæ tenes, cuius arbitrio leges & Iura omnia nomen & autoritatem ſumunt, ſi quod vtilitatis publicæ incrementum expectent, hoc à tua innata, beneuolentia accipiant, nec alienos potiùs, quàm tuos omni planè litterarum & ſcientiarum cognitione illuſtres oculos, vt veros & legitimos Iudices experiantur. In hoc ego negotio, & ſumma Iuris Canonici parte, ſi quid laboris impenderim, eâdem quâ ſoles frontis ſerenitate probabis; & ſi quid tuæ ſummæ dignitatis ſplendore ac reuerentiâ minùs dignum protulerim, ſilentij tui calculo prænotatum, erit inſtar omnis cenſuræ, quam æquiorem, quàm par ſit, pro tua humanitate, gratia, ac præſidio ſingulari expecto. Vnicum mihi in tanto hoc meo obſequio moleſtiæ argumentum ſubeſt, quòd ægritudinis, quam vix intermiſſam patior, impedimentum, hanc meam operam pro officij mei debito tibi repræſentare non ſinat, Vale, Tolosâ, Kal. Ianuarij, M.DC.XLV.

AD LECTOREM.

CVR Antonius Augustinus quatuor antiquas Decretalium Collectiones edi curauerit, quintam, quæ est Honorij tertij omiserit, non video: eius industriam & diligentiam effugisse vix suspicari velim, qui reconditiora quæque Iuris Pontificij, & litterarum omnium monumenta reuoluerat, cùm & viros suæ ætatis egregios illam habuisse compertum sit, Cuiacium nempe, Contium, & alios. Consultiùs ego causam exquirens in omnibus ferè codicibus manuscriptis quintam hanc defuisse aduerti, & quamvis accuratissimorum virorum consilium exegerim, neminem tamen nactus sum, qui eam vidisse, aut alicubi extare asseruerit. Multis annis curiosiùs ac diligentiùs in tali negotio exactis, spem omnem abiecceram, cùm minùs in animo id habens, in veteris Bibliothecæ Albiensis ruderibus tres Codices manuscriptos puluere, situ, & pedore confectos feliciter reperi. Hoc Opus diu apud me latēre non sum passus, quin publico darem iam à multis annis expetitum: eo quòd in eo quamplurima & singularia, siue huius Iuris cognitionem, siue illorum temporum, quibus Honorius vixit, historiæ seriem spectemus, reperiantur, quæ sanè in Compilatione Decretalium Gregorij Noni desiderantur. Hanc ego prouinciam ideò libentiùs suscepi, ac Notis quibusdam illustrare tentaui, quòd huius Compilationis Interpretem nullum in manuscriptis repererim, licèt aliis quatuor adiectæ ad marginem glossæ sint; tribus quidem primis Vincentij, Alani, Tancredi, Laurentij, & Rogerij, qui & à suis antecessoribus Siluestro, Ruffino, Ioanne Hispano, Ioanne Fauentino, & aliis hauserant, vt testatur Ioannes Andreæ. In quartã verò Ioannis Teutonici, & quorundam aliorum Scholia nobis exhibuit ipse Antonius Augustinus. Ad quintam verò Collectionem neminem alium Interpretem adfert Ioannes Andreæ quàm Ioannem Albanum, Fauentinum Episcopum, cuius glossas quis viderit ignoro. Idcircò libentiùs leuia quædam Scholia huic adiiciendi animum appuli, in quibus nihil ferè quod in eruditissimis Decretalium Glossis expositum sit repetere, sed ea tantùm quæ pro Iuris huius cognitione omissa fuerunt, aut ad historiæ fidem faciũt, proponere operæpretium existimaui. Quod quidem negotium feliciùs exegissem, si integrum Honorij Registrum videre licuisset, ex quo velut è proprio fonte veritatem omnem, quæ quibusdam

tenebris obruitur, eruissem. Illud quidem à viro Doctissimo Chesneo qui Historiæ Francorum Scriptores edi procurauit, expectare poteram, sed eo iam fato functo ab hac spe decidi. In hoc sanè proposito nouum genus scribendi reperies , nec enim in Iuris Canonici expositione tantùm, sed etiam in historica narratione operam insumpsi, quia & vtrumque maximè prodesse visum fuit: quippe Epistolæ Honorij, sicut & antecessorum Pontificum è quibus hæ Compilationes congestæ sunt, illorum temporum res, lites, & negotia Antistitum, Principum, Regnorum, Vrbium, familiarum illustrium, & priuatarum, Ecclesiarum quoque & Monasteriorum statum pertractarunt. Ita factum vt in hac elucidatione ad euoluendos variæ Historiæ Libros & Autores, non parum laboris impendere necesse fuerit. Huic curæ meorum studiorum fidissimum consortem adhibui Ioannem Parrin, virum in hoc genere, sicut & in bonarum artium cognitione maximè versatum, cui equidem summam huius operæ partem debere me ingenuè profiteor. Plura forsitan quàm optauerim digna erunt tuâ censurâ & castigatione, quæ libenter & æquo animo examini tuo emendanda & dispungenda relinquo, præter ea quæ inter Typographi manus iniuriam passa sunt, cùm diuturna ἀῤῥωστία, quominùs huic labori sedulò incumberem & vires & animum abstulerit. Piaculum sanè ingens mihi foret silere quantùm mihi profuerit singularis humanitas Illustrissimi & eruditissimi nostri Protopræsulis Tolosani, cuius litteraria supellex non tantùm amplitudine & copiâ Librorum, sed etiam exquisitorum Autorum multitudine commendanda, faciliorem mihi viam aperuit, & ex hac diuite penu tenuitatem meam auxi, & vberiùs ad exitum perduxi; *Vale.*

APPROBATIO.

OPERA in Ius Canonicum hoc volumine contenta, à Clarissimo ac præstantissimo viro, DOMINO INNOCENTIO CIRONIO, Iuris vtriusque professore, Canonico & Cancellario meritissimo Ecclesiæ, & Vniuersitatis Tolosanæ, summo studio elaborata à nobis accuratè & maxima cum voluptate perlecta, non modò sunt conformia in omnibus doctrinæ Catholicæ; verùm etiam pro solida & non vulgari eruditione, quam complectuntur, tantam lucem iis, quæ ad vniuersum Ius Canonicum pertinent, afferunt, vt maximo adiumento futura sint ad perspicuam illorum intelligentiam, ideóque publico Ecclesiæ, & priuato Iuris Canonici studiosorum bono intersit, ea quamprimùm prælo mandari; in quorum fidem subscripsimus, Tolosæ pridie idus Decembris, anno millesimo, sexcentesimo, quadragesimo quarto.

G. DE PELISSIER, Sacræ facultatis Theologiæ Professor Regius, & Decanus.
F. SIMPLICIANVS, Professor Regius, Augustinianus.

TITVLORVM QVINQVE Librorum Compilationis Honorij III. PP. Index Alphabeticus.

A

Errata quæ irrepserunt in quintam Compilationem.

PAgina, 13. de primicerij, lege, *de primicerio* p. 14. lin. 26. vocatur, leg. *vocantur*. p. 30. lin. 33. qui hic leg. *quibus*. p. 30. lin. 6. Bernardus Papiensis leg. *Laurentius*. p. 35. ἐξοφθαλμοὶ leg. ἐξοφθαλμος p. 48. lig. 34. quæ Abbati, leg. *Abbatia*. p. 53. lin. 8. Cardinalis leg. *Cardinali*. p. 145. lin. 23. Epist. adde 485. *Ead. Lin.* Lingonensi leg. *Eboracensi*. p. 153. lin. 4. dele *nam*. ibid. hæc peregrinatio leg. *hanc peregrinationem*. ead. lin. [illegible], leg. [illegible]. p. 196. lin. 2. exigeres leg. *exigere*.

EXTRAIT
DV PRIVILEGE DV ROY.

OVIS PAR LA GRACE DE DIEV ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE; A nos amés & feaux Conseillers les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maistres de Requestes ordinaires de nostre Hostel, Baillifs, Seneschaux, ou leurs Lieutenans, & à tous nos autres Iusticiers & Officiers qu'il appartiendra, Salut. Nostre cher & bien-amé Pierre Bosc Marchand Libraire de nostre bonne Ville de Tolose, nous a fait dire & remonstrer quil a recouuré vn Liure intitulé, *Innocentij Cironij, Ecclesiæ & Academiæ Tolosanæ Cancellarij, Opera in ius Canonicum*, qu'il desire faire imprimer, vendre & debiter, mais il craint que quelques autres ne le voulussent contrefaire, ce quiluy causeroit vn notable dommage. C'est pourquoy il nous a bien-humblement requis nos Lettres. A ces causes, desirant fauorablement traicter ledit exposant, Nous luy auons permis & permettons par ces presentes, d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter ledit Liure, en tel volume, marge, & caractere que bon luy semblera, durant le temps & espace de dix ans finis & accomplis, du iour qu'il sera acheué d'imprimer pour la premiere fois, faisant tres-expresses inhibitions & defenses à toutes personnes de quelque qualité & condition qu'ils soient, de l'imprimer ou faire imprimer, vendre ny debiter en tous les lieux de nostre obeïssance, mesme aux forains ou estrangers, d'en apporter ou enuoyer en quelque façon ny maniere que ce soit en cettuy nostre Royaume, sans le consentement dudit exposant, sous pretexte d'augmentation, correction, changement de titre, ou en quelque autre sorte ou maniere que ce soit, à peine de trois mil liures d'amande par chacun des contreuenans; sçauoir vn tiers à Nous, vn tiers à l'Hostel Dieu de nostre bonne ville de Paris, & l'autre tiers audit exposant, confiscation des exemplaires contrefaits, & de tous despens dommages & interests, à condition qu'il sera mis deux exemplaires dudit Liure en nostre Bibliotheque publique, & vn autre en celle de nostre tres-cher & feal le Sieur Seguier, Cheualier, Chancelier de France, auant de l'exposer en vente, à peine de nullité des presentes, du contenu desquelles nous vous mandons faire jouyr & vser plainement & paisiblemēt ledit exposant & tous autres qui auront droit de luy, sans qu'il luy soit donné aucun trouble ny empeschement. Voulons aussi qu'en mettant à la fin ou au commencement dudit Liure, vn extrait des presentes, elles soient tenuës pour deuëment signifiées, & que foy y soit adioustée, & aux copies collationnées par vn de nos amez & feaux Conseillers & Secretaires, comme à l'Original. Mandons au premier nostre Huissier ou Sergent sur ce requis, faire pour l'execution des presentes

toutes saisies & exploits necessaires, sans demander aucune permission : Car tel est nostre plaisir, nonobstant clameur de Haro, Chartre Normande, ou autres lettres à ce contraires. Donné à Paris, le 16. iour de Septembre, l'an de Grace mil six cens quarante cinq. Et de nostre Regne le troisiesme. Signé par le Roy en son Conseil, CRAMOISY. Et seellé du grand seel en cire jaune, sur simple queüe.

Ledit Pierre Bosc a transporté la moitié de sondit Priuilege à Arnaud Colomiez.

Acheué d'imprimer pour la premiere fois, le 15. *Octobre* 1645.

QVINTA COMPILATIO DECRETALIVM, CVM NOTIS.

TITVLVS I.

De Constitutionibus.

HONORIVS EPISCOPVS, SERVVS SERVORVM Dei, dilecto filio, Magistro Tancredo, Archidiacono Bononiensi, salutem, & Apostolicam benedictionem.

CAPVT I.

NOVÆ causarum emergentium quæstiones nouis exigunt decisionibus terminari, vt singulis morbis, competentibus remedijs deputatis, ius suum cuique salubriter tribuatur. Licet igitur à quibusdam prædecessoribus nostris, per ea quæ suis temporibus sunt decisa, forma futuris negotijs prouidè sit relicta: quia tamen prodiga rerum natura, secundùm varietates multiplicium casuum, parit quotidiè nouas causas; nos quasdam Epistolas Decretales super his, quæ nostris suborta temporibus, per nos, vel fratres nostros decidimus, vel etiam alijs de ipsorum consilio commisimus decidenda, compilari fecimus; & tibi sub Bulla nostra duximus destinandas: quocirca discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus eis solenniter publicatis, absque vllo scrupulo dubitationis vtaris, & ab alijs recipi facias, tam in iudicijs, quam in scholis.

Non ponitur.

ONORIVS III. succeſſor Innocentij III. in multis ipſum imitatus, Epiſtolas edidit Decretales decem libris comprehenſas, iuxta numerum decem annorum quibus Eccleſiam rexit, & contra hoſtes ſedis Apoſtolicæ feliciter defendit: ſicut fecit Innocentius III. qui iuxta ſexdecim annos ſui pontificatus in totidem libros ſuas Epiſtolas digeſſit. Quidam exiſtimant Tancredum, de quo hîc agitur, Archidiaconum Bononienſem, iuris profeſſorem eximium, Honorij iuſſu hanc Compilationem edidiſſe, inter quos fuit Antonius Auguſtinus Archiepiſcopus Tarraconenſis: contra cuius ſententiam facit prima Conſtitutio huius cōpilationis, quam ad ipſum Tancredum dirigit Honorius, additque ſe Epiſtolas Decretales compilari feciſſe, quas poſtea ſub Bulla ipſi Tancredo deſtinauit, vt tā in iudicijs, quām in Scholis eis vteretur, & ab alijs recipi faceret. Scio quibuſdam viſum fuiſſe, quamuis id Honorius ſcripſerit, non tamen inde ſequi quin Tancredus ipſe collector fuerit. Huius opinionis nullam coniecturam video. Nam quamuis Iuſtinianus Triboniano iuris ciuilis collectionem exſequi mandauerit, ex ipſa tamen conſtitutione ad eundem Tribonianum dilucidè conſtat, Iuriſconſultorum diuerſa reſponſa & volumina congerendi negotium demandaſſe; quod Tancredo delatum non agnoſcitur. Ratio verò cur Honorius iubeat Tancredo hanc conſtitutionem Bononiæ publicare eſt, quia Poteſtas & populus Bononienſis ſeſe iunxerat fœdere cum Othone Imp. Ideò Innocentius III. ſub pœna excommunicationis & Scholarum tranſlationis deſiſtere iubet populo Bononienſi *Epiſt. 79. lib. 2.* qua in pertinacia contra ſedem Apoſtolicam remanſerat, licèt antea Otho ab Innocentio III. depoſitus, & in eius locum ſuffectus Fridericus fuiſſet.

Honorius Papa III. Bononienſi Epiſcopo.

Capvt II.

Ouerit Fraternitas tua, quòd Nos in Baſilica principis Apoſtolorum, præſente Reuerendiſſimo in Chriſto filio noſtro, illuſtri Romanorum Imperatore & ſemper Auguſto, in celebratione Miſſarum, poſtquàm capiti ſuo impoſuimus Imperij diadema, de conſenſu fratrum noſtrorum [a] accenſis candelis, excommunicauimus ex parte Dei omnipotentis, auctoritate quoque Apoſtolorum Petri & Pauli, & noſtrâ, omnes Hæreticos vtriuſque ſexus, quocumque nomine cenſeantur, & fautores, receptatores, & defenſores eorum; nec non & qui de cetero ſeruari fecerint [b] ſtatuta edita, & conſuetudines, vel potiùs abuſiones introductas contra Eccleſiæ libertatem, & niſi ea de [c] Capitularibus infra duos menſes, poſt huius publicationem ſententiæ, fecerint amoueri. Item excommunicauimus ſtatutarios, & ſcriptores ſtatutorum ipſorum, necnon Poteſtates, Conſules, & Rectores, & Conſiliarios locorum, vbi de cetero huiuſmodi ſtatuta, vel conſuetudines editæ fuerint, vel ſeruatæ: necnon & illos qui ſecundùm ea Capitularia præſumpſerint iudicare, vel in publicam formam ſcribere iudicata.

HÆC Constitutio scripta est Episcopo Bononiensi, Henrico *dalla Fratta*, & quæ refertur in *cap. Nouerit.49. de sent excommun.* in qua tamen nulla fit mentio Friderici. Huius Episcopi Bononiensis intererat bona Ecclesiæ suæ confirmari, quorum ius in dubium reuocabatur, vt scribit Abbas Vrspergensis, & ipse Honorius *Epist.* 572. qui vt refert Bzouius *ad ann.* 1218. *num.* 11. consuetudines contra libertatem Ecclesiæ à Bononiensibus, Spoletanis, Narniensibus, Ferrariensibus, Villæ Medianæ, & Montis Falisci ciuitatibus temere editas, concessiones quoque, ac donationes patrimonij sancti Petri irritas esse decreuit. Ciuitas equidem Bononiensis, & ferè omnes ciuitates, quę ad Ecclesiam pertinent, rebellarāt, & vexillum in quo maiusculis litteris erat descriptum, LIBERTAS, fecerant, vt refert Anonymus *in vita Gregorij XI.* edita per C. V. Franciscum Bosquetum, ex Bibliotheca Fuxensi. Othone vero Imperatore mortuo, Fridericus imperium ab Honorio per Abbatem Fuldensem Romā missū impetrauit, tum deinde inunctus est, & coronatus eā conditione, vt libertatibus Ecclesiæ restitutis, inuestituris & electionibus Episcopatuum renunciaret, terrásque in Sicilia iuris Ecclesiastici redderet.

a CANDELIS ACCENSIS.] Nec id apposuit Raimundus in *dicto cap Nouerit.* quibus verbis tangit formam & modum maioris excommunicationis, de qua Matthæus Paris sub Celestino II. anno 1143. & Concilium Lemouicense II. Quæ quidem refertur in *can. debent.*11. *q.*3. Idémque obseruauit Innocentius IV. aduersus eundem Fridericum II. in Concilio Lugdun. IV. & antea Alexander III. cùm ageretur de pace inter ipsum & Fridericum Ænobarbum: *Papa excommunicauit eos qui pacem infringebant, & sicut hæ candelæ extinguuntur, sic eorum animæ æterna visionis lumine priuentur: cumque candelæ essent proiectæ de manibus, Imperator alta voce cum alijs fiat, fiat, exclamauit*, vt refertur in Chronico Romualdi Salernitani. Vide quoque Cæsarium *lib.* 2. *cap.* 9. de Lupoldo Vvormatiæ Episcopo, qui eò dementiæ venit, vt sicut fautor Philippi in diuersis locis Innocentium III. ardentibus candelis excommunicaret.

b STATVTA ET CONSVETVDINES.] Similiter scribit Honorius Episcopo Ferentino, & conqueritur de statutis a populo Pisano editis, quæ sub pœna excommunicationis è Capitularibus ciuitatis eradi iubet *in cap. grauem, infr. de sent. excom.* quamuis antea fuissent correcta à Legatis Apostolicæ sedis a Celestino III. missis, & quę sine dubio Pisani in priorem statum contra Ecclesię libertates restituerāt, vt clarè patet ex *Epist.* 559. Innocentij III. *ad Archiep. clerū, & ciues Pisanos, lib.* 1. *Registri.*

c CAPITVLARIVS.] Capitularia sunt libri ciuitatū quibus decreta, statuta, & consuetudines inseruntur: & ita Glossa interpretatur rectè apud Gregor. Vox est noua, vt quidam existimarunt. Capitula tamen & Capitularia pro eodem sumi promiscuè notat Lexicon Papiæ, & probatur ex *cap.* 143. *lib.* 1. *Capitular. Caroli Magni: Per Capitula nostra in toto regno mandauimus*, Tomo 2. Conciliorum Sirmondi, *tit. de Synodis, & de Capitularibus quæ in ijsdem edita feruntur.* Iuo Carnot. *Epist.* 171. librum Capitulorum regalium citat: Alij *Capitulum* cum *Capitolio* confundunt: Palladius de monachis Ægyptijs, τὰ καπιτώλια τῶν μοναχῶν vocat, Itali *Capitol*, & inde Consules Tolosani sub *Capitolinorum*, &, *Capitulariorum* nomine passim in veteribus actis reperiuntur.

Fredericus Imperator, cunctis quos Clementia nostra regit imperium.

CAPVT III.

AD honorem Dei omnipotentis, & Ecclesiæ sanctæ Dei, die quo de manu sacratissimi Patris nostri Honorii III. Summi Pontificis, suscepimus Imperii diadema, leges edidimus, quas præsenti paginâ fecimus annotari. a Hâc edictali lege irritamus, & præcipimus Non ponitur.

irrita nuntiari omnia ſtatuta & conſuetudines , quæ ciuitates vel loca , Poteſtates , Conſules , vel quæcumque aliæ perſonæ contra libertates Eccleſiæ , ac perſonas Eccleſiaſticas edere , vel ſeruare tentatunt , aduersùs Canonicas vel Imperiales ſanctiones ; & ea de Capitularibus ſuis mandamus infra duos menſes poſt huius publicationem edicti penitus aboleri, & ſi de cetero ſimilia attentauerint, ipſo iure decernimus eſſe nulla, & eos ſuâ iuriſdictione priuaros ; nec non locum vbi deinceps talia præſumpta fuerint, banno mille marcharum præcipimus ſubiacere. Poreſtares verò, Conſules, Rectores , ſtarurarii , & ſcriptores dictorum ſtatutorum , necnon Conſiliarii locorum ipſorum , & qui ſecundùm ſtatuta & conſuetudines memoratas iudicauerint, ſint extunc ipſo iure infames ; quorum ſententias , & actus alios legirimos ſtatuimus aliquatenùs non tenere : qui ſi per annum huius noſtræ Conſtitutionis inuenti fuerint contemprores , bona eorum per totum Imperium mandamus inpunè ab omnibus occupari , ſaluis omnibus nihilominùs aliis pœnis contra tales in generali Concilio promulgaris.

IN hac Compilatione adiecta eſt Conſtitutio Friderici , quam laudauit & confirmauit Honorius , vtpotè in vtilitatem omnium Chriſtianorum editam , quâ exſequitur ſibi ab ipſo Honorio præſcripta ; cuius pars refertur in *auth. caſſa. C. de ſacroſ. Eccleſ.* & alibi : lata eſt præcipuè contra Hæreticos Gazaros , Patarenos, Leoniſtas, & alios, *auth. Gazaros, C. de Hæretic.* atque etiam contra ciuitates , Poteſtates , & Conſules, à quibus Eccleſiæ libertates infringebantur. Et licèt quædam ſtatuta æquitate iuris nitantur , quia tamen citra Eccleſiæ autoritatem condita ſunt, nullius ſunt momenti, *cap. Eccleſia. de conſtitut.*

a Hac Edictali] Edictum , vel lex Edictalis idem eſt , quæ omnes populos adſtringit, *l. 3. C. de legib.* Hanc citò legem Fridericus contempſit , & ingratus contra ipſum Honorium ceruices erexit , ac pòſt contra Gregorium IX. & poſtremò contra Innocentium IV. qui eum in Concilio Lugdunenſi IV. ſolenniter excommunicauit, idque exemplo Friderici Ænobarbi patris ſui, qui pacem cum Alexandro III. initam ruperat. Tantum verò odium fuit dicti Friderici II. aduerſùs Eccleſiam, *vt primogenitum ſuum Henricum in carcerem poſuerit : & hoc vt aliqui dicunt* (refert Ptolemæus Lucenſis in Genealogiis) *quia Henricus fauebat Eccleſiæ, quam dictus Federicus perſequebatur , in quo carcere deceſſit.*

Capitulo Conſtantinopolitano.

Capvt IV.

T præteritæ cōtentionis deciſâ materiâ, futuris litigiis occaſio amputerur, præſenti authēticâ ſtatuimus, vt expenſæ neceſſariæ, quas Capitulum Conſtanrinopolitanum , vel eius Nuntij, vacāte ſede, pro electionis negotio fecerint, de bonis Patriarcharus fiant totaliter, vel reddantur, dummodò ipſi bona decedentis Patriarchæ non occupent , vel vſurpent.

HOc Caput scriptum est Capitulo Constantinopolitano. Honorius præteritam contentionem circa electionem Patriarchæ tangit. Verba, *Præterita contentionis*, &c. omissa sunt à Raimundo *in cap.45.de elect.* Post obitum Thomæ primi Patriarchæ anno 1211. magna & longa dissensio fuit inter Capitulum Ecclesiæ Constantinop. & Venetos, ac alios qui ius electionis prætendebant. Lis autem inter Archiepiscopum Heracliensem, vt vult *cap. 6. Compilationis* 4. (non Eradiensem, vt est in Editione Gregorii) & L.Plebanum sancti Pauli Venetiis. Imò inter alios plures tumultuariè electos fuit, vt docet Innocentii III. Registrum pluribus locis; in fauorem tamen cuius decisa fuerit non inuenitur. Illustris Apamiensis Episcopus ad annum 18. Innocentii III. *nu.* 12. vult neminem ex illis electum fuisse, sed alium quempiam nomine Matthæum, ex eo quòd Robertum Imperatorem quinquennio pòst à Matthæo Patriarcha coronatum fuisse referat ex quodam Chronico M. S. cuius tamen nulla mentio inter Patriarchas Constantinopolitanos fit à Chronologis. Imo ab anno 1222. quo Robertus Imperator Constantinopolitanus receptus fuit, nullum alium præter Germanum II. vsque ad Methodium sub Balduino Imperatore Patriarcham fuisse comperimus.

a Dvmmodo.] Bona decedentis Episcopi à Capitulo futuro Episcopo reseruari debent, custodia enim clero, siue Capitulo datur, *Can. hac huius.* 12. *q.* 2. aut si clerus, vel Capitulum non sit, Metropolitanus curam habet, *Can non liceat. ead.* vel potiùs Oeconomus constituitur, *cap. cùm vos.* in 1. *Compilatione. de offic. & potest. prælat.* & *extra. eod.* siquidem in omnibus Ecclesiis Oeconomum præfici decreuit Concilium Chalcedonense, in *Can. quia in quibusdam.* 89. *d.* ὥστε ἐκ ἀδιαμάρτυρον εἶναι τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας.

a Episcopo & Cantori Cabilonensi, & b Abbati de Firmitate, Cabilonensis Diœcesis.

Capvt V.

EX parte venerabilis Fratris nostri c Episcopi Eduensis fuit propositum coram nobis, quòd Canonici Eduenses propriis commodis inhiantes, d præbendarum numerum ab antiquo in Ecclesia Eduensi statutum, licèt non sint eius diminuti redditus, restrinxerunt, vt sic in temporalibus magis abundent, dum ea, de quibus valet sustentari Canonicorum numerus consuetus, tali prætextu nituntur in augmentum conuertere præbendarum: & in facti sui tuitionem, super hoc confirmationis à nobis dicuntur litteras impetrasse in communi forma. Nolentes igitur diuini numinis cultum huiusmodi occasione in Ecclesia ipsa diminui, sed potiùs augmentari: discretioni vestræ mandamus, quatenùs si præmissis veritas suffragatur, antiquum numerum facientes autoritate nostrâ seruari, præbendas quas à tempore vltimi statuti inueneritis in Ecclesia memorata vacantes, non obstante aliquâ constitutione super hoc à Canonicis ipsis factâ, vel confirmatione huius à nobis ab eisdem obtentâ, personis idoneis cum consilio eiusdem Episcopi, sublato appellationis obstaculo, conferatis.

a CABILONENSI EPISCOPO.] Durando, vel Duranno, qui sedit ab anno 1213. vsque ad annum 1225. & sepultus est in Ecclesia Firmitatis. Durannum vocat Honorius noster in rescripto M. S. apud Seuertium in Rainaldo Archiepiscopo Lugdunensi.

b ABBATI DE FIRMITATE.] Hugoni, vel Petro. Abbatia ista est ad Gronam, vulgò, *La Ferté sur Grone*, fundata in diœcesi Cabilonensi, anno Christi 1113.

c EPISCOPI EDVENSIS.] Gualteri secundi 56. Episcopi Eduensis, qui vixit vsque ad annum 1223. vel Guidonis Vergeyi 57. Episcopi. Verisimile tamen est hunc esse Galterum 2. qui valde pius erat, & in expeditione Saracenica, & aduersùs Albigenses fuit, & qui anno 1221. confirmauit numerum 30. Canonicorum in Ecclesia Belnensi.

d NVMERVM PRAEBENDARVM.] Clericorum numerus nec augeri, nec minui debet absque rationabili causa, *cap. cùm Martinus. eod.* Debet esse certus, *cap. quoniam. de vita & honest.* sub eadem matricula, ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, Id est, *ex matricula Sacerdotali* Can. 7. *Apostol.* sub eodem habitu, quem Nouellæ Iustiniani τὸ ἅγιον σχῆμα vocant. Saluianus, *sancti nominis habitum.* Ratio autem huius cap. congruit cum Nouella 3. quæ est de numero Clericorum in Ecclesia Constantinopolitana, quos sub eodem schemate viuere iubet. Cauendum ne fiat numerus vltra facultates Ecclesiæ, *cap. 2. de institut.* in 2. *compilatione*, ne penuria vagari cogat. *Can.* 118. Concil. Aquisgran. sufficit vt numerus statutus compleatur. *cap. in Ecclesia, de institution.*

a *Abbati, & Conuentui Monasterij Dolensis.*

CAPVT VI.

Non ponitur.

CVM olim super petitione prouentuum Ecclesiarum in quibus vestrum Monasterium ius obtinet facienda, inter Priores, & Capellanos ipsarum, Bituricensis Diœcesis, quæstio coram felicis memoriæ Innocentio Papa prædecessore nostro fuisset diutiùs exagitata; tandem ipse huiusmodi quæstionem sopiens prouidendo determinauit, quid Priores, quidve perciperent Capellani, sicut in eius litteris factis super prouisione huiusmodi euidenter apparet. Sed quidam Capellani Ecclesiarum ipsarum, occasione statuti Concilii generalis, quo dicitur, vt prouisio congrua per parochialium Ecclesiarum Presbyteros, non obstante patroni consuetudine assignetur, prouisionem eandem, sicut asseritis, infringere moliuntur. Quum ergo generali statuto non tollatur prouisio specialis, nos de consensu Fratrum nostrorum prouisionem iam dictam auctoritate Apostolicâ roborantes, districtiùs inhibemus, ne quis illi occasione prædictâ contraire præsumat.

a ABBATI, ET CONVENTVI DOLENSI.] Dolense, vel Burgidolense celebre Monasterium Diœcesis Bituricensis, Ordinis sancti Benedicti ad Angerim, vel Indrum, vulgò *Bourdeols*, vel, *Bourgdieux*, fundatum ab Ebbone sub Carolo Simplici. Author vitæ sancti Genulfi *cap. 7. lib. 2.* in Biblioth. Floriac. Iuo *Epist. 78.*

De Iure Patronatus Ecclesiarum quarumdam Diœcesis Bituricensis lis diu exagitata inter Priores & Capellanos siue Rectores, quos *Sacerdotes Parochiales* vocat Innocentius III. in *cap. exstirpandæ 30 de Præbend.* ac Abbatem & Conuentum Dolensem coram

dicto Innocentio fuit, vt ipse Honorius notat: Ecclesiarum nempe sancti Germani, & Mariæ Paruæ in Burgo dolensi iuxta ciuitatem Bituricensem, in quibus præsentationem Capellanorum pertinere respondet Innocentius *Epist.* 124. *lib.* 3. Nec solùm contentio erat inter Abbatem & Conuentum ex parte vna, & Priorem & Capellanos ex alia; sed etiam inter Priores & Capellanos, propter Ecclesiarum temporales prouentus, & congruam portionem, pro quibus Prior coram Abbate, Capellanus coram Archiepiscopo respondebit, vt in dicta Epistola continetur. Nec tamen sub Innocētio lis omnino decisa fuerat; quippe Capellani, seu Presbyteri propter exiguam portionem conquerebantur, fauente eis Concilio Lateranensi sub eodem Innocentio *Can.* 32. qui refertur in *dicto cap. exstirpandæ*. Et hic ratio singularis contra Capellanos affertur, nempe consuetudinis contra ius generale, quod speciali non derogare responder, in fauoris singularis erga Dolense Monasterium testimonium; quod vulgare non est: maximè quia in *dicto can* 32. Innocentius omnem consuetudinem contrariam cōdemnat. Sic hoc Monasterium magnis priuilegiis ditatum videmus ab eodem Innocentio *Epist.* 141. *eiusdem libr.* quæ non censentur abrogata per legem generalem, *cap. sanè. de priuileg.* quia tamen aliquatenùs damnosa videntur, Raimundus hoc cap. in sua compilatione omisit.

a *Potestati, & populo Paduano.*

Capvt VII.

Sicut est nostris auribus intimatum, primò, reuerentiâ diuinarum & humanarum constitutionum posthabitâ statuistis, ne quis super decimis respondeat coram iudicibus à sede Apostolica delegatis; ac demum, quia super talentum plumbi sedens iniquitas semper de malo in deterius corruit, adiecistis, vt nisi Episcopus & Clerus ciuitatis vestræ, intrà quadraginta dies, postquàm is quem contigerit in vestrum Rectorem assumi, regimen ipsius ciuitatis iurauerit, se vestris obligauerint constitutis, ex tunc eis ipsa statuta non prosint, nec eos banna publica tueantur: excogitatâ malitiâ id agere satagentes, vt si se statutis huiusmodi alligauerint, Ecclesiasticæ libertatis expertes, publicis oneribus mancipentur vt laici; si verò se illis noluerint obligare, pateant periculo personarum & rerum, vtpotè à beneficio publicæ defensionis exclusi. Certè vix possumus credere diabolicas adinuentiones huiusmodi à vobis, quos de fidei puritate toties commendari audiuimus, processisse. Non nos fallit opinio quòd aliquis extraneus his temporibus regimen vestræ ciuitatis obtinuit, qui secum afferens fermentum hæreticæ prauitatis, illo vestræ sinceritatis azyma fermentauit. Monemus ergo Vniuersitatem vestram, rogamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, & per Apostolica scripta mandamus, quatenùs huiusmodi morbo dum nouus est, salubriter occurrentes, nec patientes maculam tam grandem, támque saluti vestræ contrariam in gloria vestra poni, prænotatum statutum, quod diuino & humano iuri obuiare cognoscitis, infra xv. dies post susceptio- Non ponitur.

nem præsentium de Capitularibus vestris penitus abradatis, illo, vel simili de cetero non vsuri.

[a] POTESTATI, ET POPVLO PADVANO.] Pleræque ciuitates Italiæ, excusso Imperij iugo, sibi Duces & Prætores constituerant, quos *Podestà* Italico verbo vocabant, inter quas fuit Patauium. Inde frequens mentio apud Auctores illius seculi, vt apud Innocentium III. & Clementem IV. Hanc vocem Græci recentiores sibi propriam fecerunt. Gregoras *lib.* 5. *cap.* 7. Codinus *de offic. aulæ Constantinop.* Curopalates vocat ποτεστάτος Γενουΐτων, *Potestas Genuensium*. Magistratus hic, qui alijs *Consul*, vt Pisanis nominatur, à Venetis λογοθέτης, id est, *curator*, vt notat idem Gregoras *lib.* 4. vocatur *Podestà*, eò quòd summa iurisdictio penès hunc sit constituta. Sumitur & pro omni Magistratu publico, quē *Potestatem summam* etiam vocat Saluianus *lib.* 5. *Potestatem terrenam*, *can. sacerdotibus*, & *Can. magnum* 11. *q.* 1. *Cognitorem seculi*, *can. si quis ex fratribus*, *ead.* sic quoque forum seculare vnico nomine, *Curia*, vulgo dicebatur, *Can. si quis sacerdotum*, & passim, *ead.*

Honorius conqueritur in hoc cap. quòd ad regimen ciuitatis, quendam hæreticæ prauitatis suspectum assumpserint, & illis iniungit, vt statutum diuino & humano iuri contrariū è Capitularibus tollere infra quindecim dies procurent: suspectus erat admodùm populus Patauinus Ecclesiæ Romanæ ob multa beneficia quibus se Friderico II. deuinctum esse existimabat. Namque illic Imperator diutiùs sedem fixerat, & constitutiones multas ciuitati petutiles ediderat, vt Episcopus Apamiēsis, *ad ann.* 1224. *cap.* 1. annotauit; etiam contra hæreticos, vt constat ex *Epist.* Petri de Vineis 25. *lib* 1. Imò insigne Gymnasium Bononiense Patauium transtulerat, eò quòd Bononienses ad obedientiam Honorij propensiores essent. Patauini soliti fuere res Ecclesiasticas nihili pendere, sic anno 1282. Senatus Patauinus (Ancianos vocat Clemens IV.) vno tantum denario, quem *Grossum* vocant, ministros Ecclesiæ æstimauit, cùm sanxit, vt si quis clericum interficeret, vnico grosso teneretur, vt scribit Iacobus Cauaccius *lib.* 3. *Cœnobij sanctæ Iustinæ.*

[a] *Archiepiscopo Mediolanensi.*

CAPVT VIII.

Non ponitur.

EX parte venerabilis f. n. [b] Suanensis Præpositi, & quorumdam aliorum Canonicorum Nouariensium, fuit auribus nostris intimatum, quòd cùm in ipsorum Ecclesia per te auctoritate nostrâ fuit statutum, vt sit [c] certus numerus sacerdotum, ità quòd si locum sacerdotis vacare contingeret, non substitueretur alius quàm sacerdos, vel talis, qui [d] citò in sacerdotem promoueri valeret, & Nos statutum huiusmodi postmodùm duximus confirmandum: nuper bonæ memoriæ A. Cantore Nouar. qui sacerdos fuerat viam vniuersæ carnis ingresso, cùm vellent ad præbendam ipsius, inhærentes statuto huiusmodi, eligere sacerdotem, & sic conuenissent in Hugonem Missum, virum vtique vitæ laudabilis, & conuersationis honestæ, qui cùm sit diaconus citò possit ad sacerdotium promoueri, Venerabilis f. n. Nouariensis Episcopus Io. nepotem suum, aliàs magnis redditibus abundantem, constitutum in minoribus Ordinibus, occasione cuiusdam receptionis olim factæ de ipso à quibusdam Concanonicis eorūdem

dem, inuestiens de nominata præbenda, eum fecit autoritate propria in ipsius possessionem induci; & vt eis volentibus sacerdotem eligere viam præcluderet eligendi, eos si ad electionem procederent interdixit; propter quod cùm eligere non audeant, sedis Apostolicæ remedium implorârunt. Cùm igitur non prosit statuta in Ecclesijs fieri, si ea, maximè vtilia, non seruentur, Fraternitati tuæ mandamus, quatenùs his non obstantibus, quæ per prædictum Episcopum taliter sunt præsumpta, facias ad præbendam dicti Cantoris per eos ad quos ius eligendi spectare dignoscitur, idoneum eligi in diaconatus, vel sacerdotij ordine constitutum.

a ARCHIEPISCOPO MEDIOLANENSI.] Henrico Settario Mediolanensi, 95. Archiepiscopo, ex Basilicæ Metropolitanæ Cymiliarcha, in maxima cleri dissensione ab Honorio nostro creato, vt referunt Acta D. Caroli Borromei.

b SAONENSIS PRAEPOSITI.] Sic in vno M. S. in alio, Episcopi. lege, Suanensis: Suana apud Ptolemæum *lib. 3. cap. 1.* hodiè nomen retinet, & subest Archiepisc. Senensi in Thuscia, tépore Honorij III. erat in prouincia Romana.

Statutum erat Nouariensis Ecclesiæ suffraganeæ Mediolanensis (*de Nouarre en Lombardie*) vt esset certus numerus Canonicatuum, seu Præbendarum sacerdotalium, iuxta *cap. in Ecclesia. de institut.* Habet vnaquæque Ecclesia suas leges pro locorum & consuetudinum varietate, *can. Catholica. d. 11.* in his scilicet de quibus nihil certi diuina Scriptura statuit, *can. in his, ead.* præsertim si Apostolica autoritate fuerint firmatæ.

c CERTVS NVMERVS SACERDOTVM.] Quibusdam præbendis annexum est sacerdotium. De his in *cap. dilecto. de testib. cap. constitutus. de concess. præbend.* alijs Diaconatus, alijs Subdiaconatus *Epist. 275. lib. 1.* Innocentij III. aliis nullus ordo annexus est, *cap. 27. de præbend. in 6.* Innocentius *epist. 177. lib. 1.* & *epist. 21. lib. 14.* & illi cogendi sunt ad ordines, *cap. cùm in cunctis. §. inferiora. de ætat. & qualit.* hi verò minimè: licèt aliàs disputatum fuerit, an omnes Canonici generaliter, vbi non ligantur statuto, ad ordines sacros promoueri debeât. Glossa *in cap. quæris. de ætat. & qualit.* dubitat, & tandem concludit cogendos eos esse, quoties vtilitas, vel necessitas Ecclesiæ exigit, non alias, *can. 1. 2.* & *can. vbi,* & *can. vlt. 74. d.* Addit dictum *cap. Quæris,* aliud quod est vnicum, & iuri contrarium; per beneficiorum amissionem eos esse cogendos: & ex his probatur verum esse, quod Tancredus annotauit ad finem tertiæ Compilationis, hoc, & alia quædam capitula, quæ Raimundus suæ compilationi adtexuit, spuria esse, & nunquam ab Innocentio III. edita; erat enim magnus Iurisconsultus, idque ex eius proprio ore se accepisse refert. Concilium Tridentinum *can. 12. sess. 24.* vltra progreditur, & dimidiam Canonicorum partem ad sacerdotium, alteram ad Diaconatum, vel subdiaconatum adstringit, sub pœna amissionis fructuum præbendarum, non verò beneficij, quod tamen vsu receptum fuerat: imò Declaratio Cardinalium addit, *quamuis ordo sacer sit annexus Canonicatibus & præbendis, eum qui promoueri neglexerit, priuari quidem voce Capituli, sed non distributionum quotidianarum perceptione.*

d CITO.] Honorius verbum *citò*, interpretatur latè sumptum, non in puncto temporis, in momento, in articulo, ἐν ῥοπῇ vel, vt ait Pollux, ὡς τάχιστα, quam celerrimè, sed ἐν πλάτει pro latiore temporis spatio, *l. penult. de condict. triticaria.* Nam celeriter, antequàm aliquod damnum contingat, interpretatur glossa in *cap. presbyterorum, de reb. Eccles. alien.* & pro biennio sumitur in *cap. potuit. de locato.* Ita etiam verbum, *mox*, cum temperamento accipitur, veluti ad triduum, *l. cum speciali. C. de iudicijs. l. si vbi. C. de error. Aduoc.* vel ad decem dies in *l. promissor. de constit. pecun.* vel infra triginta dies Accursio, *in auth. de mandat. princip. §. sed & suscipientes.* vel cum primùm facultas se obtulerit. *l. 2. §. item confestim. ad Trebell.* Quandoque vsque ad annum in *can. puella. 20. q. 2.* quod est frequentius, & in ius certum transijt, nempe vt qui ad sacerdotium promoueri statim teneantur, annum tamen habeant, *cap. licèt canon, de elect. in 6.*

TITVLVS II.

De Rescriptis.

Abbati, & Priori sancti Proiecti, & I. de Villa Vuad. [a] *Canonico Sancti Quintini, Nouiomensis.*

CAPVT I.

APITVLI sanctæ Crucis Cameracensis exhibita nobis petitio declarauit, quòd [b] Reuardo clerico Nouiomen. Diœcesis super præbendali beneficio in eorum Ecclesia obtinendo, nostras ad eos monitorias, & demum præceptorias litteras impetrante, Balduinus clericus Tornacen. diœcesis contra eos super consimili beneficio in eadem sibi Ecclesia conferendo ad [c] J. Archidiaconum Tornacen. & eius collegas, de prædictis litteris non habitâ mentione, executorias à nobis litteras impetrauit, qui post appellationem ad nos interpositam in eos suspensionis sententias protulerunt; ac dictus R. super executione mandati nostri pro eo facti, ad Scholasticum sancti Quintini Nouiom. diœc. & coniudices eius, obtinuit scripta nostra, qui tulerunt suspensionis & excommunicationis sententias in eosdem. Vnde nobis humiliter supplicârunt, vt quum in eadem Ecclesia duodecim tantummodò sint præbendæ, & ob hoc non sinè magno grauamine simul prouidere possent, vtque faceremus easdem sententias relaxari, & prouideri eorum alteri in eadem Ecclesia de præbenda: præsertim cùm in vtriusque litteris clausula illa contineretur inserta, *nisi eadem Ecclesia de mandato nostro foret in alterius receptione grauata.* Quocirca disc. v. m. quatenùs eo recepto in Canonicum & in fratrem, assignatóque sibi beneficio præbendali, qui ad eos prius Apostolicum mandatum reportauit, præfatas sententias iuxta formam Ecclesiæ, sublato appellationis obstaculo relaxetis, alteri super præbendali beneficio in eadem Ecclesia silentium imponentes.

INscriptio huius Cap. ostendit quàm falsa sit illa quæ est in editione Decretalium Gregorij, *cap. 30. hoc tit. Episcopo Legionẽsi*, aliàs, *Leodiensi*, vtraque nullo pacto cõgruit. Huius correctioni multi perperã insudarũt. Vera inscriptio in duobus M.SS. *Abbati & Priori, vel Proriori sancti Proiecti, & I. de Villa Vuade Canonico sancti Quintini Nouiomensis.* Abbatia S. Proiecti, Ordinis S. Benedicti, Nouiomensis diœcesis, in suburbio sancti Quintini. Vide Chronicon Cameracense *lib. 3. cap. 3.* Duo sunt S. Proiecti, vnus martyr cum S. Thyrso, in Martyrologio

Rom. & in Breuiario Toletano S. Isidori, alius Episcopus Aruernensis & martyr, qui & Præiectus vocatur ab Vsuardo, & à Sigeberto, in chron. anno 670. vulgò *S. Prix*. Dubium cui hæc Abbatia dicata.

a Canonico Sancti Qvintini.] Sancti Quintini Fanum præcipua olim Veromanduorum Comitum sedes, eiusdem Diœcesis Nouiomensis. Augusta Veromanduorum malè credita a Iosepho Scaligero, in Notitia Galliæ, nihil enim restat ex hac ciuitate olim Episcopali (& translata Noiiomum à sancto Medardo 14. Episcopo Nouiomensi) quam Cœnobium & Abbatia insignis Ordinis Præmonstratensis inter Peronam, & sancti Quintini Fanum, hodiè nomen retinet *Vermand Abbaye*. Robertus Cœnalis, & P. Diuæus in *libello antiquitatum Belgij*.

b Raevardo.] Falsum est igitur quod scribit Raimundus de Callimacho.

c I. Archidiaconvm Tornacensem.] Malè Archiepiscopum Tornacensem à Raimundo. Tornacum non est Archiepiscopatus, sed Episcopatus suffraganeus Remensis; imo antiquitus Tornacum vnitum fuit Nouiomensi anno 528. sub D. Medardo vsque ad annum 1146. quo, procurante D. Bernardo proprius ei redditus fuit Episcopus, sexaginta annis ante Honorium nostrum. Buzelinus *l. b. 5. Annal. Gallo-Flandriæ*. Hunc Archidiaconum quidam existimant esse Iacobum Pantaleonem, qui deinde Patriarcha Hierosolymitanus, ac postmodùm Pontifex Max. Vrbanus IV. nuncupatus.

Hoc Capitulum magnam peperit contentionem inter Interpretes, & alias pro Cathedra vacante in nostra Vniuersitate Tolosana in argumentum publicæ disputationis per triduum, vt mos est, præscriptum fuit. Cuius ideò lubentiùs hypothesim propono, quòd omnes ferè in hac parte peccarint, eo quòd huius antiquæ compilationis fidem non haberent.

Ræuardus, Clericus Nouiomensis Ecclesiæ, pro Præbenda obtinenda in Ecclesia S. Crucis Cameracensi, litteras monitorias ac præceptorias ad Capitulū & Canonicos Cameracenses impetrat: postea Balduinus clericus Tornacensis pro eodem beneficio contra eosdem executorias litteras impetrauit ad Iacobum Archidiaconum Tornacensem, & eius collegas, seu Concanonicos scriptas, nulla facta mentione litterarum, quas Ræuardus obtinuerat. Nolentibus Canonicis Cameracensibus parēre huiusmodi mandato, Iacobus & eius socius suspensionis sententiam in eos tulerunt, licèt iam ipsi ab executoriis litteris appellassent. Deinde Ræuardus prædicto facto, id est petitione sua, per litteras præceptorias & monitorias facta, ad Scholasticum sancti Quintini & coniudices pariter executorias ab Honorio impetrauit; qui quidem etiam sententiam suspensionis, & excommunicationis in eosdem Cameracenses Canonicos tulerunt. Vnde hi ad summum Pontificem recurrunt, & repræsentant duodecim tantummodo esse Præbendas in dicto Capitulo ex statutis iureiurando confirmatis; & ita sinè magno Ecclesiæ dispendio vtrumque, Ræuardum scilicet & Balduinum præbendam non posse obtinere. Rogantes insuper vt sententias excommunicationis & suspensionis reuocare dignaretur, eò quòd in vtrisque litteris expressum esset, ne Ecclesia Cameracensis in alterius receptione damnum sentiret. Ideò Honorius respondet, ei tantùm præbendam assignandam fore, qui prius mandatum reportauit, sublatā etiam sententiā excommunicationis & suspensionis.

Ex hac conclusione Honorij lis magna inter Interpretes exarsit, qui ferè omnes hæc verba: *qui ad eos prius mandatum Apostolicum reportauit*, interpretantur de eo qui primus iudicibus delegatis præsentauit; eo quòd verbum, *reportare*, pro *præsentare* sumi videatur, vt colligitur ex *cap. ex parte 2. hoc tit. apud Gregor.* & ex cap. *suggestum. eod. in 1. compilatione. Cùm autem*, inquit, *persenserint illos rediisse, & litteras nostras reportasse*. Verumtamen pugnantiam *cap. ex parte*, *cap. constitutus*, & *cap. cæterùm. de offic. & potest. iudic. deleg.* & aliorum similium tollere non erit difficile, si, *reportare*, sumatur pro, *obtinere*, vt sanè existimandum est. Nam in *l. etiamsi, Cod. mandati*, hæc verba, *contrariam sententiam reportauerunt*, sumuntur pro, *habuerunt*. & in *l. vlt. C. ad senatusc. Turpillian. reportare vindictam*, est, *obtinere sententiam* iuxta mentem senatusc. Turpiliani. Ita quoque Sipontinus Grammaticus interpretatur, nec hanc vocem barbaram esse vllus bene sentire potest. Tullius pluribus in locis, *Victoriam reportare*, pro, *referre*, ait. De his me monuit charissimus frater meus Præses Tolosanus. Cùm verò denotatur præsentatio, non, *reportare*, sed *apportare ad aliquem* dicitur, vt in *cap. 2. sup. in 1. Compilat.* vel potiùs *asportare*, vt est in

meo M.S. Bernardi Papiensis. Et ita manebit ius certum in beneficiis obtinendis, *vt qui prior sit tempore, potior sit iure*, & *data obtenti, non oblati rescripti inspiciatur. cap. eam te. de rescript.* Hoc addo Honorium in hoc cap. tempus præsentationis non inspicere, sed quia Ræuardum prius mandatum obtinuisse ei constabat, in eius gratiam concludit; & ita non tam de iure, quod certum erat, quàm de facto respondit. Idque probat ex eo quòd Balduinus non factâ mentione literarum Ræuardi executorias falsa suggestione obtinuerat, quas nullius facit momenti, *cap. dilectus, de prabend.* & dicto *cap. ex parte.* Fauet & sensus horum verborum, *qui prius mandatum reportauit*, vt vox, *prius*, non sit aduerbium, sed comparatiuum, id est, *prius mandato Balduini, prius tempore.*

---

[a] R. de Porta, & Magistris I. de Mand. Maioris Ecclesiæ & R. Sanctæ Mariæ Magd. Canonicis Morinens.

Capvt II.

Non ponitur.

Eferente dilecto F. Metensi [b] Scholastico, Nos noueritis accepisse quòd Magister VV. de Brimot, Lingon. Canonicus, nuper super Scholastica Metensi ad Priorem de Claromonte, & coniudices eius, Tullen. & Lingon. Diœcesi. [c] commissionis à nobis litteras pro Magistro G. de Burmet Met. Canonico, nunc Cantore Tullensis Ecclesiæ impetrauit, solo in eis Metensi Primicerio nominato, & illâ generali clausulâ, *& quidam alij*, subsecutâ; cúmque procurator ipsius Primicerij [d] litteris contradixisset, idem præfatus Magister VV. coram Magistro [e] O. Capellano nostro, tunc temporis litterarum huiusmodi Auditore promisit, quòd Primicerius ipse non conueniretur vllo vnquam tempore per easdem; sicur tam ipsius Auditoris, quàm præfati Magistri VV. [f] patentes litteræ manifestant: nunc autem prædictus Cantor auctoritate huiusmodi litterarum conuenire conatur Scholasticum memoratum. Quare idem nobis humiliter supplicauit, vt quum in hac parte manifesta sit malitia supradicti Cantoris, qui solâ eâ causâ primicerium nominauit, vt per subiectam clausulam trahere posset in causam æquales ipsi Primicerio, vel minores, ipsum de huiusmodi fraude non sineremus commodum reportare. Quum ergo nemini patrocinari debeat fraus & dolus, disc. v. m. quatenùs, si præmissis veritas suffragatur, prædictas litteras nuntietis nullius esse valoris, reuocantes in statum debitum quidquid forrè occasione ipsarum inueneritis esse factum.

[a] R. De Porta & Magistris I. de Mandires maioris Ecclesiæ, & R. sanctæ Mariæ Magdalenæ Canonicis Virdunensibus] Ita enim legendum, non vt in vno M. S. Canonicis Morinensibus. Ciuitas Episcopalis Verodunum, vel Virdunum, vel Verdonensium Scaligero, vel Vereduna Papyrio Massono, ex Fortunato, ad Mosam, sub-

Treuirensi. Habet Ecclesiam Cathedralem dicatam B. Mariæ,& aliam B. Mariæ Magdalenæ, quam Haymo 38. Episcopus Virdunensis construxit, & Leo IX. Pontifex Max. rediens è Concilio Remensi dedicauit 7. Id. Octobr. an. 1050. sedente Theodorico 4. Virdunensi Episcopo. Anselmus in Histor. Leodiens. Præsul. *cap. 56.* Richardus tamen de Vvassemburgo Archidiaconus Virdunensis, in *Antiquitat. Galliæ Belgicæ*, refert fundationem dictæ Ecclesiæ Collegiatæ B. Magdalenæ, factam fuisse ab Ermenfrido Archidiacono Virdunensi in Capella B. Magdalenæ alias constructæ à sancto Magdalueo, in loco, Vetus Monasterium, vocato, sub dicto Haymone anno 1026.

b Scholastico.] Scholasticus, siue Magister Scholarum quis sit notum est. In omnibus Ecclesiis erat Presbyter Scholasticus, qui Theologus deinde dictus fuit, vt constat ex Concilio Meldensi *Can. 35.* ad differentiam alterius Scholastici, qui puerorum curam habebat, & humanioribus litteris incumbebat Concil. Mogunt. *Can. 45.* & in Capitularibus Caroli M. *lib. 1. cap. 72.* Quibus quidem prębendæ erant assignatæ: nec solùm in Episcopatibus, sed etiam in Monasteriis, hoc tritum est. Vnde conqueritur apud Alexandrum III. Abbas sancti Petri de Montibus, quòd Magister Scholarum Catalaunensis Ecclesiæ in terra sua, seu intra fines sui Monasterij Scholarum Magisterium vindicaret, vt patet ex *Epist. 44.* Alexandri III. in editione Sirmondi. Hunc Scholasticum, siue Magistrum Scholarum eundem cum Primicerio esse certò indicat hæc Epistola, sed & nomine Primicerij Cantorem, seu Præcentorem sumi, fusè tractaui ad *Titul. de Primiceriis.*

c Commissionis Literas.] Dicuntur vulgò literæ Commissionis & Commissoriæ, vt in *cap. 3. & vlt. sup. in 1. Compilat.* ex quo Raimundus *eod. tit.* suppressit vocem, *Commissorias.* aliquando verbo vnico dicuntur, *Commissiones cap. 15. sup. in 3. compilat.* sicut Præceptoriæ dicuntur, *Præcepta*, in *cap. 3 sup. in 2.* Præceptum, est mandatum & imperium, *Can. quod præcipitur. 14. q. 2.* sunt & aliæ literæ Confirmatoriæ, de quibus in *cap. 1. sup. hoc tit. in 3. compilat.*

d Literis Contradixisset.] Nondum lis erat contestata, sed tantùm apud Iudices facta narratio, & subsecuta responsio, *cap. vnico, de lit. contest. cap. dudum. 22. de elect.*

e O. Capellano Nostro.] De eodem O. Capellano idem Honorius scribit ad Abbatem & Conuentum Cassinensem, se ad reformandū Monasterium mittere Raynerium Pœnitentiarium, & O. Capellanum suum, apud Episcopum Apamiensem, *anno 1217. cap. 6.*

f Patentes Literas Manifestant.] Cantor promiserat de non conueniendo Scholastico, & ita literis à procuratore suo obtentis renunciauit, postea contrarium agens, de fraude & dolo commodum referre parans non est audiendus, *cap. per tuas, de probat.* & *cap. literas. de præsumpt.*

a *Episcopo Attrebatensi.*

Capvt III.

QVI nostras per suppressionem veri litteras impetrantes illarum commodo carent, cùm veritas referatur, id sibi debent imputare, non nobis, qui omnium habere memoriam non valemus, quū diuinum sit potiùs, quàm humanum. In litteris siquidē per quas olim tibi mādauimus, vt dil. f. C. qui in spe prouisionis tuæ frustra diutiùs laborauit, in Attrebatēsi Ecclesia prouideres, huiusmodi clausula continetur, *securus quòd pro nullius tibi prouisione grauamen de cetero inferemus.* Nuper autem nobis insinuare curasti, quòd prædictus audax postmodùm ad te super prouisione sua nostras literas monitorias & præceptorias impetrauit, de clau- Non ponitur.

ſula ſupradicta non habitâ mentione. Quare nobis humiliter ſupplicaſti, vt ſuper eo fatigari ab eo contra tenorem ſæpè dictæ clauſulæ non ſinamus. Nolentes igitur ea irrita facere quæ de noſtris labijs proceſſerunt, de admonitione & præcepto huiuſmodi tanquam per veri ſuppreſſionem obtentis reddimus abſolutum, ita quòd ab eodem I C. contra tenorem prædictæ clauſulæ vlteriùs non vexeris.

a ATTREBATENSI EPISCOPO.] Rodulpho Cardinali, qui ſedit ab anno 1203. vſque ad 1220. vel Pontio, qui ab anno 1220. vſque ad annũ 1231. Attrebatum, vel Origiacum olim ſub Remenſi, nunc ſub Cameracenſi. Multis ſeculis hic Epiſcopatus vnitus fuit Cameracenſi, ſed Vrbanus ſecundus proprium paſtorẽ præfecit in Concilio Claromõtenſi anno 1194. poſt mortẽ Gerardi 2. Cameracenſis Epiſcopi 33. Miræus in *Faſtis Belgicis*.

TITVLVS III.

De Conſuetudine.

Pariſienſi Capitulo.

CAPVT I.

CVM conſuetudinis, vſúſque longæui non ſit leuis auctoritas, & plerumque diſcordiam pariant nouitates, auctoritate præſentium vobis inhibemus, ne abſque Ven. f. n. Epiſcopi conſilio & conſenſu immutetis Eccleſiæ veſtræ conſtitutiones, & conſuetudines veſtras approbatas, vel etiam nouas inducatis, irritas decernentes, ſi quas fortè feciſtis in ipſius Epiſcopi præiudicium, poſtquàm eſt regimen Pariſienſis Eccleſiæ adeptus.

HOc Cap. inſuit compilationi ſuæ Raimundus in *cap. 9. eod. tit.* ſed perperam omiſit, τὸ, *Conſilio.* Siquidem non abs te Honorius dixit Capitulum Pariſienſe Conſtitutiones & conſuetudines abſque conſilio & conſenſu Epiſcopi immutare non potuiſſe. Vtrumque ſæpiùs deſideratur, vtpotè cùm res de qua eſt quæſtio vtroſque tangit, ſcilicet & Epiſcopum, & Capitulum. Aliquando tantùm conſenſus, quod ſedulò expendendum eſt, vt docui ad *eund. tit. in Paratitlis.* Ne ſcilicet vna pars aliquid in præiudicium alterius faciat, vt hic ait Pontifex. Epiſcopus & Capitulum corpus Eccleſiæ componunt; ille caput, Canonici membra, & Fratres nuncupantur; ideóque apud Græcos προεδρεύοντες Epiſcopi vocatur, id eſt *ſenatus Eccleſiaſtici Præſides*, ab Exedris, ſeu periſtyliis & clauſtris Eccleſiarum, in quibus olim omnes Conuentus & Synodi fiebant, vt aliàs docui. Canonici verò dicuntur συγκάθεδροι, vel σύνεδροι, *Aſſidentes & Conſiliarij* in omni tractatu, *cap. tua, de his quæ fi. à Præl. ſinè conſ.* Et quomodo Conſilium vel conſenſus adhiberi debeat, notat gloſſa in *cap. cùm olim. de arbitris.*

Capitulo Laudunensi.

CAPVT II.

AD audientiam nostram noueritis peruenisse, quòd prætextu cuiusdam consuetudinis, vt dicitur iuramento firmatæ, à singulis quos in Ecclesia vestra canonicari contingit, vnum scyphum argenteum exigitis, & etiam extorquętis, eis fructus præbendarum suarum, nisi consuetudinem iamdictam adimpleant, denegando. Quia igitur consuetudo huiusmodi habere videtur speciem prauitatis, & continet turpitudinem manifestam; Vniuersitati vestræ districtiùs iubemus, vt prędictam consuetudinem irritari faciatis de cetero, nec eius occasione aliquid exigatis, aut subtrahatis aliquibus suarum redditus præbendarum. Non ponitur.

HOc Cap. optimè congruit cum *cap. Iacobus. 44. ext. de simon.* in quo Canonici partem redituum præbendæ recusabant, quòd iuxta cõsuetudinem prandium habere deberent: quam consuetudinem damnat ibi Gregorius IX. sicut hic Honorius de scypho argenteo pręstando. Ita in antiquitatibus Viennæ statutum est in generali Capitulo sancti Petri; vt ante susceptionem habitus monastici, qui admittebatur traderet vnum scyphum, & vnum cochlear argenti boni, ponderis vnius marki, & XII. vlnas mapparum. Quicquid autē pro introductione & immissione in Ecclęsiam & in sedem, & stallum requiritur, etiam *cap. cùm in Ecclesia 9. de simon.* damnatur. Hoc ius aditiale quidam vocant *ἐμβατίκιον*, Malaxus *ἐμφανιστικὸν* Nouella Iustin. 56 vt & quod ab Episcopis in introitu præstatur *ἐνθρονιαστικὸν* vocat Nou. 56. vel etiam dicitur *Cathedraticum*, viceversâ ab eo quod Episcopi exigũt ab alijs. Quare illud prohibeatur, exponitur satis in *tit. de simon.* Verumtamen citra crimen est, si Episcopus, vel Clericus post consecrationem, vel receptionem quidquam offerat, quia non est emptio, sed oblatio, *ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀγορασία, ἀλλὰ προσφορά*, inquit Nouella 123. *cap.* 3. & ità sentit Balsamo ad *Can.* 5. *Synodi* 7. *καὶ ταῦτα μὲν ὁπόταν τις αὐθαιρέτως προσαγάγῃ ἐν ἐκκλησίᾳ δι' ἀδιάφορα πράγματα, ἃ τινα καὶ οἱ λαμβάνοντες ἀπαραβλάπτως λαμβάνουσι, καὶ οἱ διδόντες ἀνυπευθύνως διδόασιν.* Id est: *Et hæc quidem quando quispiam suâ sponte in Ecclesiam res aliquas tulerat, quas & qui accipiunt citra vllum præiudicium accipiunt, & qui dant in pœnam non incidunt.* Imò vlteriùs progreditur Iustinianus in dicta Nouella; & tam Papam Romanum, quàm ceteros Patriarchas & Episcopos ad pecuniæ præstationem teneri dicit. Innocentius autem III. prauas exactiones, non pias consuetudines damnat in *cap. ad audientiam. 42. de simon.* quæ scilicet non in priuatorum commodum, sed Ecclesię vertuntur; quia tales consuetudines non damnat Iustinianus, imò pro salute animæ talia offerre hortatur *cap.* 25. *Nouella* 123. Talia sunt Capellæ per Archiepiscopos & Episcopos Metropolitanis & Cathedralibus Ecclesijs, & Capitulis dandæ: de quibus vide Concilia Tarraconensia *annorum* 1331. 1369. 1391. & 1543. quas ita rigidè exigunt, vt velint dictós Prælatos teneri ad eas Capellas persoluendas incontinenti, & in adeptione possessionis Ecclesiarum suarum; & pro traditione earum, Capitulis pignora aurea, vel argentea quantitatem dictorum ornamẽntorum valentia deponere (facultate Capitulįs concessâ, quòd si intrà annum non satisfecerint, vendito pignore per Capitula adimpleatur) aut trecentos florenos pro dictis Capellis dare, aut iocalia æquiualentia, magis Ecclesiæ necessaria tradere. Talia quoque sunt omnia illa, quæ offerri Ecclesiæ solent, *φιάλας, ἐκπώματα, θυμιατήρια, χρυσίδας, ἀργυρίδας, οἰνοχόας,*

ἀμφορίσκοι. Id est, *Phialæ*, *pocula*, *thuribula*, *aureæ argenteæque phialæ*, *cyathi*, *amphoræ*, quæ omnia *τὰ ἀναθήματα* nuncupat Pollux *lib. 1. cap. 1.*

Magistro Iacobo Capellano, & Pœnitentiario nostro, Apost. sedis legato.

CAPVT III.

Non positum.

VEnerabilis f. n. Archiepiscopus [a] Cassellensis exposuit coram nobis, quòd in prouincia sua detestandæ [b] consuetudinis vitium per Anglicorum insolentiam inoleuit; quòd videlicet si Anglicus aliquid amittit, & iurat illud ab aliquo Hibernensi sibi esse surreptum, sex Anglicis iuramento firmantibus, quòd creditur eius verum existere iuramentum: Hibernenses licèt innocentes sint, & bonæ opinionis ac vitæ, suámque super obiecto crimine innocentiam per triginta testes, vel plures sint purgare parati, ad restitutionem coguntur nihilominùs, tanquam fures. Si verò aliquid Hibernenses amittunt, & pro certo sciunt quòd Anglicus surripuerit illud eis, ídque suis velint astruere iuramentis, Anglici eorum iuramenta recipere contradicunt, & sic vtroque casu conculcatâ iustitiâ, Ecclesijs, ac eorum hominibus graue præiudiciũ generatur. Quum ergo pondus & pondus, mensura & mensura vtrumque abominabile sit apud Dominum, disc. t. m. quatenùs non obstante præfatâ consuetudine, vel potiùs coruptela, quam censemus penitus abolendam, dictis Anglicis expressè inhibeas, ne talia de cetero attentare præsumant: sed potiùs ab huiusmodi peruersitate cessantes, pusillum & magnum pari permittant iudicio iudicari, & examinari diuitum causas, & pauperum æquâ lance; quum in iudicio diuinitus interdicta sit acceptio personarum.

HOc Caput quæstionem ab Archiepiscopo Cassellensi in Hibernia motã tractat.

a CASSELLENSIS.] seu Cassiliensis cum aliis tribus Armachano, Dubliniensi, & Tulmiensi Episcopatibus fuit in Archiepiscopatum erectus in Concilio habito autoritate Apostolicâ anno 1152. sub Eugenio III. in Hibernia celebrato, vt scripsit Siluester Girardus Cambrensis, *cap.* 20. *Appendicis.*

b CONSVETVDINIS.] Tollit Honorius prauam consuetudinem, quâ si Hibernus furti accusaretur ab Anglo, & hic iuraret Hibernum furtum commisisse adhibitis sex testibus cum iuramento Angli, iuramentum & accusationem veram esse, ipsius Angli accusatoris dicto staretur; nec tamen Hibernus per 30. vel plures testes suam innocentiam purgare posset. Contrà verò, si Hibernus furti Anglum accusaret, & iuramento accusationem adstruere vellet, ab Anglis non reciperetur. Vult autem Pontifex omnium, siue diuitum, siue pauperum causas æquâ lance iudicari, & paria delicta mutuá compensatione, id est pari iure tolli, vt dicitur in *cap. penult. de adulter.* Ideò iure Longobardorum, iudices qui dicebantur Pares adhibebantur, vt par esset iudicium, par iurisdictio, nec litigantium vnus plures quàm aduersarius testes adhiberet, *lib.* 3. *tit.* 8. legum Longobard. Fulbertus,

Epist.

Epist. 96. Fridericus tamen Imp. circa testes adhibendos differentiam posuit, vt si ageretur de causis Comitum fidem facerent quatuor Barones, aut octo Milites, aut sexdecim Burgenses. si contra Baronem ageretur, duo Barones, aut quatuor Milites, aut octo Burgenses, & sic de ceteris pro conditione personarum; excepto tamen læsæ maiestatis crimine, in quo omnium accusatorum & testium conditio exæquata erat. In legibus Salicis idem ferè seruabatur. Si Romanus homo Francum exspoliasset sexaginta duobus solidis culpabilis iudicabatur; si verò Francus Romanum triginta solidis *tit. 15.* legum Salicarum: similiter *tit. 34.* si Romanus Francum ligasset sinè causa solidis 30. si autem Francus Romanum quindecim plectebatur.

Nec mirum est, cur in crimine furti minor testium numerus ab Anglis contra Hibernos adhibebatur. Ratio est imprimis, quia hę duę nationes sibi inuicem infensæ semper fuerunt, maximè postquam Henricus II. Rex Angliæ Hiberniam subegit: ita vt nec connubia secum miscerent, vt scribit Richardus Stanihurstus *lib. 1. de reb. Hibernicis.* Qui etiam refert *lib. 3.* tanto odio Hibernos in Anglos excandescere, vt eos à mangonibus & piratis captiuos emerent, vt deinde in catastis tanquam in nundinis pecudes venales haberent, contra quam prauam consuetudinem Armachiæ à Pontificibus Hibernis Concilium fuit celebratum. Verùm probabilior ratio est huius consuetudinis, quam refert Honorius hoc tit. quòd gens Hiberna valdè furtis & latrocinijs dedita esset. Refert enim Guillelmus Neubrigensis *lib. 3. cap. 9. de rebus Anglicis,* se à quodam Episcopo Armachano accepisse, eam gentem eò superstitionis deuenisse, vt se obsequium Deo præstare crederet, si per anni circulum, ex furto & rapinis congereret, quod in Paschali solennitate profusissimis, tanquam ad honorem Dominicæ Resurrectionis conuiuiis absumeret.

Fredericus Romanorum Imperator, cunctis quos clementia sua regit imperium.

CAPVT IV.

HAC edictali lege. *& infrà.* Nauigia quocumque locorum peruenerint, si quo casu contingente rupta fuerint, vel ad terram perueniant, tam nauigia, quàm nauigantium bona integrè illis seruentur ad quos spectabant, antequàm nauigium huiusmodi periculum incurrisset, sublatâ penitùs omni consuetudine locorum, quæ hinc aduersatur sanctioni; nisi talia sunt nauigia, quæ piraticam exerceant, quæ sint Nobis, vel Christiano nomini inimica. Transgressores autem huius nostræ constitutionis bonorum publicatione mulctentur, & si res exegerit, eorum audacia iuxta mandatum nostrum modis aliis compescatur.

HIC inferitur alia Constitutio Friderici. Voluit Honorius præuenire ingratum eius animum beneficijs, constitutiones ab eo editas, huic iuris Canonici compilationi inserendo, quæ & habetur adiecta in Cod. *tit. de furtis.* & ad quam pertinet vexata lex *ἐξίωσις, ad l. Rhod.* in cuius intellectu liceat mihi aliquantulum spatiari, ne materiam prætermittere videar in qua præclara ingenia sese exercuerunt. Ne vlli liceat alienum naufragium colligere, etiam fisco, vt statuit Constantinus in *l. 1. C. de naufragijs.* Lege siquidem Rhodiâ cauetur de rebus naufragio direptis, ne eas liceat vnicuique colligere; non enim dominus desinit esse dominus, *l. vlt. de incend. ruin. naufrag.* & *l. Pomponius, §. penult. de acquir. rer. domin.* Quæ lex omnibus gentibus placuit; ita vt Imperator alijs legibus vti noluerit:

cum propter earum antiquitatem, quas à Rhodijs acceperunt Romani, Strabone & Tullio autoribus: tum propter vtilitatem & æquitatem: qua de caussa Imp. Antoninus hanc legem *esse dominam maris ait*, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης, ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος, *ipse orbis dominus*, hoc encomio ei summam autoritatem tribuere voluit. Quod verò in *dicta l.* ἀξίωσις, refertur de Publicanis Cyclades insulas habitantibus, notandum, quòd piratis & latronibus eos comparet, quia id genus hominum qui vectigalia populi Romani conducebant (vt sunt portoria, salinæ, metalla, & similia quæ describuntur in *l. interdum*, §. *species, de publicanis*) rapinis valdè erat assuetum, ideo & Cæsar vt sibi Asiaticos conciliaret eos publicanis, qui Asiam acerbissimè habuerant, liberauit vectigaliáque in tributi formam redegit: τοὺς γοῦν τελώνας πικρότατα σφίσι χρωμένους ἀπαλλάξας ἐς φόρου συντέλειαν τὸ συμβαῖνον ἐκ τῶν τελῶν κατεστήσατο, vt refert Dio Cassius *lib.* 42. De his Symmachus, quos *Publicanos*, & *Mancipes* vocat *Epist.* 60. & 63. *lib.* 5. Cyclades verò sunt in mari Aegeo, quarum caput esse Rhodum bene annotat Cuiacius ad Nouell 41. & 123. in qua per Præsidatum Insularum intelligit Rhodum, *Insularum Metropolim* vocat Papias: quas Plinius *lib. 6. cap. vlt. lib. 4. cap.* 12. sic dictas ait, quòd in orbem longioribus tamen spatiis circa Delon sint positæ: sed cur in *dicta l.* dicitur hoc naufragium contigisse ἐν τῇ Ἰταλίᾳ cùm longissimè distent Cyclades ab Italia? Docti viri Samuel Petitus legendum ἐν Τελίᾳ, quæ est vna ex Cycladibus, Gothofredus ἐν Ἰκαρίᾳ putauerunt: si coniecturis locus dandus, probabiliùs legerem ἐν Ἀτταλίᾳ, quæ est vrbs Pamphyliæ, hodiè *Satalia*, non multùm à Cycladibus distans, de qua in Nouell. Leonis Philosophi. Nec mirum si publicani frequenter excurrerent in hunc sinum naufragijs valde infamem, qui ideò dicebatur Vorago nauium, & in quo periclitatam fuisse Helenam Constantini matrem conijcere possumus, dum ab Hierosolyma Constantinopolim rediret, vnde eam vnum ex quatuor Domini clauis, quibus Cruci affixus fuerat, illuc proiecisse, vt tranquilliorem sinum redderet, nec caruisse rem successu quidam scribit. Gregor. Turon. *cap.* 11. *de glor. Martyr.* in Adriatico mari id ab Helena factum fuisse scribit, sed mendosè legitur *Adriaticum*, pro *Attalicum*, cuius iter rectum à Palæstina ad Constantinopolim erat, & contra Adriaticum mare longissimo interuallo distabat; nam & in editionibus Gregorii multi errores quotidie à viris doctis deteguntur.

Quòd autem Gothofredus *dictam l.* ἀξίωσις, non de publicanis, sed de seruis publicis ciuitatum, & insulanorum vult interpretari, nimiùm sibi blandiri videtur. Hæc enim vox, δημόσιος, non magis ad hos, quam illos pertinet, vt non δημόσιοι δικοῦντι, verùm τῶν δικούντων intelliguntur, contra Martiani verba ὑπὸ τῶν δημοσίων τῶν τὰς Κυκλάδας νήσους οἰκούντων. Et quid clarius quàm ius hoc publicanorum fuisse circa insulas; siquidem Publicani omnia naufragorum sibi & fisco arrogabant; quod tamen eis interdictum fuit, vt constat ex *l. interdum.* §. *si propter. de publicanis*; & *l.* 3. & 21. *de acquir. possess. l.* 44. *de acquir. rer. domin. l.* 1. 3. & 4. *de incend. ruin.* & alijs plerisque locis, vbi tota quæstio est de Publicanis, nusquam de seruis publicis insularum: in tantùm enim excreuerat auaritia publicanorũ, vt sæpiùs ab Imperatoribus coërceri debuerit, quia in illis locis ad littora & syrtes collocatis, vbi nec tribunal, nec iudices erant, maiorem delinquendi occasionem sumebant. Inde Publicanos dictos quidam asserunt, non tam quia τὰ τέλη τὰ δημόσια, id est vectigalia publica exigebant, quàm quia Publici quasi Chattaim Hebraicè, hoc est peccatores κατ' ἐξοχὴν dicti fuerint, quasi imprimis præ alijs publicandi, hoc est publico supplicio afficiendi, vt notat Vuaserus *lib.* 1. *cap.* 18. *de nummis.* Ideò hæc latrocinia repressa sunt *l.* 5. *C. de naufragijs. l. si quis nauicularius.* & *l. vlt. Cod. Theodos. eod.* Vide Dionem Chrysost. *orat.* 7. Quod si nomen, *serui publici*, adeò placet Gothofredo, meliùs dixisset seruos publicos, de quibus loquitur, seruos publicanorum fuisse, vt *in l.* 1. §. *familiæ*, & *l.* 12. §. 2. *de Publicanis.*

[a] NISI TALIA SINT NAVIGIA.] Piratarum naufragijs legem Rhodiam non fauere declarat Fridericus hâc constitutione, quales sunt *Bagaudæ*, vel *Bacaudæ*, Κουρσάριοι Nicetæ, *Casaki* Turcis, *Saraceni* Arabibus, & alij, de quibus latè ad *Titul. de raptor. apud Gregor.* qui omnes Christiani nominis hostes, imò & omnes Piratæ, quos hostes gentium, nationúmque omnium vocat Tullius 5. *in Verrem*, & *lib.* 3. *de Offic.* Caius in *l. in rebus. Commodati.* & in *l.* 3. *Nautæ, Caupones &c.* hâc constitutione bonorum publicatione multantur, qui ex naufragijs quicquam rapuerint, in quadruplum rapta reformare, id est reddere iubet lex Visigothorum 18. *lib.* 7.

TITVLVS IV.

De postulatione Prælatorum.

Archiepiscopo [a] *Calaritano.*

CAPVT I.

ETsi vnanimiter vota vestra concurrerint ad ven. f. n. [b] Suellen. Episcopum in Ecclesiæ vestræ Archiepiscopum eligendum, quum suæ alligatus Ecclesiæ liberum non habeat sinè nostra permissione volatum, electionem de ipso factam, tanquam contra canones minùs licitè attentatam, de consilio ff. n. duximus irritandam, quum eligi nullo iure potuerit, sed potiùs postulari. Volentes tamen, quantùm cum Deo possumus, desideriis vestris benigno fauore occurrere dil. ff. H. Subd. & R. Capellanis nostris, Ap. Sed. Leg. duximus iniungendum, vt & vota vestra circa ipsum exquirant, & personæ merita vice nostrâ examinent diligenter, eundem ad nos cum litteris suis rei veritatem continentibus destinando, vt si idoneus repertus fuerit disponente Domino & ipsi, & Ecclesiæ vestræ vtiliter prouideatur.

[a] HOC Caput scriptũ est in duobus M.SS. Episcopo Carlatanensi, vel, Calatanẽsi: in alio, Capitulo Cabaritano, meliùs in vulgata editione Raimundi Calaritano. Agitur enim in hoc cap. de electione, vel postulatione Archiepiscopi Calaritani in Sardinia, *Cagliari.* [b] SVELLENSEM.] Raimundus, Sutriensem, malè. Sutrinus enim & Nepesinus Episcopatus vniti sunt Prouinciæ Romanæ in Thuscia. Suellis olim ciuitas Episcopalis Sardiniæ, nunc oppidulum, cuius Episcopatus vnitus est Archiepiscopatui Calaritano.

Cassatur in hoc cap. electio in Episcopum de persona Episcopi Suellensis; quippe Episcopus eligi non potest, cùm iam alligatus & addictus sit Ecclesiæ suæ, & tantùm postulationis via conceditur, quæ soli summo Pontifici est reseruata, idque institutione diuina, vtpotè Vicario Christi, vt Innocentius scribit *in cap. inter. de translat. Episc.* ait enim sinè difficultate huiusmodi coniugium non posse dissolui, additque ex consuetudine, quæ est optima legum interpres, id fuisse sedi Apostolicæ reseruatum, *Epist.* 323. *lib.* 1. Primitus quidem ex multorum Episcoporum iudicio *κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων, δίχα συνόδου τελείας*, id est *absque perfecta synodo*, inquit *Can.* 14. *Apost.* Nec valere aliter docet *can.* 16. *Synodi Antioch.* & ideò ait Honorius, *liberum non habeat sinè nostra permissione volatum.* Vox, *Volatum*, notanda, vt in *cap. nisi in fi. infr. de renunciat.* alij *μετάβασιν*, id est, *transitionem* vocant, alij inuasionem, & Episcopus in aliam Ecclesiam transiens, inuasor & raptor dicitur, *d. can.* 16. *Synodi Antioch.* Vtitur enim verbo *ὑφαρπάζοι τὸν θρόνον*, id est, *sedem arripuerit. Volare, &, inuolare* significant eripere & auferre, *l.* 6. *ff. de incend. ruin.* atque etiam furari apud Festum: Lucanus *lib.* 6.

——— Quod corpore magni
Proiecto rapiat, quod Cæsaris inuolet artus.

Per *Inuolãtes*, lattones intelligit Sidon. *Epist.* 7. *lib.* 9. Postulatio aduersatur iuri communi, & ideò concordi omnium calculo fieri, & subscriptione firmari debet, *cap.* 3. & 4. *hoc tit. ext.*

adeò vt si concurrat postulatio cum electione, duplo maior debet esse postulantium numerus, *cap. bonæ eod.* In eo autem maximè differentia est, quòd postulatio ex mera liberalitate superioris pendeat, nec antè ius illum acquirat. *Cap. 5. eod.*

a *Natien. & Agrin. Episcopis.*

CAPVT II.

Non ponitur.

DVABVS postulationibus, vna videlicet de ven. f. n. [b] Cenad. reliqua verò de ven. f. n. [c] Nitrien. Episcopis in [d] Strigon. Ecclesia celebratis, quum nullam eorum inuenerimus esse canonicam, & in tanta contradictione non consueuerit fieri postulatio, quæ si etiam concorditer fieret, plus gratia, quàm ius requirit admitti, neutram de f. n. conf. duximus admittendam.

a OMnes M.SS. malè ponunt epigraphen. Legendum Vacciensi, & Agriensi Episcopis. Hi duo Episcopatus sunt in Hungaria, suffraganei Strigoniensis Archiepiscopatus. Agriensis est hodiè sub Turcarum imperio.

b CENADIENSI.] Cenadiensis, vel Canadiensis Episcopatus Hungariæ Transdanubianæ sub Archiepiscopo Colocẽsi, vulgò *Chonad.*

c NITRIENSI.] Episcopus Nitriensis, vel Litriensis, Hungariæ regni Cancellarius, sub Strigoniensi Archiepiscopo.

d IN STRIGONIENSI ECCLESIA.] Strigoniensis Archiepiscopatus hodiè, *Gran*, regni Hungariæ Primas, & Legatus natus sedis Apostolicæ: Strigonio à Turcis occupato nunc Tirnauiæ, vulgò, *Tirne*, residet.

TITVLVS V.

De electione, & electi potestate.

a *Electo Lugdunensi.*

CAPVT I.

QVVM post petitam instanter, & demum obtentam ven. f. n. quondam Lugdunen. Archiepiscopi cessionem, vota Canonicorum Lugdun. in te tunc ipsorum Præpositum concorditer conuenissent; quia tandem examinato, sicut decuit, processu electionis tuæ, inuenimus eam post publicationem consensuum, & collationis tractatum aliquandiu fuisse protractam, assensúmque tuum, priusquàm electus fuisses, requisitum, electionem eandem, ex ipsius duntaxat inordinato processu, iustitiâ cassauimus exigente.

a ELECTO LVGDVNENSI.] Historiæ huius capitis nec vola, nec vestigium apud Paradinum, Rubium, Seuertium, Chenu, & Robertum Ecclesiæ Lugdunensis scriptores. Equidem refert Seuertius ex Archiuis Cartulianis M.SS. Ioannem II. Archiepiscopum Lugdunensem sub Celestino III. iam æuo grauem officio curæ Pastoralis renunciasse, rerentisque insignibus iussu Sum. Pontificis, in celebri Claræuallis cœnobio sacræ contemplationi sedulò vacasse; sed quid hoc ad Honorium nostrum? inter quem & dictum Celestinum Innocentius III. (qui famosum *caput Cùm Marthæ. de celebrat. Miss.* dirigit huic Ioanni in Claraualle degenti) 23. annos sedit. Quid ergo dicemus? Corrupta est Epigraphe huius cap. vt & capitis 2. *ex literis. de consuet.* & reponendum est, Electo Lundensi Archiepiscopo Daniæ, & ab Innocentio III. anno 1201. Primatu Sueciæ honorato. Historiæ Danicæ testantur magnum illum Archiepiscopum Lundēsem, Andream Sunonis, anno 1222. sub Honorio nostro, morbo, siue impetigine potius, quæ haud facilè curationem admitteret, implicitum, vitæque iam saturum, vltrò se munere suo abdicasse, & semorum à populi frequētia insulam Istoam apud Scanenses, in medio dulcis aquæ lacu amœno sitam, quieti huic suæ locum elegisse. Sed quis electus iste fuerit post eum, dubium est. Erici Regis Chronicon post Andream ponit Petrum Saxonis, quem quidam volunt esse filium Saxonis Grammatici, Andreæ coætanei, alij fratrem Andreæ, & vicem eius suppleuisse, & Administratorem tantùm Archiepiscopatus fuisse quamdiu vixit, ob reuerentiam tanti viri dicunt. Hunc Petrum non fuisse verum Archiepiscopum conuincunt quoque historiæ Danicæ, dum tradunt Vffonem subrogatum in locum Andreæ antea defuncti, nulla factā mentione Petri, quamuis eodem anno Andreas & Petrus obierint, ex Erici Chronico. In his tenebris si quis coniecturis locus est, videtur dicendum Præpositum istum Ecclesiæ Lundensis, cuius hic electio irritatur, electum fuisse à Capitulo Lundensi post cessionem Andreæ, & ante administrationem Petri: Huic coniecturæ quodammodò adstipulatur dicti Regis Chronicon, dum ait, Petrum factū Archiepiscopum anno tantùm 1224. duobus annis post cessionem Andreæ, quo medio tempore potuit fieri electio huius Præpositi, cuius, vtpotè nullæ, non meminit Ericus Rex in suo Chronico, quod admodum breue est, & summa tantùm rerum capita attingit. Qui cedere vult Episcopatu, non id propriā autoritate potest, sed licentia summi Pontificis; atque hanc instanter & importunè debet petere, ait hic Honorius. Ita Innocentius III. in *cap. nisi. infr. de renunciat. Quia in postulando cedendi licentiam institisti*: nec enim sponte & liberè cessio fieri debet, propter vinculum spiritale, *cap. cùm inter. de elect.* alioquin sponte cedentem sui ipsius furtum facere dicendum, æquè ac de adscriptitijs & cōditionalibus ait *l. cùm satis. C. de agric. & censit.* nec id fieri debet sine iusta caussa à summo Pontifice examinata, & probata; quia tunc satius est non præesse, quàm non prodesse, & dummodò nulla prauitas in cessione reperiatur, ait Innocentius III. *Epist. 151. lib. 1.* ex qua notandum etiam cessionem non minùs admitti in electo, quam consecrato, dummodò electio confirmata fuerit, quia tunc matrimonium spiritale contractum est, *dicto cap. inter.*

a *Abbati Stirpen. & eiusdem loci de Exidolio Prioribus Lemouicen. Diœc.*

CAPVT II.

CVM bonæ memoriæ, *& infra.* Sanè ne quis fortè caussetur Capitulum sancti Iuliani Lemouicen. Diœc. ius eligendi Præpositum per decursum temporis amisisse; nolumus, quòd tempus lapsum ante concessam sibi eligendi licentiam eis curnat; quum constitutio, quæ de huiusmodi lapsu temporis loquitur, contra negligentiæ vitium fue- Non ponitur.

rit promulgata, & hi dici nequeant negligentes cùm non possent eligere, præsertim quum ex dilecti f. n. B. tituli sancti Ioannis & Pauli Presbyteri Card. mandato, nostram, vel eius tenerentur licentiam postulare.

[a] ABBATI STIRPENSI.] Abbatia & Conuentus Stirpensis Ordinis sancti Augustini, Lemouicensis Diœcesis, aliàs, sancti Petri de Stirpo. Huius Præposito scribit Iuo *Epist. 69.* vulgò, *l'Abbaye de L'esterp.*

[b] DE EXIDOLIO.] Hic est Prioratus Curatus de Exidolio dependens à dicta Abbatia Stirpensi, vulgò *le Prieuré Curé d'Exideul.*

[c] SANCTI IVLIANI.] Legendum, *Sancti Iuniani.* Vrbs est diœcesis Lemouicensis, cui nomen dedit sanctus Iunianus, Eremita Aquitanus, quem Pipinus Aquitaniæ Rex miraculis clarum templo honorauit, & sacrum ibi corpus per Sigibrannum Episcopum Pictauiensem deferri curauit. *Martyrologium Gallicanum* 15. *Nouembris.*

Quod agitur hoc cap. certare videtur cum iure communi & antiquis canonibus, quibus electio Abbatis ad monasterium pertinet, seu congregationem, *can. Abbatem.* 18. *q.* 2. Idem de Episcopis, quibus eligendis triũ mensium præscribitur tempus, *can. sacrorum* & *can. obeuntibus.* 63 *dist. Cap. ne pro defectu, de Elect.* Reliquis verò officiis & dignitatibus sex menses dantur, Concilio Lateran. sub Alexandro III. *Cap. nulla. de concess. preb. cap. dilectus. eod. hoc tit.* sed cùm Præpositus caput est Collegij, vt in hoc casu, an sex menses, vel tres exiguntur? videtur quòd tres, quia æquiparatur Abbati, sicut & Decanus in *cap.* 1. *de æt. & qualit.* Quod in alijs dignitatibus inferioribus, & personatibus locum habere non debet. & ideò optimè glossa in *dicto cap. nulla,* ponit differentiam inter primarias dignitates, & minores, in quarum electione sex menses dantur, eò quòd moræ periculum minùs sit, *cap. cùm inter. de elect.* Nec nos mouet *cap. cùm nostris. de concess. preb.* in quo agitur de Præpositura, quæ vacauit tempore statuto per Lateranense Concilium in *dicto cap. nulla,* id est, per sex menses: nam eò loci & similibus, quæstio est de præpositura, vel aliis dignitatibus quæ non sunt capita Ecclesiarum; & ita etiam sentit Panormitanus, & post eum alij, atque etiam Pragmatici.

[a] Portuen. Episcopo Ap. sed. Leg.

CAPVT III.

Non perit-tur.

PER litteras tuas[a], & depositiones eorum etiam testium, quas tua nobis f. destinauit, comperimus euidenter, quòd Monachi [b] S. Mansueti Tullen. regulares obseruantias non professi, quemdam ipsius loci Monachum similiter non professum, in Abbatem, contemptis quibusdam ex fratribus suis, qui vocari debebant, & poterant, elegerunt. Volentes igitur vt errata per tuæ sollicitudinis studium corrigantur, f. t. p. a. s. m. quatenus electionem huiusmodi decernas irritam & inanem; vniuersos ipsius loci Monachos ad relinquendum monasterium, vel ad faciendam professionem, vt debent, monitione præmissâ, per censuras Ecclesiasticas appellat. remotâ compellendo.

a PORTVENSI EPISCOPO.] Hic est ille magnus Conradus Cistercensis ordinis, qui primò Villariensis, secundò Claræuallensis, posteà Cistercienfis extitit Abbas, & demum Portuensis Episcopus Cardinalis ab Honorio III. anno 1216. creatus. obiit clarus miraculis in partibus transmarinis, post varias legationes in Germaniam quoque missus, vbi tunc degebat quando Honorius hanc Epistolam illi scripsit anno 1227.

b SANCTI MANSVETI.] Abbatia sancti Mansueti Scoti, primi Tullensis Episcopi Richardo de Vuassenburgo: est in suburbiis Tullensis ciuitatis, ordinis S. Benedicti, vulgò *sainct Mansu*.

Quæstio est de monacho non professo, & in Abbatem electo à monachis similiter non professis. Mandat Honorius Portuensi Episcopo Conrado, Apostolicæ sedis legato, vt hanc electionem irritam decernat. & hoc est de iure communi, *can. Abbatem. 18. q. 2.* & ideò Innocentius III. in *cap. cùm causam. de elect.* non professi factam electionem ad Prioratum sancti Petri Lucanensis infirmandam esse decernit; quamuis longâ iam consuetudine Abbates non professi instituti fuissent, quia talis consuetudo est potiùs corruptela, quæ vim non habet, *cap. ad nostram. de consuet.* & quod singulare est in *eo cap. cùm causam*, si legatur integrum, vt est in 3. *Compilatione*, refertur priuilegium huius monasterij fuisse, vt nullus præponeretur in Priorem, nisi de communi fratrum consensu, vel a sanioris consilij parte. Bernardus Papiensis ibi rectè quærit, ad quid tale priuilegium, cùm sit iuris communis: & rationem reddit, quia quod priuilegio cautum est, & singulariter promittitur plus solet timeri, vt de voto quo ad ordines promouendi adstringuntur, in *can. quanquam. 23. dist. non ante honoris consecrationem accipias, quam placitis sui adnotatione promittat*, id est, *scripturâ*, seu *chirographo* pro syngrapha, quæ hoc loco non est nuda professio, sed firma, sicut quæ fit per stipulationem & cautionem, *l. sicut certo. Commodati.* vt de obedientia quæ iuramento præstatur Prælatis, *can. in omnibus. de consecrat. dist. 5.*

Abbati sancti Galgani Cister. Ordinis, & a *Priori Camald. Vulteran. & Aretinæ Diœc.*

CAPVT IV.

CORAM dilecto f. n. G. b sancti Theodori Diacono Card. R. monacho in Abbatem Monasterii c sanctæ Floræ Aretinæ electo, & procuratori quorumdam Monachorum, qui electioni se opponebant eiusdem, à nobis Auditore concesso, proposuit R. prædictus, quòd corpore prædefuncti Abbatis nondum tradito sepulturæ, Monachi eiusdem loci, relicto ipso corpore in Ecclesia, & matutinali officio, quod iam erat inceptum, omisso, in Abbatis curiam secedentes, eligendi potestatem d in vnum ex ipsis Monachis contulerunt: quibus demum regressis in Ecclesiam, Abbatis corpore iam sepulto, Monachus in quem erat potestas eligendi collata, ipsum R. in Abbatem elegit: idémque & in Abbatis sede positus recipiendo à quibusdam Monachis obedientiam, & accipiendo quædam de bonis Monasterij pro expensis, administrationi continuò se ingessit. Ipso igitur petente confirmari electionem huiusmodi, & procuratore prædicto è conuerso postulante illam tanquam præsumptam illicitè infirmari. Nos his, & aliis quæ fuerunt coram ipso Card. proposita per eius fidelem relationem ple- Non ponitur.

nius intellectis, electionem ipsam cassauimus iustitia exigente.

[a] PRIORI CAMALDVLENSI.] sic legendum, non *Carmelitarum*, vt in alio. Cœnobia Camaldulensium pleraque in Italia, & specialiter in Volaterrena, & Aretina diœcesi: & Raphaël Volaterranus celebrem mentionem facit Monasterij Camaldulensis siti in vrbe Volaterrana.

[b] SANCTI THEODORI.] Is est Gregorius Crescentius Romanus, Diaconus Cardinalis sancti Theodori ab Innocentio III. creatus anno *1206.* qui superuixit Honorio, & egregiè administrauit Latium, Campaniam, & Maritimam.

[c] SANCTAE FLORAE ARETINAE.] Monasterium sanctæ Floræ & Lucillæ de Aretio, ordinis sancti Benedicti, Congregationis Cassinensis.

Quæ hoc cap. præsertim aguntur duo sunt, vnum ne corpore nondum sepulto, & exsequiis peractis ad electionem procedatur; quod congruit cum *cap. bonæ. 2. eod.* imò tertium diem depositionis esse exspectandum iubet *can. nullus. 79. dist.* propter hoc tamen so ùm electionem irritam non esse concludit glossa in *dicto cap. bonæ*, licèt Ioannes Teutonicus aliter sentiat in notis ad *4. compilationem.* Et hoc tantùm de honestate, non vt ideò electio infirmetur, addit Panormitanus.

[d] IN VNVM.] Alterum de quo hic agitur est, an ius eligendi transferri potuerit in vnius voluntatem. Equidem si omnes, omisso aliquo conuenerint electio nulla est, & ius ad illum solum deuoluitur ex *cap. gratum*, & *cap. bonæ. de postulat. prælat.* quibus ad minorem partem ius deuoluitur, si maior numerus errauerit: sed optimè glossa eò loci concludit ius vniuersitatis non posse in vnum transire, ne desinat esse collegium, & saltem duo, aut tres requiruntur in *cap. 1. de elect.* Ex quo rectè infertur in *hoc cap.* monachos non posse ius eligendi in vnum monachum transferre, quia hoc repugnat iuri communi. Potuit in duos, vel tres, vel plures, vt de electione Episcopi Tolosani in quinque Canonicos translata, *cap. in causis. de elect.* Vbi nota ad omnes conuocandos campanam pulsandam esse, *vt mos est*, inquit, qui mos vsque ad nostra tempora peruenit, & in veteribus actis huius fit mentio.

[a] *P. Bolcen.* [b] *Priori sanctæ Barbaræ Lexouiensis Diœc. & Magistro V. de Capella, Cancellario Rothomag.*

CAPVT V.

CONSTITVTIS in præsentia nostra procuratoribus dil. f. [c] sancti Tauricen. Ebroicen. & [d] sancti Leofredi de Cruce Abbatum, ac Monasterii [e] Fiscan. dil. f. n. [f] B. sanctorum Ioannis & Pauli Presbyterum Cardinalem dedimus auditorem, coram quo proposuerunt procuratores prædictorum Abbatum, quòd vacante præfato Monasterio, quod immediatè ad Romanam Ecclesiam pertinet, Monachi eiusdem loci, contemptis præfatis Abbatibus qui commodè poterant & debebant de iure vocari, ad electionem Abbatis temerè procedentes, H. quondam Abbatem [g] sancti Iudoci ad eiusdem regimen minùs idoneum eligere præsumpserunt; quare petebant electionem huiusmodi penitùs irritari. Quum autem procuratores ipsorum Abbatum iussi essent exprimere, quo iure ipsi Abbates deberent electioni Abbatis supradicti monasterij interesse, responderunt, quòd olim cùm assumerentur in suorum Monasteriorum

riorum Abbates fuit specialiter indultum ab Abbate, & conuentu Monasterij Fiscan. vt haberent vocem in Capitulo eorumdem. Nos autem rationem huiusmodi friuolam reputantes, de consilio f. n. perpetuum silentium imposuimus Abbatibus supradictis.

a EBROICENSI.] Vnus codex M.S. sic haberet sic legendum est, is est Rodulphus de Ciette, vel Richardus.

b PRIORI SANCTAE BARBARAE.] In Nomenclatura Gallica, Prioratus sanctae Barbarae, *saincte Barbe, en Auge*, aliàs, *sancti Martini d'Escarlet*, ordinis sancti Augustini, Lexouiensis dioecesis.

c SANCTI TAVRINI.] sic legendum, vt est in vno M. S. reiecta lectione aliorum Codicum, qui ponunt *Tauricensis*, & Raimundi qui hanc Abbatiam esse ait dioecesis Eboracensis. Abbatia sancti Taurini est in ciuitate Ebroicensi ad Itonem, Ordinis sancti Benedicti, quam Comes Robertus, vel Richardus fundauit in honorem sancti Taurini primi huius vrbis Episcopi. Ordericus Vitalis *lib.* 5.

d SANCTI LEOFREDI DE CRVCE.] Est quoque Abbatia dioecesis Ebroicensis, Crux S. Leofredi, dicta *la Croix sainct Leofroy*, Ordinis S. Benedicti.

e FISCANENSE.] *Fescan*, fundatum à Richardo Duce Normanniae, Glaber Rodulphus, Paulus Diaconus *lib* 1. *Longobard.* & Iuo *Epist.* 19. est dioecesis Rothomagensis, apud Caleres.

f B. TITVLI SANCTORVM.] Is est Bertrandus ab Honorio III. primo sui Pontificatus anno legatus in Galliam.

g SANCTI IVDOCI.] sic legendum, non Vindoci, vt est in editione Raimundi. Duae sunt Abbatiae huius nominis in dioecesi Ambianensi, vna quae vocatur Dammartini S. Iudoco in nemore, ordinis Praemonstratensis, fundata anno 1161. Alia vocatur S. Iudoci ad mare, *S. Iossé sur la mer*, siue Pontiuiuni, *Pontieu*, ordinis S. Benedicti, fundata à Carolo magno; sed fortè melius legeretur S. Vvindoci Bergensis, ordinis S. Benedicti, dioecesis olim Morinensis, nunc Yprensis, de qua Miraeus *cap.* 31. *Origin. Benedict.* vulgò *Vvinochberghen.*

Quare ad electionem Fiscanensis Abbatis non admitti debuerint hi Abbates, norat optimè glossa in *dicto cap. apud Gregorium.* Praetedebant id ius ex eo quòd alias monachi fuerunt in dicto monasterio, & quod cùm Abbates facti sunt, monasteriū ius confraternitatis & habendi vocem in Capitulo eis reseruauerit, & ita putabant se posse eligere, atque etiam eligi, cùm essent eiusdem Collegij. Simile reperio in Necrologio nostrae Ecclesiae Tolosanae, in quo anniuersarium memoratur fratrum diuersarum Ecclesiarum, veluti Caesaraugustanę, Magalonensis, Fuxensis, Rotensis, sancti Antonini, Roncioualllis, Cluniacensis, Auscitanensis, Carcassensis, sancti Gatiani, Oxoniensis, Fredalensis, S. Bertrandi Cōuenarum, S. Victoris Parisiensis, Taruiensis, Tiberiensis. Propter eandem electionis spem, Episcopi etiam & Abbates hoc ius sodalitii reseruabant, & se Canonicos eiusdem Ecclesiae profitebantur. Asparagus Tarraconensis Archiepiscopus, Canonicus; Raimundus Amaldi Episcopus Conuenarum Canonicus & Archidiaconus; Petrus de Montebruno, & Guillelmus Episcopi Narbonenses, Arnaldus Rogerii de Conuenis, Episcopus Claromontensis, Amelius de Lautrico, Castrensis, & Maurinus & Raimundus de Montealto, Abbates Frigdalenses, Iordanus S. Saturnini, Sicardus de Barthis, Abbas Lumbariensis, qui omnes inter Canonicos recensentur, tanti fuit olim nominis Ecclesia Tolosana.

Porrò hoc monasterium Fiscanense immediatè pertinere ad Ecclesiam Romanam hic asseritur; quae ratio etiam facit, ne alii Abbates praeter dicti monasterii monachos ius eligendi Abbatem praetendant. Simili priuilegio, multis & peruetustis indultis confirmato, Ecclesia Tolosana sedi Apostolicae immediatè subiecta est.

a *Rothomagen. Capitulo.*

Capvt VI.

ECCLESIA vestra destituta pastore, & votis vestris, cùm de futuri prælati haberetis successione tractatum, in diuersa diuisis, quidam in Thomam, quidam in Cancellarium, & quidam singulariter in singulares personas eiusdem Ecclesiæ consensistis: vnde cùm super his in nostra & f. n. præsentia multa fuissent hinc inde proposita: inuenimus, quòd illi qui sua in Thomam desideria direxerunt, licèt partem maiorem facerent partium comparatione minorum; non tamen ad maiorem partem Capituli peruenerunt: considerauimus nihilominùs quòd post publicationem consensuum, & collationis tractatum, ad electionem nullus habitus est processus, quamuis deportationis solennitas etiam post appellationem legitimam fuerit subsecuta, quod pro electione non deceret, nec expediret haberi: vnde de f. n. consilio quod factum est de Thoma cassauimus, petitione consentientium etiam in Cancellarium non admissâ.

a ROTHOMAGENSI.] Agitur in hoc cap. dè electione Rothomagensis Archiepiscopi post mortem Roberti Pulli 53. Archiepiscopi, qui electus fuit anno 1208. & sedit vsque ad annum 1221. in cuius locum successit Theobaldus 54. qui ordinatus est anno 1222. de quo Guillelmus Brito *libr. 12. Philippidos.*

Et qui Rothomago Theobaldus præsidet vrbi.

Hic vixit vsque ad annum 1231. post cuius obitum rursus disceptatum fuit super electione noui Pontificis, vt videre est in *cap. dudum. eod. apud Gregor.* ex quo patet Cœnomanensem Episcopum Mauricium II. postulatum, quem malè Claud. Robertus ab Honorio III. institutum ait; Honorius enim anteà decesserat anno 1227. & Gregorium IX. hunc ordinasse patet ex inscriptione *dicti cap. dudum.*

Hoc cap. habetur integrum apud Gregor. Tractatu habito, & publicato scrutinio, antequàm electio fieret, appellatio ad Rom. sedem deuoluta est; & tunc demum deportatio, seu delatio scrutinii facta in fauorem, vt existimandum est, Thomæ: sed quia electio non fuerat facta iuxta *cap. quia propter. hoc tit. apud Gregor.* deportatio sola sumi non potuit pro electione, & ita verum manet appellationem legitimam fuisse, quia facta fuerat publicato scrutinio, à quo recedere non poterant electores, nullâ electione habitâ, *cap. publicato, eod.* Et hæc est mens Panormitani contra glossam, quæ appellationem non fuisse legitimam publicato scrutinio contendit ex verbis *dicti cap. Quia propter. nullo prorsus appellationis obstaculo interiecto*; quæ verba non destruunt opinionem Panormitani; quia certum est post publicationem scrutinii eligentes, citra appellationis obstaculum posse procedere ad collationem suffragiorum, & electionem; sed in *hoc cap.* nulla fuit collatio, nulla electio, sed scrutinium ad sedem Apostolicam deportatum fuit post appellationem.

TITVLVS VI.

De autoritate, & vsu pallij.

a *Archiepiscopo Lugdunensi.*

CAPVT I.

TVA nos. *& infra.* Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quòd tam in tua, quàm in aliena Diœcesi potes absque pallio, & b sandaliis celebrare; quum etiam in tua Diœcesi non semper debeas celebrare cum pallio, sed diebus illis dumtaxat qui in Ecclesiæ tuæ priuilegiis sunt expressi, sícque soluta est quarta quæstio, quâ quæsisti an tibi sit licitum pro defunctis cum pallio celebrare.

a EPigraphe huius cap. malè habetur apud Gregor. Archiepiscopo Tri. M.S. Archiepiscopo Lugdunensi, rectè. Is est Raynaldus 80. Archiepiscopus Lugdunensis, cuius honorificam mentionem facit Honorius noster in rescripto M. SS. pro Cartusianis, relato à Seuertio, dato anno 8. Pontificatus sui, vel, vt alii legunt, vltimo.

Quæ hoc cap. quæruntur Honorius esse iuris communis respondet; sed, an in Missis defunctorum pallium deferri potuit, id negat; nec enim inter solennia hæ computantur, imò potiùs luctum repræsentant: & ideò purpureum colorem luctum etiam significantem in ieiuniis, & memoriis defunctorum concedi respondet Demetrius Chomatenus ad Constantinum Cabasilam *lib. 5. iuris Græcorum.* ἐν μόναις νηστίμοις ἡμέραις, καὶ ἐν μνημοσύνοις ἀπελθόντων, id est, *in solis ieiunij diebus, & mortuorum memorijs:* dum tamen in palla & pænula, ἐν στιχαρίῳ καὶ φαινολίῳ cruces non adhibeantur. φελόνης quippe erat pallium sacerdotale, vt Glossaria Græca affirmant, ἱερατικὸν ἔνδυμα, & quidem album, Pontificum verò purpureum vt plurimum, cum limbis quos fluuios vocabant, licèt & presbyteri etiam purpureis vterentur, vt docet Codinus *cap. 9.* & ita apparet saltem omnes Episcopos pallium crucibus intertextum gestasse, eo tempore quo petendi pallii legem à summo Pontifice Græci neglexerunt, vt constat ex Luitprando *in legatione ad Phocam.* Vnicum iure potuit quæri ab Honorio, an toto tempore Missæ gestandum fuerit pallium, quia videtur aliud obseruatum, præsertim apud Græcos, vnde in synodo 8. Constant. *act. 10. c. 14.* dicitur καὶ ἐν παντὶ καιρῷ τῆς θείας μυσταγωγίας καὶ πάσης ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς λειτουργίας ταῦτα φέρειν. *ne quouis tempore diuini sacrificij, aut quacunque Ecclesiastica functione ferant.* Quod confirmatur ex Isidoro Pelusiota Epist. 136. *lib. 1.* qui ait, tunc demum cùm recitabatur Euangelium Episcopum solitum deponere ὠμοφόριον, quod vocat τὸ σχῆμα τῆς μιμήσεως, id est, *habitum imitationis*, quia Episcopus gestatione pallii ex lana confecti imitabatur Christum. Similem ferè locum reperio apud Balsamonem ad interrogationem 16. Marci patriarchæ Alexandrini, vbi docet vsque ad recitationem Euangelii omnibus patere aditum, & postea discedere debent, μετὰ δὲ ταύτην τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ἀνοιγόνται τὰ προαύλια ἐπιτρέποντα, καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι τὸ μὲν ἐπωμάδιον ὠμοφόριον τὸ εἰς τύπον τοῦ ἀμνοῦ καλλιτέχνηθεν ἀποτίθεσθαι, μεταχειρίζεσθαι δὲ τοῦ ἀληθοῦς καὶ ζωοποιοῦ ἀμνοῦ τὸ μυστήριον. Id est, *Posteà autem incruentæ hostiæ aperiantur vestibula, antistibus permittentia superhumeralem amictum deponere, qui agni figurâ eleganter fabricatus est, & tractare veri, viuificique agni sacramentum. lib. 5. iuris Græcorum.* quem morem à Latinis vsurpatum nondum comperi.

b SANDALIIS.] Communes fuerunt calcei; sed pro diuersitate personarum præcipuè sacerdotibus Gentilium apud Athenæum *lib. 5.*

Strabonem *lib.* 6. Herodotum, & alios. Et Christianis quoque ex candido linteo texti, in actis donationis Constantini, & apud Balsamonem. Obseruatum quippe olim ne fierent ex morticiniis, aut pellibus animalium, apud Seruium in 4. *Æneid.*

TITVLVS VII.

De renuntiatione.

Maioris Ecclesiæ, [a] *sancti Ioannis Decano, & Magistro C. Can. sancti Dionysij Leodien.*

CAPVT I.

VENIENS ad sedem Apostolicam Ioannes pauper Subdiaconus in nostra proposuit præsentia constitutus, quòd cùm bonæ memoriæ I. Papa prædecessor noster dil. f. [b] Abbati de Emenrode Treuer. Diœc. & [c] maioris Ecclesiæ, ac [d] sancti Pauli Cantoribus Treueren. suis dederit litteris in mandatis, vt eidem I. si nihil canonicum obuiaret, præbendam in Ecclesia [e] sancti Florentij in [f] Confluentia, quam Iacobus Decanus ipsius Ecclesiæ in eius manibus per suas litteras resignauit, sub. appel. ob. assignarent. Eodem Ioanne litteras ipsas prædicto Decano, & aliis ostendente, idem Decanus de resignatione fortè penitens, occultauit litteras supradictas. Demum eidem Ioanni præfatis litteris restitutis eas nominatis Iudicibus vt exsequerentur mandatum Apostolicum præsentauit; cúmque iidem Iudices Apostolicum vellent adimplere mandatum, quidam se opposuerunt Canonici Ecclesiæ memoratæ, dicentes Subdiaconum memoratum renuntiasse iuri suo, quod ipsi ex ipsis litteris competebat. Dicto igitur subdiacono hoc negante, iam dicti Canonici testes ad hoc probandum aliquos produxerunt, per quos cùm videretur probatum Ioannem se gratiæ Capituli commisisse, duo Iudicum prædictorum, Cant. videlicet Treueren. sententialiter decreuerunt eumdem Ioannem non posse vti de cetero ipsarum commodo litterarum, pro eo quòd idem I. sic aduersarij gratiæ se commisit, propter quod visus est renuntiasse iuri sibi ex ipsis litteris competenti; à qua sententia idem I. appellans, licèt etiam anteà quàm appellasset vigiliam Epiphaniæ proximè præteritam terminum suæ appellationis præfixit, ad quam cùm idem I. veniret & Nobis prout superius est expressum, facti

feriem enarraret, dil. fil. [g] Petrum de Collemedio, Capellanum nostrum super hoc sibi concessimus Auditorem: sed cùm eius aduersarius non veniret per duos menses & amplius exspectatus, nec vllus appareret pro eo sufficiens responsalis, tandem quidam litteras habens, ad contradicendum & impetrandum coram eodem comparuit Auditore, qui cùm de iure ad tractandam causam minùs sufficiens crederetur, Auditori prædicto nobis hæc omnia referenti, dedimus in mandatis, vt super hoc aliquos de fratribus consuleret, & in causa procederet iuxta consilium eorumdem: sæpedictus Auditor habito consilio dil. fr. n. [h] T. sanctæ Sabinæ Presbyteri Cardinalis, ac etiam aliorum, sententiam prædictorum iudicum sententialiter iustitiâ exigente cassauit. Nos igitur eiusdem Capellani sententiam ratam & firmam habentes, vobis per Apostolica scripta mandamus, quatenùs reuocantes in irritum quicquid inueneritis post appellationem ad nos legitimè interpositam attentatum, sententiâ iudicum Treuer. non obstante, prædictam præbendam ei Subdiacono, nisi aliud canonicum obiectum fuerit & probatum, quare id non debeat adimpleri, autoritate Apostolicâ, sublato appellationis obstaculo, conferatis.

a HOC cap. integrum est apud Gregor. & congruit ferè inscriptio, nisi quòd ibi omissa sunt hæc verba: *S. Ioannis*. Ecclesiæ S. Ioannis Euangelistæ, & S. Dionysii martyris sunt in ciuitate Leodiensi, quas Notgerus 46. Episcopus construxit, Anselmus in gestis Episcop. Leodiens. *cap*. 35.

b ABBATI DE EMENO.] sic in editione Raimundi: *de Emento* in M.SS. excepto vno, in quo *de Emenrode*. rectè. Abbatia de Hemērode, aliàs de claustro, est in Treuerensi diœcesi cuius fundationem describit Cæsarius *lib*. 1. *cap*. 1. eiúsque sæpè meminit.

c MAIORIS ECCLESIAE.] B. petri, quam Agritius 1. Archiepiscopus Treuerensis, missus à Syluestro anno 330. ex palatio Helenæ in Ecclesiam conuertit, de qua idem Cæsarius *lib*. 7. *cap*. 40.

d AC SANCTI PAVLI.] Lege *Paulini*, quam Felix 2. præsul Treuerensis 32. consecrauit in honorem B. Paulini 2.. præsulis Treuerensis, & martyris à B. Martino consecrati.

e SANCTI FLORENTII.] Martyris, vnius ex ducibus legionis Thebæorum interempti cum Cassio Comite, & aliis Veronæ, quæ nunc est Bonna, diœc. Colonien.

f IN CONFLVENTIA.] Vrbe amœnissima diœc. Colon. inter Moguntiam & Coloniam quà se Mosella Rheno miscet, ideo Confluentia dicta, *Coblentz* Germanicè. Guntherus,

Fluminis ex gemini confluxu nomen habentem,
Seruat adusque locum.

g PETRVM DE COLLEMEDIO.] Qui fuit posteà Archiepiscopus Rothomagensis, 56. post Mauricium 2. anno 1234. Legatus Innocentii IV. ad Frider. 2. Imperat. & aduersùs Albigenses, & tandem ab eodem Cardinalis factus in Concilio Lugdunensi, anno 1245.

h HABITO CONSILIO FI NOSTRI TITVLI S. SABINAE PRESBYTERI CARDINALIS.] Hic est Thomas de Capua, Campanus, ab Innocentio III. creatus, anno 1212. vixit vsque ad annum 1243. ob meritum patriarcha Hierosolymitanus electus, sed a Gregorio IX. non concessus, quia Ecclesiæ Romanæ vtilis.

Nihil intactum relinquit Glossa apud Gregor. Hoc vnum nota, agi de Ioanne paupere subdiacono, sic enim notant tres mei M. SS. Codices, quod tamen omisit Raimundus quamuis vim faciat. Ioannes litteras obtinuerat ab Innocētio III. pro adipiscenda præbenda quam Iacobus resignauerat, cuius receptioni se opposuerūt Canonici hac ratione freti, quod

ipse Ioannes suo iuri renunciasset, ex eo quòd se gratiæ Capituli commisisset (simili ratione qua in *cap. sanè. eod.* alius se misericordiæ Canonicorum Pictauiensium subiecisset) tum quòd litteras Apostolicas eis tradidisset: quæ argumenta renunciationis esse videbantur. Duo tantùm spectanda hîc sunt: literas, falsis suasionibus, quæ dolo assimilantur, dedisse dictis Canonicis. 2. quòd qui gratiæ & misericordiæ aliorum se subiicit, non videtur renunciare; gratia enim & misericordia præsupponunt liberalitatem, & aliquod beneficium pro eo qui petit. Nam qui nihil speraret frustra ad gratiam & misericordiam aliorum recurreret: inde rectè à Græcis ἔλεος, *miseratio*, pro *stipe* sumitur, & inde *Eleemosyna. Matth.* 6. & apud Pollucem *lib.* 5. *cap.* 33. χάρις, & δωρεὰ coniunguntur: & optimè Bernardus Papiensis ad *cap. sanè. de maiorit. & obed. in 2. compilatione, ait: quare se subiicit? scilicet vt ei prouideretur, cùm alias non esset hoc facturus:* aliter, nolentes vti misericordia ei ius suum restituere debent, *argum. l. 2. §. vlt. de donation.* tum etiam quòd per dolum ad dandas litteras inductus erat, vt satis constat ex verbis vtriusque Capituli.

a Agath. & Nicen. Episcopis, & Archid. Agath.

CAPVT II.

DILECTI filij, Conuentus Monasterij [b] sancti VV. de desertis immediatè ad Romanam Ecclesiam pertinentis, suis nobis litteris intimârunt, quòd Abbas eorum se sentiens insufficientem oneri regiminis Abbatiæ, cessit in manibus eorumdem; ipsíque dil. f. G. monachum sancti Victoris Massilien. elegerunt in Abbatem canonicè; supplicantes, vt eorum parcentes laboribus & expensis electionem ipsorum faceremus in illis partibus confirmari. Quum ergo dictus Abbas cedere sinè licentia nostra nequiuerit, Nos tam cessionem, quàm electionem prædictas decernentes irritas & inanes, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus Abbatem ipsum loco suo restitui faciatis.

a AGATHENSI ET NICENSI EPISCOPIS.] Agathensi, Seditio, vel, Berengario. Nicensi, lege, Niciensi, *Nice.*

b S. Vuillelmi.] fundati anno 804. in diœcesi Luteuensi, ordinis S. Benedicti à S. Guillelmo II. Comite Tolosano, qui hîc quiescit, vt potè monachus illius. Aliàs vocatur Monasterium Gellonense, à valle Gellonensi. Vide Clariss. virum Guillelmum Catel in *Historia Comitum Tolosanorum.*

Hoc Caput in Editionibus tribuitur malè Gregorio IX. quod est Honorij in omnibus M. SS. qui in eo docet Abbates exemptos, & qui immediatè subiecti sunt sedi Apostolicæ, non posse renunciare sinè licentia summi Pontificis: quâ etiam ratione vsus est Innocentius IV. in causa electionis Archiepiscopi Tolosani, anno 1292. licèt ius commune faueat omnibus Episcopis. *Dilectis filijs Capitulo Ecclesiæ Tolosanæ, salutem &c. Quódque dicta Ecclesia Tolosana Rom. Ecclesiæ est immediatè subiecta, nullúmque præter Rom. Pontificem superiorem habet.* Et posteà conqueritur contra dictum Capitulum, quòd Petrum de Rosergio elegissent, in non modicam derogationem iuris & autoritatis prædictæ Ecclesiæ Romanæ, licèt ipse de Rosergio vir esset summæ eruditionis, & pietatis, ita vt post eius obitum multis miraculis effulserit, vt ex *Martyrologio eiusdem Ecclesiæ*, & aliis actis patet.

[a] *Archiepiscopo Treueren.*

CAPVT III.

LECTÆ coram nobis f. tuæ litteræ continebant, quòd Abbas [b] sancti Apri. Tullen. quem de conuersationis & vitæ honestate commendas, tibi humiliter est confessus, quòd dum adeò [c] graui ægritudine laboraret, quòd de vita desperaretur ipsius, ad cuiusdam tamen æmuli sui consilium, de quo ipse cùm non crederet æmulum confidebat, in quorumdam monachorum suorum præsentia excommunicationis sententiâ, si quam in eorum aliquem protulerat, reuocatâ, eos ab obedientia, in qua sibi tenebantur, absoluit; vocato Diœcesano Episcopo, vt Abbatiam in eius manibus resignaret, quod tamen, vsus consilio saniori, non fecit, licèt eidem Abbati sanitati postmodùm restituto, vniuersi & singuli de conuentu obedientiam & reuerentiam requisiti ab eodem in Capitulo promisissent. Idem tamen super eo, quod si fecerat dubitans, à te quid super hoc saluti suæ consuleres, postulauit: propter quod tu, cùm habito super hoc iurisperitorum consilio diuersi diuersa sentirēt, nostrum consilium, an idem Abbas ex hoc resignauit requisisti. Nos tamen ex tali facto dumtaxat eundem Abbatem resignasse suo regimini non videmus.

[a] ARCHIEPISCOPO TREVERENSI.] Theodorico 4. Comiti de Vueda 88. qui sedit ab anno 1212. vsque ad annum 1242.

[b] S. APRI TVLLENSIS.] Abbas S. Apri Tullensis diœcesis ordinis S. Benedicti in honorem S. Apri 7. Tullensis Episcopi, vulgò *sainct Evre.* Richard Vuassemburg.

[c] GRAVI AEGRITVDINE LABORARET.] Vtpotè non sanæ mentis, beneficio suo non censetur renunciasse, ex debilitate mentis & corporis, vt ait *Cap. quanta. hoc tit.* Hic videtur agi tantùm de tali morbo, cui nulla supersit salutis spes, qui sit extra se positus, & extra mentem, vt loquitur Innocentius III. *in cap. sicut tenor. de regular.* Hunc quidem moribūdum vocant, Thucydides meliu[s] *πονοῦντα*, *laborātem*, apud Pollucem *lib. 3. cap. 31.* Innocentius, *agentem in extremis*, in *Cap. cùm dilectus. de success. ab intest.*

TITVLVS VIII.

De ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum.

[a] *Archiepiscopo Mediolanensi.*

Capvt I.

VAMVIS multa proposita fuerint contra Venerabilem f. n. Episcopum Callien. etsi nihil probatum esset de illis; quia tamen confessus est coram nobis se numquam [b] de Grammatica didicisse, nec etiam legisse Donatum, & per euidentiam facti vsque adeò de illiteratura & insufficientia sua constat, quòd contra Deum esset, & canonicas sanctiones tantum in Episcopo tolerare defectum: de communi Fratrum nostrorum consilio ipsum à Pontificalis executione officij & administratione Callien. Ecclesiæ duximus penitus amouendum; irritantes si quid nomine ipsius Ecclesiæ, vel de bonis eiusdem de cetero attentabit.

[a] QVidam M. SS. Codices nullam habēt epigraphen: vnus habet, *Archiepiscopo Mediolanensi*, quod putem verius quàm *Bremensi*, vt vulgares Editiones habent, quia agitur de Calliensi Episcopo, non Càlinensi, qui nusquam fuit. Huius diœcesis est in Marchia Anconitana, & hoc rescriptum directum est Archiepiscopo Mediolanensi, qui tunc erat Henricus Settara, qui sedit ab anno 1210. vsque ad annum 1230. ex Chronico Panuinij. Et rectè, quia Marchia Anconitana caret Archiepiscopatu, cùm omnes Episcopatus illius prouinciæ ad summum Pontificem pertineant. Tum etiam, quia Mediolanum est Metropolis Italiæ. Picenum annonarium, nunc Marchia Anconitana, erat in diœcesi Vicarij Italiæ, qui Mediolani commorabatur.

[b] De Grammatica.] Quod dicit Episcopum Calliensem nunquam didicisse Grammaticam, nec legisse Donatum, & valdè illiteratum & insufficientem fuisse, hæc omnia coniunctim ansam præbent eum ab Episcopatu remouendi, quia Grammatica, quam Fabius *Litteraturam* vocari ait, fundamētum est scientiarum; cui coniungendæ sunt Rhetorica, & Dialectica quas species scientiarum, & scientias sanctiores vocat Pollux *lib. 4. cap. 2. ἢ δ᾽ ἡ ἐπιστημῶν, ἡ τεχνῶν ἱερωτέρων.* Hæ nunquam in clericis damnantur, sed nimia curiositas, quæ fabulis, & Poëtarum nugis incumbit. Prudentem Episcopum in litteris, & secularium negotiorum cognitione versatum esse debere, docet *dist. 36.* Ideò & Rhetoricum vocat Politicum idem Pollux: nec generis nobilitas, & boni mores supplent defectum scientiæ, sicut in alijs. Exemplum præbet Gregorius VII. *lib. 9. Epist. 2.* ad Alphonsum VI. Regem Hispaniæ, qui Sancium regis propinquum, licèt alijs claris dotibus insignem, ob Grammaticæ defectum ab Archiepiscopatu Toletano repulit, vt latius refertur in Chronicis Hispaniæ.

Episcopo

[a] Episcopo, & Archidiacono Legion.

CAPVT II.

VEL non est compos sui Episcopus [b] Oueten. vel nimis à se videtur scientiam repulisse, aut probatur ex malignitate peccasse; quòd, vt alia quæ de ipso dicuntur enormia taceamus, M. puerum latorem præsentium xiij. annorum contra sanctorum canonum instituta inordinatè in Diaconum dicitur ordinasse, in ludibrium clericalis ordinis: quod vtique si nobis plenè constaret, quantumcunque simus proniores ad veniam, quàm ad debitam etiam vltionem, taliter hoc castigaremus in ipso, quòd ex pœna culpa notoria redderetur, & reuelata eius ignominia efficeret alios in similibus cautiores. Nolentes autem hoc relinquere indiscussum disc. v. m. quatenus inquisitâ super his & cognitâ veritate, si rem inueneritis ita esse, prædictum Episcopum à collatione ordinum sub. app. obst. suspendentes, ipsum, vt eidem M. quem ab executione officij Diaconatus vsque ad ætatem legitimam in iniuriam suspendimus ordinantis, prouideat in Ecclesia de beneficio competenti, per censuras Ecclesiasticas app. postp. compellatis.

[a] EPISCOPO LEGIONENSI.] Legio vrbs regia Hispaniæ, *Leon* cognominata à Leouigildo Gothorum rege, extinctis legionibus Romanis, autore Isidoro, secundo Chronicorum.

Hoc caput 2. apud Gregor. *in tit. de temporib. ordinat. cap.* 14. fuit à Raimundo collocatum.

[b] OVETENSIS.] M. SS. habent Oueronensis, vel Ouensis, vulgara Conuentriensis: reponendum est Ouetensis. Ouetum ciuitas Galleciæ olim regia, fundata regnante Sylone Rege Galleciæ in monte Oueto, exculto à monachis S. Benedicti fugientibus tyrannidem Maurorum anno 781. qui ibi fundarunt Monasterium in honorem S. Vincentij, à quo ciuitas & Ecclesia Ouetensis sumpsit originē. Principes Galleciæ sedem transtulerunt Legionē, ideò Honorius causam huius Episcopi Ouetensis committit Episcopo Legionensi. Facessat igitur vulgata lectio cum suo Episcopo Conuentriensi, suffraganeo Cantuariensis Episcopi in Anglia. Qui plura de Ecclesia Ouetensi scire voluerit, legat Sampirum Episcopum Asturicensem in Chronico. Abusus istius Episcopi, vnum erat ex intolerabilibus animarum detrimentis, quæ tempore Honorij nostri in partibus Hispaniæ ex defectu litteraturæ proueniebant, de quibus conqueritur Ioannes Cardinalis Sabinensis, legatus Honorij nostri: ad quam ignorantiam exstirpandam decernit in Concilio Ilerdensi anno 1219. vt per singulas diœceses in quolibet Archidiaconatu certis in locis per prouisionem Episcoporum, scholæ de Grammatica instituerentur.

TITVLVS IX.

De Sacramentis non iterandis.

Capitulo Bremensi.[a]

CAPVT I.

A Nobis humiliter quæsiuistis, quid fieri debeat de mortuorum corporibus, qui, tempore [b] schismatici & reprobi [c] VValdemari, à schismaticis sunt sepulti; & de indumentis sacerdotalibus cum quibus, nec non de altaribus in quibus degradati Presbyteri celebrarunt. Nos autem inquisitioni vestræ taliter respondemus; quòd non credimus ob hoc dumtaxat sepultos huiusmodi exhumandos, aut debere indumenta talia iterum benedici, vel reconsecrari altaria supradicta.

[a] CAPIT. BREMEN.] In vulgata editione malè hoc caput dirigitur Archiepiscopo Londoniensi, vel Lugdunensi, ex correctione Romana; bene autem in omnibus MSS. Capitulo Bremensi; agitur enim in hoc cap. de VValdemaro intruso in sedem Archiepiscopalem Bremensem.

[b] SCHISMATICI.] Quia primò adhæsit Philippo Imperatori schismatico, posteà Othoni deposito, & excommunicato ab eodem Innocentio.

[c] VVALDEMARI.] Hic VValdemarus filius fuit Canuti, qui se pro Rege Daniæ gerebat, contra VValdemarum verum Daniæ regem, & dum esset Sleuuicensis Episcopus regnum sibi voluit vsurpare: quem Rex captum in vinculis detinuit, postea liberatus ex Episcopo Sleuuicensi in Bremēsem Ecclesiam intrusus, ope Bernardi Saxoniæ Ducis, fautoris Othonis, quem Innocentius III. excommunicauerat (non Philippi, vt alij volunt, qui antea mortuus erat, anno 1208.) contra Gerardum Osnaburgensem Episcopum a Bremēsibus postulatum, & ab Innocentio III. confirmatum. Vide *Epistolam* 165. Stephani Tornacensis, Historiam Episcoporum Bremensium, Abbatem Stadensem, ex quo Krantzius desūpsit quæ de isto VValdemaro scripsit, vt alia plæraque, Innocentij III. *Epist.* 3. *lib.* 15. *Reg.* & Notas Viri Clariss. Bosqueti.

TITVLVS X.

De corpore vitiatis.

a Archiepiscopo Colon.

CAPVT I.

Non ponitur. POstulasti, Magistro N. clerico ad nostram præsentiam destinato, vt tuis votis, [b] Vltrasiluanensis Ecclesiæ vellemus annuere, super eo, quòd ad eamdem Vuaradiensem Præpositum elegerunt, confirmationem electionis eiusdem remit-

tere dignaremur. Nos verò f. t. in hoc, & in alijs, quantùm cum Deo possumus, deferre volentes, præfatum electum ad te cum gratia nostra duximus, remittendum, per Apostolica scripta tibi mandantes, quatenus, quum hoc deferendi tibi causâ fecerimus, erga electum ipsum, si aliàs est idoneus, non obstante maculâ, quæ in altero ipsius oculo videbatur, sinè difficultate prout ad tuum pertinet officium exsequatis.

a ARCHIEPISCOPO COLONIENSI.] Engelberto 49. qui sedit ab anno 1216. vsque ad 1225. quo occisus fuit à nepote suo; de quo plura Cæsarius in histor. miracul. & in vita dicti Engelberti ab eo composita, apud Suriũ 7. Nouembris, & dicauit Henrico successori Engelberti, cui forsan hoc cap. directum est, nam sedit ab anno 1225. vsque ad annum 1232. Hieron. Rubeus in histor. Rauennat. *lib. 6.* ait Engelbertum fuisse omnis Italiæ Archicancellarium.

Hoc caput congruit cum *cap. 2 ext. eod.* Macula oculi non impedit promotionem ad ordines. Quid, si quis vnum oculum alio maiorem habeat? quærit Papiensis in *1. Compilat.* & concludit nec hanc deformitatem obesse, sicut qui oculos nimis eminentes habet *ἐξοφθαλμὸ, l. qui clam. de adilit. edic.* Aliud est de luscitioso, quem νυκταλώπον vocant Græci, Poëtæ ἰλλὸν, qui diem non videt, qui cæcitudine nimiá laborat, & qui parum videt, *l. idem Offilius. eod.* hoc defectu laborantes *luscitiones* vocat Festus *τὰς ἀμυδρῶς βλέποντας*, id est *obscurè videntes*, nec multùm à cœcitate alienos, apud Hesychium.

b VLTRASILVAN. ECCLESIAE.] Videtur legendum Vltraiectensis, *Vtrecht*, quæ erat tunc Episcopalis, & sub Coloniensi, facta tantùm Archiepiscopalis à Paulo IV.

---

a Episcopo Engolismensi.

CAPVT II.

b THomas monachus sancti Amantij de Brixia, proposuit coram nobis, quod cum in annis esset puerilibus constitutus, quadam barra ferrea super dextræ suæ pollicem fortuito casu cadens, vngulam euulsit ab eo: cùm autem desideret, sicut asserit, in sacerdotali officio Domino famulari, nobis humiliter supplicauit, vt per te, qui eius diœcesanus existis, promoueri eum in sacerdotem mandaremus. Quocirca f. t. m. quòd si ad frangendum Eucharistiam sit in pollice illo potens, & aliud canonicum non obsistat, propter deformitatem huiusmodi non dimittas, quin eum ad ordinem promoueas sacerdotis.

a EPISCOPO ENGOLISMENSI.] Guillelmo, vel Rodulfo 37. & 38. Episcopis Engolismensibus.

b THOMAS.] Iste monachus in M. SS. dicitur esse S. Amantii de Brixia, vulgò *de Brices*, ordinis S. Benedicti, cuius monasterij Abbas est Illustrissimus noster Archiepiscopus Tolosanus.

TITVLVS XI.

De filijs presbyterorum.

[a] *Decano Furn. Morin. diæc. & Magistro Giliberto Morin. & L. Sancti Donatoris in Brugis, Tornacen. diæces.*

CAPVT I.

Ilectus filius G. Præpositus Ecclesiæ sanctæ Mariæ in [b]Brugis transmissâ nobis petitione monstrauit, quòd cùm Virgilius presbyter, Tornacen. diœcesis, quandam præbendam eiusdem Ecclesiæ curam animarum habentem, quam nullo medio habuit pater eius, tam contra Lateran. quàm generalis Concilij statuta obtineat in scandalum plurimorum; idem ipsum monuit diligenter, vt resignaret eandem: sed idem asserens quòd bonæ memoriæ VV. Remensis Archiepiscopus, tunc Apostolicæ sedis legatus, dispensauit cum eo, id efficere contradicit; quamquam cum eo non fuerit per Romanum Pontificem dispensatum. Quocirca disc. v. de vtriusque partis procuratorum assensu mandamus, quatenus partibus conuocatis, & auditis hinc inde propositis, non obstante dispensatione aliquâ, quæ à sede Apostolica non emanauerit, quod canonicum fuerit, app. postp. statuatis.

a DECANO FVRN.] Sic legenda est inscriptio, Decano Furnensi, Morinensis diœcesis, & Magistro Giliberto, Morinensis, & Lamberto S. Donatiani in Brugis Tornacensis diœcesis. Furnæ vrbs Flandriæ diœcesis Morinensis, nobilitata victoriâ Gallorum contra Flandrenses, anno 1297. Vide Iacob. Meyerum *lib.* 8. & 10. *Annal. Flandr.*

b BRVGIS.] Brugæ, vrbs Flandriæ celeberrima, olim sub Tornacensi Episcopo, nunc Episcopat⁹ sub Archiepiscopo Mechliniēsi: in hac est Capitulum Collegiatum S. Donatiani, septimi Remorum Episcopi, olim B. Mariæ dicatum, sed ob translationem reliquiarum S. Donatiani sub Hadriano II. & Carolo Caluo, dicti sancti nomine indigitatum fuit. Vide litteras Remorum Episcopi ad Balduinum Ferreum, Flandriæ Marchionem, inuentas in veteri scrinio cum corpore S. Donatiani, *apud Molanum in Indiculo SS. Belgij.*

Licèt filius presbyteri non possit obtinere beneficium patris, curam habens animarum in eadem Ecclesia; si sit tamen beneficium simplex in ea, obtineret, ait Bernardus Papiensis. Hæc autem prohibitio fit propter reuerentiam sacramentorum, & in detestationem criminis.

TITVLVS XII.

De Clericis peregrinis.

ᵃ *Episcopo Regino.*

CAPVT I.

TE nobis proponente didicimus, quòd quidam Prælati tuæ iurisdictionis, in Ecclesijs sibi commissis sinè consciẽtia, & consensu tuo, clericos de alienis Episcopatibus instituere non verentur: attendentes igitur id eis nullâ ratione licere, cùm sit honestati contrarium, & à sanctorum patrum institutionibus alienum ᵇ ad exẽplar felicis record. Alex. Papæ prædecessoris nostri, autoritate tibi Ap. indulgemus, vt si qui clerici de alienis Episcopatibus in Ecclesijs tuæ iurisdictionis, sinè conscientia & assensu tuo sunt, vel fuerint in posterum instituti, tibi liceat eos ex autoritate nostra, app. postp. remouere; nisi aliquos ex his ex dispensatione in eisdem Ecclesijs duxeris retinendos.

ᵃ EPISCOPO REGINO.] Regium in Æmilia, Regium Lepidi, Straboni, ad differentiam Archiepiscopatus Regiensis in Brutia, dictum Regium Iulii, *Reggio*, suffraganea Episcopi Bononiensis.

Institutionem hìc sume strictè, pro collatione præbendarum, vel beneficiorum pro electione, postulatione, præsentatione, translatione, commenda, seu fiducia, *Cap. cùm venissent. extr. hoc tit. cap. cùm ex iniuncto. de hæretic.* Potest & pro ordinum collatione sumi, vt in *can. nullus, & sequ. 60. dist.* Ordinatio & institutio promiscuè sumpta, quia olim nulla ordinatio sinè institutione, seu titulo, *can. sanctorum. 70. dist. & tota dist. 71.*

ᵇ AD EXEMPLAR.] intelligit Constitutionem primam huius tit. quæ propriè est de clericis transmarinis, & è regionibus remotis aduenientibus, circa quos potest, cautâ cognitâ, dispensari. Hoc cap. agit Honorius de his qui a Prælatis instituuntur in Ecclesiis, inscio Episcopo, vbi nomine Prælati intelligit Abbates, Archidiaconos, Plebanos, & alios de quibus in *cap. 2. de Iudic.* & alibi diximus; & verba Honorii indicant; *Quidam Prælati tuæ iurisdictionis in Ecclesijs sibi commissis*, ex quibus colligo intelligere Prælatos alios, quam Episcopos.

TITVLVS XIII.

De officio Archidiaconi.

[a] *Abbati Arremar. Trecen. diœc. & Archid. & Decano Sancti Stephani Trecen.*

CAPVT I.

DIlecto filio. *& infra.* Ad petitionem Archidiaconi Senon. conquerētis quod Abbas, & Conuentus monasterij Sancti Petri Viui Senon. procurationem annuam, & quædam alia, ratione sui Archidiaconatus ad ipsum spectantia exhibere sibi contra iustitiam denegabant, Abbati sancti Crispini, & collegæ eius dedimus in mandatis, vt audirent causam huiusmodi & fine debito terminarent. Coram quibus petijt dictus Archidiaconus, vt cùm idem monasterium intrà metas sui Archidiaconatus sit situm, ei præfati Abbas & monachi obedirent in his quæ pertinent ad iurisdictionem, correctionem, reconciliationem, & visitationem, ad ius, vt dicebat, Archidiaconale spectantes; videlicet vt coram ipso conquerentibus responderent, ac starent iuri, & iustas eius sententias obseruarent, citati venirent ad eius præsentiam, & eius mandata honesta, & facta secundum Deum de correctione excessuum, & alijs quæ Archidiaconi solent & possent rationabiliter iniungere audituri, & saluâ suâ regulâ, & Abbatis sui debitâ obedientiâ seruaturi. Petijt insuper ne de cetero facerent aliquos de Senon. [b] bailliuia, eo prætermisso [c] coram Officiali Senon. Archiepiscopi conueniri, asserens illos priùs debere conueniri sub ipso, quàm coram Officiali prædicto, specialibus ipsius Archiepiscopi, & hominum, ac familiæ suæ causis dumtaxat exceptis. Lite igitur super præmissis coram præfatis iudicibus legitimè contestatâ, & auditis ab eisdem hinc inde propositis, ijdem iudices de vtriusque partis assensu, causam ipsam ad examen Apostolicum remiserunt. Ipsis ergo Abbate, & Archidiacono in nostra præsentia constitutis, nos attendentes eorum consuetudines esse super Archidiaconi iurisdictione diuersas, cùm in hoc casu nesciremus consuetudinem quâ in Abbatijs Senonensib. ordinis præfati monasterij vtitur Archidiaconus Senon. finalem habere nequiuimus in huiusmodi quęstione processum. Volentes autem vt eidem quæstioni finis debitus impo-

natur, causam ipsam vobis de ipsius Abbatis, & procuratoris alterius partis assensu duximus committendam. Ideóque disc. v. m. quatenus [e] per maiores Ecclesiæ Senon. Canonicos, qui habere debent de huiusmodi consuetudine notitiam pleniorem, super his veritatem solicitè inquiratis; & nisi vobis infra tres menses post primæ citationis edictum constiterit per eosdem, præfatum Archidiaconum, vel prædecessores ipsius de pacifica sic obtenta consuetudine iurisdictionem aliquam in ipso monasterio, vel in huiusmodi Abbatijs hactenus habuisse, præfatum monasterium ab eius petitione penitus absoluatis, perpetuum super hoc ipsi Archidiacono silentium imponentes. Si verò per eosdem Canonicos vobis constiterit ipsum Archidiaconum vel eius prædecessores, de sic obtenta consuetudine hactenus habuisse iurisdictionem aliquam in ipso monasterio, vel in alijs huiusmodi Abbatijs, ea dumtaxat adiudicantes eidem in monasterio supradicto, quæ ipsum, vel prædecessores suos in monasterio ipso, vel in eisdem Abbatijs constiterit habuisse, super alijs perpetuum ei silentium imponatis: in prædictis omnibus sub. app. ob. processuri.

[a] A Beati Ariminensi.] sic apud Raimūd. sed malè: Atremarensi, in M.SS. Arimarensis Abbatia in diœcesi Trecensi, ordinis S. Benedicti, *Monstier ramey*. Vide Sirmondum ad Petrum Cellensem *Epist. 2. lib. 2.*

Hoc capite archidiaconus iure-communi omnes infra metas sui Archidiaconatus, suæ iurisdictioni & visitationi subditos esse asserit, & ideò procurationes sibi deberi, iuxta *cap. cùm Apostolus, & cap. sopitæ. extr. de censib.* quia annexa est Procuratio visitationi, *cap. cùm venerabilis. eod.* Quantum ad monasteria, præter ius commune, consuetudines etiam exigit *dict. cap. sopitæ.* & Honorius *hîc.* De iuribus Archidiaconi latiùs *in Paratitlis.*

[b] Abbas S. Petri vivi.] MSS. habent *Vivi*, rectè: vocatur hoc monasterium *S. Pierre le vif*, iuxta ciuitatem Senonensem, & est ordinis S. Benedicti. Iste Abbas erat Huldericus, vel, Hugo tempore Honorij nostri.

[c] De Ballivia.] Districtus, territorium, Bailliuia, idem quod Balliuatus, seu, Ballia. Dictio barbara. Est certa prouincia, seu regio quæ suos habet Ballíuos, iustitiarios, seu iudices, *cap. quoniam. de immunit. Eccles. in 6. 2. feudorum, tit. 54.* Inde Balium etiam omne patrimonium, seu Feudum *in Constitution. Siculis lib. 2. tit. 7. & lib. 3. tit. 23.* Inde factum vt non solùm qui curam bonorum habebant, dicerentur *Balij*; sed etiam defensores & tutores, quibus cura personarum incumbebat. Hincmarus, *Epist. 2. ad Carolum Crassum, cap. 2. Istis iuuenibus filijs vestris, regibus nostris, maturos ac prudentes, atque sobrios Baiulos singulis constituite.* Ita etiam tutela, seu administratio dicta est, *Balia* in dictis constitutionibus Siculis, & ab Innocentio III. *Epist. 242. lib. 1.* dicitur, Præpositura terrarum.

[d] Coram Officiali Senonensi.] Archidiaconus Senonensis in suo districtu ex consuetudine ordinariam iurisdictionem prætēdebat, quam de iure communi Episcopi habent. Et ideo appellatio a sententijs Archidiaconi, vel eius Officialis, ad Officialem Archiepiscopi pertinebat. Aliud est si Archidiaconus cum Archiepiscopo eandem personam sustineat, vtpotè si consideretur vt eius Vicarius, quia tunc ad Metropolitanum iudicem appellatio deuoluitur, ne ab Archidiacono, qui tunc idem esset cum Archiepiscopo, ad eundem appelletur, contra sensum *cap. Romana. §. 1. de appellat.* in 6. licèt aliter sentiat Cuiacius, de quo videnda Obseruatio 8. *lib. 2.*

[e] Per maiores Canonicos.] Maiores Canonici dicuntur ad differentiam aliorum, qui quidem sunt Cànonici, sed non pares dignitate, qui licèt habeant stallum in choro, non tamen vocem habent in Capitulo, vt fit in plerisque Cathedralibus Ecclesijs. Eodem modo quo nobiles personæ distinguuntur à

mediocribus, & in l. 4. *Cod. Theodos. de desertorib. mediocris loci ingenuus* dicitur: de his vulgò in legibus Longobardorum & Burgundionum. Sic etiam erant olim senatores cum dignitate, & senatores absque dignitate in *l.* 52. & 54. *Cod. Theod. de hæretic. Dominus maior* apud Sidon. *Epist. 3. libr.* 1. Cardinales, vt dixi *ad tit. de cler. non resident.* Ita πρόσωπα esse ἀξιώματα apud Iudæos & Arabes annotauit Scaliger ad Eusebium. Idem de Personatibus *in cap. dudum 2. de elect.* & *cap. de multa. de præbend.* Vel etiam Maiores Canonici dicuntur, qui sunt seniores & antiquiores, non solùm qui annũ 70. egressi sunt, vt in *l. maiores, de Iure immunit.* ad differentiam iuniorum Canonicorum & inferiorum. *Cap.* 1. *de his quæ fiunt à mai. par. capit.* qui vocantur *Domicellares* in can. 86. Synodi Moguntinæ, sub Paulo III. pari ratione quâ *Domicelli* dicuntur in *formula* Marculphi 90. Id est, *minores Domini*, & in Concilio Coyanensi in Hispania, *Comites* & *Maiorini*, *regales*: elegantius *Dominuli* apud Scæuolam, in *l. Vxorem* 41. *de legat.* 3. *Publio Mæuio Dominulo meo dari volo pueros quinque*. De his latius ad *Titul. de maioritate & obedient.*

Episcopo [a] *Vulterano.*

Capvt II.

Non ponitur.

QVID ad Archidiaconi spectet officium in epistola beati Isidori, & Ordinis Romani statutis, necnon & constitutionibus alijs inuenitur expressum; vnde non sinè ratione miramur, quòd cùm dilect. f. Magister Vvido, Archidiaconus Ecclesiæ tuæ, occupatus Cancellariæ nostræ seruitijs in Archidiaconatu suo personaliter ministrare non possit; ac propter hoc commiserit dilectis filijs Vulterano Capitulo vices suas; tu, sicut eodem accepimus conquerente, cùm examinatio, præsentatio, ac installatio clericorum siue de beneficijs, siue de dignitatibus hîc agatur, pertineat ad eundem, eodem, ac procuratoribus suis irrequisitis, omnino ipsos [b] instituis pro tuæ arbitrio voluntatis, aliàs super officio suo grauis eidem & iniuriosus existens. Vt igitur quòd per seipsum modò non potest, per alios liberè prosequatur, f. t. p. a. sc. m. quatenus procuratores ipsius in ijs quæ iure scripto, vel approbatâ consuetudine ad sui Archidiaconatus officium spectare noscuntur, beniuolo studeas fauore fouere, attentiùs prouisurus, vt eos in præmissis, & alijs ad officium suum spectantibus non impedias, nec patiaris quantùm in te fuerit ab alijs impediri.

[a] Episcopo Vvlterano.] Aliàs vocatur hic episcopatus Vulturarensis, in regno Neapolitano, & in terra Samnitium, hodiè *Abruzzo*, sub Archiepiscopo Beneuentano. Vulturata ciuitas posita super altissimos montes, qui *Tremuli* vocantur.

In hoc cap. Honorius eandem mouet dubitationem, quam Innocentius III. in *cap.* 7. *eod.* quid ad Archidiaconum spectet, cùm nihil decisum reperiatur, præter epistolam D. Isidori in *can. perlectis.* 25. *dist.* & Ordinem Romanum. Multa verò sibi arrogarunt Archidiaconi, quæ quidem Innocentius ipse rationi contraria esse existimauit in *cap. dudum* 2. *de elect.* Et consuetudinem spectandam esse ait, ad quam Honorius respicit: ità vt ius commune non faueat Archidiaconis, nisi inquantùm ab Episcopis indultum est. De his fusiùs in Obseruationibus, & Paratitlis.

[b] Instituis.] Episcopus Vulteranus sibi institutionem

tutionem quorumdam beneficiorum & dignitatum arrogabat, contra ius Archidiaconi, cui fauebat consuetudo. Eandem controuersiam mouit idem Episcopus contra Capitulum Vulturanense, ad quod pertinebat electio & institutio Canonicorum iuxta Thusciæ consuetudinem in *cap. cùm Ecclesia. de elect.* Ita quoque de Archidiacono Pictauensi scribit Arnulphus *Epist. 27. ad Alexand. III.* ad quem electio Archipresbyteri in suo Archidiaconatu ex consuetudine pertinere contendit.

TITVLVS XIV.

De officio Vicarij.

Episcopo a *Vvigorn.*

Capvt I.

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quòd quidam in Ecclesijs, quibus perpetuas obtinent vicarias, debitam residentiam facere, ac in presbyteros promoueri contemnunt. Nolentes igitur abusum huiusmodi, sicuti nec debemus, æquanimiter sustinere, f. t. m. quatenùs perpetuos Vicarios vt in Ecclesijs in quibus Vicarias obtinent, resideant vt tenentur, & se in presbyteros, vt eorum cura exigit faciant promoueri, per subtractionem prouentuum Vicariarum ipsarum app. rem. compellas.

a EPiscopo Vvigorniensi.] Vuigornia, hodiè *Vuorchester.* Beda *lib. 4. histor. cap. 23.*

Hoc caput refertur apud Gregor. sed non integrum. Quæstio est de Vicario curam animarum habente in Parochiali Ecclesia, qui vel statuitur Ecclesiæ mortuo Plebano, auctoritate Episcopi iuxta Tridentinum Concilium, *sess. 24. can. 18.* Vel etiam est de Vicario perpetuo qui adiungitur Priori qui exemptus est à cura animarum, & persona nominatur. Ille quidem remoueri non potest, *cap. ad hæc. eod.* Quod autem dixi mortuo Plebano Vicarium statui, non ita de dignitatem habentibus, quibus mortuis, vel morbo sontico, furore, vel cœcitate laborantibus non est dandus Vicarius, seu Coadiutor, sed Vicarius simplex, quem amouibilem vocant: ita decreuit Congregatio ad *dict. cap. 18.*

TITVLVS XV.

De officio, & potestate iudicis delegati.

Archiepiscopo, Decano, & Archidiacono[a] *Bituricen.*

CAPVT I.

Non ponitur. X parte charissimæ in Christo filiæ [b] B. quondam Anglorum Reginæ, fuit propositum coram nobis, quòd cùm [c] nobilis vir VV. de Guerchia Nanneten. Redon. & Andeg. diœcesis, ipsam [d] castio de Segreio ad eam [e] ratione sui dotalitij pertinente, pro suæ voluntatis arbitrio spoliarit, & ipsa super hoc contra eum à bonæ memoriæ I. Papa prædecessore nostro ad nos litteras impetraret: quia pars aduersa postulatis à nobis inducijs deliberatorijs & obtentis, rescriptum Apostolicum, pro eo quòd in hac dictione, spoliarit, hæc figura, O, deerat, asseruit vitiosum; proponens nihilominus quòd mandatum huiusmodi exspirauerat mortuo mandatore, licèt iam à nobis tres citationes, vel quatuor emanassent: vos tamen admissis huiusmodi exceptionibus friuolis in ipso negotio procedere distulistis. Nos ergo de discretione vestra non modicum admirantes, cùm per præcedentia etiam subsequentia intelligantur, licèt ex scriptoris vitio, vel occupatione prædictum, O, fuerit omissum, satis vobis potuerit de mandatoris intentione constare, nec eius mandatum in ipsius obitu exspirauerat, eò quòd res integra iam non erat; ac volentes vt finis litibus imponatur, disc. v. p. a s. m. quatenus, exceptione huiusmodi non obstante, in negotio ipso iuxta priorum continentiam litterarum sublatâ cuiuslibet contradictione, & app. obst. ratione præuiâ procedatis.

a BITVRICENSE.] Inscriptio huius capitis in MSS. est Archiepiscopo, Decano, & Archidiacono Bituricensi, malè: in collectione Raimundi, Archiepiscopo, Decano, & Archidiacono Turonensi, rectè: partes enim de quibus agitur in hoc cap. erant diœcesis Redonensis, Andegauensis, vel Cœnomanensis, quæ omnes sunt sub Archiepiscopo Turonensi, & Archiepiscopatus Bituricensis longè distat ab his diœcesibus. Porrò tunc temporis sedebat in cathedra Turonensi Ioannes, nepos Bartholomæi Archiepiscopi, *de Fayet*, qui Pallium accepit ab Innocentio III. per manus Gallionis Cardinalis S. Mariæ in Porticu. Duchesne in *Innoc. III.* & fuit LXX. Archiepiscopus, vel Iuellus, seu Iubellus *de Mattefelon* successor, LXXI. archiepiscopus.

b B. QVONDAM.] Berẽgariæ, vel Berengeræ filiæ Sancij sapientis, nõ Garsiæ (vt vult Cujacius) & sororis Sancij inclusi, Regũ Nauarræ. Eam Richardus primus Angliæ Rex vxorem duxerat in insula Cypri, anno 1191. reiectâ Adela sorore Regis Franciæ, quam viuente patre Henrico 2. desponsauerat. Vide Guillelmum Neu-

brigensem *lib. 4. cap. 19. & lib. 5. cap. 2. de rebus Angliæ*, Rogerũ de Hoüeden *Annal. part. post* sub Richardo, Rege. & Marinum Sanutũ *lib. 3. secretor. fidel. Crucis, parte 10. cap. 4.*

c NOBILIS VIR.] Variant MSS. Codices in nomine huius militis: vnus habet VV. de Verchia, alius de Vuantia, tertius de Vuirchia, nullus rectè, Vuillelmus de Guirchia vocabatur. Diploma treugæ inter Philippum 2. Regem Francorum, & Ioannem Regem Angliæ anno 1206. initæ, in historia Normannorum: *In manum capit Rex Franciæ*, inquit, *quod Vuillelmus de Guirchia &c. quia treugam iurandam ex parte nostra requisiti fuerunt, eam tenebunt.* Ex quo constat illum infensissimum hostem fuisse Ioannis Regis Angliæ, & omnium Anglorum. Et in Pittacio militum Britanniæ ferentium bannerias tempore Philippi 2. ponitur Vuillelmus de Guirchia; & Castrum nobile, *la Guerche*, adhuc extat in Diœcesi Redonensi; in quo est Ecclesia Collegiata, ad cuius Decanum rescribit Innocent. III. *lib. 1. Epistola 310.*

d CASTRO DE S.] Duo MSS. habent de Sergio, tertius de *Segreto*. rectè. Hodiè quoque hoc Castrum huiusmodi nomen retinet, & vocatur Castrum de *Segrè* in Diœcesi Andegauensi ad Ondum fluuium.

e RATIONE SVI DOTALITII.] Rogerus de Houeden, sub Ioanne Rege, anno 1201. ait; *Ioannes Rex satisfaciens Berengeræ Reginæ, vxori Richardi Regis fratris sui de dote sua, dedit, & in vita sua habere voluit Ciuitatem Baiocensem cum pertinentijs suis, & duo Castella in Andaganda.* Probabile est vnum ex istis castris fuisse dictum Castrum *de Segré*.

---

a *Messen. &* b *Regien. Archiepiscopis.*

CAPVT II.

ROgatus olim à vobis, & ff. nostris charissimis in Christo, fil. n. Fredericus Romanorum Imperator, & semper Augustus, & Rex Siciliæ, vt restitueret Ven. f. n. c Cephalud. Episcopum, quem spoliauerat Ecclesiâ, & alijs bonis suis, se id libere facturum viuâ voce promisit: vnde, per scripta nostra (*Hic incipit hoc cap. in veter. edit.*) ven. f. n. Archiepiscopo Cusentin. nostris dedimus litteris in mandatis, vt ven. f. n. Cephalud. Episcopum restitui faceret ad Episcopatum, & alia quibus fuerat indebitè spoliatus: quo restituto plenariè, & corporalem ac pacificam possessionem adepto, si videret quòd idem Episcopus meritò esset, prout nobis suggestum fuerat, de dilapidatione suspectus, virum prouidum & honestum prouideret coadiutorem eidem, sine cuius consilio nihil eorum faceret, quæ ad administrationem pertinent temporalem, quousque veritate compertâ duceremus aliter prouidendum. interim omne alienationis genus vtrique autoritate nostrâ districtiùs interdicentes. Porrò idem Archiepiscopus infirmitate corporis grauatus, commisit in huiusmodi negotio vices suas, primò Abbati sancti Spiritus de Panormo, ac demum Thesaurario Cusentin. quorum processus nobis exhibitos de fratrum nostrorum consilio cassauimus, iustitiâ exigente; quòd videlicet Abbas contra mandati nostri tenorem ad inquirendum vtrùm de dilapidatione suspectus esset Episcopus, eo non restituto processit, & Archie-

episcopus ipse, cùm iam suo functus esset officio, dicto Abbati committendo in integrum vices suas huiusmodi negotium dicto Thesaurario non potuit demandare.

[a] MESSANENSI ARCHIEPISCOPO.] Berardo. Hieron. Rubeus in historia Rauennate.

[b] REGIENSI ARCHIEPISCOPO.] Lando, familiari Friderici II. Imperatoris. *Idem.*

[c] CEPHALVDENSEM.] Cephalœdis Ciuitas Siciliæ, *Cifalo*, Episcopali sede a Rogerio 2. Rege Siciliæ, & insignibus priuilegijs dotata. Vide causam in charta huius erectionis, relata à Thoma Fazelo, *Prioris decadis, rerum Sicularum, lib.5. cap.3.* Suffraganea est Archiepisc. Messanensis. Errant ergo Codex Prouincialis vetus, & Leo Imperator in *Dispositione sua*, qui eam sedem Episcopalem faciunt ab antiquo, & ponunt sub Syracusano Metropolitano, quãdo Sicilia throno Patriarchæ Constantinopol. subdita erat; nisi dixeris vetustate, aut vi bellorum, alióue casu deletam, & rursus à Rogerio ædificatam, & Episcopali sede donatam; antiqua enim & magni nominis fuit, & Cicero 5. *in Verrem*, eam sacerdotij maximi dignitate decoratam refert. Certè in antiquis Notitijs nuper editis ab Abbate Fuliensi in *Geographia Sacra* non fit mentio huius Episcopatus.

[d] DE DILAPIDATIONE SVSPECTVS.] Thomas Fazelus *posterioris Decadis, de rebus Siculis lib. 8.* author est Rogerium Regem posuisse in præfata Cephaludensi Ecclesia magnificè à se extructa, & Saluatori dicata, quando eam in Episcopalem erexit, sarcophagos duos porphyreticos ibi perpetuò permansuros ad decessus sui signum; sed post eius obitum qui Panormi obtigit, Federicum II. dicta sepulcra quamprimùm Panormum transtulisse, Ioanne de Neapoli Episcopo Cephaludensi callidè Barcinonam priùs à se misso, vt liberiùs quod conceperat perficere posset. Verisimile est de hac dilapidatione sepulcrorum secretò à Friderico facta dictum Ioannem suspectum fuisse, & forsan callidè Fridericus Honorio hanc suspicionem subjecerat in caput dicti Episcopi, vt meliùs rem celaret: quò referre possis verba huius capitis, *Prout nobis suggestum fuerat*, in omnibus M.SS. inserta & in collectione Raimũdi omissa. inuidiã enim huius facti à se amoliri desiderasse Fridericum coniectura est, & in alium transferre: turpe enim erat, & contra prohibitionem Rogerij nominatim factam, in charta erectionis Ecclesiæ Cephaludensis.

a Cant. Archiep. sanctæ Romanæ Eccles. Card. & coniudicibus suis.

CAPVT III.

DIlectus f. I. Sarracenus clericus exposuit coram nobis, quòd cùm Iordanus clericus [b] Dunelmensem Episcopum super Ecclesia sancti Nicolai Dunelm. coram vobis autoritate litterarum nostrarum traxisset in causam, ex parte ipsius Ioannis in præsentia nostra fuit excipiendo propositum, quòd autoritate litterarum illarum non debebat, nec poterat conueniri; eò quòd vltra duas dietas à diœcesi, vbi prædicta erat sita Ecclesia contra statuta Concilij generalis, de quo in eisdem litteris non fiebat mentio, distabatis: & quia huiusmodi eius exceptionem admittere denegantes, nihilominùs procedebatis in causa, pro eo dumtaxat quòd idem Ioannes in Roffen. & Helien. diœcesi beneficia obtinet, quasi

ex hoc ibi domicilium intelligeretur habere, ipse nostram audientiam appellauit: sed eius appellatione contemptâ, partem alteram mittendam in possessionem eiusdem Ecclesiæ, causâ custodiæ decreuistis: cúmque idem Ioannes appellationem prosecutus emissam ad Ven. fr. n. Eborac. Archiepiscopum, & eius collegas, nostras super præmissis litteras impetrasset, vos in causa ipsa nihilominus procedentes, eisdem iudicibus, ne in commisso sibi procedant negotio, inhibetis: quocirca d. sc. v. mandamus, si est ita, causæ supersedeatis eidem, cùm non vos, sed dicti iudices cognoscere habeant ad quos iurisdictio debeat pertinere.

[a] CANTVARIENSI.] Hoc caput refertur in *cap. 29. de rescript. apud Greg.* Cantuariensi Archiepiscopo, hic additum est, S. *Romanæ Ecclesiæ Cardinali.* Hic fuit Stephanus Langthonius, primò monachus Cantuariensis, deinde magnus Cancellarius Vniuersitatis Parisiensis, & Canonicus secularis S. Mariæ Parisiensis; posteà Huberto Archiepiscopo Cantuariensi mortuo in eius locum ab Innocentio III. suffectus est, demum ab eodem anno 1212. Presbyter Cardinalis tituli S. Chrysogoni creatus. Multæ ipsius Innocentij ad eum scriptæ sunt Epistolæ qui virum famâ & doctrinâ pollentem vocat. Objit Cantuariæ anno 1228.

[b] DVNELMENSEM.] Dunelmium hodiè *Durham*, Comitatus; sub Archiepiscopo Eboracensi, sedes huc trãslata ex Lindisfarna insula Vuillelmus Malmesbur. *lib. 3. de gest. Pontif. Anglor.* Nechanus apud Guillelm. Camdenum,

Arte, situq; loci munita Dunelmia salue,
Quâ floret sanctæ relligionis apex.

Castri Dunelmensis iuxta Ecclesiam claues, cùm Episcopatus vacaret veteri instituto S. Cuthberti Mausolæo appendi solebant. Vide dictum Guillelm. Camden.

TITVLVS XVI.

De officio & potestate iudicis ordinarij.

Episcopo Assisiensi.

CAPVT I.

Conquerente Oeconomo monasterij sancti Benedicti montis [a] Sublasij, nobis innotuit, quòd tu iuribus Episcopalibus non contentus [b], quæ in Ecclesijs, seu Capellis eiusdem monasterij debebas habere, à quibusdam earum procurationem exigis, quas ad dandam procurationem minimè sufficere proponebat: petens vt iure tuo contentus existens, à molestatione dictarum Ecclesiarum super ceteris desisteres: Postulans etiam ad omnem litis materiam in posterum amputandam, vt specificares quæ ratione iuris Episcopalis in eisdem Ecclesijs tibi competerent: quibusdam iuribus Episcopalibus specificatis, hinc inde lis fuit

super præmissis legitimè contestata. Nos autem inspectis probationibus vtrimque receptis, & quæ ab vtraque parte fuere proposita plenius intellectis, decernimus vt in Ecclesijs, seu Capellis ad dictum monasterium in diœcesi Assisiensi spectantibus habeas canonicam obedientiam, subiectionem, reuerentiam, institutionem, & destitutionem, correctionem, ac reformationem, censuram Ecclesiasticam, iurisdictionem quoque causarum omnium ad forum Ecclesiæ de iure spectantium, pœnitentias, & sacramentorum omnium quæ ab Episcopo recipienda sunt, collationem, Synodum & synodatici, seu cathedratici nomine duos solidos Lucensis monetæ, quartam decimationum, ac mortuariorum, visitationem quoque annuam: ita quòd cùm ad eas visitandas accesseris, non amplius procurationis nomine requiras ab eis, nisi quantùm pensatis facultatibus earumdem moderatè potuerint exhibere, nec plus ceteris Capellis eiusdem diœcesis in procuratione nullatenus onerentur, & Ecclesiam sancti Pauli de Assisia à procurationis onere penitus releuamus. Tu autem his iuribus in præfatis Ecclesijs contentus existens, non amplius ab eis exigas præter moderatum auxilium, quod iuxtà formam Lateranensis Concilij, si manifesta & rationabilis causa extiterit cum charitate postulandum, sicut ab alijs Ecclesijs eiusdem diœcesis pro necessitate temporis sustinemus.

a SVBASII] Lege, *Sublasij*, vt est in Prouinciali MSS. Fuxensi; hoc Monasterium distinguente à Monasterio Mõtis Cassini, contra vnum ex meis codicibus M. SS. qui confundit hæc duo Monasteria, & vbi alij duo habent *montis Sublasij*, iste ponit Monasterium montis Cassini: Primum est in Vmbria, de quo in ista compilatione; & est sub Episcopo Assisiensi: alterum est sub Archiepiscopo Capuano, sed exemptum.

a *Abbati, & Conuentui sancti Rem.*

CAPVT II.

T iuxta illius supremi post Christum pastoris edictum, pastor forma factus gregis ex animo dignoscitur, non dominandi libidine, sed amore rectè gerendi, debet illum salubriter visitare, sic excessus delinquentium quantùm potest corripiens, ne reuelet, sic increpans ne confundat; quia cùm iuxta sapientis edictum secretò sit arguendus amicus, amicitiæ legem violare videtur, si ècõtrà palàm arguat exprobrando. Attendentes igitur, quòd indecens est, vt ven. f. n. Remensi Archiepiscopo in vos, vel monasterium vestrum visitationis officium exercente, seculares intersint, per quos possit in claustro dissolutionis materia prouenire; cùm nequaquam bene in

claustralibus inducantur, autoritate præsentium firmiter inhibemus, vt nullos de cetero seculares in Capitulum, nisi duos, vel tres Canonicos de Canonicis Ecclesiæ suæ in decenti habitu, viris alijs quot expedire viderit religiosis adiunctis secũ, visitationis tẽpore introducat.

a A BEATI S. REMIGII.] S. Remigij nobilissimum Monasterium in Ciuitate Remensi à S. Clotilde vxore Clodouei fundatum, & D. Petro dicatum, posteà B. Remigio.

a *Episcopo Sulciensi.*

CAPVT III.

NON videtur Metropolitano licere, vt suffraganei sui iura minuat, vel immutet, nisi super eo antiquâ & approbatâ consuetudine, vel speciali priuilegio muniatur: vnde reputari potest indignũ, vt in [b] die Cœnæ Domini, quo deberent in Ecclesijs suis Episcopi chrisma conficere, lauare iuxta exemplum Domini pedes pauperum, & reconciliare publicè penitentes, ad metropolitanam Ecclesiam, quæ [c] per quadraginta milliaria & ampliùs à te distat, chrisma ibidem cum Metropolitano tuo confecturus accedas; quamquam idem Metropolitanus tam in tua, quàm in alijs metropolitico iure sibi subiectis Ecclesijs, non ex speciali priuilegio, vel antiquâ & approbatâ consuetudine, sed ex vsurpatione potiùs hoc obtinuisse hactenùs videatur. Hoc itaque olim in tua consecratione prudenter attendens, quòd huic grauamini occurreres fuisti publicè protestatus. Volentes igitur ven. in Christo fr., tuo super grauamine prouidere, autoritate tibi præsentium indulgemus, vt ad hoc nisi speciale priuilegium exigat, vel antiqua, & approbata consuetudo requirat, per vsurpationem huiusmodi nullatenùs tenearis.

a EPISCOPO SVLCIENSI.] Variant in epigraphe huius cap. MSS. codices; vnus habet *Salsensi*. alius, *Fulcensi*. tertius, *Sulciensi*, rectè, vt est in dicto Prouinciali MSS. Fuxensi. Archiepiscopus Calaritanus in Sardinia habet suffraganeum Sulcitanum, vel Sulciensem. Σουλχοι secunda vrbs Sardiniæ Straboni, inde *Sulchense* promontorium Plinio *lib. 3. cap. 7.* ex correctione Hermolai Barbari, & *Sulcitani* populi in Sardinia apud eundem.

b IN DIE COENAE] Ad chrisma conficiendum non debent suffraganei Episcopi ab Archiepiscopo conuocari; ad vnumquemque Episcopum in sua Diœcesi pertinent omnia quæ sunt ex lege iurisdictionis & Diœcesanæ: noster Honorius clarè *dicto cap. conquerente*, & *cap. dilectus. hoc tit. apud Gregor.* exponit & quid habeat Metropolitanus *can. 5. & 7. 9. qu. 3.* S. Bonifacius *Epist. ad Cutbertum*, & *can. 9. Synodi Antiochenæ.* Chrismatis confectio ad eosdem pertinet, sicut omnia quæ sunt ordinis, *can. 8. Synodi Aquisgran.* II. Ideò æquum non fuit ad id consecrandum Episcopos ab Archiepiscopo euocari; licèt aliquid aliud non valde alienum ab hac petitione reperiatur; vt nempe quisque suffraganeus pro festis Natiuitatis, Paschæ, & Pentecostes celebrandis Metropolitanum conuenire sub pœna ex-

cõmunicationis cogeretur in Concilio Emeritano, *Can. 6.* & Toletano XIII. *Can.* 8.

c PER 40. MILLIARIA, ET AMPLIVS.] Eadem fermè distantia hodiè ab vrbe Solo, vel Solci, quæ est antiqua Sulci, ad Calarim Ciuitatem.

---

[a] *Episcopo Briocen. & Abbati de Sagenio, & Archidiacono Recom.*

CAPVT IV.

Dilectus fil. Abbas monasterij Rothonensis, Venet. diœcesis, exposuit coram nobis, quòd tertia pars emendarum, quas homines quinque parochiarum, quæ sui conuentus sunt vsibus deputatæ, pro suis excessibus soluere compelluntur ad suum spectat monasterium ab antiquo, & quòd inter ipsos homines, ortâ Ecclesiasticâ quæstione, citatio ad eundem, sed examinatio & decisio quæstionis ad Ven. f. n. Venet. Episcopum, & ipsum Abbatem pertinent in communi. Cúmque felicis memoriæ Innocentius Papa prædecessor noster, conquerente ipso Abbate, quòd præfatus Episcopus super hoc inquietabat eumdem, vobis de assensu partium dederit in mãdatis, vt vocatis partibus, & auditis hinc inde propositis, causam remitteretis ad ipsum sufficienter instructam, dictus Episcopus processũ nostrum diutiùs impediuit, occasione cuiusdam sententiæ, quæ super quibusdam Ecclesijs quoad legem diœcesis extitit promulgata pro eodem. Vnde præfatus Abbas nobis humiliter supplicauit, vt cùm citatio, causarum examinatio, ac decisio, ac emendæ, ad legem iurisdictionis pertinere noscantur, non sineremus sententiæ memoratæ prætextu negotij processum vlterius impediri. Cùm ergo prædicta procul dubio de lege iurisdictionis existant, disc. v. m. quatenùs huiusmodi sententiâ non obstante procedatis in negotio ipso, iuxta traditam vobis formam.

[a] EPISCOPO BRIOCENSI.] Collectio Raimũdi, Episcopo Boiacensi, vel Brocensi, & Archidiacono Rhotomagensi: ex tribus MSS. vnus habet *Episcopo Beensi*, alius *Brionensi*, malè; tertius *Briocensi, & Abbati de Sangenyo & archidiacono Recomensi*, rectè, si loco de *Sangenyo* legas de *Sangeyo*, quæ Abbatia reperitur in Prouinciali MSS. Fuxensi. Episcopatus Briocensis, *Sainct Brieu*, Monasterium olim S. Brioci, in quo Nomenecius Britonum Dux tempore Caroli Calui sedem Episcopalem instituit, vt ex veteri Indiculo in Bibliotheca S. Michaëlis in mari reperto, eruit Sirmondus. Archidiaconatus Recomensis dubium an in Episcopatu Briocensi, vel Trecorensi hodiè *Lantriguer*, videtur nomem sumpsisse ab vrbe Rosco, vel Roscon in ora maris Britannici.

[b] MONASTERII ROTHONENSIS.] Venetẽsis Diœcesis in MSS. rectè; malè apud Raimundum *Rothomagensis*. In Breuiario Abbatiarum Franciæ, Abbatia S. Saluatoris de Rothono, Ordinis S. Benedicti, Diœcesis Venetensis, *Redon.*

TITVLVS XVII.

[a] De Treuga [b] & pace.

[c] *Auxitan. Archiepiscopo.*

CAPVT I.

[d] ILlius Regis pacifici. *& infra.* Sanè ad nostram noueris audientiam peruenisse, quòd in Auxitanensi prouincia,& circumposita regione vsque adeò multiplicata est iniquitas superborum, quòd sciëtes quia iustitiæ cultus est pax, iniurias irrogant, pacem turbant, & inter sanctum & prophanum minimè discernentes [e] bona tam Ecclesiastica, quàm mundana diripiunt, & prædantur: quibus nisi fuerit obuiatum, cùm superbia eorum semper ascendat, irreparabile totius prouinciæ multiplicabunt detrimentum. Volentes igitur huic pesti mortiferæ occurrere antidoto salutari, taliter duximus statuendum, vt videlicet tu,& suffraganei tui, necnon Abbates, Archidiaconi, & alij clerici, principes, milites, & populus vniuersus tuæ prouinciæ pacem autoritate nostrâ iuretis: videlicet quòd eam tenebitis & manu tenebitis, & sequemini, iustas & rationabiles constitutiones factas pro ipsa obseruabitis firmiter sinè fraude, renouaturi de cetero de quinquennio in quinquennium huiusmodi iuramentum: contradictores autem, si qui fuerint, necnon & [f] pacis vel fidei turbatores per censuras Ecclesiasticas app. rem. compescas, contra eiusdem pacis, vel fidei turbatores conuocando fideles populos tuæ prouinciæ, si necesse fuerit per indulgentias, secundùm quod vtilitati Ecclesiarum & totius terræ,necnon & animarum saluti videris expedire. Non ponitur.

[a] AGit hic Honorius de Treuga & Pace, id est de suspensione & cessatione bellorum, seu simultatum publicarum inter priuatos nobiles, seu alios ad vlciscēdas iniurias proprias, seu familiarum: de quibus vide Rodolph Glabrum *lib. 4. cap. 5. & lib. 5. cap. 1.* Concilium Lemouicēse, Concil. Claromontense sub Vrbano II. apud Orderic. Vitalem *lib. 9.* & Lateranense sub Paschali II. vbi generaliter sancitur, vt ab omnibus Christi fidelibus, Pax & Treuga Domini inconcussè seruaretur. Hæc bella priuata Faidæ vocantur in legibus Saxonum & Longobardorum, & in Capitular. Caroli M. & Additionibus Ludouici passim. Inde in consuetudinibus nostris Tolosanis, *Titul. de Feudis, art. 6. & 13.* dies litigiosa, *Faidiata*, dicitur, corruptè, *Fadiata*: Faida id est inimicitia ait §. 1. *lib. 1. tit. 7.* legis Longobardor. Inimicitiæ & lites synonyma sunt. *Cicero 4. de Repub. apud Non. Marcell. Beneuolorum concertatio iurgium, inimicorum lis dicitur*: sic enim legendum est. Ideò in Addit. 4. Ludouici, odium & lis simul iunguntur. *Quicunque odio, aut inter se lite discesserint, vt*

in Epist. D. Iacobi, cap. 4. πόλεμοι καὶ μάχαι: *Bella & lites* ex versione D. Hieronymi. Et quemadmodũ Faida cõponebatur in plerisq, locis legum antiquarum, ita & lites cõponuntur.

Non nostrum inter vos tantas componere lites.

ait Poëta: sentiendum tamen non est cum Cardin. Baronio *ad annum* 1034. *num.* 6. & 7. cessasse fideles à strepitu fori & litibus, quatuor hebdomadæ diebus treugæ Domini, sed tantùm ab armis, vt obseruat illustriss. Præses de Marca *lib.* 5. *Histor. Benearni. Cap.* 14. vbi doctissimè & dilucidè, vt omnia, hanc materiam tractat.

b Et Pace.] Aduertendum est Decreta Conciliorum de Treuga Domini, & autores qui de ea loquuntur, vocare eam aliquando Treugam & Pacem cõiunctim, aliquando separatim Treugam, vel Pacem; quia Pax iniungitur in omni tempore & loco pro certis personis; pro alijs verò Treuga tantùm certo tempore designato. Guillelmus II. Auxitanus Archiepiscopus in publicatione Treugæ Dei ex mandato sedis apostolicæ post Concilium Lateranense sub Paschali II. ex Chartario Lascurrensi. *Omni tempore*, inquit, *perpetuã Pace & securitate gaudebunt Canonici, Monachi, Presbyteri, clerici, & omnes religiosæ personæ, Conuersi, peregrini, mercatores, rustici euntes, & redeuntes, & in agricultura existẽtes, & animalia quibus arant, Dominæ cũ socijs suis inermibus, & omnes feminæ, & omnes res clericorum & religiosorum vbique, & molendina. Pro reliquis personis Treuga ordinata.*

c Auxitano Archiepiscopo.] Garsiæ ab Horto, qui sedit totidem annis quot Honorius, vel Amanenuo I. successori suo: sed potiùs Garsiæ: Amaneuus enim (qui hoc rescriptum Honorij executioni mandauit) nõdum tempore mortis illius consecratus erat. Vide eruditum Oihenart in *Notitia vtriusque Vasconiæ.*

d Illius Regis.] hoc caput continet illustre vetustatis monumentum, nempe originem Ordinis Militum Pacis & Fidei in Vasconia, ab Amaneuuo I. Auscitano Archiepiscopo instituti, contra turbatores Pacis, & bonorum Ecclesiæ, ac Laicorum direptores, ex ordine Honorij nostri, cui asserenda & vindicanda est hæc laudabilis institutio; etsi Pater Baïolus S. I. *in sacra Histor. Aquitaniæ lib.* 2. *Cap.* 16. *Sect.* 5. eius autorem solum faciat Amaneuum, qui voluntatis Honorij executor tantùm fuit, vt certum est ex hoc cap. sed mors Honorij, quæ accidit eodem anno, quo electio Amaneuui, nempe anno 1227. impedimento fuit, ne extremam manum imponeret huic negotio: ideò Amaneuus Romam petens contulit de vtilitate erectionis huius Ordinis, iuxta rescriptum Honorij cum Gregorio IX. successore suo, qui eam approbauit, vel potiùs opus ab Honorio cœptum perfecit; quod manifestum est ex substantia rescripti sui relati in dicta Histor. Sacra, in quo Gregorius nihil aliud constituit, quàm quod anteà ab Honorio decretum fuerat, vt omnes Ordines Ecclesiastici, & Seculares pacẽ autoritate sua iurarent cõtra Pacis & Fidei turbatores, iuramentum hoc de quinquennio in quinquennium renouarent, & populum fidelem per Indulgentias Archiepiscopus cõuocaret. Sed error dicti Bajoli venia dignus est; compilatio enim hęc; cùm nondum lucem vidisset, non potuerat illi esse nota. Ceterùm Ordo iste collapsus restitutus fuit anno 1268. secundũ Oihenartum, procurante alio Amaneuuo, Archiepiscopo Auxitano, filio Rogerij, & fratre Comitis Armeniaci, qui ex Canonico Tolosano factus fuit Archiepiscopus Auxitanus, anno 1263. & administrauit dictam Ecclesiam 57. annis. Integram huius restitutionis historiam videsis in rescripto Clementis IV. dato Viterbii 3. Idus Iunii, anno 3. sui Pontificatus, scilicet anno Christi 1267. *in dictâ Histor. Sacra, eod lib. & cap. sect.* 6. Vbi obseruandum Clementem in prima rescripti sui parte, in dispositiua (vt loquuntur Pragmatici) ijsdẽ verbis vti, quibus Honorius in hoc cap. vnde liquidò constat Gregorium & Clementem habuisse ante oculos hanc Honorii constitutionem, vt fundamentum Ordinis militum Pacis & Fidei. Nec me mouet quod obiici posset, Clementem, dum loquitur de institutione huius Ordinis, ne verbum quidem facere de Honorio, sed de Amaneuuo solùm, & G. Conuenarum Episcopo; siquidem palam est ex lectione rescripti sui, Clementis mentem non fuisse ab ouo rem gestam ordiri, sed eam tantùm perstringere, & Amaneuum II. excitare ad restituendum hunc Ordinem, exemplo Amaneuui I. qui illum instituerat, priùs tamen ab Honorio nostro delineatum.

e Bona diripiunt.] His direptionibus causam dedere incapacitas & vita minùs idonea quorundam Præsulum, & praui mores clericorum & laicorum Nouempopulaniæ, de quibus expostulat Innocent. III. *in plerisque Epistolis lib.* 1. 14. & 16. *registr.* Bella diuturna inter reges Christianissimos Philippum Augu-

ftum, & Ludouicum 8. & Reges Angliæ Richardum 1. Ioannem, & Henricum 3. hæc scandala induxere: præsertim in his partibus, vbi bellum magis exarserat. Bernardus enim Guidonis in *Chronico regum Franciæ* MSS. autor est reges Franciæ omnem Aquitaniam cepisse vsque ad Garumnam, vltra quam Nouempopulania, & Vasconia citerior parebant Anglo.

f PACIS, VEL FIDEI TVRBATORES.] Apposite Honorius distinguit Fidei turbatores a Pacis violatoribus. Per Fidei turbatores intelligendi Petrobusiani, Henriciani, Albigenses, & huiusmodi hæreticorū colluuies, qui afflixerunt quoque Vasconiam, vt referunt Guillelmus Neubrigensis *lib. 2. cap. 15.* & Roger. de Houedē *parte 2.* per Pacis turbatores denotat Ruptarios, & similes homines malos, qui omnia sacra & prophana miscebant incendiis, prædis, & rapinis, & Pacem & Treugam Dei turbabant. Sic Matthæus Paris 27. can. Concilii Lateranensis sub Alexandro III. in quo hæreses illius seculi dānantur, distribuitur in duo cap. epigraphe vni' est; *De hæreticis Albigensibus, & diuersijs eorum appellationibus*, alterius est. *De Ruptarijs, & Brebantijs prædonibus qui fideles affligunt.* Distinctio hæc notāda est (vt bene admonet Illustr. Præses De Marca *lib. 6. cap. 14.*) ad vitandum errorem Autorum, qui communiter confundunt Ruptarios (qui conductitii milites erant, & quorum opera plærique abutebantur illo seculo ad vexandos inimicos) cum Albigensibus & aliis hæreticis.

a *Abbati Stadensi &* b *Ildesemensi Episcopo, & Nobilibus viris* c *Duci Saxoniæ,* d *Comiti Palatin. Rheni.* e *Comiti Ascaniæ & f ministerialibus Magdeb. Ecclesiæ.*

CAPVT II.

g GRatum gerimus & acceptum, quòd sicut audiuimus vos ad conseruandam & procurandam pacem in terris vestris mutuum vobis conferre auxilium iuramento interposito astrinxistis, vt sic populus vobis commissus in pulchritudine pacis sedeat, & in requie opulenta: super quo discretionem vestram dignis in Domino laudibus cōmendantes, per Apostolica scripta vobis mandamus, quatenus huiusmodi iuramentum, sicut est licitum, & honestum, studeatis taliter obseruare, quòd conscietiam apud Dominum, & famam conseruetis illæsam, quòd ab alijs vos faciatis prouidos reputari. Non ponitur.

a ABBATI STADENSI.) Christophoro, qui ex Priore Ecclesiæ sanctæ Mariæ Stadensis, electus est in Abbatem anno 1199. & præfuit vsque ad annum 1232. Stadium omnium vrbium Saxoniæ antiquissima, Saxoni Grammatico, ad Zuuingam, in diœcesi Bremensi, & Archiepiscopus Bremensis, Comes est Stadensis. *Albertus Stadensis in Chronico.*

b HILDESEMENSI EPISCOPO.] Siffrido, ex monacho Fuldensi electo Episcopo, anno 1208. qui sedit vsque ad annum 1219. vel Conrado 2. qui electus est anno 1219. & præfuit annis viginti quatuor.

c DVCI SAXONIAE.] Alberto I. qui successit Bernardo patri suo anno 1212. & vixit vsque ad annum 1260.

d COMITI PALATINO RHEN. Ludouico I. Bauariæ Duci, & Comiti Palatino Rheni, qui successit Othoni maiori I. anno 1183. & occisus fuit in Ponte, à morione, iussu Friderici II. anno 1231.

e COMITI ASCARIAE.] Legendum *Ascaniæ*. Comitatus Ascaniæ ad syluam Herciniā in Halberstadēsi Saxoniæ Episcopatu, cuius Comes tempore Honorii erat Henricus iunior, frater Alberti primi Ducis Saxoniæ.

f MINISTERIALIBVS MAGDEBVRGENSIBVS.] Id est Feudatariis hoc loco. Albertus Krantzius

Metropol. lib 3. cap. 11. Iam qui olim, inquit, *Ministeriales dicti sunt, aut Feudatarij, nunc abiunt dici Nobiles.* & in Historia Archiepiscoporum Bremensium, & alibi. Sed cur Honorius rescribit Ministerialibus Ecclesiæ Magdeburgensis, non Archiepiscopo? Ratio est, quia Albertus Comes Kirbengensis 18. Archiepiscopus, qui sedebat temporibus Honorii ab Othone Cæsare in prælio captus, & Grombergam adductus fuerat; vel quòd probabilius est, quia tunc Albertus in Italia erat: refert enim Hieronymus Rubeus in *Historia Rauenna lib. 6.* eum, vt Imperatoris Friderici Legatum & Flaminiæ Comitem, à Rauennatibus summo honore exceptum fuisse anno 1219. & huic Simeonem Archiepiscopum Rauennatem, Cæsari gratum facturum, permisisse, vt singula Rauennatis Ecclesiæ oppida quinque solidos pro Fodro persoluerent. Erat autem adhuc in Italia anno 1226. signat enim litteras publicas Friderici II. datas eo anno Rauennæ, in fauorem Virginum D. Andreæ.

ɛ Gratum.] Historia huius capitis non expressè tractatura rerum Germanicarum scriptoribus, sed hinc inde coniecturis elici potest. Omnes isti ad quos scribit Honorius erant deuoti sedis Apostolicæ, aut beneficiarii Imperatorum gentis Sueuicæ, cui tunc Ecclesia Romana propitia erat. Bernardus pater Alberti creatus fuit à Friderico I. Saxoniæ Dux, & Elector anno 1180. in conuentu VViceburgico, exautorato Henrico Leone, patre Othonis Imperatoris. Ludouicus Dux Bauariæ, filius fuit Othouis maioris VVitelsbachij, cui datus fuit Bauariæ Ducatus ab eodem Friderico I. anno 1183. per depositionem Henrici Leonis; adiudicatus ei quoque fuit Palatinatus Rheni, anno 1180. ab eodem Friderico, atque ex eo semper tempore mansit coniunctus Ducatui Bauariæ. Stadium, Hildesemum, & Magdeburg. erant Ciuitates Saxoniæ, quæ patebant Alberto Duci. Insuper dictus Albertus Archiepiscopus (quem restatur Rubeus fuisse virum optimum, & non minùs Pontificis rationem habentem quàm Cæsaris) iussu Innocentij III. excommunicauit Othonem Cæsarem. Probabile est ergo hos Principes Ecclesiasticos & seculares ad quos scribit Honorius, fœdus iniisse de quo agitur in hoc capitulo, & sacramento confirmasse ad tuendam autoritatem Sedis Apostolicæ, quæ fauebat Friderico II. filio Friderici I. benefactoris horum Principum secularium, contra Othonem Cæsarem, filium Henrici Leonis, cuius spoliis ditari erāt, & contra Schismaticos, dicti Othonis fautores, & pacis publicæ perturbatores. Hi Principes secuti sunt morem suorum temporum in quibus religiosè colebatur Treuga & pax Domini, maximè in Germania ab anno 1105. quo Henricus V. clerum Germaniæ conuocauit ad confirmandā inter alia decreta Dei pacem (quæ duobus annis antè stabilita fuerat in Concilio Lateranensi sub Paschali II.) vt refert Abbas Vrspergensis, *in Chronico*.

TITVLVS XVIII.

De maioritate & obedientia.

Dilecto fr.[a] Vuidoni, presbyt. Card. & [b] Capitulo Ecclesiæ sancti Laurentij in Damaso.

Capvt I.

HIS, quæ pro Ecclesia sancti Laurentij in Damaso ex parte tua, & Capellanis sibi subiectis ex altera, super [c] scrutinio, [d] manuali obedientia, correctione, interdicto, & excommunicatione, aliísque articulis fuere coram nobis proposita, diligenter auditis, sententiando decreuimus, vt earumdem Ca-

pellarum presbyteri & clerici, Cardinali qui nunc est in ipsa Ecclesia, & qui pro tempore fuerit, manualem obedientiam, & reuerentiam, & honorificētiam omnem exhibeant, & ad Ecclesiā ipsam pro scrutinio, baptismo, & Capitulo celebrandis conueniant temporibus consuetis, correctionem ipsius Cardinalis recipientes humiliter, & excommunicationis, & interdicti, vel suspensionis sententias quas tulerit in eos, & Ecclesias eorumdem inuiolabiliter obseruantes. Quando autem Ecclesia ipsa Cardinali vacabit, Capellani, & clerici memorati nihilominùs eidem Ecclesiæ reuerenter exhibeant omnia supradicta; eo dumtaxat excepto, quod de correptione, excommunicatione, & suspensione ipsorum pro bono pacis, nostræ prouidentiæ reseruamus.

[a] VVIDONI PRESBYTERO CARDINALI.] Non inuenio alium Cardinalem tituli S. Laurentii in Damaso sub Honorio, quàm Petrum Gallum, creatum ab Innocentio III. anno 1212. si credimus Matthæo VVestmonasteriensi, *in floribus historiarum, ad annum* 1199. aut ab Honorio III. si Onuphrio VVion *lib. 2. ligni vitæ*, qui ex Presb. Cardinali tituli S. Laurentii in Damaso, factum Episcopum Sabinensem ait ab Honorio III. anno 1216. & mortuū sepultúmq. Perusii 1257. Legatus fuit in Galliam & Hispaniam ab eodem Innocentio III. & Concilium in Montepessulano contra Albigenses celebrauit. Auberius *in Historia Cardinalium Tom. 1. pag.* 243. optime ex loco Rigordi anno 1198. in fine, hunc alium fuisse à Petro de Doüay clerico simplici conuincit, contra Meierum, Belloforestum, Buzelinum, & Vghellum.

[b] CAPITVLO ECCLESIAE S. LAVRENTII.] Honorium III. dilexisse hanc Basilicam, & Cœnobium S. Laurentii extra muros restituisse author est Platina.

[c] SCRVTINIO.] Hic agitur de scrutinio ad ordinē Baptismi, vt loquitur synodus Moguntina cā. 4. & intelligit, vt reor, Capitulare Caroli M. *in cap. 120. lib* 5. quod quidem fieri septies, docui ad Paratitl. de Baptismo; non verò de scrutinio in ordine faciendo, quod pertinet ad Archidiaconum, *cap. vnico, apud Gregor.*

[d] MANVALI OBEDIENTIA.] Obedientiam manualem cum fidelitate coniungit Innocentius III. *in Epist.* 281. *lib.* 1. significat ministorium, vel administrationem, vt *in cap. cum singula. §. prohibemus, de præbend. in 6. & cap. vnico, Clement. de suppl. neglig. Prælat.* Hinc & manuale pecus, *in legibus Alemanorum, tit. 99.* quod ad manum ducitur. *Varro de re rustica, lib. 2. cap. 7.*

[e] CARDINALI QVI NVNC EST.] Sunt viginti octo Presbyteri, qui titulum, non Episcopatum habent, & quidem quæ sunt iurisdictionis exercent, non quæ ordinis, quæ ad Papam vt primum vrbis Romæ deferuntur, vt patet ex vltimis verbis huius capit. *excepto quòd de correptione, excommunicatione, & suspensione ipsorum pro bono pacis nostræ prouidentiæ reseruamus.* Illos autem quasi per diœceses ad baptismatis conferendi opportunitatem ijs qui ad fidem ex gentibus veniebant, & vt Martyrum sepulcris consulerent institutos fuisse scribit Onuphrius, qui etiam circa Innocentii primi, vel Zozimi tempora hunc numerum 28. titulorum fuisse completum addit, *Tractatu de Cardinal. Titulis.*

In registro fel. mem. Inn. Papæ præd. nostri liquidò continetur, quòd [a] domus de Peramo [b] Ciuitaten. diœc. existit Beati Petri iuris, & propriet.

CAPVT II.

Non ponitur.

Accepimus autem quibusdam fratribus ipsius loci nobis insinuantibus, quòd cùm olim Magister ipsius A. & à magistro & fratribus de Calatraua Toletan. diœcesf. super facienda sibi obedientia coram bonæ memoriæ Zamor. Episcopo & coniudicibus suis delegatis à sede Apostolica tractus esset in causam, & ipsi cognitis causæ meritis diffinitiuam pro ipsa domo sententiam protulissent, idem Magister de Calatraua Paulum Priorem, & quosdam fratres sæpe dictæ domus, ac deinde per ipsos eiusdem loci Magistrum ità promissionibus & alijs monitis illexit, quòd ignorante domus supradictæ conuentu, ipse Magister, Magistro fecit obedientiam supradicto, contra prædictam sententiam, in libertatis ipsius domus & iuris Apostolici præiudicium veniendo: propter quod dictus Magister de Calatraua tenens domum ipsam suæ ditioni subiectam, quemdam de fratribus suis præfecit eidem, qui fratribus ipsius domus in libertatem proclamare volentibus, se opponens, eas expensas ad prosequendæ suæ libertatis causam necessarias, de bonis ipsius domus facere non permittit. Ne igitur sæpedictæ domus iniuriam, & iustitiam Apostolic. sedis negligere videamur, disc. v. m. quatenus Magistrum & fratres de Calatraua, vt eum quem præfecerunt domui antedictæ ad suum consortium reuocantes, domum ipsam gaudere permittant debitâ libertate moneatis prudenter, & efficaciter inducatis. Quòd si de iure forsitan confidentes, monitis acquiescere non curauerint, præfigatis autoritate nostrâ terminū competentem, quò per procuratores idoneos cum instrumentis ad hoc negotium pertinentibus, si qua forsitan habent, compareant coram nobis, exhibituri & recepturi super his, quæ ordo dictauerit rationis: fratribus verò ipsius domus faciatis de bonis eiusdem expensas ad prosecutionem huius negotij necessarias ministrari.

[a] DOMVS DE PERAMO.] Legendum, *de Pyrario*, vulgò, *del Pereyro*. Cœnobium S. Iuliani de Pyrario, à Gomesio Ferdinando contra Mauros primò fundatum, in oppido eiusdem nominis ad Coam fluuium, in vsum Militum, & confirmatum ab Alexandro III. anno 1127. & à Lucio III. anno 1183.

[b] CIVITATENSIS.] In Hispania nulla alia vrbs Episcopalis occurrit eius nominis, nisi Ciuitas Roderici, *Ciudat Rodrigo*, à Ferdinando

rege Legionensi fundata anno 1169. Olim Mirobriga. Vetus codex Romanus editus a Miræo, confirmat hanc coniecturam, Ciuitatensis *Ciudad Rodrigo* ait, & constituit eam sub Archiepiscopo Emeritano; cui conforme est Prouinciale MSS. Fuxense ponens Episcopatum Ciuitatensem sub Compostellano, qui successit Emeritano.

c Historia huius capitis petenda est ab Historicis Hispaniæ qui dicunt regem Legionis Alphonsum dedisse anno 1218 Ordini de Calatraua & Magistro eius duodecimo Nunno Fernandez oppidum Alcantara regni Castellæ iuxta Tagum & anno sequenti 1219. Magistros de Calatraua & S. Iuliani Del Pereyro conuenisse, auspicijs dicti regis Alfonsi, vt Ordo de Calatraua daret Ordini del Pereyro dictum oppidum Alcantara, & omnia quæ dict° Ordo de Calatraua possidebat in regno Legionis, sub hac conditione vt Magister S. Iuliani & successores sui qui erant Cisterciēsis ordinis manerent sub obedientia & visitatione Magistri de Calatraua. Inde dictus Ordo del Pereyro, vocatus est Ordo de Alcantara.

d Magistro, et Fratribus de Calatrava.] Templarijs oppidum munitissimum de Calatraua deserentibus metu Maurorum, Raimundus Fiterij Abbas, & Diegus Velasquius monachi Cisterciēses oppidum defendendum susceperunt, & impetrarunt a rege Sancio anno 1158 qui Calatrauæ principatum cum subiecto agro dono dedit B. Mariæ Ordinis Cisterciensis, atque eius nomine dicto Raimundo Abbati & sociis iure perpetuo. Id initium huius militiæ fuit, nam plerique milites dictum Abbatem Raimundum sequuti vestem mutarunt, quam ille insignem attribuit, eiúsque formæ quæ armorum vsum non impediret.

a *Abbati de Lapide sancti Michaëlis, Halberstad. diœc.*

Caput III.

Dilecta in Christo filia Abbatissa b Quidliburgē. transmissâ nobis petitione monstrauit, quòd cùm ipsa plerumque c Canonicas suas & d clericos suæ iurisdictioni subiectos propter inobedientias, & culpas eorum, ab officio & beneficio suspendat, & ijdem confisi, ex eo quòd eadem Abbatissa eos excommunicare non potest, suspensionem huiusmodi non obseruant: propter quod ipsorum excessus remanent incorrecti. Quocirca disc. t. m. quatenus dictas Canonicas & clericos, vt Abbatissæ præfatæ obedientiam & reuerentiam debitam impendentes, eius salubria monita & mandata obseruent, monitione præmissâ per censuras Ecclesiasticas, appellatione remotâ, e compellas.

a Abbati S. Michaelis.] Dubium an sit monasterium S. Michaëlis, de quo fit mentio in Constituto de monasteriis quæ Francorum regi militiam, dona, vel solas orationes debent, *Tomo 2. Historiæ Francorum* Andreæ Duchesne.

De hoc cap. abundè Glossa apud Gregor. & *in cap. nouit. de pœnit.* & Clariss. Bosquetus *ad Epist. 187. lib. 13. Innocentij* III.

b Quidliburgensis.] Variant MSS. Codices, & Raimundus in nomine huius abbatiæ fœminarum. Legendum, Quedelburgensis, Germanicè *Quedelnburg*, diœcesis Halberstatensis, cuius Abbatissa Princeps est in Saxonia.

c Canonicas.] Idem quod Sanctimoniales *in cap. 5. Synodi Teudonis* Capitul. Caroli Calui, *de Canonicarum monasterijs, & Sanctimonialium, quæ sub eadem forma viuere dicuntur*. Canonicas regulares vocat Armulphus Lexouiensis Episcopus *Epist. 44. ad Alexand. Papam*. Et sunt etiam Canonicæ seculares in Ecclesia Assindensi Coloniensis diœcesis, Rebuffus in Prouinciali: vt & in Ecclesia S. VValdetrudis Montibus in Hannonia,

& in Ecclesia S. Gertrudis in oppido Niuigellæ, hodiè *Niuelle*, in Brabantia Gallica, diœcesis Namurcensis. *Vide Molanum in Indiculo SS. Belgij & Guicciard. in Belgij descript.*

d CLERICOS SVAE IVRISDICTIONI SVBIECTOS.] Fortè in isto monasterio Quedelburgēsi Canonici quidam erant, vt in dictis Capitulis Montensi, & Niuellensi, qui negotia Canonicarum procurabant, & Abbatissæ subiecti erant, vt narrat dictus Guicciardinus loco cit.

e COMPELLAS.] Abbas S. Michaëlis delegatus exsequitur iudicia Abbatissæ, vt *in cap. cùm ab Ecclesiarum. de offic. iud. ordinar.* quod est singulare iure Canonico, non ita iure ciuili, *l. à diuo Pio in princip. de re iudic.* maximè cùm delegatus quis est à principe, scilicet a Papa, *cap. quærenti, de offic. iudic. deleg.* nam delegatus tam à principe Ecclesiç, quàm alio, potest subdelegare causæ cognitionem, *l. 5. C. de iudiciis, cap. 1. infr. de appellat.* Et hæc est sententia Bartoli contra Accursium. At verò in eo est differentia, quòd subdelegatus delegati à principe potest subdelegare executionem, *cap. ex literis, de offic. & potest. iudic. deleg.* non ita iure ciuili.

TITVLVS XIX.

De pactis.

Atrebaten. Episcopo.

CAPVT I.

Non ponitur.

Ilecte in Christo f. Priorissa & Sorores sancti Nicolai de Ditiaco, tuæ diœcesis, nobis litteris intimarunt, quòd cum hospitale pauperum in eodem loco fuerit ab antiquo, sorores quæ pauperibus seruiebant ibidem, tandem vt se arctius diuinis obsequijs obligarent, habitum regularem, ac institutionis a ordinis Beati Victoris assumere satagentes, super hoc consensum tuum humiliter petierunt: sed cùm non potuerint aliquatenus obtinere, nisi promissione primitùs tibi factâ, quòd absque tuo consensu & licentia speciali, nullam sibi in Abbatissam, seu Priorissam eligerent, nec sororem, conuersum siue conuersam reciperent, nisi tuo cōsensu petito primitùs & obtēto. Quare nobis humiliter supplicarūt, vt cùm etsi de tua benignitate non dubitent, tuorum tamen temporibus successorum videant ex hoc graue sibi posse dispendium euenire, & augmentum ipsi loco spiritualiter & temporaliter plurimum impediri, ad remittendam eis necessitatem huiusmodi, quum in omnibus alijs tibi velint lege diœcesanâ subesse, te Apostolicis precibus inducere dignaremur. Cùm ergo earum petitio rationi consona videatur f. t. rogantes duximus admonendam, per Apostolica scripta mandantes, quatenus Episcopali iure in domo ipsa per omnia tibi saluo, eligendi sibi Priorissam seu Abbatissam, prout loci ratio postulabit, ac recipiendi liberè sorores, conuersos, atque conuersas eis liberam

ram tibuas potestatem, ne si liberras alijs religiosis concessa denegetur, eisdem non proficiat, sed deficiat id quod tibi debeat imputari.

a ORDINIS B. VICTORIS.] De Collegijs sacrarum virginum regularium congregationis S. Victoris multa Gabriel Pennottus *lib.* 2. *cap.* 57. *Histor. clericorum Canonicorum.* Vide quoque Ioan. à Vitriaco *cap.* 24. *histor. Oriental.* De Canonicis regularibus doctè dictus Pennottus *lib.* 3. *cap.* 49. & D. Augustinus *Epist.* 119.

TITVLVS XX.

De Transactionibus.

Ioanni, a Sanctæ Praxedis Presbytero Card. Apost. Sedis legato.

CAPVT I.

b EX parte tua fuit propositum coram nobis, quòd nonnulli Græci furtiuè sacros ordines à non suis Episcopis receperunt. quidam etiam excommunicati celebrant in Ecclesijs interdictis, & Græcis ritibus pertinaciter inhærentes, in nullo volunt obedire Prælatis Latinis. Præterea quidam Græci & Latini Episcopi consecrationes faciunt in Episcopatibus alienis, & decimas percipiunt in eisdem, in Episcoporum eorumdem locorum præiudicium & grauamen, licèt Episcopi Græcorum, nec percipere decimas, nec consecrationes huiusmodi consueuerint celebrare. Ad hoc laïci Græci vxores suas secundùm motum propriæ voluntatis dimittere, & alias superducere non verentur, ac operari dominicis & festiuis diebus quemadmodum c in profestis. Porrò quidam Barones & Milites tam Latini, quàm Græci Abbatias, & Ecclesias alias, cum hominibus & bonis alijs earumdem, contra iustitiam detinentes, decimas non exsoluunt, & alios soluere recusantes in suo errore defendunt, & si pro his, aut alijs excessibus suis feratur excommunicationis sententia in eosdem, eam in animarum suarum periculum, & aliorum scandalum vilipendunt: vnde à nobis desideras edoceri, quid tibi agendum sit in omnibus supra dictis, & qualiter puniendus sit b Neopottensis Archidiaconus qui quibusdam eundi cum mercibus in Alexandriam contra statutum Cõcilij generalis licentiam de facto tribuere non expauit. Nos ergo discr. tuæ breuiter respondemus, vt cùm iura canonica & ciuilia edita sint super omnibus ferè articulis prænotatis, procedas in his cùm necesse fuerit secundùm canonicas & legitimas sanctiones. Poteris etiam ad componendum interponere partes

tuas & interdum aliquid seueritati detrahere, prout statu imperij & excedentium multitudine prouida deliberatione pensatis, videris expedire; exceptis nimirum casibus, qui compositionis seu dispensationis remedium non admittunt, vtpotè coniugij sacramentum, quod cùm non solùm apud Latinos & Græcos, sed etiam apud fideles & infideles existat, circa illud à seueritate canonica recedere non licebit. In his verò super quibus ius non inuenitur expressum, procedas æquitate seruatâ secundùm quod personas & causas, loca & tempora videris postulare, semper in humaniorem partem, maximè propter statum imperij adhuc debilem, declinando.

a S. Praxedis Presbytero.] Ioanni Columna Romano, creato ab Honorio nostro, anno 1216. qui Constantinopoli primùm, deinde in Syria legationis munus obiuit, & obijt anno 1245. De tanti viri virtute, cuius animo martyrium, non martyrio animus defuit, Volaterranus *lib. 22. Anthropolog.* & Onuphrius *lib. 4. cap. 22. de Basilica Lateran.*

b Ex parte.] Hoc caput multa complectitur quibus pertinacia Græcorum & odium consuetum aduersùs Romanam Ecclesiam deprehenditur, quod à retroactis temporibus, vsque ad integram eorum perniciem inualuit, ità vt omnibus modis quibus potuerint semper fidem Ecclesiæ oppugnarint. In articulis etiam qui celebrioribus Episcoporum Concilijs decreti fuerant, veluti de ordinationibus ab alieno Episcopo non faciẽdis, in Concilijs præsertim Constantinopolitano I. *can.* 2. Antiocheno *can.* 13. & 22. & alijs passim. Multùm laboris impendit Innocentius III. & plures edidit Epistolas aduersùs Græcos Latinorum iura turbantes, vt *Epist.* 519. *lib* 1. & 58. 61. & *sequentes lib.* 2. cõtra Abbates Græcos, qui Corinthio Episcopo vero & legitimo, eò quòd Latinus esset, obedire detrectabant. Denique eò ventum est, vt fidem contrariam orthodoxæ adstruerent, & ritus omnes Latinorum exosos haberent, vt de ieiunijs Sabbatho prohibitis iuxta Trullanum Concilium, in quo Zonaras Latinis tribuit peccatum ad *can.* 55. Balsamo verò omnium impudentissimus ait hoc Concilium vtpotè suo sensu œconomicum, à Latinis hac de causa rejici, quod eorum cor tanquam ferrum peruadat, pungat, & configat. De his egimus alias; vt de altaribus Græcorum in quibus Latini celebrassent denudandis, & tanquam inquinatis lauandis, docet idem Innocentius in *cap.* 4. Concilij Lateran. Quæ obstinatio diu pòst inoleuit, ita vt etiam in templis Latinorum orare nollent, quod tamen damnauit Demetrius Chomatenus *in interrogationib. ad Constantinum Cabasilam, lib* 5. *respons. Iuris Græci-rom.* Balsamo verò vlteriùs progressus Papam indignum esse communione Patriarchalium sedium, nec genus Latinorum posse per diuina mysteria sanctificari, impudenter asseruit. Imò, quòd peius est, Armenijs, Monothelitis, Nestorianis, & alijs hæreticis comparauit ad *Interrogat.* 32. Cui adhærens Matthæus Blastares *lib.* 8. Græcos dixit non posse contrahere cum hæreticis, Iudæis, & Paganis quibus æquiparat Latinos. Quod crimen non inultum mansit; biẽnio enim postquàm hæc scripsit Balsamo, nempe anno 1204. Constantinopolis capta est à Latinis, & sub Patriarcha Latino redacta, Balduino Flandro duce sub Innocentio, III. qua de re Balsamo conqueritur in supplemento ad *canon* 11. Synodi Antiochenæ, nec vllo tempore quo Latini gubernarunt, imperium firmum fuit. Ideò Honorius in hoc cap. scribit Ioanni Cardinali, in casibus expositis debere in humaniorem partem inclinare, propter statum imperij adhuc debilem. Vnde accidit, vt breui sub Michaële Palæologo recuperauerint Constantinopolim eiectis Latinis. Ipsi tamen Græci sæpiùs res suas in perniciem verti agnoscentes, simulantes Ecclesiæ Romanæ adhærere, peruersa sua dogmata abnegantes, vt in Concilio Ferrariensi & Florentino post Basiliense coacto ab Eugenio IV. professi sunt obedientiam; sed vt rectè annotauit Albertus Krantzius in *Metropoli, cap.* 43. *lib.* 11. Græcorum semper vacillans natio in antiquos mores recidit, ipsis etiam Imperatoribus Palæologis inclinantibus, vnde iudicio diuino totum imperium amiserunt.

b Neoportensis Archid.] Vide an legendum sit Nigripontis, quæ est Insula Pontis Euxini, sub Archiepiscopo Atheniensi, de cuius Domino Innocentius III. in *Epist. 4. & 5. lib. 15.*

c In profestis.] Dies profestus ἀνεόρταστος in Glossario Philoxeni, apud Nazianzenum *ἀνεόρτος ἡμέρα σεβασμὸς θεῶν, dies profestus celebritatē non habens*, in quo licet operari apud Sipontinum Grammaticum, & distinguitur à die festo, vt ex Plinio *cap. 6. lib. 18.* constat.

TITVLVS XXI.

De Postulando.

a Archiepiscopo, b Sancti Leonardi, & S. Benedicti Abbati Salernitan.

Capvt I.

X litteris vestris accepimus, quòd cùm causam quæ inter dilectos filios Abbatem, & Conuentum b Fossæ nouæ ex parte vna, & Abbatem, & Conuentum monasterij c Cauen. Salernit. diœcesis ex altera, super quibusdam possessionibus monasterij sancti Petri de Amalphia, quas bonæ memoriæ frater Siluester monachus Fossæ nouæ, cùm idem sancti Petri monasterium visitasset, eisdem Abbati & Conuentui Cauen. vendidit, in eiusdem monasterij sancti Petri præiudicium & grauamen vobis duximus committendam; quia partibus in vestra præsentia constitutis pars dicti monasterij sancti Petri proposuit, quòd aliquem de ciuitate Salernit. habere non poterat aduocatum, vestrum super hoc officium implorando; tu frater Archiepiscope eidem de Magistro R. Capuda, Aquensi Thesaurario, e clerico tuo ad exhibendum in causa ipsa patrocinium prouidisti: verùm frater S. Prior sanctæ Mariæ de Dompno Cauen. monachus pro monasterio suo proposuit, quòd id in præiudicium eiusdem monasterij factum fuerat, eò quòd dictus R. Clericus & domesticus tuus erat. Nos igitur decisionem negotij nolentes friuolis exceptionibus impediri, causam ipsam ad vos duximus remittendam, per Apost. v. s. mandantes, quatenus exceptione huiusmodi non obstante, in negotio ipso sub. app. ob. sinè moræ dispendio ratione præuiâ procedatis, iuxta priorum continentiam litterarum. Et quia instrumenta monasterij sancti Petri, quæ ipsis dictus S. eiusdē vēditionis tēpore tradidit, Abbas & cōuētus Cauē. maliciosè occultare dicuntur, ipsos, vt ea vobis exhibeāt monitione præmissâ per censuras Ecclesiasticas sicut iustū fuerit app. postp. cōpellatis.

h 2

[a] ARCHIEPISCOPO SALERNITANO.] Archiepiſcopo Salernitano, & Abbati S. Leonardi. Sic legendum, & ita legi in duob. vetuſtiſſ. Codd. teſtantur Correctores Romani. Salernum Archiepiſcopatus regni Neapolitani, & Principatus a Lothario I. creatus, & datus Siconolpho in diuiſione Ducatus Beneuentani, anno 851.

[b] ABBATI S. LEONARDI.] Nobiliſſimum eſt hoc Monaſterium, & ſumptuoſiſſimum templum S. Leonardi à Friderico 2. Imperat. in Apulia fundatum, & datum Ordini Militum B. Mariæ.

Hoc caput legitur apud Gregor. *tit de offic. Iudic.* quare hoc? cum Poſtulationis officium conueniat potiùs huic titulo, cui conſequenter ſubiungitur titulus de Procurationibus, quàm titulo de officio Iudicis? Qui ordo deſumptus eſt ex ſerie Pandectarum, vbi agitur de his qui in foro cauſas agunt, & patrocinia exercent *περὶ συνηγόρων*. Proloquutores vocantur in Priuilegio Eccleſiæ Richſpergenſis, quod refertur in Gloſſario legum antiquarum, de quibus totus eſt Titulus apud Gregor. ad differentiam aliorum Aduocatorum, de quibus ad Titulum de iure Patronatus fusè agimus, qui propriè Defenſores & Patroni ſunt, ἔκδικοι, id eſt vltores & vindices in Græcis canonibus, vt doctè explicat Clariſſ. Boſquetus ad Innocentij III. epiſtolas. Nec tantùm patrocinium Eccleſiarum ſuſcipiunt, ſed & Iudicum officio funguntur, & de cauſis ciuilibus Eccleſiaſticis, & criminalibus leuioribus cognoſcunt, vt oſtendit Balſamo ad can. 78. Synodi Carthagin. *& in can. Saluator.* 1. *q.* 3. Vrbanus II. Aduocatum, ſiue Caſtaldum Iudicem vocari, idque exemplis probat Cuiacius ad conſtitutionem 2. Friderici *lib.* 5. *Feudorum*. in edicto Piſtenſi. Apud Carolum Caluum dicuntur *Barigildi*, à voce, *Barus*, ſiue, *Baro*, cuius propria ſignificatio eſt liberi hominis qui nunquam fuit ſeruilis conditionis, Germani *Baren* vocant, id eſt liberum dominum; ita apud Cicardum Abbatem Baro, Dominus, vel Princeps, vel etiam miles principalis; ſic enim ſumitur apud Hircium de bello ciuili, & apud Oppium. Gildus verò dicitur à voce Germanica, *Gild.* quæ valorem & æſtimationem ſignificat, vt notauit vir doctus Sibrandus Siccama *in Notis ad Titul. de compoſitionibus, in legibus Friſionum.* Inde Gildonia, id eſt, compoſitio, quæ pretio vel æſtimatione rei de qua eſt cōtrouerſia fit, *lib.* 1. *legum Longobard. tit.* 7. & *cap.* 129. *lib.* 1. *Capitular.* In legibus Aethelſtani Regis Angliæ, *Cap.* 13. *de Vueris*, ſeu, *Vuerigildis*, id eſt Capitum æſtimationibus; inde quidam Gloſſographi, vt Papias, interpretantur adunationem, conſpirationem, veluti quendam conſenſum. Vtut ſit, inde Aduocati dicuntur, *Barigildi*, quòd è nobilioribus & potentioribus aſſumerentur, in quorum fidem & patrocinium, quaſi conſpiratione quadam & conſenſu mutuo Eccleſiæ recurrebant; vel ſi demiſſiùs hanc vocem accipiamus, à pretio, quod Aduocatis præſtabatur, quaſi dicantur Aduocati ſtipendiarij.

[b] FOSSAE NOVAE.] Abbatia olim magnifica ordinis Ciſtercienſis, in qua centum Monachi viuebant, & vbi D. Thomas Aquinas deceſſit dum veniret ad Concilium Lugdunenſe ſub Gregorio IX. Eſt in Latio hodie, *Campagna di Roma.*

[c] CAVENSIS.] Caua, ciuitas Epiſcopalis in Campania, iuxta quam eſt antiquum, diuesque Cœnobium eiuſdem nominis, dictum S. Trinitatis Monaſterium, Ordinis S. Benedicti fundatum à S. Alterio primo Abbate anno 1050.

[d] PETRI DE AMALPHIA.] Amalphia ciuitas Archiepiſcopalis regni Neapolitani, de qua vide Blondum *lib.* 15. *hiſtoriarum.*

[e] CLERICO TVO.] Ad munus aduocatorum præcipuè aſſumebantur clerici, hoc cap. quod confirmat *dictus Canon* 78. Synodi Carthagin. ad quem Balſamo ait eos aſſumi ex ordine Epiſcoporum, clericorum, & ciuium bonæ exiſtimationis; & hi promoueri, ſeu præfici dicebantur, quia non per manuum impoſitionem, nec per *τὴν σφραγῖδα*, id eſt characterem fiebant, vt conſtat ex *can.* 2. Synodi Chalcedon. relato in *Can ſi quis.* 8. 1. *q.* 1. & hæc promotio locum maximè habuit, cùm hoc munus fere ſemper ad laicos deuolutum eſt.

TITVLVS XXII.

De [a] Procurationibus.

[b] *Episcopo Egitanen.*

Capvt I.

Vditis & intellectis quæ fratris [c] Ioannis Colobrien & Bartholomæi Egitanen. Canonicorum, necnon & [d] Decani Ciuit. suorúmque coniudicum delegatorũ nostrorum processibus, in causa quæ inter te, & Ven. fratrem nostrum Colobrien. Episcopum, super limitatione diœcesum, ac rebus alijs vertitur à procuratoribus partium fuere proposita, coram nobis, [e] processus ipsorum, & quæcumque secuta sunt ex eis, vel ob eos nos noueris de cons. f. n. irrita iudicasse; non obstantibus litteris, quas de reuocatione mandati procuratori suo prædictus Colobrien. Episcopus destinauit, cum antequàm ad illum huiusmodi litteræ peruenirent fuisset supereisdem processibus hinc inde conclusum. Ceterum memoratum Colobrien. Episcopum qui procurauerat totum negotium ad examen sedis Apostolicæ aduocati, & postmodùm mandatum factum procuratori non sinè nostro contemptu, & tuo dispendio reuocauit, condemnandum tibi duximus in expensis, quas fecisti à tempore, quo ad procuratorem Colobrien. Episcopi reuocatoriæ litteræ peruenerunt, & facies vsque ad diem quo Episcopus Colobrien. per se, vel procuratorem idoneum se nostro conspectui præsentabit: in principali negotio & contingentibus ipsum legitimè processurus. Ne igitur super his possit aliquatenus dubitari, has litteras duximus concedendas.

[a] De Procvrationibvs.] Sic legitur in omnibus MSS.

[b] Episcopo Egitanensi.] Olim Idigita vrbs Episcopalis, nunc Guardia in finibus Lusitaniæ, patria regis VVambæ.

[c] Ioannis Colobriensis.] Frequens huius Episcopatus mentio in Registro Innocentij III. sub nomine Colubriensis. Fortè est Colobria in diuisione Episcopatuũ sub VVamba rege, quam Lucas Tudensis & Marineus *Montanges* esse dicunt· negat Mariana: vel Conimbricensis ciuitas, & insignis Academia, suffraganea Compostellanæ Ecclesiæ, olim Iriensis. Sub Emerita alias fuit, vt constat ex dicta diuisione, & ex diuisione Constantini relata a Raze Arabe, & translata a Mariana. Nihil certum, cùm Episcopatus in Hispania sæpè immutati fuerint, & in Prouinciali MSS. Fuxensi, Columbriensis Episcopus constituatur suffraganeus secundus Archiepiscopatus Bracarensis, qui in diuisione Constantini & VVambæ tribuitur Emeritæ, translatæ in Compostellanam Ecclesiam a Calixto II.

[d] Decani Civitatensis.] Vide quæ diximus

supra *ad cap. 2. de maior. & obed.*
[c] PROCESSVS IPSORVM.] Processus ordo iudiciarius. Innocentius III. in *cap. ad nostram*, de *ordine iudiciorum procedere*, & vt ait in *cap. ex parte 13. de offic. & pot. iud. deleg. in causa iuxta iuris æquitatem procedere.*

M. & R. [a] *Canonicis Mutin.*

CAPVT II.

PEtitio vestra nobis exhibita continebat, quòd quum Ven. f. n. Mutin. Episcopus [b] in Liuoniam profecturus, vos [c] Vicarios suos & procuratores constituerit generales, vobis volentibus agere contra detentores bonorum Episcopi Mutin. vel contra illum agentibus respondere, frequenter opponitur, quòd id facere non potestis, pro eo, quòd in instrumento Vicariæ seu procurationis huiusmodi non exprimitur, quòd Episcopus ipse constituerit vos syndicos & actores. Quare humiliter postulastis, vt cùm per exceptiones huiusmodi frequenter impediatur vtilitas Episcopi supradicti, super hoc prouidere salubriter dignaremur. Nos igitur ex tenore ipsius instrumēti cognoscentes, quòd intentio fuit ipsius Episcopi dare vobis agendi & respondendi pro ipso Episcopo liberam potestatem, exceptionem huiusmodi penitus reprobamus.

[a] CANONICIS MVTINENSIBVS.] Mutina ciuitas Italiæ, *Modena*, sub archiepiscopo Bononiensi; nunc sedes Principum Estensium post recuperatam Ferrariam à Pontificibus Romanis.

[b] MVTINENSIS EPISCOPVS.] Anno 1218. VValdemarus rex Danorum Liuonos, *Lifland*, & alios populos Gentiles fudit insigni victoriâ (in qua magnus ille Lundensium Archiepiscopus Andreas, de quo suprà, renouauit miraculum a Mose factum contra Amalecitas, & descriptum *cap. 17. Exodi*) & ad vltimos Liuoniæ atque Esthonū populos fidem propagauit. Posteà Vuillelmus Mutinensis Episcopus (de quo in hoc cap.) ab Honorio nostro in Liuoniam missus ad confirmandos Neophytas in fide, quià rege Vualdemaro obtinuit vt apud Liuonos Dominicani propè arcem quæ intrà Reualiam erat cœnobium exstruerent, vt excolerent hos nouos Christianos. Fallitur ergo Isaac Pontanus in *Historia Danica*, dum Vuillelmum missum ait anno 1229. sub Pontificatu Gregorij noni.

TITVLVS XXIII.

De in integrum restitutione.

Archiepiscopo [a] *Bracaren.*

CAPVT I.

Coram fel. memoriæ I. Papa prædecessore nostro lite inter Ven. f. nostrum Archiepiscopum Toletan. & te frater Archiepiscope super primatia solenniter contestatâ, fuit peremptorius terminus assignatus. *& infra.* Verùm elapso termino cónstituto, post exspectationem non modicam comparuerunt dilecti Magister Scholarum, & magister D. Canonici Bracaren. vestras nobis litteras præsentantes, quibus eos esse procuratores vestros in causa prædicta, (ita quòd in solidum vterque) apparebat ; sed quia, vt dicebant, non attulerant depositiones testium, & alia munimenta, dilationem cum instantia postularunt. Postquàm verò contra eos interlocuti fuimus super dilatione petita, tandem indulgeri Ecclesiæ Bracarensi dilationem propter instructionem causæ per auxilium restitutionis in integrum postularunt, exhibentes super hoc ex parte nostra speciale mandatum. Nos autem de f. n. consilio vsque ad octauas Pentecostes proximè futuras per restitutionis beneficium id vobis duximus indulgendum.

a BRACARENSI.] De controuersia Primatus Toletani & Bracarensis doctè, & fusè Mariana *lib. 5. cap. 19. hist. Hisp.* ex quo conijciendum hanc controuersiam inter Rodericum Semenum Toletanum Præsulem, magni animi virum, & doctrinæ opinione singularē, qui sedebat sub Honorio nostro, & Archiepiscopū Bracarēsem, qui iugū Toletani excutere cupiebat, terminatā vel præiudicatā fuisse in fauorem Toletani ab Honorio, vtpotè qui Roderico Legati partes concessit: plura dicturus sum *inf. ad cap. 3. de dilation.*

[a] *Maioris Ecclesiæ, &* [b] *sanctæ Mariæ ad gradus Præposito, & Decano Colon.*

CAPVT II.

c A Procuratore Monasterij Neuuernbengen. & Comite Ascaniæ, diœcesis Halberstad. in vestra præsentia constitutis, facta fuit quædam compositio inter partes, & bullæ nostræ munimine roborata. Postmodùm verò Abbas eiusdem Non ponitur.

monasterij personaliter ad Apostolicam sedem accedens proposuit coram nobis, monasterium ipsum in multis per compositionem huiusmodi esse læsum, cùm multi processus, priùs contra quæstionem prædictam pro ipso monasterio habiti, videantur per compositionem ipsam in eiusdem monasterij præiudicium & grauamen extincti, & per eamdem ipsius monasterij priuilegijs derogetur, quibus est indultum Abbati, & Conuentui monasterij sæpedicti, vt possint quęcumque voluerint assumere Aduocatum, & assumptum si eis grauis vel inutilis fuerit, remouere: quod non poterit fieri si seruetur compositio memorata. Quare super dictis causis & nonnullis alijs coram nobis expressis supplicauit instanter, vt eidem monasterio per restitutionis beneficium succurrere dignaremur. Cùm igitur Ecclesiarum indemnitatibus exigente debito pastorali occurrere teneamur, discr. v. mandamus quatenus partibus conuocatis & diligenter auditis, si inueneritis per compositionem, seu prouisionem iam dictam multùm læsum esse monasterium memoratum, illud app. remotâ in integrum restituere, dictâ compositione penitùs reuocatâ curetis, ac demum processus prædictos faciatis, sicut iustum fuerit firmiter obseruari.

[a] MAIORIS ECCLESIAE.] Diuorum Gereonis & sociorum ducum legionis Thebæorum, quam sancta Helena mater Constantini construi fecit Coloniæ, & quæ ob magnificentiam olim dicta est ad aureos Martyres.

[b] S. MARIAE AD GRADVS.] Hoc Monasterium S. Anno 34. Archiepiscopus Coloniensis in Dei genitricis honorem pro 30. Canonicis fundauit.

[c] A PROCVRATORE MONAST. NEVE.] Legendum *Neuuernbergensis*, anno 191. sub Archiepiscopo Abelusino Coloniensi fanum olim Bacchi ad Dei honorem conseeratum, & S. Mariæ Magdalenæ sacellum appellatum in oppido Nouersio pagi Coloniensis, demolitũ a Normannis, cũ dicto oppido in Coloniæ suburbio instauratũ, & *Neuuernberg*, id est nouus mons vocatum, vbi successu temporis regularis vita obseruata fuit, præsertim sub Siguuino 37. Archiepiscopo: celebre Monasterium est Canonicorum regularium.

Quantumuis compromissum factum fuerit, si tamen præiudicium fiat libertatibus Ecclesiæ, non valere ait Honorius. Cui congruit *cap. cum tempore ex. eod. exceptis capitulis, quæ contra libertatem Ecclesiæ*; ex quibus nota non omnem libertatem valere contra ius commune; sed eam tantùm quæ priuilegijs & rescriptis summorum Pontificum confirmatur; vtpotè quòd Ecclesia sit proprietatis Ecclesiæ Rom. vt ibi dicit Innocentius III. vel cùm simul cum priuilegijs, vel arbitrio, intercessit præscriptio longi temporis, vt colligere debemus ex glosa in *cap. cum olim. de praescriptione.*

TIT. XXIV.

TITVLVS XXIV.

De Arbitris.

[a]Archiepiſcopo Colon.

CAPVT I.

EX parte tua noſtris eſt auribus relatum, quòd vacante præpoſiturâ ſancti [a] Cutberti in Colonia, Canonici eiuſdem Eccleſię electioni die præfixâ de præficiendo ſibi Præpoſito diſcordantes, vota ſua diuiſerunt in duos, quorum vnum, videlicet Hermanum de Viliaco, Decanus & ſocij ſui; alij verò Corradum de Bobardia Colon. Canonicos nominarunt: cúmque poſtmodùm tractaturæ ſuper electione huiuſmodi partes eſſent in tua præſentia cōſtitutæ, in te demum fide præſtitâ compromittere curauerunt, qui cauſæ meritis diligenter inſpectis & cognitis ad ferendam diffinitiuam ſententiam diem ipſis conſentientibus præfixiſti: interim verò præfato H. ab vna parte electo, ſublato de medio, ſupradictis Canonicis inhibere curaſti, ne tuâ pendente ſententiâ procederetur ab ipſis ad electionem aliam faciendam; quorum quidam nihilominùs Brunum de Abech Colonienſem Canonicum elegerunt. Die ergo quo proferri ſententia debuit conſtitutis in tua præſentia partibus, & præfato C. vt diffinitiuam proferres ſententiam poſtulante, dictus Brunus è contrario allegauit, quòd procedere vlteriùs non deberes. Quapropter quid à te ſuper hoc eſſet agendum edoceri à nobis humiliter poſtulaſti; ad quod tibi breuiter reſpondemus, quòd licèt arbitrium ſit finitum per mortem ipſius H. prius tamen de primæ electionis meritis debuiſti cognoſcere, quàm proceſſus fieret ad ſententiam: nam ſi forrè prædictus C. qui eſt ſuperſtes in electione ius habet, de qua compromiſſio facta fuit in te, electionem factam ſecundò conſtat penitus non valere.

[a] ECCLESIAE S. CVTBERTI.] Sic malè MSS. Codices, bene Raimundus *Cuniberti*. S. Cunibertus 8. Archiepiſcopus Colonienſis in Eccleſia D. Clementis quam ipſe conſtruxerat extra muros Coloniæ, ibique Collegium fratrum inſtituerat, ſepultus fuit, ſucceſſu temporis fundatori dicata eſt, & Eccleſia S. Cuniberti vocata.

Mortuo vno ex electis debet ab arbitro ferri ſententia, nec ad aliam electionem procedi poſſe definit Honorius, quod iuri contrarium videtur, quo, morte vnius ex collitigatoribus compromiſſum ſoluitur in *l.* 45. §. *final. ff. hoc tit.* ſicuti quando vnus ex litigatoribus deportatur, vel bonis cedit, cùm neque agere, neque conueniri poſſit, *l. Item.* 17.

eod. Ita de societate in §. *final. Institut. de societ.* quod mouet dubitationem glossæ in *hoc cap. apud Gregor.* & concludit dandam esse sententiam ab Archiepiscopo Coloniensi, quòd morte alterius electi non procedat iure cōpromissi, sed iure suo, iure ordinarij, *cap. cum tempore. eod. & cap. penult. de in integr. restit.* Imò existimem maximum esse discrimen inter litigatores qui mutuo consensu compromiserunt, & electores inter se dissidentes; quia hic non quæritur de morte eligentium, sed vnius ex electis, cuius omne non est quæsitum, sed penès electores remanet, quorum interest examinare, etiam mortuo vno ex electis, quæ electio præualere debeat antequàm ad aliam procedatur, & an electio superstitis ritè facta sit, ideò compromissarij sententia est exspectanda, quod nominatim statuit Bonifacius in *cap. 1. vt lite pendente, in 6.*

Electo & a Abbati sancti Zenonis, & Constantino, Canonico Veron.

CAPVT II.

Exposita nobis dilecti filij O. b Feltren. & c Bellunen. Electi petitio continebat, quòd cùm causam quæ inter quondam bonæ memoriæ antecessorem suum ex parte vna, & d ciues Taruisinos ex altera, districtu & iurisdictione, ac rebus alijs vertebatur, per sententiam ven. f. nostri e Ostiensis Episcopi tunc Apostolicæ sedis legati, fuerit terminata, & ipsius antecessor electi, adiudicata sibi per legatum eumdem diu pacificè possedisset; ipse nihilominùs tandem Capitulorum suorum assensu in præjudicium Ecclesiarum suarum super quibusdam discordijs, quæ hinc inde videbantur exortæ, in nobilem virum f Ducem Venetorum tanquam in arbitrium cum parte altera compromisit, qui veniens contra eamdem sententiam autoritate Apostolicâ confirmatam super rebus iudicatis ab eodem legato aduersus prædictas Ecclesias æquitate postpositâ iniquum arbitrium promulgauit. Licèt autem eidem Duci litteras nostras miserimus, vt ad componendum inter partes laborare deberet, quum tamen intentionis vestræ non fuerit immutare ipsam sententiam, vel sopitas per eam querimonias suscitare, discr. vestræ mandamus, quatenus præfatis litteris non obstantibus quicquid per prænominatum Ducem contra ipsius legati sententiam inueneritis esse factum, in irritum reuocetis, ei districtiùs inhibentes, ne vlteriùs in compromisso procedat, & eumdem ad restitutionem obsidum, & cuiusdam castri occasione ipsius compromissi sibi datorum, vt ipsius arbitrium seruaretur per censuras Ecclesiasticas appellatione postpositâ compellatis.

a ABBATI S. ZENONIS.] Hæc Abbatia dicata est S. Zenoni ciui, & Episcopo Veronensi (cuius habemus elegantissimas Homilias in Bibliotheca Patrum) Veronæ Protectori, cui Pipinus Caroli M. filius templum duodecim auri libris annuis auctum dicauit.

b FELTRENSIS.] *Feltre*, vrbs nobilissima in me-

dijs Alpibus, cuius incolæ Fertini dicti Plinio *lib. 3. cap. 19.* suffraganea Patriarchæ Aquileiensis.

c BELLVNENSIS.] *Ciuita di Belum*, sub Venetis quoque & Patriarcha Aquileiensi.

d CIVES TARVISINOS.] Taruisium, *Treuigi*, sub Venetis quoque & Aquileiensi: vrbs miræ antiquitatis, quæ D. Petro Romæ cruci affixo, eius nomini primariũ templũ dicauit.

e OSTIENSIS EPISCOPI.] Hugolini de Signia, Comitis Anagniæ creati ab Innocẽtio III. anno 1198. post Honorium nostrum Pontifex Max. fuit, dictus Gregorius IX.

f DVCEM VENETORVM.] Petrum Ziani Ducem 61. qui creatus fuit anno 1205. & vixit vsque ad annum 1229.

Ad arbitrium seruandum dantur obsides *hoc cap.* quod ius desumptum est ex veteri iure Romanorum, quo pignorum loco habebantur, & in eorum corpora sæuiebant creditores, quod damnat Nouella Iustiniani 60. *cap. 1.* Et prohibetur in *cap. 2. de pignorib.* vt pignus detur loco obsidum, lex est æquissima. Et hoc pignus apud Homerum vocatur *ὅμηρος*, *Vadium* in *legibus Ripuariorum*, vt fusè annotaui ad *Titul. de pignorib.* sed asperum est nisi pro causa graui, vt dentur obsides, & vades, quos *Sponsores* Nonius vocat, & loco vadij detineantur. Id *ostagium* vocat Alexander III. in *cap. ex rescripto. de iureiur.* in quo & Monachi obsides dari permittit. Ita & olim virgines victoribus obsides dari solitas scribit Athenæus *lib. 13. cap. 28.* vtpotè maiori pretio habitæ, quàm mares, apud Sueton. in *Augusto, cap. 21.* Quam legem Ludouicus Romanus iniustam esse contendit, vt Episcopi & Abbates, clericos & monachos obsides dent ad securitatem, vt ait *glossa* in *hoc cap.* nã si clerici fideiussores esse non possunt, *cap. 1. & pen. de fideiuss.* multò minùs vt vades, vel obsides carceri mãcipari, vel detineri debent.

TITVLVS XXV.

De iuramento calumniæ.

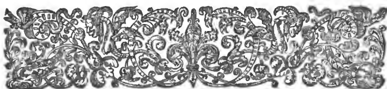
Archidiacono, & magistro G. Tullen. Canonico.

CAPVT I.

EX litteris vestris accepimus, quòd super causa vsurarum vobis pro G. de Rossuel milite, contra E. de Espinal militem Tullen. diœcesis ab Apostolica sede commissa, non potuit vobis per testes ab ipsius G. parte productos de sortis quantitate liquere, licèt de obligatione pignoris constitisset. Vnde non immeritò videbatur expedire iustitiæ, quòd exigeretur de dicenda veritate à partibus iuramentum, quum ex fama quasi notorium habeatur præfatum E. ex quadam terra ipsius G. sibi titulo pignoris obligata sortem & ampliùs percepisse. Ne igitur ex huiusmodi iuramẽti defectu iustitia, occultatâ veritate succumbat; discr. v. m. quatenùs si est ita, partes ad præstandum huiusmodi iuramentum per censuras Ecclesiasticas appellatione remotâ cogatis.

HIC Titulus à Raimundo in 2. Decretalium reiectus est, vbi de iudicijs, & omni instruendarum litium ordine & forma agit qui tamen in 1. & 2. cõpilat. *lib. 1.* insertus est.

FINIS LIBRI PRIMI.

QVINTÆ COMPILATIONIS DECRETALIVM LIBER SECVNDVS.

TITVLVS I.

De Iudicijs.

a *ABBATI SANCTI MARTINI, ARCHID.* *Remensi, & b Decano Bunien. Colon. diœcesis.*

CAPVT I.

Xhibita nobis dilecti filij c R. Virdun. electi petitio declarauit, quòd cùm super facto electionis sui ipsius, & H. Archidiaconi, ac quorundam Canonicorum Virdun. & aduersariorum suorum procuratores ad nostram olim præsentiam accessissent. Nos auditâ petitione partis aduersæ, & quæ proposita fuerunt ab ipsa, Venerabili fratri nostro Parisien. Episcopo, & coniudicibus suis, sub certa forma litteras nostras direxerimus inter alia continentes, vt vocatis, qui vocandi essent, super propositis & alijs rerum negotia contingentibus inquirerent veritatem, & testes quos nominari contingeret iuxta consuetam formam ad testimonium compellendo, & præfigendo partibus terminum competentem, quo per se, vel procuratores idoneos nostro se conspectui præsentarent, iustam sententiam recepturæ. Partibus ergo citatis non fuit processum in aliquo prima die, cúmque decem de parte aduersa secundo termino comparuissent & fuissent si electo se opponerent auidè requisiti, septem eorum respondere nolentibus,

ad agendum tres se residui obtulerunt. Cùm autem idem electus prædictis tribus conspirationem, & duobus excommunicationem [d] in modum exceptionis obiecit, se id offerens probaturum, præfati iudices interlocuti fuerunt, quòd de his & [e] principali negotio simul inquirerent; nolentes quasi non iudices, sed inquisitores existerent, super dictis exceptionibus ipsius electi probationem admittere, sed peruertendo iuris ordinem de præmissis exceptionibus & principali pariter per se inquirere, intendentes & procedentes etiam ad receptionem testium nondum lite super eodem negotio contestatâ. Quare prænominatus electus nostram audientiam appellauit, humiliter supplicans, vt cùm litteræ ad iudices ipsos obtentæ noninquisitionem, sed commissionem sapiant, prout apparet ex continentia earundem, quod ab eis factum est post appellationem ipsius, reuocare in irritum & causam alij committere dignaremur: Quia verò non in modum inquisitionis sed commissionis negotium extitit delegatum disc. v. p. a. s. mandamus quatenus conuenientes ad locum idoneum & partibus competentem, si ex dictis grauaminibus, vel aliquo ipsorum appellatum constiterit reuocato in irritum quidquid post appellationem huiusmodi inueneritis attentatum, in causa ipsa iuxta priorum continentiam litterarum appellatione remotâ, ratione præuiâ sinè moræ dispendio procedatis.

a ABBATI S. MARTINI.] Hæc Abbatia est in vrbe Coloniensi, ordinis S. Benedicti, fundata primò ab Odgero Daciæ Duce, & ferè de nouo instaurata anno *986.* sub Imperat. Othone III.

b DECANO BVNIENSI.] Leg. *Bonnensi*, Bonna hodiè *Bonn.* a Druso sub Augusto condita ad tuendam ripam Rheni. Vide Florum *lib.* 4. sedes est ordinaria Archiepiscopi Coloniensis.

c R. VIRDVNENSIS.] Ricardus VVasseburgius narrat historiã huius capitis, & ait post mortem Alberti Virdunensis Episcopi, electum fuisse Robertum I. de quo in *hoc cap.* nobilissimum virum, & patruum Comitis Grandisprati; sed Theodericum Decanum Ecclesiæ Virdunensis, & Herbertũ D'yuoy Decanum Ecclesiæ Remensis, & Canonicum Virdunensem appellasse ab hac electione, propter defectum ætatis & litterarum dicti Roberti; anno 1208. Sed quandiu Otho Imperator vixit, aut Ecclesiæ rebellis non fuit (cui dictus Robertus carus erat) appellatio ista suspensa fuit, donec anno 1215. dictus Robertus citatus fuit personaliter in Romana Curia, & interfuit Concilio Lateranensi, post quod anno 1216. electio eius infirmata fuit; sed dum paratus erat obedire sententiæ Apostolicæ, & cedere iuri suo in manibus Capituli, morte præuentus fuit. Videtur tamen dictus VVasseburgius falli in Chronologia, dum ponit creationem Honorij III. post dictam sententiam, quum ex *hoc cap.* manifestò liqueat dictam litem sub Honorio nostro contestatam fuisse.

d IN MODVM EXCEPTIONIS.] Contra aduersarios duo proposita fuerant, conspiratio & excommunicatio; vtrumque crimen excludit eos ab actione contra electum. Conspiratio, seu coniuratio, *συνωμοσίας, ἢ φρατρίας ἔγκλημα* vocat *can.* 18. Synodi Chalcedon. & *can.* 34 Synodi 6. in Trullo. Et de eo in *can.* 21. & *sequentib.* 10. *q* 1. Quod crimen legibus etiam ciuilibus exosum fuit, quas idem *Canon* 18. *externas leges* vocat *ἔξω νόμους.* Hæc conspiratio dicitur *sceleratissimum consilium in l.* 8. *C. ad leg. Iul. maiest.* quod falsis suggestionibus vel testimonijs innitur; *l. diuus. ff. de re iudicat.*

rebelli autoritate sacramento inter se habito, aut chartulâ conscriptâ, vt est in cap. 198. lib. 7. Capitular. Quod vel per dexteras firmatur vt est in *cap. 7. ibid.* quod Carolus M. ad leges salicas *tit. 3.* adiecit, vel *per aliquam obligationem fit collecta adunatio ad malefaciendum lib. 1. legum Longobard. tit. 27. cap.* 8. 9. & 10. & *cap. vlt. infra de testib. cogend.* Alteram exceptionem, excommunicationis nempe, superfluum est tractare, quæ iure hoc notissima est, & de qua Glossa optimè.

[d] PRINCIPALI NEGOTIO.] Id erat circa electionem, pro cuius cognitione Parisiensis Episcopus & coniudices delegati fuerant, qui tamen litterarum Apostolicarum tenorem prætergressi, de exceptionibus ab electo propositis simul inquirere cœperunt, non obstante etiam appellatione contra iuris ordinem, quum tamen de meritis electi, & studio, & zelo eligentium foret agendum, *cap. scriptum. de elect.* vt ibi notat glossa.

Fredericus Imperator.

CAPVT II.

AC edictali lege. & *infra.* Decernimus etiam vt si qui clericis, vel personis Ecclesiasticis iustitiam denegare præsumpserint tertiò requisiti, suam iurisdictionem amittant.

HAEc constitutio est aduersùs Iudices iudicium recusantes, vel protelantes, contra quos pœna pecuniaria statuitur in *l. properandum. §. sin autem vtrique. C. de Iudicijs.* Idem definit de ministerialibus & apparitoribus Iudicum, qui lites protrahunt, vt eâdem pœnâ afficiantur, *l. vlt. C. vt intrà certum tempus.* seueriùs agit Fridericus, vt tertiò requisiti suam iurisdictionem amittant.

Magistro [a] Tancredo Canonico Bon.

CAPVT III.

Enerabilis f. n. [b] Archiepiscopus Rauennat. proposuit coram nobis, quòd cùm decisio causæ, quæ inter ipsum ex parte vna, & communitatem Ceruiensem ex altera super iurisdictione ciuitatis Ceruiæ, & [c] quibusdam alijs articulis vertitur, sit per [d] subterfugia & cauillationes eorum [e] per triennium prorogata: & tandem post litis contestationem, & [f] commissiones varias tibi dedimus in mandatis, vt eam ad nos remittas sufficienter instructam; dicti Ceruienses asserentes instantiam iudicij per decursum triennij perijsse, & ideò respondere sub tuo examine recusantes consuetis tergiuersationibus processum impediunt dictæ causæ. Nolentes igitur vt eiusdem causæ decisio vlteriùs prorogetur, præsentium tibi autoritate mandamus, quatenus, exceptione huiusmodi non obstante, in negotio ipso appellatione remotâ, ratione præuiâ procedas iuxta traditam tibi formam.

a TANCREDO.] Fuit hic famosus Canonista Archidiaconus dictæ Ecclesiæ Bononiensis, & refert Pompeius Vizanius in *Historia Bononiensi*, Honorium nostrum anno 1219. dedisse facultatem Archidiacono Ecclesiæ Bononiensis (in fauorem Tancredi) instituendi Doctores, & dandi insignia Doctoratus in hac celebri Vniuersitate.

b ARCHIEPISCOPVS RAVENNAS.] Simeon è Ceruiensi Episcopo Archiepiscopus Rauennas.

c QVIBVSDAM ALIIS.] Vide articulos sigillatim collectos ab Hieronymo Rubeo *lib. 6. Histor. Rauenn.*

d SVBTERFVGIA ET CAVILLATIONES.] Quid sit subterfugium, cauillatio, tergiuersatio, docet Cuiacius ad *l. 177. de verb. signif.* quam ex Aristotele ὑπεκχείρησιν vocat, id est *Ironiam*, seu *derisionem*, vel vt ait Papias in *Lexico*, est *iocum cum conuicio*; melius, mora, seu frustratio ex lege 12. Tabul. *si caluitur*, moretur, & frustretur in *l. 233. eod.* Quæ quidem tergiuersatio hoc iure cursum triennij impedit, quominus instantia perimatur, contra ius ciuile in *l. properandum. C. de iudic.* qua, lite contestata, si per multiplicem dilationem (id est per tergiuersationem, vt explicat Harmenopulus *lib. 1. tit. 4.*) pars vna fatigetur, eremodicio contracto Iustinianus decernit intra triennium causam esse iudicandam, *examinatio causæ sine vllo obstaculo celebretur.* Quæ verba & tota Constitutio pugnant contra eos, qui iure ciuili tergiuersationem vltra triennium causæ iudicium producere contendunt; quod vult Cuiacius probare ex *l. arbitrio 18. §. dolo. ff. de dolo*, male adducta in hanc quæstionem a Bartolo, & Panormitano, quæ quidem è contrario litem per temporis legitimi decursum extinctam fuisse docet, *Dolo*, inquit Paulus, *cuius effectum, vt his temporibus legitimis transactis pereat, Trebatius ait de dolo dandum iudicium; non vt arbitrio iudicis res restituatur, sed vt tantum actor consequatur, quanti eius interfuerit id non esse factum: ne aliter obseruantibus lex circumscribatur.*

At hoc iure Honorius decernit tergiuersationem, & cauillationem vltra triennij metas instantiam proferre, quâ non interueniente manet certum triennio solo perimi instantiam. Et in eo differt à iure ciuili in *d. l. properandum*, quâ tergiuersatio non impedit finem litis. Dico autem, *triennio solo*; quia si aliud impedimentum adfuerit, non perit instantia, vt probat Panormitanus ex *cap. cùm olim. §. iudices. de priuileg.* vbi iudicium durat quadriennio; ratio est apertissima, quia iure Canonico multis modis iudiciũ protrahitur, cũ à quolibet grauamine appellare liceat, & pẽdente appellatione iudex sententiã ferre nõ possit, *cap. præcedẽti*; non ita iure ciuili, *l. ante. C. quorũ appellat. non recip.* Ex quibus clarè patet quãtùm differat Ius nostrum à ciuili. Prætereâ potest traduci hæc Constitutio ad aliũ sensum; nam æstimabant Ceruienses iudicis delegati officium triennio exspirasse, quum tamen certum sit litem contestatam iurisdictionem perpetuam facere, *cap. relatum. de offic. & potest. iudic. deleg.* & in hac specie lis erat contestatã, vt patet ex his verbis. *Et tandem post litis contestationem & commissiones varias, tibi dedimus in mandatis vt eam ad nos remittas sufficienter instructam.* Ex quibus satis constat hoc caput non derogare iuri *legis properandum*, & vix quidquam habere commune cum ea: suspenderat varijs commissionibus Honorius litis processum, quem ad se euocauerat, & deinde cognitis cauillationibus Ceruiensium ad eundem Archiepiscopum Rauennatem remittit.

e PER TRIENNIVM.] Incœpit enim, teste Hieronymo Rubeo, anno 1221. & rescriptum hoc Honorij datum est anno 1224. 15. Kal. Februarij.

f COMMISSIONES VARIAS.] Prima, ad Ariminensem Episcopum, & Nicolaum S. Iuliani Abbatem. Secunda ad Præpositum Foropompilianum. Tertia ad G. Subdiaconum, & à sacris Honorij III.

Abbati sancti Stephani, Priori sancti Andreæ, Ciuitatis nouæ & [a] Archipresbytero sancti Eusebij Vercellen.

Capvt IV.

Non ponitur.

Significauerunt nobis Abbatissa & moniales monasterij Iesu Christi, Cistercien. ordinis, quòd cùm Albricus medicus Papien. eas [b] coram Consulibus Papien. super quadam summa pecuniæ traxisset in causam, metuentes ipsæ [c] illorum consuetam malitiam, quæ diu contra clericos & Ecclesias noscitur feruisse, cùm timor ex veteri faciat ventura timeri, coràm eisdem Consulibus litem super hoc contestatæ fuerunt, qui perperam procedentes, iniquam contra eas super sortem ac vsuras diffinitiuam sententiam promulgarunt. Vnde humiliter petierunt, vt cùm id fuerit contra libertatem Ecclesiæ attentatum, quia Ecclesiasticæ personæ non solùm inuitæ, sed etiam voluntariæ non possunt vt iudicium subeant seculare pacisci, quum non sit personale hoc beneficium, cui renunciari valeat, sed indultum potiùs toti collegio Ecclesiastico, cui priuatorum pacto derogari non potest, subueniri sibi in hac parte misericorditer dignaremur. Quia verò sententia quæ à non suo iudice promulgatur, nullius debet esse momenti, discr. v. mandamus quatenus si est ita, sententiam Consulum prædictorum inualidam penitus, & nullas habere vires autoritate Apostolicâ denuntietis; audituri postmodùm si quid in præfatum medicum, & moniales ipsas fuerit quæstionis, & illud appellatione postpositâ decisuri.

[a] Archipresbytero S. Evsebii.] S. Eusebius Episcopus Vercellensis floruit sub Constantio, & primus in Italia, autore D. Ambrosio iunxit penitentiam Monachorum cum dignitate & occupatione clericorum, sicut D. Martinus in Gallia, & D. Augustinus in Africa.

[b] Coram Consvlibvs.] Litis contestatio habetur pro renunciatione præscriptionis fori, *l. 1. ff. de iudic.* quod quidem locum habet in præscriptione fori Ecclesiastici contra aliud forum Ecclesiasticum, vt est in *cap. dilecti. de foro compet.* At hìc Moniales iuris sui ignaræ coram Consulibus Papiensibus contestatæ fuerant, ideò non videntur consensisse, nec renunciasse iuri suo, vt nominatim Vlpianus scribit in *l. 2. de iudicijs. Error litigatorum consensum non habet.* Hanc autem quæstionem an clericus foro Ecclesiastico renunciare possit contra sententiam Cuiacij ad *titul. de foro compet. in Paratitl.* tractauimus.

[c] Illorvm consvetam malitiam.] Omnes fere ciuitates Italiæ ob bellorum incendium inter Philippum, Othonem, & Fridericum libertates Ecclesiæ vsurpare tentarunt, vt iam diximus ex constitutione Friderici II. Idem de Potestate Florentinorum dicitur *infra, sequ. cap.*

[a] Episcopo & [b] Magistris Tancredo Bon. & Bondi [c] Praten. Bon. commoranti Canonicis,

CAPVT V.

SIgnificauerunt nobis olim Abbas & Conuentus [d] sanctæ Mariæ de Florentia, quòd Florentinorum Potestas pro eis contra Cõmunitatem [f] Castri de Signa super possessione vel quæstione iuris ibidem eligendi sibi rectorem, quod ad se pertinere dicebant, diffinitiuam sententiam promulgauit; sed postmodùm eadem Communitate nolente recipere Nobilem virum B. Vinci-Vuerra. quem ijdem in rectorem elegerant castri prædicti, præfata Potestas non solùm non curauit sententiam suam executioni mandare, ac communitatem ipsam compellere ad recipiendum dictum Nobilẽ pro rectore, sæpiùs requisita; sed nec permisit communitatem eamdem ad hoc à fidelibus eorum monasterij coartari; quin potiùs Abbatem & conuentum præfatos indignè coëgit cõmunitati prædictæ super proprietate, vel quæstione memorati iuris in seculari iudicio respondere. Vnde vobis per litteras nostras iniunximus, vt, si esset ita, per censuras Ecclesiasticas cogeretis communitatem eamdem præfatum Nobilem admittere in rectorem; audituri posteà quæ partes super proprietate vel quæstione dicti iuris ducerent proponenda, & causam sicut iustum existeret decisuri, non obstante statuto quolibet contrario Ecclesiasticæ libertati, seu quòd Abbas & Conuentus prædicti compulsi sunt cõtestari super hoc litem in iudicio seculari. Nuper autem referentibus Abbate & Conuentu didicimus, quòd cùm de litteris super hoc à nobis obtentis ad ipsius communitatis notitiam peruenisset, syndicus eius exhibito coram iudice Potestatis calumniæ iuramento, citari fecit Abbatem quòd coram illo subiret simile iusiurandum, vt renuntiare per hoc intelligeretur idem Abbas Apostolicis litteris ipso facto, aut pro conuicto si recusaret hoc facere haberetur. Cùmque præfatam communitatem ad præsentiam vestram sæpiùs, & peremptoriè citassetis, syndico eius se velle dilatorias exceptiones proponere protestanti, terminum in quo id faceret, vel super principali responderet negotio statuistis; ad quem idem veniens protestatus fuerit paratum se proponere alio tempore litteras nostras per suggestionem falsi & veri suppressionem obtentas, sed tunc ad hoc se non teneri de iure, cùm tempus existeret propter vindemias feriatum, & G. monachus syndicus monasterij pro violenta, vt dicebat, manuum iniectione in presbyte-

rum excommunicationis laqueo teneretur, eodem G. proponente hoc malitiosè partem aduersam proponere, vt causâ prolatâ tempus labatur regiminis nobilis memorati, quod apparebat ex eo, quia per nuntium Potestatis, id fuit Abbati prohibitum ne communitatem eamdem extra Florentin. districtum in iudicio conueniret. Quare prænominati Abbas & conuentus humiliter petierunt, vt obuiare huiusmodi malitijs dignaremur. Quocirca discr. v. mandamus, quatenus tam eumdem syndicum, quàm eiusdem monasterij monachos, quorum testimonio vti voluit, si excommunicationem contra eos ad impediendũ causæ processũ opponi contingat, absoluentes, sub. appell. obst. ad cautelam, ne tali prætextu valeant ab agendo, vel testificando repelli, præmissis exceptionibus non obstantibus, in negotio iuxta recepti formam mandati ratione præuiâ procedatis, causæ finem debitum absque moræ dispendio imponendo; ita præceptum Apostolicum impleturi, vt non debeamus vobis difficultatem, quæ dicto monasterio moræ occasione imminere dignoscitur, imputare.

a EPISCOPO BONONIENSI.] Henrico *dalla fratta.*

b MAGISTRIS *Tancredo Bononiensi, & Bondi, Pratensi Canonico, Bononiæ etiam commoranti.*] Sic reponenda est epigraphe ex Hieronymo Rubeo, *lib. 7.*

c PRATENSI.] Pratum oppidum facilè princeps in Thuscia propè Florentiam, in cuius Ecclesia Collegiata Cingulum matris Dei conseruatur.

d ABBAS ET CONVENTVS S. MARIAE.] Hodiè *à Flore* in ciuitate Florentiæ.

e CORAM IVDICE POTESTATIS.] Potestas est Magistratus, qui non ius dicebat olim, sed dabat, vel habebat Iudices, vt in *l. à diuo Pio. ff. de re iudicata*: donec constitutio Diocletiani iudicare Magistratus iussit, vt diximus ad *titul. de offic. iud. deleg. in Paratitl.*

f CASTRVM DE SIGNIA.] Oppidum est in Pago Florentino. Castrum enim sæpè pro oppido vsurpatur, vt in *Nouella* Iustiniani 128. *ἐν ταῖς πόλεσιν ἤτοι κάστροις*, Ciuitates & Castra, id est oppida coniungit Papiæ Lexicon. *Castrum singulariter oppidum*, vnde *Castellum*, id est paruus Burgus apud Veget. *lib. 4.* à voce Græca *πύργος.*

TITVLVS II.

De foro competenti.

Archiepiscopo, Decano, & Archidiacono Turon.

CAPVT I.

X parte charissimæ in Christo filiæ f quondam Angliæ Reginæ illustris, fuit propositum coram nobis, quòd cùm nobilem virum VV. de Vuertia detentorem Castri Segrei, ratione dotalitij pertinentis ad ipsam, quo per eum, vel complices eius contra iustitiam fuerat spoliata autoritate bonæ me-

moriæ Inn. Papæ prædecessoris nostri coram vobis super hoc traxisset in causam; dictus nobilis excipiendo proposuit, quòd litteræ Apostolicæ non valebant pro eo quòd Castrum Vuarchiæ, vbi est eius domicilium principale, consistit in diœcesi Redon. quæ vltra duas diætas à Turon. est remota, vnde hic trahi non poterat secundum statutum Concilij generalis. Verùm replicatum fuit ex parte Reginæ, quòd idem nobilis Turon. satis poterat secundùm statutum Concilij generalis côueniri, quum non solùm Redon. sed etiam diœcesis Andegau. existat, eò quòd in ipsa, castra & redditus plures habet & castrum de quo quæstio vertitur in eadem diœcesi consistat, quæ à Turon. nequaquam vltra XII. leucis distat: idem verò adiecit quòd cum dicta Regina ius suum coram domino feudi prosequi debuisset, præfatæ litteræ non valebant, quum non faciant mentionem, quòd feudi dominus fuerit requisitus, & ipse in exhibenda sibi iustitia extiterit negligens, vel remissus: subiungens quòd eædem litteræ falsitate expressâ fuerant impetratæ, eò quòd suggestum fuerat Castrum illud ad eamdē Reginam ratione dotalitij pertinere, quum nec ab initio, nec durante matrimonio à viro sibi fuerit in donationem propter nuptias assignatum. Ad hæc autem fuit ex parte ipsius Reginæ responsum, quòd vidua spoliata irrequisito feudi domino, spoliatorem, seu detentorem rei coram Ecclesiastico iudice poterat conuenire, cuius interest viduas defensare. Nec obest quòd sibi Castrum illud à viro assignatum non fuerit, cùm claræ memoriæ I. Rex Angliæ heres & successor viri sui Castrum præfatum in concambium pro alijs rebus dotalitijs eidem concessit, & ipsa illud diu pro dote pacificè possedisset. Ad hæc autem fuit ex parte ipsius nobilis replicatum, quòd Rex prædictus heres non fuerat regis Ricardi, nec dominus Andegau. sed eiusdem Castri raptor potiùs & inuasor, ita ius quod ipse nequaquam habuit transferre non potuit in Reginam: ad hoc pars eiusdem Reginæ respondit, quòd contra rescriptum exceptio huiusmodi non valebat, nec habere debebat locum in possessorio, quod eadem contra dictum nobilem intentabat. Vnde vos aures huiusmodi exceptionibus friuolis adhibentes in principali negotio procedere hactenus distulistis, in eiusdem Reginæ grauamen non modicum & iacturam. Nos verò volentes vt finis litibus imponatur discr. v. mandamus, quatenus si vobis constiterit dictū nobilem terram & mansionem habere in Andegau. diœcesi, in qua interdum consueuerit commorari, & ipsam diœcesim à Turon. vltra duas non distare diætas, & in eadem litigiosam rem esse, non obstantibus exceptionibus alijs quæ in petitorio potiùs, quàm in possessorio

locum habere videntur, in ipso negotio iuxta priorum continentiam litterarum, sublato cuiuslibet contradictionis & appellationis obstaculo, ratione præuiâ procedatis, præceptum Apostolicum taliter impleturi, quòd eadem Regina pro defectu vestro ad nos laborare vlteriùs non cogatur, nec vos possitis de negligentia reprehendi.

Caput hoc 1. fatis, superque explicatum est, *suprà de offic. & potest. iud. deleg.*

Fredericus Imperator.

CAPVT II.

HAC edictali. & *infra.* statuimus autem vt nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione, vel ciuili trahere ad iudicium seculare præsumat contra constitutiones imperiales, & Canonicas sanctiones: quod si fecerit, actor à suo iure cadat, iudicatum non teneat, & iudex sit ex tunc iudicandi potestate priuatus.

Episcopo, & [a] Abbati sancti Proculi, & Priori sancti Ioannis in monte Bon.

CAPVT III.

Non ponitur.

DIscretioni vestræ mandamus, quòd si vobis constiterit, quòd Magister Balduinus [b] clericus Laudun. ad respondendum prædicto Ioanni Bon. se adstrinxerit iuramento, ipsum ad illud obseruandû, & super prædictis prout tenetur indemnem reddere monitione præmissâ per censuras Ecclesiasticas appellatione remotâ cogatis: constitutione de duabus diætis in generali Concilio editâ non obstante. Quod si fortè idem I. sæpe dictum Balduinum, vel eius procuratorem fecerit laborare Bononiam, nec probauerit quòd ad respondendum sibi in ciuitate Bon. iuramenti vinculo sit astrictus, eumdem I. ipsi B. in expensis legitimis, appellatione postpositâ, condemnetis.

a ABBATI S. PROCVLI.] Anno 311. S. Proculus ciuis Bononiensis pro Christo extra ciuitatem decollatus, caput manibus suis tulit intrà ciuitatem in vico nunc vocato *di S. Mamolo*, vbi Monasterium est Benedictinorum, in quo sacra eius ossa quiescunt, & Gratianus Decretum compilauit. Vide Pompeium Vizanium in *Hist. Bonon.*

b CLERICVS LAVDVNENSIS.] Videtur legendum *Laudensis*, *Landa*, *Lodi*, est ciuitas Episcopalis in Italia sub Archiepiscopatu Mediolanensi: Laudunum verò in Gallia, vulgò *Laon.*

Iuramentum respondendi vltra duas diætas seruandum est, & derogat Honorius Concilio Lateranensi. Nam potest quis renunciare priuilegio pro se introducto, cùm non

derogatur iuri publico Ecclesiæ, vt iam diximus *super. tit. cap.* 4. & ita intelligitur *caput, si diligenti: hoc tit. apud Gregor.* præsertim cùm adhibetur iusiurandum, propter quod summus Pontifex potest interpretari regulam iuris, sicut sæpè solet etiam iurisiurandi rigorem mitigare, vel interpretari, vt videmus *infrà, cap. petitio. de iureiur.*

TITVLVS ¶ II.

De mutuis petitionibus.

[a] *Priori sanctæ Mariæ de Spello Spolet. diœc. Assimat. & Bonosc. cent. Subd. nostro Fulginat. Canonicis.*

CAPVT I.

CVM super causam, quæ inter Ven. f. n. [b] Episcopum Assimat. ex parte vna, & Priorem, ac Fratres Hospitalis de Pariete Assimat. diœcesis ex altera vertitur, Ven. f. n. Alban. Episcopum eorum procuratoribus in nostra præsentia constitutis dedimus auditorem, procurator Episcopi obedientiam & reuerentiam ab eisdem Priore, ac fratribus, & omnia iura Episcopalia tam spiritualia, quàm temporalia in eodem Hospitali, ac ipsius Ecclesia exigebat. Procurator verò eorumdem Prioris & fratrum excipiendo proponebat contrà, quod cùm idem Episcopus pro eo quòd in Ægidium presbyterum, & fratrem eorum conuersum violentas manus triennio iam elapso iniecerat, excommunicationis vinculo teneretur, conueniri non poterat nec debebat ab ipso, qui per se, vel procuratorem personam standi in iudicio non habebat; adiiciens quòd idem Hospitale quâdam vini quantitate fuerat per eumdem Episcopũ spoliatum, & ideò ad respondendum illi, nisi Hospitali priùs restituto se proposuit non teneri. Memoratus autem auditor ne diu prorogaretur negotium in partium detrimentum, litem fecit coram se legitimè contestari: ità videlicet, quòd si infra mensem post susceptionem præsentium de prædicti Episcopi excommunicatione constiterit, pro nullo litis contestatio habeatur. Quocirca dis. v. mandamus quatenus receptis & examinatis testibus, quos procurator Hospitalis super excommunicatione ipsius Episcopi duxerit producendos, si vobis infra dictum tempus constiterit ipsum Episcopum excommunicatione ligatum, litis contestationem nullam esse penitus nuntietis; alioquin super principali negotio ad receptionem testium procedentes eorum dicta sub vestris inclusa sigillis nobis fideliter remittatis, ante restitu- Non ponitur

tionem tamen vini, si de spoliatione constiterit, ad ipsorum receptionem testium nullatenus processuri, ad quam si fuerit procedendum super reconuentione si quam pars Hospitalis duxerit faciendam, cum dictus procurator eam coram Auditore ipso fuerit protestatus, faciatis litis contestationem fieri priusquàm ad receptionem testium procedatur.

a. PRIORI S. MARTAE DE SPELLO.] Castrum est Catoni, Straboni, Antonino, & Silio Hyspellum, Plinio Hispellium: hodiè *Spello*, sub dominio est Perusinorum in Vmbria, vulgò *Ducato di Spoleto*, distat quarto lapide à Fuligno, & quinto ab Assisio.

b EPISCOPVM ASSIMATENSEM.] Dubium est àn Episcopatus iste sit Assisium, patria D. Francisci, distans à Spello quinto tantùm lapide, quo casu corrupta esset Epigraphe, & reponendum Assisiens. an Auximum, *Osmo* in Marca Anconitana. Ambo sunt in Prouincia Romana.

c ALBANENSEM EPISCOPVM.] Pelagium Hispanum creatum ab Innocentio III. anno 1206. qui mortuus est sub Gregorio IX. De eius dissensione Christianis calamitosa cum Ioanne Rege Hierosolym. dum esset legatus Honorij III. in Orientem, vide Ciaconium: & de nimia fiducia sui, dum veteres quasdā Prophetias de liberatione terræ sanctæ ab Hispanis facienda de se interpretando, res Christianorum pessum dedit, vide Iacobum Bosium *lib. 8. histor. Hierosol. part. 1.*

d EXCOMMVNICATIONIS VINCVLO.] Episcopi excommunicationi subjiciuntur tam de iure quàm de facto, latæ sententiæ, vel àlege, vel à canone, *cap. contingit. & cap. relatum. de sent. excommunic.* Alias excommunicari non possunt, nisi causa legitimè examinatâ à duodecim iudicibus ex decreto Zephyrini; quod est intelligendum de excommunicatione solenni, *Can. 2. 5. q. 3.* sed nec hodiè Episcopi incurrunt ipso facto sententiam interdicti vel suspēsionis, nisi nominatim & expressè de ijs fiat mentio, vt statuit Innocent. IV. in *Concilio Lugdunensi, cap. quia. de sent. excommunicat. in 6.* Vide quæ pleniùs infra ad *cap. 3. de sent. excommunic.* dicturi sumus.

TITVLVS IV.

De Dilationibus.

a *Episcopo Ferentinati.*

CAPVT I.

Litteræ tuæ ac petitio dilecti fil. b Archipresbyteri sanctorum Priscæ & Aquilæ denuò nobis exhibitæ continebant, quòd cùm causam quæ inter ipsum Archipresbyterum ex vna parte, & Nobiles viros Andræam c Alatrin. & G. ac fratres, & filios eorum ex altera, super quibusdam possessionibus & rebus alijs vertitur tibi duximus committēdam; idem Archipresbyter libellum Ecclesiæ suæ nomine obtulit continentem, quòd pensio pro dictis possessionibus soluta non fuerat ipsi Ecclesiæ elapsis iam tribus annis, & vltra: nobilibus verò ipsis pe-

tentibus, vt explicaret ipsis spatium, quod per hanc adiectionem, & vltrà, significari volebat, & ipso Archipresbytero exprimente, quòd septem annis fuerat in dictæ pēsionis solutione cessatum, & ijdem Nobiles dicentes libellum Ecclesiæ huiusmodi expressione mutatum, longiores ad deliberandum inducias petierunt, quas quia denegasti eisdem nostram audientiam appellarunt. Nos ergo appellationem huiusmodi friuolam reputantes f. t. mandamus, quatenus eâ nequaquam obstante in negotio ipso præuiâ ratione procedas, iuxtà priorum continentiam litterarum.

[a] EPISCOPO FERENTINO.] Ciuitas hæc olim Hernicorum in Latio, Ferentium, *citta di Ferentino*, est sub ditione Pontificia.

[b] ARCHIPRESBYTERI SS. PRISCAE ET AQVILAE.] Malè in MSS. *Archipresbyteri*. rectè apud Gregor. *Presbyteri*. Solus omnium Presbyterorū Cardinaliū senior, siue antiquior appellatur S. Romanæ Ecclesiæ Archipresbyter Cardinalis, ex Onuphrio *in libello de Episcopatibus*: Nisi fortè tempore Honorij nostri Presbyter SS. Priscæ & Aquilæ antiquior esset inter Cardinales. Titulus S. Priscæ in monte Auentino, aliàs SS. Aquilæ & Priscæ, nonus est numero inter antiquos Vrbis titulos, apud Anastasium Bibliothecarium, & subest cum alijs quinque Presbyteris Cardinalibus Basilicæ Patriarchali S. Pauli, ex veteri Prouinciali Romano.

[c] ANDREAM ALATRINVM.] Alatrium est quoque ciuitas Hernicorum in Latio in Prouincia Romana, hodiè *Alatro*, Liuius *lib. 9. Hernicorum tribus populis*, *Alatrinati*, *Verulano*, *& Ferentinati, quia maluerunt quàm ciuitatem, suæ leges redditæ.*

Abbati S. Augustini, Cantuariensis.

CAPVT II.

CVM olim inter te tunc electum, & dilectum filium, & magistrum R. nuntium ven. f. n. Cantuariensis Archiepiscopi, coram fel. mem. Innocentio Papa prædecessore nostro quæstio verteretur, te firmiter asserente quòd ab eodem Archiepiscopo sine professionis exactione benedici debeas, sicut per sententiam bonæ memoriæ Alexandri Papæ fuerat definitum; & prædicto Magistro è contrario affirmante, quòd ipsa sententia per eundem fuerat reuocata, sicut quarumdam litterarum præscriptione ostendere nitebatur: idem prædecessor noster ita vtrique parti prouidit, videlicet, quòd tibi munus benedictionis impēderet absque iuris præiudicio Archiepiscopi memorati, assignans vtrique terminum in Concilio tunc proximè futuro, in quo si posset sufficienter ostendere, quòd professionem sibi facere deberes, eam à te sibi faceret exhiberi, alioquin ab impetitione te absolueret ipsius. Cùm autem præfati procuratores tui reconuenirent Archiepiscopum memoratum, super eo videlicet, quòd Officiales ipsius te, ac conuentum tuum impediunt, quominùs possitis congregare synodum, celebrare Capitulum, & iurisdictionem specialem in

subditis monasterijs exercere; beneficium nihilominùs integrum restitutionis postulantes, super eo quòd cuiusdam prætextu personalis compositionis inter B. & H. & R. tuos prædecessores amicabiliter interuenit, te indebitè inquietat. Vnde prædictum terminum præfigi Archiepiscopo petebat: licèt eo aduocante ius reuocandi domum nullum super præmissis reconuentionibus terminum ei duxerit præfigendum. Nuper autem R. monachus, & Magister Eust. procuratores in nostra præsentia constituti petierunt instanter, vt in negotio procedentes causam inter præfatum Archiepiscopum, & te audiremus, vel perpetuum silentium imponeremus eidem. Archiepiscopo respondēte, quòd licèt induciæ ad deliberandum cum conuentu suo, vtrùm deberet agere, vel non, sibi fuissent indultæ: quia tamen ad propria nondum reuersus fuerat, & Ecclesia sua, & regnum esset turbatum, cum suo conuentu deliberare non potuit; quare petebat vlteriores inducias sibi exhiberi. Procuratores prædicti responderunt è contrà, quòd Archiepiscopus etsi non personaliter, tamen per nuntios & litteras deliberare potuit super hoc cum conuentu, vnde non erant ei vlteriores induciæ indulgendæ, ne prorogando iudicium videremur iustitiæ derogare. Nos igitur attendentes quòd æquius est, parti ad deliberandū largiorem terminum indulgere, quàm litem breuiandi prætextu procedere minùs clarè, adhuc ei terminum duximus indulgendum.

Desunt fortè nonnulla.

HOC caput in vno trium Codicum Manuscriptorum qui penès me sunt adscriptum est, & abest ab alijs duobus.

a ABBATI S. AVGVSTINI.] Vocatur hoc Monasterium S. Augustini, non quòd fuerit eius ordinis, sed quòd institutum fuerit ab Augustino in Angliā misso à S. Gregorio, in Palatio Regio, quod Ethelbertus Rex ob baptismum & fidem ab eodem Augustino in Capella S. Martini susceptam, & toti regno diffusam donauit. Quæ quidem Capella antea tantùm Bertæ reginæ quæ Christiana erat seruiebat: anno enim 596. missus est a Gregorio in Angliam, vt ex pluribus ipsius Epistolis constat, & ex Beda *lib. 1. cap. 23.* & *lib. 5. cap. 24.* ex liberalitate enim regis in Dorouernensi, id est Cantuaria ciuitate Ecclesiam, quam primùm S. Pancratio exstruxerat, in honorem SS. Apostolorum Petri & Pauli dicauit, vt sepultura esset tum Regum Cantij, tum etiam Archiepiscoporum, ex Guill. Cādeno in *Britannia sua*, & rex monachos in ea institui procurauit, ac postea multis bonis ditauit anno 605. vt ex Diplomatibus donationum constat, & ex Guil. Malmesburiensi *lib. de gestis Pontif. Anglor.*

b SINE PROFESSIONIS EXACTIONE.] Lis inter Archiepiscopum Cantuariensem, & Abbatem S. Augustini in eo erat, quod Archiepiscopus fidei professionem in manibus suis faciendam assereret, antequàm Abbati benedictionem impenderet: Abbas contrà se solùm ab Archiepiscopo benedici debere sinè vlla alia præstatione contendebat; & hoc ius vetustissimum in sui scilicet Monasterij fundatione à S. Augustino Angliæ Apostolo varijs titulis & priuilegijs à sede Apostolica confirmatis accepisse probatur, ex veteri Diplomate fundationis circa annum 603. quod refertur in *Tomo 1. Conciliorum Angliæ* a Ioanne Spelmāno edito. *Abbatem*, inquit, *à suis fratribus electum, non ad suum famulatum ordinet Archiepiscopus, nec verò sibi subiectum, sed fratrem & consortem, sed Collegam reputet.* Et hoc priuilegium confirmauit Alexander II. Abbati Egelsino anno 1063. Locus est insignis apud Matthæum Paris in Henrico 2. *Clarembaldus sancti Augustini electus, benedictionem à Thoma Cantuariensi Archiepiscopo*

Archiepiscopo accipere quærebat, sed in sua Ecclesia, & sine processione, vt suspicio subiectionis in posterum prorsus abiecta esset Anno 1163. Tanta enim erat huius Abbatis dignitas, vt ex Ethelberti regis priuilegio concessa ei fuerit officina monetaria, eum iure pecuniam signandi, vt ex *Annalib. S. Augustini* refert Guill. Camdenus in *Britannia sua.*

c CONGREGARE SYNODVM, ETC.] Hæc & similia non pertinuisse ad dictum Archiepiscopum probant sequentia verba ex prædicto Diplomate. *Non ibi Missas, quasi ad suæ ditionis altare, nec ordinationes, vel benedictiones vsurpatiuè sine Abbatis, vel fratrum petitione, exerceat, nullum sibi ius consuetudinarium vel in vilissima re exigat*, ait Bulla eiusdem D. Augustini. Et hæc probantur ex integra Decretali, quæ extat MSS. i. anno Pontificatus. *Iidem officiales ipsius, te ac Conuentum tuum impediunt, quominus possis congregare synodum, celebrare Capitulum, & iurisdictionem spiritualē in subditis Monasterijs exercere, beneficium restitutionis in integrum postulantes &c.*

d LARGIOREM.] Induciç ampliores ex æquitate dantur, vt in *cap. 1. eod. extra*; & ita ex arbitrio pendent, quamuis olim tribus edictis, & vno peremptorio concluderentur. Alias viginti dierum fuerunt, *Nouella* Iustin. 53. alias 30. *Nouella* 112.

Archiepiscopo Tol.

CAPVT III.

TE, ac Ioanne Bracar. clerico procuratore ven. f. n. S. Archiepiscopi Bracar. in nostra præsentia constitutis, idem procurator terminum tibi & præfato Archiepiscopo, eiúsque Capitulo, in causa quæ super primatia inter te ac eosdem vertitur, à fel. memoriæ I. Papa prædecessore nostro peremptoriè assignatum, & postmodùm approbatum à nobis proximum festum omnium Sanctorum, petijt prorogari, & dari sibi ad producendos testes inducias largiores, pro eo quòd I. Siguntinus, Canonicus Toletanus quem procuratorem ad eorum præsentiam quibus commissa fuit receptio testium destinasti, iudicatus fuit insufficiens ab eisdem. Nos ergo attendentes quòd ipsi receptores testium in suis litteris testabantur expressè, quòd idem procurator eis in itinere tanquam procurator necessaria ministrauit & productioni testium multorum interfuit, ac etiam præstare voluit fideiussoriam cautionem, rem ratam omnibus modis habiturum: ipse verò Archiepiscopus id acceptare non curans recusauit plures testes producere ab ipsis receptoribus requisitus; eiusdem procuratoris petitionem de f. n. consilio non duximus admittendam, tibi præsentes litteras in huius rei testimonium concedentes, ne occasione huiusmodi alicui posses in posterum dispendio subiacere. Non ponitur.

LIcèt iam anteà de hac quæstione tractatum fuerit, in *cap. fin. de in integr. restit.* adiiciendum & hoc putaui; contentionem inter Toletanum & Bracarensem Archiepiscopos de Primatu in gratiam Toletani decisam fuisse constat ex Concilio Toletano 12. *Can.* 6. anno 681. quod est antiquius monumentū; *Licitum maneat Toletano Pontifici in quibuslibet prouincijs præficere Præsules, & decedentibus Episcopis eligere successores.* Quod ius sinè dubio ad Primates tantum pertinebat. Ioan. quidem Garsias altiùs Primatum repetit, nempe ante Constantinum. Vt vt sit, certum est Bracarensem prouinciam nomen & dignitatem

auxisse factâ diuisione prouinciarum, in Carthaginensem, quæ est Toletana, Bæticam, Lusitaniam, Tarraconensem, & Gallœciam, quæ est Bracarensis sub imperio Sueuorum, & Constantini M. vt perperam quidam putãt, seu potiùs Gothorum; quæ quidem habuit Metropolitas, & amissum Primatum posteà à Paschali II. Calixto II. Eugenio III. Hadriano IV. & Alexandro III. recuperauit, vt Mariana, & alij Historici narrant: & licèt ex eo tẽpore Bracarensis Primatum sibi vindicare voluerit sub nomine Metropolis; inuenio tamẽ diuersis temporibus Toletano Primatum fuisse delatum, vt ab Vrbano II. apud Platinã anno 1088. cuius rescriptum refert Garsias *Tomo 2. Conciliorum*. & quia his non obstãtibus lis peruenit ad Innocentij III. tempus, *Epist. 5. lib. 13.* in qua Primatem Hispaniarum confirmat, atque etiam Honorij nostri, vt patet ex *hoc cap.* & *dicto cap. fin. de in integ. restit.* iterùm decisa fuit in gratiam sedis Toletanæ à Martino V. vt testatur Mariana *lib. 6. & 20.* qui Ioannem Contrerium Archiepiscopum Toletanum altiùs euexisse Primatis titulum refert, non quidem vt primus hoc nomen sibi arrogarit, quod tamen sentit Episcopus Apamiensis *ad annum 1423. nu. 4.*

TITVLVS V.

De ordine cognitionis.

[a] *Lodoico Illustri Regi Francorum.*

CAPVT I.

QVAM non credimus latêre prudentiam, [b] causam natalium charissimæ in Christo filiæ N. illustris Reginæ Cypri ad examen nostrum, vtpotè quæ ad forum Ecclesiasticum pertinet iamdudum esse delatam: vnde claræ memoriæ Philippum Regem Franciæ patrem tuum litteris nostris curauimus præmonere, vt si forsan Regina ipsa super successione Comitatus Campaniæ quæstionem proponeret coram eo, non audiret eamdem, quousque terminata esset prædicta causa natalium, ex qua illa noscitur dependere. Licèt ergo, sicut eidem patri tuo scripsimus, velimus Reginam ipsam in suis iustis petitionibus exaudiri, quia tamen antequàm natalium causa terminata esset, dependentem ex illa successionis causam incipere, nihil aliud esset, quàm diuersis processibus intricare negotium, & confusione quadam ordinem iudicij perturbare: tuam quoque Serenitatem præmonendam duximus & rogamus, quòd si fortè ab ipsa Regina, vel nuntio eius, seu quolibet alio super hoc fueris requisitus, eorum precibus aures regias, donec iã dicta causa natalium Apostolico iudicio finem acceperit, non inclines.

[a] LODOICO.] Octauo, filio Philippi Augusti. De historia huius capitis varij varia: nos paucis eam perstringemus. Isabella filia Amalrici regis Hierosolymitani nupsit primò Hermenfredo, vel Henfredo (secundùm Guillelmum Tyrium) Torono: secundò Conrado Marchioni Montisferrati. Raptam eam fuisse volunt à Conrado plerique autores alij,

vt Bosius in *historia Melitensi lib.* 2. astu matris ambitiosæ ab Henfredo separatam sub prætextu vel consanguinitatis, vel frigiditatis. Tertiò nupsit Henrico Comiti Trecensi, ex quo habuit Adelam & Philippam; Adela vxor fuit Hugonis Regis Cypri 3. de qua *in hoc cap.* Philippa Aytardi de Brienna. Post mortem Henrici, Theobaldo nepoti ipsius ex fratre adiudicatus fuit Comitatus Campaniæ sententia Parium Franciæ anno 1216. sub Philippo Augusto, relata a P. Pithœo contra Philippam & Ayrardum. Postea contra dictam Adelam ius suum persequi volentem super dicto Comitatu exceptum fuit de illegitimatione ipsius, sed videtur hanc exceptionem subdolè propositam fuisse; illegitimatio enim ista ex vno istorum capitum veniebat, aut ex adulterinis, aut ex incestis nuptijs Henrici patris, & Isabellæ matris Adelæ. Non poterant esse adulterinæ, testatur enim P. Stephan. Lusinianus in *historia Cypri*, Isabellam dum contraxit cum Henrico viduam fuisse, & Henfredi & Conradi: imò & hoc speciale addit in *Tractatu iurium super regno Hierosolym. cap.* 5. & 10. homicidas Conradi summissos ab Henfredo ob raptum vxoris suæ arma sua vertisse contra Henfredum qui eis non satisfecerat. Nullum autorem inueni (nec diligentissimum Tilletum exactissimum Genealogiarum Francicarum inuestigatorem) nec Sammarthanum, qui verbum vllum faciat de consanguinitate aut affinitate Henrici & Isabellæ; imò verisimilius est nullum vinculum inter eos intercessisse; propositum enim fuisset in sententia Parium contra Philippam, & sanctus Ludouicus Rex sapientissimus & iustissimus in transactione autoritate sua facta anno 1228. inter Theobaldum & Adelam super Comitatu Campaniæ, dictum defectū natalium Adelæ obiecisset, & portionem æqualem vel superiorem dicto Comitatui (qui penès Theobaldum remansit) Adelæ non adiudicasset, vt videre est apud Guillelmum de Nangis in *vita D. Ludouici.* Vera ergo causa cur Adela summota fuerit ab inuestitura dicti Comitatus adducitur a Claud. Menardo in *historic. obseruation. super Ioinuillaum*, nempe quia apparuit Henricum dum esset in procinctu transfretandi in terram sanctam, totam terram suam dimisisse, & dedisse fratri suo Theobaldo quondam Comiti Trecensi, si ipsum Comitem Henricum de transmarinis partibus contingeret non redire, vt est in Diplomate sigillato sigillo Ludouici Principis (qui postea fuit Ludouicus octauus Rex) data Compendij mense Martio, anno 1214. Sed ne quid dissimulem magna difficultas hic emergit: Innocentius enim III. *Epist.* 71. *lib.* 2. *ad Compostellanum Archiepiscopum & Episcopos regni Legionensis*, qua illis iniungit, vt facerent obseruari interdictum cui regnum Legionense suppositum erat ob incestuosam copulam regis Legionensis cum filia regis Castellæ nepte sua, ponit eis ante oculos mortem impræuisam Conradi Marchionis & Henrici Comitis Campaniæ ob incestum cū Regina Hierosolymitana, quorum vnus gladio, alter præcipitio perijt; nisi sequamur mentem eruditi Autoris Neapolitani qui ait, in responsis Pontificū ea quæ ad fidei dogmata pertinent reijci nisi læsa pietate non posse, at si qua obiter inserant, quæ rem quandam gestam contineant, iis, cum sint huiusmodi, vt humana, hoc est lapsui prona fide nitantur, licet, seruata tamen modestia, dissentire: & hoc est quod docent grauiter Doctores, assertioni Romani Pontificis tunc standum esse, cùm quidpiam a se gestum narrat, eique narrationi maximè innititur: quod non habet locum in *hac Epist.* imò Innocentius videtur clarè innuere Henricum leuiter peccasse, dū ait, *cum in culpa dicto Conrado quodammodo successisse.*

b Cavsam Natalivm.] Est spiritalis causa natalium, quia agitur de matrimonio, ex quo status eius qui ex matrimonio se procreatum asserit in controuersiam vocatur, & ideò coram iudice Ecclesiastico disceptanda, *cap. lator. cap. causam, qui filij sint legitimi.* Iure olim ciuili apud Præsidem prouinciæ *l.* 1. *&* 6. *C. de ord. cognit.* in Vrbe, Consulum cognitio erat *l. diui. ff. de liber. causa.* vel etiam Prætorum, *l.* 4. *si libertus ingenuus esse dicat.* quod tamen Cuiacius negauit quantùm ad Præsides, cùm iure Prætorio mitterentur in prouincias, cui assentiuntur alij Doctores, qui omne fundamentum deſumunt ex *l.* 1. *C. de ordin. iudicior.* quæ parum, aut nihil pro eis facit: ait enim ad Præsides non pertinere causam status, quæ incidenter post hereditatis quæstionem coram iudice ordinario motam accedit, qui alias non fuisset legitimus iudex. At verò iure Canonico nullo pactò incidens quæstio status sequitur principalem ciuilem, quia nunquam causa spiritalis potest a ciuili pendere, vt rectè aduertit Glossa ad *dictum caput, lator.*

Decano, Cantori, & Custodi [a] *sancti Seuerini Colon.*

CAPVT II.

Non ponitur

Ignificauit nobis O. pauper Sacerdos, quòd L. presbyter de [b] Nouo Ponte, Colon. diœcesis. cùm super Ecclesia de [c] Hisbiche coram Præposito sancti Ludgeri Monasterien. & coniudicibus suis autoritate Apostolicâ conuenisset, idem coniudices habens eosdem certâ & expressâ coram eis ratione suspectos, arbitros petijt, coram quibus de suspicionis causa doceret: sed dum excommunicationem in modum exceptionis sibi obijceret pars aduersa, memorati iudices priùs se debere de ipsius excommunicationis exceptione cognoscere, quàm concedere arbitros per interlocutoriam decreuerunt, à qua ipse ad sedem Apostolicam appellauit. Ideóque disc. v. mandamus quatenus si est ita, reuocetis in statum debitum, quidquid post appellationem huiusmodi inueneritis temerè attentatum.

[a] S. SEVERINI.] Ecclesia Collegiata fundata in honorem S. Seuerini Burdegalensis electi, primi Episcopi Coloniensis anno 397. cuius corpus quiescit Burdegalæ.

[b] NOVO PONTE.] Nouus Pons, vel, Nouus portus, vrbs diœcesis Coloniensis, vulgò *Nieuport*, vel, *Nieupont*.

[c] HISBICHE.] Forsan *Hisbak*, vel, *Hisbek*. in agro Coloniensi, citra Rhenum.

[d] S. LIGERI.] Legendum *Ludgeri*. est Ecclesia Collegiata in ciuitate Monasteriensi, vulgò *Munster*, Vuestphaliæ, Germaniæ prouinciæ, fundata ab Hermanno II. Comite de Catzenelbogen Episcopo Monasteriensi, sub inuocatione S. Ludgeri primi Episcopi.

TITVLVS VI.

De causa possessionis, & proprietatis.

[a] *Abbati sancti Cypriani Torcell. diœc. &* [b] *sanctæ Mariæ Nouæ de Venetijs, & sanctæ Mariæ Ananr. Pap. Prioribus.*

CAPVT I.

N causa quæ inter Ven. f. n. [e] Patriarcham Graden. & [d] Episcopum Castellan. ex parte vna, & Abbatem & Conuentum [e] monasterij sancti Georgij de Venetijs, super subiectione ipsius monasterij ex altera, vertebatur; inuenimus pro Patriarcha probatum, quòd recipiebatur in ipso monasterio [f] pro-

cessionaliter [g] cum incenso [h] aqua benedicta : & icona, & quando reuertebatur à gradu [k] pulsabantur ibi campanæ, sicut in alijs Ecclesijs ciuitatis : & quòd dictus Abbas iuit quandoque ad synodum Patriarchæ, [l] quinquaginta solidorum Venetorũ numerum ei per plures annos exsoluens. Probatum verò pro Episcopo inuenimus, quòd eiusdem monasterij confirmauit Abbates, cui reuerentiam & obedientiam impendebant. Abbates etiam eiusdem monasterij ad synodos veniebant Episcopi, & idem ad exsequias inuitatus recipiebatur processionaliter cum solennitate prædicta, ac similiter inuitatus in festo Beati Georgij procurationem recipiebat, ibidémque eum in [m] barca sua in festo Purificationis Beatæ Mariæ Virginis conducebant. Cùm autem primò in his possessorio egerint Patriarcha & Episcopùs memorati, nos eos ad possessionem, vel quasi restituimus prædictorum. Verùm quia hinc inde petitorio nihilominùs actum fuit, & vtraque pars totum ius suum videtur in iudicium deduxisse. Nos visis prædecessorum nostrorum priuilegijs, monasterium ipsum de f. n. consilio liberum esse decernimus & immediatè ad Romanam Ecclesiam pertinere, illud in præmissis, & alijs quæ iurisdictionem & subiectionem respiciunt ab impetitione dictorum Patriarchæ ac Episcopi absoluentes, non obstante possessione circa prædictâ probatâ, cùm non docuerint se tanto tempore talia percepisse, quòd per hoc fuerit libertatis priuilegijs derogatum : reseruamus tamen Episcopo supradicto quæ sibi circa chrismá, oleum sacrum, ordinationes clericorum, & quædam alia in eisdem priuilegijs specialiter reseruantur : ad hæc cùm de præmissis quinquaginta solidis ad subiectionis indicium à Patriarcha sit actum, per sententiam huiusmodi ei non adimimus, si alio iure de ipsis experiri voluerit, potestatem.

[a] ABBATI S. CYPRIANI TORCELLENSIS DIOECESIS.] Torcellum insula Venetijs haud procul distans, quò translata fuit sedes Episcopalis ab Altino antiqua vrbe ab Hunnis euersa.

[b] S. MARIAE NOVAE.] Sita est hæc Ecclesia in tertia regione Venetiarum, vocata *di Cantrejo.*

[c] PATRIARCHAM GRADENSEM.] Angelum Barozzium, qui sedit ab anno 1211. vsque ad annum 1230. Paulinus Patriarcha Aquileiensis anno 568. metu Alboini Longobardorum Regis, Aquileiam reliquit, atque thesauro Ecclesiæ arrepto in insulam Gradi maris Adriatici se recepit in *Chronico Veneto.* Ideò Leo IX. Antistitem Gradensem nouæ Aquileiæ Patriarcham vocat *Epist.* 11. Onuphrius in *Chronico Ecclesiastico* scribit Patriarchatum Aquileiensem decreto synodi Gradensis anno 580. Gradam translatum, & primum Gradensem Patriarcham anno 611. memorat Cãdidianum, contra Chronicon Venetũ, quod ante Candidianum ponit tres Patriarchas Gradenses, Eliam nempe Græcum, Seuerum, & Marcianum da Pirano, & refert Eliam Græcum ex Episcopo Gradensi creatum Patriarcham decreto Concilij Gradensis anno 582. conuocati autoritate Pelagij II. & ciuitatem factam Metropolim Venetiæ, & Istriæ; quod confirmatum fuit anno *967.* in Conuentu Romæ habito sub Ioanne XIII. & Othone magno, & demum à Leone IX. in Lateranensi Conuentu anno 1049. Tandem

1451. post mortem Dominici Michaelis vltimi Patriarchæ Gradensis, B. Laurentio Iustiniano Episcopo Castellano assumente titulum Patriarchæ Gradensis, Patriarchatus translatus fuit Venetias per Nicolaum V.

d EPISCOPVM CASTELLANVM.] Id est Episcopum Venetum. Vna ex sex regionibus Venetiarum antiquitus vocabatur Castrum Oliuoli, & iam vnico vocabulo, *Castello*, in quam translata fuit Ecclesia Cathedralis Venetiarum anno 774. autoritate Hadriani Papæ, ideo Præsul Venetiarum dictus fuit Episcopus Oliuolensis vsque ad annum 1091. in quo Henricus Contarenus XXIII. Episcopus titulum assumpsit Episcopi Castellani.

e MONASTERII S. GEORGII.] Tribunus Memus XXIV. Dux Venetiarum anno 982. dedit insulam S. Georgij Maioris (quingentis passibus circiter ab vrbe è regione D. Marci positam) Abbati Ioanni Morosino, qui ibi posuit monachos S. Benedicti: *Chronicon Venetum*. Monasterium est hodiè sumptuosissimum.

f PROCESSIONALITER.] Hæc vox propriè honorem non subiectionem denotat; ingerit tamen subiectionis suspicionem, vt iam annotaui ad *cap. cùm olim. sup. de dilation.* Vulgò hic honor præstari solet Episcopis, vt in *Epist.* 12. *lib.* 4. registri Innocentij III. de Veglensi Episcopo, atque etiam Regibus, vt doctè annotauit V. C. Bosquetus, & eruditissimus vir Altesetta, *lib.* 1. *cap.* 17. *Le Ducib.* & *Comitib.* In translatione reliquiarum hic Processionis ordo etiam seruabatur vt in receptione corporis S. Medardi à Gauderico Suessionensi Episcopo refert Fortunatus in *eius vita*, *cap.* 18. *Cum thymiamatherijs, cum crucibus processit, & ceroferalibus* De his vide *Epist.* 281. Innocentij III. *lib.* 1. *registri*. Idem refert Rubeus de Abbate & Monachis S. Benedicti diui Apollinaris in Classe erga Episcopum Rauennatem.

g CVM INCENSO.] Incensum, seu suffitus non propriè honoris & reuerentiæ est argumentum, sed potiùs emundationis & sanctificationis ritulus, vt S. Seuerus Alexandrinus in ordine oblationis scribit. Ideòque in veteri Rituali Romano Diaconus in Ecclesia thutificat Pontificem, tum deinde Acolythus cęretos ex clero, & reliquum populum apud Philotheum Patriarchā in *ordine ministrandi in ordine primo* καὶ τὸν λαὸν σὺν πάντι λαῷ. & in *Missa Apostolica*, καὶ θυμιᾷ τὸν λαὸν εἶτα ἐκφώνως ὁ διάκονος. Datur enim suffitus ad incitandum populum ad orationem. D. Hieronym. in *Psalm.* 140. tum ad effugandos Dæmones, vt ex *Ordine Romano* constat. Idem quoque in baptismo, benedictionibus, & exsequijs mortuorum, vt latè tractaui in *Obseruationib.*

h AQVA BENEDICTA.] In receptione Episcoporum & Abbatum semper adhibita aqua benedicta propter sanctificationem t cuius aspersio fieri etiam solita tam super populum, quam super templum, vt patet ex *Euchologio*. Agros etiam, & vineas, pecora, & pabula eorum, necnon & cibos suos, & potum olim aspergebant Christiani, vt docet *cap.* 5. *Capitularium Hincman*. Gregor. Turon. *lib.* 1. *miracul. cap.* 20. & *de gloria Confessorum cap.* 26. Qui ritus primitùs descendit ex Apostolorum cōstitutionibus, vt patet ex *cap.* 29. *Constitut. Apostolic.* & Alexandri III. apud Anastasium, & in *Can. aquam. de consecr. dist.* 3. vbi hæc aqua vocatur sanctificationis, aspersionis, & expiationis, in vita S. Genulfi, *cap.* 16. *Ad purificationem illius à dis aquam præparant expiationis.*

i ET ICONA.] Diu cogitaui quid intelligatur per iconium, vel iconam, vt alibi scriptum est. Iconium pro quacumque effigie, vel imagine sumitur, vt apud Sueton. *in Caligula*, genus monetæ dicitur imaginem principis referens, inde, *Coing.* sed hic putem pro vexillo poni, vt in Glossis εἰκών, siue, εἴκασμα, simulacrum, εἰκονιστάσιον apud Codinum, id est tabulatum, ex quo dependent imagines: apud Iulium Pollucem μνάσματα θεῶν μιμητὰ τυπώματα id est *monumenta deorum, & imitatrices figuræ*. In vexillis posita erant huiusmodi simulacra, dicta τὰ σίγνα, καὶ τὰ βάνδα, in *Donatione Constantini*, & apud Simocattam *lib.* 3. *cap.* 4. & Anastasiū in *Hadriano*, inde *Banniere*; Labarū, φλαμμούλιον Cedreno & Codino, quod præferri solitum in expeditionibus bellicis & militaribus coram regibus & Imperatoribus, vt de Labaro Constantini refert Eusebius; in publicis etiam conuentibus & Processionibus Ecclesiarum ferebatur: in eo Crux depicta erat, vnde dicitur a Suida σταύριον, & apud Curopalatem *Cap.* 6. σταυρὸς ἔχων εἰκόνας τῶν ἁγίων μεγάλων μαρτύρων. Fortunatus presbyter de *vita S. Medardi, cap.* 19. *Ob depositionis illius testimonium in loco in quo ad momentum quieuit, saxea columna in titulum erecta est, quæ inserto nomine sacerdotis desuper etiam tulit affixum vexillum sanctæ crucis.* Prudentius aduersus Symmachū.

Hinc signat Cherubin, hinc Labara sancta triumphum

Brachia tensa notant.

Hinc dicti *Bandophori*, &, *Flammulares*, & *Banderesij* qui talia signa præferunt. Tanti faciebant illa vexilla, vt Honorius noster anno X. sui Pontificatus scripserit Duci Venetorum

se illum excommunicaturum, nisi iconem Episcopo Bethlehemi restitueret.

k PVLSABANTVR CAMPANAE.] In receptione Episcoporum & Abbatum pulsantur campanæ. vnde in *Epist. 297. lib. 1. reg.* Innocent. III. ait ruptos fuisse funes campanarū, ne Abbas Haumensis ad Ecclesiam duceretur, & in sede collocaretur, *ne possent ad Ecclesiam ducere, fores Ecclesiæ clausæ sunt, ruptis funibus campanarum.* Nam & inuestitura fiebat per funem campanæ, vt postea dicitur; *Episcopus in sede Abbatis illum constituens, per funem campanæ, sicut moris est, inuestiuit.*

l L. SOLIDORVM VENETORVM.] Variant MSS. duo habent L. solidorum Venetorum; vnus verò Codex habet V. solidos Venetos. quicquid sit, solidi illi argentei erant; sub Ioanne enim Dandulo Duce 48. anno 1280. primùm nummus aureus Venetijs cudi cœptus. *Iustinianus in histor. Venetor. lib. 3.*

m IN BARCA.] Idem quod scapha, Glossis τὸ σκάφος, τὸ λέμβος, ἀκάτιον. Harmenopulo Βάλκα, & κοντάλας, (nobis, *Gondole*, & Italis *Gondola*) *lib. 2. cap. 11.* Καραβὰν vocat Cedrinus vulgo *Carabele*, nauis leuandæ causa in *l. 4. ff. ad leg. Rhod.* & Isidorus *lib. Orig. 19. cap. 1.* alias dicitur Colandium, *Chalant*, ἤγουν πατανίας apud Nicetam & Cedrinum notat Cuiac. ad *l. 3. de rei vindicat.*

TITVLVS VII.

De restitutione spoliatorum.

a *Burgensi Archiepiscopo.*

CAPVT I.

EX parte ven. f. n. Tolet. Archiepiscopi, & quorumdam suffraganeorum suorum nostris est auribus intimatum, quòd charissimus in Christo filius noster illustris b Rex Castellæ, dilectum filium magistrum B. c Segobien. electum post electionem & confirmationem ipsius, dicendo pro voluntate sua, quòd d cum eius assensu eligi debuisset, Episcopatu. Segobien. exire coëgit, & bona Episcopatus eiusdem sicut voluit, & valuit, occupauit. Quia verò quantumcumque Regem ipsum affectuosius diligamus, talia sustinere non possumus, nec debemus: volentes super hoc ex officio nostro procedere, disc. v. m. quatenus cùm non possit, nec debeat in iudicio contendere spoliatus; super prædicti electi eiectione & inuasione rerum Episcopatus ipsius à quocumque factis veritatem solicitè inquiratis, de quibus si vobis constiterit, dictum electum spoliatum, auctoritate nostrâ plenariè restituere ac restitutum defendere procuretis: pendente tamen restitutionis articulo, vos, omnes prouentus tam percipiendos de cetero, quàm huc vsque perceptos integrè colligatis, & electo assignetis eidem.

Non ponitur

a BVRDEGALENSI EPISCOPO.] Legendum Burgensi, *Burgos* in Castella, cuius tunc Mauricius ex Anglia oriūdus Episcopus erat.

b REX CASTELLAE.] Ferdinandus III. qui postea dictus fuit sanctus.

c SEGOBIENSEM ELECTVM.] Fortè huic Episcopo

infensus erat Ferdinandus, eò quòd Segobienses primò ab illo studijs auersi fuere, præoccupati artibus Aluari Comitis qui non fauebat Regi. Mariana *lib.* 12. *cap.* 7.

[d] Cum eius assensu.] Electionem absque suo consensu Episcopi Segobiensis irritam prætendebat rex Castellæ. Quod ius desumptum est ex imperio Gothorum, qui sibi hanc facultatem arrogarunt, vt constat ex Concilio Toletano XII. *can* 6. *Placuit omnibus Pontificibus Hispaniæ & Gallæciæ licitum maneat Toletano Pontifici, quoscunque elegerit Regalis potestas præficere.* Quod confirmatur Concilio Toletano XVI. & plerisque alijs locis. Sed hîc Rex Castellæ electionem sibi non deberi, sed assensum tantùm contendit, quod confirmat in Gallia vetus Concilium Parisiense anno 559. can. 9. sub Childeberto rege, *Nullus ciuibus inuitis ordinetur Episcopus, nisi quem populi, & clericorum electio plenissima quæsierit, voluntate non principis imperio.* Quibus verbis non excludebatur regius assensus. De eo litem motam fuisse à Rege Nauarræ constat apud Innocent. III. *lib.* 14. *Epist.* 122. In Anglia quoque primitùs electio Episcoporum & Abbatum fiebat sine imperio regis, apparet ex Concilio Becanceldensi sub Vuifredo rege Cantio, anno 694. *Qui dignus inuenitur eligatur, neque enim de hac re aliquid pertinet ad decretum, vel imperium regis.* Contrarium autem morem Hispaniæ damnant Historici, & maximè Mariana *lib.* 24. *cap.* 17.

TITVLVS VIII.

De eo qui mittitur in possessionem causâ rei seruandæ.

Archiepiscopo Tyren.

Capvt I.

Non ponitur.

Ilecto filio [a] I. Barbo procuratore Ecclesiæ sancti Marci de Venetijs olim nobis humiliter supplicante, vt cùm paratus esset tibi iustitiæ plenitudinem exhibere super [b] Ecclesia sancti Marci de Tyro, & rebus alijs de quibus inter te, & Venetos, ac Vicarium Venetorum, quæstio mota fuit, possessionem ipsius Ecclesiæ, quæ per felicis memoriæ I. Papam prædecessorem nostrum tibi fuit [d] causâ custodiæ assignata, sibi restitui faceremus, quia te pro causa necessaria tunc absente ei assignari non poterat possessio postulata: Nos eidem indulsimus, vt sibi [e] lapsus temporis non obsisteret, quominùs possessionē ipsam recuperare valeret. Quoniam verò tantùm temporis ante concessionem ipsius indulgentiæ dicitur effluxisse, quòd tibi sufficere possit ad veræ possessionis effectum secundùm statuta Concilij generalis, & si fortè tempus ipsum tantùm ante prædictam indulgentiam non effluxerit, videtur, quòd eadem ad veram possessionem viam tibi præcludat, cùm simpliciter contineatur in ipsa, quòd de cetero ipsi procuratori lapsus temporis non obsistat quominùs possessionem recuperare valeat

leat memoratam. Nos quorum fuit intentio iuri dicti procuratoris, & ipsi Ecclesiæ sinè tua & Ecclesiæ tuæ iniuria subuenire, autoritate præsentium declaramus, quòd nostræ intentionis non fuit per ipsam indulgentiam ius perimere, quod tibi competebat ex possessione præterita, vel post reditum tuum competierat ex futura: tibi enim imputare poterit pars aduersa, si negligens fuit in sua iustitia prosequenda, cùm absentiæ tuæ impedimento cessante, te conueniendi habuerit facultatem.

[a] I Barbo.] Illustris est hæc familia Barba Venetijs, & ex ea prodiere Cardinales. sed in Chronico Veneto non inuenitur nomen huius procuratoris, & ponitur expressè sub Honorio nostro creatio Rainerij Danduli in Procuratorem S. Marci.

[b] Ecclesiam S. Marci de Tyro.] Ante Tyri obsidionem, cum Venetis Varimundus Antistes Hierosolymitanus, qui Balduini regis nomine rem administrabat, ad huiusmodi conuentiones deuenit; vt in omnibus regni Hierosolymitani Antiochenique principatus vrbibus *priuam aram, priuum vicum cum foro & æde, omnimodámque potestatem cum Gallis Veneti haberent. Expressum quoque vt Tyri, si caperetur, tertiam partem Veneti perpetuâ possessione retinerent*, eámque conditionem impletam fuisse ait Iustinianus Patricius Venetus, *Hystor. Venetor. lib. 2. & 3.* Ex quo conijci potest Venetos in dicta ciuitate Tyri Diuo suo tutelari Marco Ecclesiam construxisse, & forsan quoque Procuratorem D. Marci constituisse dictum Barbum, de quo noster Honorius.

[c] Vicarivm Venetorvm.] Magistratum, cui quotannis regius quæstor (autore eodem Iustiniano) ex ærario Hierosolymitano aureos nummos trecentos persoluebat.

[d] Cavsa Cvstodiae.] Custodia rei seruandæ causá de qua *hoc cap.* non tantùm ad fructus, siue reditus pertinet; sed etiam ad regimen spiritale; & hanc duplicem esse constat, vnam quæ Patronis debetur, alteram quæ conceditur cuilibet rei seruandæ causa. Illa propriè dicitur Aduocatia, defensio, & Custodes dicuntur Aduocati & Defensores, vt & nos suprà diximus, & plenè V. C. Bosquetus ad Innocent. III. Ex hac custodia fluxerunt Commendæ, contra decretum Concilij Chalcedonensis *can.* 10. Leo quartus diuerso iure duas Ecclesias habere permittit, vnam titulatam, alteram commendatam, *can. 3. 21. q. 1.* & Innocent. III. in *cap. dudum. de election.* Inde etiam beneficia dicta sunt *Commendationes*, vt in *l. 2. tit. 44. lib. 11. legum Longob. Ceteri verò homines liberi, qui vel Commendationem, vel beneficium Ecclesiasticum habent, sicut reliqui iusti iam faciunt.* Inde nos *Commanderie*, & *Commandeurs*. Causam Commendarum præcipuam hanc esse certum est, cùm diœceses ob deuastationem paganorum, vel hæreticorum desertæ essent, commendabantur Episcopis alterius diœcesis, vt Frotatio Burdegalensi Archiepiscopo Ioannes VIII. Bituricensem Ecclesiam commendauit, quamdiu scilicet Bituricensis deuastatio duraret in *Epist.* 21. Balsamon ad *can.* 34. Apostol. ait multas ciuitates propter gentium incursiones absque Episcopis manentes, œconomicá ratione alijs attributas, *κατὰ λόγον οἰκονομίας, ἐπισκόποις προσανετίθεντο.* Notanda verba *κατὰ λόγον οἰκονομίας*, quia & Procuratores œconomi dicuntur ab Innocent. III. in *Epistolis* sæpè.

[e] Lapsvs temporis.] Ne noceat tempus elapsum indulgentia concedi tu à summo Pontifice: vtpote à summo Principe, quod beneficium vocat *reparationem temporis* Honorius in *l. 11. C. de temporib. & reparat. appellationum. A nostro numine reparationem peti præcipimus.* Symmach' *Epist. 32. & 49. lib. 10. Cum vellet infelicem causæ lapsum reparatione sarcire.* Iustinian. in *Nouellis ἐπανανέωσιν* vocat, id est *restaurationem*, seu *renouationem*, quam *exhausti spatij redintegrationem* vocat *l. 1. C. Theodos. de reparat. appellation.*

Archidiacono B. Salisberien. diœcesis.

Capvt II.

Non ponitur.

Ignificauit nobis I. Rector Ecclesiæ de Vuitam. quòd cum [a] Abbatem & conuentum Abendon. Salisberien. diœcesis coram te, super quibusdam decimis non ex delegatione se. Apost. conuenisset, ipsi lite pendente super eisdem decimis quandam indulgentiam impetrarunt à nobis, nullam, vt dicitur, facientem de mota super hoc controuersia mentionem: vnde dictus I. humiliter supplicauit, vt cùm robur firmitatis habere non debeat, quod à nobis super re litigiosa taliter est obtentum, causam decidi sicut iustitia exigit mandaremus. Quia verò nostræ incumbit solicitudini litibus & contentionibus finem imponere, ac Ecclesiarum iura integra conseruare, disc. t. m. quatenus si est ita, indulgentiâ huiusmodi non obstante, negotio finem debitum sublato impedimento appellationis, imponas.

[a] Abbas et conventvs Abendoniae.] In Berkensi pago, diœcesis Salisberiensis est Abendoniæ Cœnobium, fundatum à Cissa rege Anglorum, patre Inæ regis Occidentalium Saxonum: postea Edredus Edfredi nepos rex illud cœpit restituere, tantúmque amoris assumpsit, vt per se loca ædificiorum metaretur, & fundamenta iactaret. Sed eo morte præuento Abbates illius loci certatim id locupletauerunt, ità vt in immensum creuerit.

TITVLVS IX.

Vt lite pendente nihil innouetur.

[a] *Cancellario, Cantori, & A. dicto Marescallo Canonico Parisiensi.*

Capvt III.

Non ponitur.

Ilectus filius Magister A. persona Ecclesiæ de Basseuilla exposuit coram nobis, quòd cùm inter prædecessorem suû ex parte vna, & [b] Priorem, ac monachos de Basseuilla, Carnotensis diœcesis ex altera, super decimis noualium intrà fines suæ parochiæ consistentium quæstio emersisset, eâ pendente coram iudicibus à sede Apostolica delegatis, Abbas & conuentus sancti Martini Maioris Monasterij Turon. quibus subsunt

Prior & monachi ſupradicti, pro ſe, ac membris ſuis obtinuerunt à ſede Apoſtolica indulgentiam ſuper perceptione huiuſmodi decimarum; cuius prætextu iam dicti Prior & monachi ſupradictas decimas ſibi vendicare contendunt; licèt in indulgentia ipſa mentio de quæſtione ſupradicta facta non fuerit. Ideóque diſc. v. m. quatenus autoritate noſtrâ iudicibus, quibus commiſſa fuit ipſa quæſtio, iniungatis, vt, indulgentiâ non obſtante prædictâ, in negotio ipſo procedant iuxta traditam ſibi formam.

[a] CANCELLARIO PARISIENSI.] Vide quæ notantur infra ad *cap. 3. de teſt.*
[b] PRIOREM AC MONACHOS DE BASSEVILLA.] Prioratus eſt Conuentualis ſancti Odorgij *de Baſſainuille*, diœceſis Carnotenſis, dependens à Maiore Monaſterio, *Marmonſtier.*

TITVLVS X.

De ſequeſtratione poſſeſsionis, & fructuum.

Priori de Beham. Decano de Dalit. & F. Canonico ſanctæ Mariæ de Haſtinges [a] *Ciceſtrenſis diœceſis.*

CAPVT I.

Dilectus filius R. Rector Eccleſiæ de Bertucia, ſuâ nobis petitione monſtrauit, quòd cùm inter ipſum ex parte vna, & [b] Abbatem, & conuentum de Ceſtria, Lond. diœceſis ex altera, ſuper eadem Eccleſia coram Abbate de Sibiton. & eius collegis ex delegatione Apoſtolica, quæſtio verteretur, iudices ipſi prout erant plus debito parti alteri fauorabiliores, poſt appellationem ab eodem R. legitimè interpoſitam, prædictos Abbatem & conuentum in poſſeſſionem ipſius Eccleſiæ cauſâ cuſtodiæ induxerunt: memorato verò R. causâ proſequendæ appellationis apud ſedē Apoſtolicā conſtituto, præfati Abbas & cōuētus fructus ipſius Eccleſiæ medio tempore perceptos pro ſuo diſtrahunt libito voluntatis in eius præiudicium & grauamen. Quocirca diſc. v. m. quatenus ſi eſt ita, faciatis prædictos fructus vſque ad deciſionem negotij ſequeſtrari, & ſi quid interdum de ipſis diſtractum inueneritis in ſtatum debitum reuocetis, contradictores per cenſuras Eccleſiaſticas compeſcentes.

[a] CICESTRENSIS.] Sic legendum eſt, ſub Cātuarienſi, *Chicheſter* Anglicè: niſi malis dicere Honorium reſcribere Exonienſi Epiſcopo; Exonia enim ab Anglis vocatur *Exceſter*, teſte Guill. Camdeno in *Britann.*
[b] ABBATEM DE CESTRIA] malè *de Ciſteria* apud Gregor. Duæ ſunt variæ lectiones in trib. MSS. in duobus *de Ceſtria*, in tertio *de Quoce-*

stra. Si legendum est de Cestria, Monasterium Cestriense intellige, quod primus Leofricus Comes Cestriensis in honorem Vuerburgæ virginis posuit, postea Hugo primus è Normannico genere Cestriæ Comes restaurauit, & autore D. Anselmo, quem ex Abbatia Beccensi in Normanniam euocauerat, Monachis ordinis S. Benedicti concessit, Henrici IV. Imperatoris sepultura insigne, quē abdicato imperio heremiticam hîc vitam duxisse aiunt. Si legēdum est *Quocestra* corruptè pro *Gloucestra* (dubia enim est hæc lectio) Monasterium est amplissimum quod Ethelredi Mercij permissu Ostricus Rex Northumbrorum virginibus posuit; quibus Kineburga, Eadburga & Eua Merciorum reginæ successiuè præfuerunt; deinde Aldredus Archiepiscopus Eboracensis euersum a Danis restaurauit, & monachis S. Benedicti dedit. Vide Vuillelm. Malmesbur. Guillelm. Camden. in *Britannia*, & Hansfeldum in *histor. Eccles. Anglic*.

c Londin. dioecesis.] Delenda sunt hæc verba, nec habentur apud Gregor. Neutrum enim horum Monasteriorum est in Diœcesi Londinensi, sed primum, nempe Cestrense, sedes olim Episcopalis fuit ex Lichfeldia huc translata, deinde ad Conuentriam, postea ad sedem pristinam longo tempore ante Honorium nostrum. Secundum nempe Gloucestrense olim quoque Episcopali dignitate ornatum asserit Monumethensis autor Anglus.

Duplex est custodia rei seruandæ causa, vna de qua superiori titulo, propter quam qui est in possessione fructus & obuentus percipit, nec tamen semper suos facit, sed est tantum detentor: nam possessio ab vsu distat, & ab eo quod Græci χρῆσιν dicunt, cum onere restitutionis in litis exitu, si condemnatus fuerit, *cap. quoniam, vt lite non contest*. Quæcumque enim ex edicto possidentur vendi, & distrahi non possunt. *l. vlt. de reb. autor. iudic. posid*. Ex primo enim decreto, quo quis mittitur in possessionem, fit tantùm custos, *l. 3. §. vlt. de adquir. possess.* nisi iudex ob rei contumaciam fructus medij temporis adiudicauerit, *l. Fulcinius. quibus ex caus. in possess. eatur*. Ex secundo decreto fit reuera possessor, *cap. 11. de eo qui mittit. in possess. in 3 compilat*. quam partem præcipuam secundi edicti omisit Raimundus in *cap. 3*. quæ tamen magni ponderis est, vt optime annotauit Cuiacius. Altera custodia respicit periculum rei, si in manus possessoris incidat, ne pro arbitrio possessor fructus suos faciat; & ideò sequestratio constituitur, quæ fit in *mediam manum, cap. 2. de dolo & contumac.* & est velut quædam lex depositi, sicut ἀντίχρησις dicitur lex pignoris *l. 4. & 7. C. depositi*.

TITVLVS XI.

De Probationibus.

Archiepiscopo Lund. & suffrag. eius.

CAPVT I.

AD nostram noueritis audientiam peruenisse, quòd b sacerdotes & clerici Daciæ legi regni, per quam negatiua probatur contra Canones & legitimas sanctiones temerè innitentes, à criminibus, quæ probari testibus fide dignis possunt legitimè contra eos, reputantur insontes, si se super his purgare valeant quoquo modo; vnde contingit quòd quandoque ad purgationem sui similes criminosos adducunt, vt eis debeant in similibus opportuno tempore respondere, ideóque multa crimina committuntur audaciùs ab eisdem. Volentes igitur vt

hæc pestis contraria omni iuri exstirpetur à clero, f. v. m. quatenus in probatione negatiuæ, dum tamen possit affirmatiua probari, contra canonicas sanctiones in foro Ecclesiastico neminem audiatis, sed in purgationibus bonæ famæ viros dumtaxat canonicè admittentes, eum minus esse idoneum ad purgandum quodlibet crimen sciatis, qui nota infamiæ super culpa consimili est respersus.

a IN quibusdam MSS. Archiepiscopo Ludonensi, & apud Gregor. Londensi, malè: rectè in vno, Lundensi: *Londen*, est vnicus Archiepiscopatus Daciæ, seu Daniæ ab Vrbano II. factus Metropolitanus anno 1092. teste Saxone Grammatico, cum antea subesser Hamburgensi Ecclesiæ.

b SACERDOTES DACIAE.] Negatiuæ probationem licitam iure regni apud Danos contra Canonum sanctiones damnat Honorius. *Negantis factum per rerum naturam nulla est probatio*, ait Innocentius III. in *cap. bonæ*, & *cap. quoniam. de electione*. Ad quod *cap. in 4. compilat.* Ioannes Teutonicus, vel si quis alius fit, *in scholijs* triplicem negatiuæ differentiam notat, *iuris*, *qualitatis*, & *facti*: duas primas probari ab actore ostendit. tertiam minimè, nisi determinatum tempus, vel locum habeat. Quem abusum in clericis & sacerdotibus reprehendit Honorius, eò quòd passim purgatio adhiberetur, quæ tantum in defectum probationum admittenda est, *cap. ex tuarum. infra, de purgat. canon. cap. 16. legum Bauuarior.* Ifque prauus mos non à solis sacerdotibus, sed a tota Daniæ gente seruabatur, ideo Honorius *legem terræ regni* vocat: imò & a Saxonibus, quos a Danis accepisse conijci potest, eo quod a Danis deuicti & vectigales redditi fuerunt, vt scribit Krantzius I. *Saxoniæ*, *cap* 11. Ostiensis, & Panormitanus idē se ab ipsis scholarib' didicisse scribunt, maximè in furti crimine. ita vt deprehensus in furto, & adhuc rem furtiuam sub veste detinens conuinci non posset, sed ad purgationem admitteretur: ita apud eos hoc vitium inoleuerat, vt honori & laudi verterent: ideo & *Ombu* dicebantur, id est *Latrones*, vt idem Krantzius scribit *eod lib. cap. 9.*

a *Aurien.* & b *Lamec. Episcopis,* & *Abbati de Palumbario Bracar. Diœcesis.*

CAPVT II.

CVM causam quæ inter Ven. ff. nn. c Colobrien. & Egitan. Episcopos super suarum limitatione diœcesum vertitur, vobis duxerimus committendam; disc. v. m. quatenus cùm ad principale in causa veneritis supradicta, vos secundum diuisiones, quæ per libros antiquos, vel alio modo meliùs probabuntur, necnon testes, famam, & quæcumque alia adminicula, Deum habentes præ oculis in commisso vobis negotio procedatis.

a AVRIENSI.] Dubium an Auriensi Gallæciæ Episcopo ad Minium, hodiè *Orense*; an Cauriensi Episcopo, hodiè *Coria*, in *Estremadura* prouincia Hispaniæ posito, olim in Lusitania Ptolemæo: vterque suffraganeus est hodiè Compostellanæ Ecclesiæ. Antiquitus hi quatuor Episcopatus de quibus hoc caput loquitur (si Cauriensi legas) Emeritensis suffraganei erant: nam Auriensis sub Bracarensi, vt patet. ex Diuisionibus Constantini & Vuambæ, de quibus in hoc *cap.* Honorius.

b LAMETENSI.] vel, Lamecensi Lusitaniæ Episcopo ad Durium, hodiè *Lamego*.

c COLOBRIENSEM ET EGITANVM.] Vide quæ supra de his diximus ad *cap. 1. de procurationib.*

a *Episcopo, & Archidiacono Sen.*

CAPVT III.

CAusam matrimonij, quæ inter V. iuuenem & G. puellã Senensem, quæ se virginem & monacham profitetur noscitur agitari, quia non ita instructam misistis, frater Episcope, vt in ea vsque ad b calculum diffinitiuæ sententiæ procedere liberè valeremus, vobis remittimus plenius instruendam: disc. v. m. quatenus eamdem puellam ponatis interim in illo monasterio autoritate Apostolicâ, quod intrauit, vt ibi securè valeat commorari, donec iudicialis sententia, quid ei sit agendum decernat, recepturi postmodum prout iustitia dictauerit non solùm probationes viri, sicut protestatus fuerat, quas inducere voluit contra mulieres illas, quæ ad inuestigandum signã virginitatis ex parte puellæ fuerant introductæ; verùm etiam probationes alias hoc negotium contingentes, quas pars vtralibet duxerit producendas. Et quia, vt dicit Canon, *Sæpè manus fallitur, & oculus obstetricum*, volumus & mandamus, vt adhuc honestas matronas prouidas & prudentes deputare cureris ad inquirendum vtrùm dicta puella virginitatis priuilegio sit munita, causámque nobis sub vestris c sigillis iustructam pleniùs remittatis.

a EPISCOPO SENENSI.] Sic legendum, vt in MSS. non, Episcopo & Archidiacono Senonensi, vt est in editione Gregorij: Senensis enim Ecclesia erecta fuit in Archiepiscopalem anno tantùm 1449. à Pio II. ciue suo, teste Cæsare Orlando in *histor. Senensi.*

b CALCVLVM SENTENTIAE.] Iste calculus, iudicialis dicitur in *cap. per tuas, inf. de appellat.* vt in *l. rem non nouã. C. de iudic.* ψῆφος: inde iudices dicuntur *ψηφίζεσθαι: calculis suffragia colligere*; quod nomen remansit, licèt vsus euanuerit, propter fraudes quæ in iudicijs committebantur, & ita eludebatur iustitia, vt ex Lysia refert Pollux *lib. 7. cap. 33.* *ψηφοκλεπτοῦσι τὸ δίκαιον.*

c SIGILLIS.] Ita in *cap. præsentata*, & *cap. vlt. tit. seq.*

TITVLVS XII.

De Testibus & attestationibus.

Præposito Malisu. [a] *Firman. diœcesis.*

CAPVT I.

ER tuas nobis litteras intimasti, quòd cùm causa quæ super quibusdam terris vertitur inter Canonicos sancti Petri Veteris ex parte vna, & G. Simonis Vuidonis Firman. ex altera, tibi fuerit ab Apostolica sede commissa, dictus G. tribus mensibus post testium publicationem elapsis, testes suos interrogari postulat, iteratò; super quo quid agere debeas Apostolico responso desideras edoceri. Nos igitur disc. tuæ breuiter respondemus, illum non esse super hoc de cetero audiendum, nisi forsan à principio illos interrogari super certis articulis postulasset, idque fuisset malitiosè, vel negligentiâ prætermissum.

[a] FIRMANAE DIOECESIS.] Firmum, Straboni, & Appiano; Firmium Ptolemæo, & Liuio, hodiè *Fermo*. Est vrbs Archiepiscopalis in Marca Anconitana.

[a] *Vallis Oleti, & Sacræ Meniæ Abbatibus,* [b] *Palent. & Segobien. diœces. & R. Archidiacono* [c] *Oxom.*

CAPVT II.

Icèt dilectus f. n. [d] L. titulo sanctæ Crucis presbyter Cardinalis, quem procuratoribus Ven. f. n. Burgen. Episcopi, & clericorum sanctæ Mariæ de Castro Sorit dedimus auditorem, ea quæ procuratores ipsi proponere voluerunt audiuerit diligenter; quia tamen procurator Burgen. Episcopi contra personas testium productorum in principali adhuc se velle dicere proponebat, protestans nihilominùs attestationes partis alterius, quæ nunc vacante sede Burgen. dicuntur fuisse receptæ, certis de causis nullius esse momenti: cùm lis per vos non potuerit terminari, licèt pars altera sententiam cum instantia postularet; illam igitur ad vos de consensu partium remittentes disc. v. mandamus quòd recipiatis testes, quos contra personas productorum super principali negotio duxerint producendos; quos si rursus pars altera, vel vtraque voluerit reprobare,

contra illos probationes admittere procuretis: ita quòd non liceat partibus vltra ad reprobationem testium aspirare, ne si producendi quartos contra tertios, & sic deinceps, partibus licentia tribuatur, negotium protelatum iamdiu, diutiùs protelari contingat.

[a] Vallis oleti.] *Valladolid*, nunc Episcopatus in gratiam Philippi II. Hispaniæ regis in ea vrbe nati. Ergo fallitur Miræus, qui Ioannem primum Castellæ regem, & longo tempore post Honorium nostrum, huius Monasterij fundatorem fuisse ait in *Chronico ordinis S. Benedicti, cap. 93.* fortè ob Marianam malè intellectum qui refert *lib. 8. cap. 13. à Ioanne primo Vallis oleti arcem veterem in Monasterij formam conuersam*: quæ verba de nouo Monasterio & opulentiori exstructo monachis Benedictinis à Ioanne rege, veteri forsan neglecto, accipienda sunt. Et ne quis dubitationi locus sit, Prudentius de Sandoual Episcopus Pampilonensis in *histor. Alfonsi VI. Castellæ regis* autor est Abbatiam istam fundatam à Comite Petro Assurez, & eius vxore Eylo æra 1123. anno Christi 1091. & dotatam ab ijsdem 2. Maij anni 095. & primum eius Abbatem Saltum nominat ex charta dotationis cuius substantiam refert.

[b] Palentinae.] Palentia vrbs antiqua Hispaniæ tempore Honorij nostri Toletani Archiepiscopi suffraganea, nunc Burgensis.

[c] Archidiacono Exomensi.] Legendum, *Oxomensi*, Osma vetus Episcopatus sub Toletano.

[d] L. Titulo S. Crucis Presbyter Cardinalis.] Leo, à solo Ciacconio Brancaleo vocatus, ex Canonico regulari Congregationis S. Fridiani Lucensis, Diaconus Cardinalis S. Luciæ in septisolio ab Innocentio III. creatus anno 1200. posteà presbyter tit. S. Crucis in Hierusalē anno 1201: vixit vsque ad annū 1230.

Historiam huius capitis exponit Cuiacius, & litem fuisse ait de electione Episcopi Burgensis, quam sede vacante ad se pertinere clerici S. Mariæ de Castro Zoris prætendebāt. Certè in Catalogo Episcoporum Burgensium apud Prudent. Sandoual in *dicta historia Alfonsi VI.* vacauit Ecclesia Burgensis quatuor annis, nempe ab anno 1210. quo Garcias de Contreras obijt, vsque ad annum 1214. quo Mauricius Toletanus dictus, patriâ Anglus sedere cœpit: nam Ioannes primus, qui ponitur inter dictos Garciā & Mauricium, electus tantùm fuit & non consecratus, & decessit anno 1212. vt infra dicetur ad *cap. vlt. Constitutis. ne sede vac. aliq. innou.*

Præposito, & Magistro Galfrido, & Ricardo de Lauduno Canonicis Remensibus.

Capvt III.

PRæsentata nobis Garaudi Suessionensis Archidiaconi petitio continebat, quòd cùm inter quondam Ricardum prædecessorem suum ex parte vna, & Capitulum sancti Petri Suessionensis ex altera, super iurisdictione quam idem Archidiaconus se in dicta Ecclesia ratione Archidiaconatus proponebat habere, quæstio verteretur; tandem de virorum bonorum consilio [a] Bernardum Cancellarium Parisiensem & Magistros [b] Radulphum Remen. & Petrum Briton. clericos super hoc arbitros elegerunt; qui cùm suscepto arbitrio adeò in prædicto negotio processissent, quòd productis testibus, & depositionibus publicatis eorum, receptísque allegationibus, vtrorúmque actis omnibus redactis in scriptis, & sigillorum suorum impressione signatis, arbitrium proferre deberent, eisdem differentibus

rentibus pro suæ libito voluntatis, vnus ipsorum viam fuit vniuersæ carnis ingressus, & alius est in Archiepiscopum Ebredunen. assumptus, qui distat per duodecim diætas & amplius ab eisdem; vnde cum prædicto R. solo minimè arbitrari valente videatur [c] arbitrium exspirasse; nobis humiliter supplicauit, vt viris discretis, qui secundum arbitrij acta prædicti ad decisionem causæ procedere debeant, scribere dignaremur. Ideóque disc. v. m. quòd si est ita, causam ipsam iuxta huiusmodi acta, sublato appellationis obstaculo, fine debito terminetis: optione tamen eidem Capitulo secundùm sanctiones legitimas reseruatâ, vt vel recipiant depositiones eorum qui supersunt productorum testium contra eos, vel easdem respuentes consentiant vt iidem testes iterum admittantur: saluo tamen iure quod in vtroque casu eidem Capitulo competit tam in testium personas, quàm in dicta.

[a] BERNARDVM.] Legendum, *Bertramnum*, non Bernardum, vt tamen existimauit vir doctus Claudius Hemetæus, eò quòd in Necrologio S. Victoris Bernardum Gebennensem (alias Geneuensem, sed malè) repererit: in alio tamen Chronico Bertramnum, eúmque Ebredunensem Archiepiscopũ scriptum fuisse refert, quod confirmatur hâc Decretali Honorij III. cuius tempore floruit hic Bertramnus.

[b] RADVLPHVM.] Eundem illum esse ad quem scribit Innocent. III. Epistolam 41. *lib.* 1. quem quidem fuisse Cancellarium Parisiensem idẽ Hemeræus scribit, quod vix fieri potuit, cùm eundem factum Cancellarium dicat eo tempore, quo supradictus Bertramnus eo munere fungebatur.

[c] ARBITRIVM EXSPIRASSE.] Per assumptionem Archiepiscopatus arbitrium vacasse innuit Honorius, iuxta Paulum in *l. non distinguemus. §. sacerdotio. de recept. arbitr.* Et hoc propter superuenientem maiorem diuini cultus curam: quod tamen omnino verum non existimem, sed cum illo temperamento, quo optimè vtitur Abbas, vt non sit cogendus, ideóque excusari possit, *auth. multò magis. C. de epis. & cler.* quamobrem dicendum potiùs exspirare arbitrium propter distantiam locorum, quæ erat per duodecim diætas, contra Concilium Lateranense in *cap. nonnulli. de rescript.*

[a] *Parmensi Episcopo.*

CAPVT IV.

NVper nobis a Presbytero supplicante, vt cum ipse Ordinem Fratrum Minorum causâ probationis intrasset, ac exinde nullâ factâ professione infra annum exisset, super hoc prouidere misericorditer dignaremur; nos tibi dedimus in mandatis vt si res taliter se haberet, denuntiares ipsum ad regularem obseruantiam non teneri: dicto ergo presbytero, & fratre Ioanne in partibus tuis Minorum Fratrum [b] Custode, cum quibusdam alijs propter hoc in tua præsentia constitutis, dictus Custos ad probandum quòd idem presbyter professionem perfecisset, quosdam Ordinis sui testes induxit, qui deposuerunt super hoc (contradicente presbytero) non iurati: vnde præfatus presbyter asserebat eorum testimonium

nullum esse; prædicto replicante Custode, quòd secundùm Ordinis sui [c] regulam iurare non poterant, nec debebāt, sed eorum verbis simplicibus in huiusmodi standum erat. Quare nobis humiliter supplicasti, vt quid agendum sit tibi, te redderemus nostris litteris certiorem. Nos ergò f. t. breuiter respondemus, quòd nullius testimonio quantumcumque religiosus existat nisi iuratus deposuerit, in alterius præiudicium debet credi.

[a] PARMENSI EPISCOPO.] Legendum *Pennensi*, vt in vulgatis Codicibus. Penna, vulgo *Citta di Penna*, est Episcopalis sub Archiepiscopo Theatino in regno Neapolitano. *Silius.* — *Pinnámque virentem.*

[b] CVSTODE.] Custodes dicuntur Guardiani, vel, Guardingi, quos ἐφόρους vocat Balsamo ad *Can. 1. synodi Constantinop. I.* qui significant *Præsides, Inspectores, speculatores, ac Episcopos:* apud Hesychium & Pollucem, θεώρους.

[c] REGVLAM.] Nulla est regula Monachorum quæ prohibeat iuramentum, nec etiam potest tacere ne leges locum habeant. In statutis Benedictinorum *Cap.* 38. iuramentum licitum est; *Examinatores mediante iuramento Congregationi monachorum in Capitulo referent, & solenniter se purgabunt super doctrina & capacitate illius qui ad professionem admitti postulat.* Et hoc nominatim cauetur ab Innocentio III. in *cap. tuis. 39. hoc tit.* apud Gregor.

---

[a] *Corosopit. & [b] Trecoren. Episcopis, & Abbati Sanctæ Crucis [c] Camparell. Corosopit. diæcesis.*

CAPVT V.

VEnerabili fratre n. Episcopo, & dilectis filijs Capitulo Corosopitensi ac vniuersis Abbatibus apud Cisterciū in generali Capitulo congregatis, multisq; alijs Episcopis, & religiosis, vnà cum Abbate & conuentu [d] monasterij S. Mauricij Cisterciensis ordinis, Corosopiten. diœcesis olim nobis insinuātibus, piæ memoriæ [e] Mauriciū Abbatē præfati monasterij diuino munere clarū coruscare miraculis, adeò vt monasteriū ipsum quādā vsurpatione vsum, seu potiùs quādā anticipatione futuri nominis ab eius nomine sortiatur, & humiliter supplicantibus, vt ipsum annumerari Sanctorum catalogo faceremus; quia quod populus deuotā præsumptione, vt sicut diximus nunc vsurpat, seu forsan diuino instinctu anticipat, illum appellando sanctum, & absque autoritate sedis Apostolicæ venerando, ritè tandem iussione Apostolicā faciat ad gloriam Christi, & nominis Christiani. Nos eorum deuotis precibus in quantū decuit annuentes, ven. f. n. [e] Episcopo Leon. & dilecto fil, Abbati sancti Gigalcei [f] de Landeuenech Corosopiten. diœcesis, per nostras dedimus litteras in mandatis, vt inquirerent super dicti viri vita & miraculis diligentissimè veritatem; & ea nobis fideliter intimarent, vt eā plenè compertā pro supplicantium desiderio pleniùs an-

nuere valeremus. Ijdem autem Episcopus & Abbas quamdam nobis paginam transmiserunt, propriorum sigillorum appensione munitam, in qua multa quędam & magna miracula continentur, facta vt dicitur à Domino meritis dicti viri, quæ licèt probata per testes iuratos & nominatos in ipsa pagina innuantur; non tamen apparet per paginam sæpè dictam, quòd ipsos testes examinauerint sigillatim, & quòd eos super his de quibus testificati fuerũt, ac circũstantijs, cum ea interrogauerint diligentia, quæ solet & debet in testiũ receptionibus adhiberi: vnde licèt humana deuotio prompto affectu debeat honorare quos dignatio diuinæ benignitatis honorat, tutius tamen esse censuimus hoc differre negotium, quàm in eo sententiam minùs consideratè proferre. Nolentes autem supernæ gratiæ deesse muneri, sed adesse, disc. v. mandamus quatenus testes quos Abbas & monachi dicti loci super vita & miraculis dicti viri duxerint producendos, examinare prudenter ac diligenter, vt moris est, interrogare curetis, & depositiones eorum nobis sub sigillis vestris inclusas fideliter transmittatis, vt in ipso negotio cum diligentia & maturitate debita procedamus.

a COROSOPITENSI.] Rainoldo, seu, Rainolpho, qui sedit ab anno 1218. vsque ad annum 1245. Corosopitum, vel, Curiosolitanorum ciuitas Britanniæ minoris sub Archiepiscopo Turonensi, vulgò *Kimpercorentin*.

b TRECORENSI.] Stephano, vel, Hamoni. Trecorum ciuitas Britanniæ Arecomicæ, sub Nomenoio Britonum Duce Episcopalis facta, tempore Caroli Calui, vt vult Indiculus, quem ex bibliotheca S. Michaëlis in mari dedit Sirmondus. Vide Epistolam synodalem Concilij Tullensis sub eodem Carolo, vulgò *Lantriguier*, vocatur.

c ABBATI S. CRVCIS CAPARELLAE.] Legendum *Kemperellæ*, vulgo *Kemperlè* ordinis S. Benedicti.

d MONASTERII S. MAVRICII.] Hoc Monasterium primò vocatum fuit B. Mariæ de Coëtmaloen Cisterciensis ordinis. Augustinus Dupas in historia Genealogica Britanniæ, ait Goffridum XXII. Episcopum Corosopitensem subscripsisse fundationi illius: deinde dictum fuit S. Martini, postremò S. Mauricij, ob deuotionem erga S. Mauricium de cuius canonizatione agitur in hoc cap.

e MAVRICIVM.] Pater Angelus Manrique, dum in sua Laurea Euangelica de isto B. Mauricio Corosopitensi loquitur hæc habet: *De hoc apud autores nihil legi; super eius autem canonizatione facienda exstat textus in cap. venerabili 52. de testibus.*

f LEONENSI.] Leonium, vulgò *S. Paul de Leon*, Britanniæ minoris, sic dicta a Paulo primo huius vrbis Episcopo. Vide dictum Indiculũ.

g DE LANDEVENECH.] Alias Gingiban, Ordinis S. Benedicti eiusdem diœcesis.

TITVLVS XIII.

De Testibus cogendis.

Priori Montis riui, Massilien. diœcesis, & Sacristæ Massilien.

CAPVT I.

Non ponitur.

VA nobis Ven. f. n. [a] Tholon. Episcopus insinuatione monstrauit, quòd cùm Tholon. ciuitas bis à Sarracenis capta fuerit & destructa, multa instrumenta Tholon. Ecclesiæ sunt amissa, propter quæ grauia iam incurrit Ecclesia ipsa dispendia, & grauiora creditur in posterum incursura, nisi super hoc per Apostolicæ sedis prudentiam consulatur. Vnde nobis idem Episcopus humiliter supplicauit, vt cùm adhuc quidam supersint qui plenè nouerint de possessionibus & rebus alijs Ecclesiæ veritatem, ne processu temporis, probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, prouidere super hoc ipsi misericorditer dignaremur. Quocirca disc. v. m. quatenus si est ita, tales si se gratiâ, odio, vel timore subtraxerint ad perhibendum veritati testimonium monitione præmissâ per censuras Ecclesiasticas appel. rem. cogatis, dicta illorum in scripturam publicam redigi facientes, & si quos fortè huiusmodi causa contingit denuntietis illis, vt huic receptioni testium si velint intersint, & super denuntiatione sic facta faciatis confici publicum instrumentum.

a TOLONEN.] Tolon, ciuitas Prouinciæ bis à Saracenis capta & destructa. Plures excursiones inuenimus Saracenorum in Prouinciam, sed præcipuè duas: prior sub Carolo Martello, de qua Sigebertus in *Chronico. Saraceni Arelatum, & omnes circumquaque Prouinciæ vrbes destruxerunt*: altera fuit post inuasionē Hispaniæ, in qua pedem fixerunt, vt in Sicilia, Sardinia, imò & in Italia, vbi vsque ad nos nostros Noceram dictam Saracenorum tenuere. Probabile est in his duabus excursionibus Tolonum ciuitatem destructam ob propinquitatem maris, & vrbis exiguitatem, & in vna earum S. Cyprianum Episcopum Tolonensem obtruncatum super altare à Saracenis dum sacrificaret, vt refert Cæsar Nostradamus in *Historia Prouinciæ*. Et nescio an sub Honorio II. qui sedit centum annis, vel circa ante Honorium nostrum, vna ex istis destructionibus acciderit: iste enim Pontifex in Epistola relata à Salerno in *Chronico Lerinensi, ad quosdam Episcopos Prouinciæ: Filÿ nostri*, ait, *Lerinensis Abbas & Monachi ante Saracenorum fauces positi, captiones, & mortis pericula metuentes, &c.* Constat enim Lerinum insulam breui maris traiectu distare ab ora Prouinciæ vbi sita est Tolonensis ciuitas.

[a]Abbati Sancti Eugenij, Archidiacono, & Magistro Bono Subdiacono nostro Canonico Sen.

CAPVT II.

DIlectorum fil. Capituli ex parte vna, & Ven. f. n. [b] Episcopi Vulteran. ex altera procuratoribus in nostra præsentia constitutis, dilectum f. nostrum [c] Sanctorum Cosmæ & Damiani Diaconum Cardinalem concessimus auditorem, coram quo, cùm per [d] conuentionis & reconuentionis modum super diuersis capitulis, quæ sub bulla nostra vobis transmittimus interclusa, lis fuerit legitimè contestata, &c. *& infra.* testes autem qui fuerint nominati præterquàm super criminibus, [e] si se gratiâ, odio, vel timore subtraxerint, per censuras Ecclesiasticas cessante appellatione cogatis veritati testimonium perhibere.

[a] S. EVGENII.] Abbatia S. Eugenij, ordinis D. Benedicti Congregationis Cassinensis.

[b] SS. COSMAE, ET DAMIANI DIACONVM CARDINALEM.] Is fuit Ægidius de Torres, Hispanus, ex Canonico Burgensi creatus Cardinalis ab Honorio nostro anno 1216. Auditor multis causis datus, autore Ciaconio. Vixit vsque ad annum 1254.

[c] CONVENTIONIS ET RECONVENTIONIS.] αἴτεια, & ἀνταιτεία Græcis, & ij qui conueniuntur ἀντιουμένοι, & ἀνταιτία θέντοι. *Nouell. Iustiniani 96.* Harmenopulo λῆξις, καὶ ἀντίληξις *actio & contradictio.* De his ad *titul. de mutu. petit. apud Gregor.*

[d] SI SE GRATIA.] Hoc tantùm casu eos qui odio, gratiâ, vel timore testimonium ferre recusant cogendos esse quidam existimarunt ex *cap. sequ.* quod tamen contrarium esse docet glossa, & in omnibus causis criminalibus & ciuilibus testes cogi posse notat, de quibus satis ad *hunc titul.* diximus in *Paratitl.*

[a] Episcopo Bonon. & Andreæ, & Magistro B. Prat. Bon. commoranti Canonicis.

CAPVT III.

VEnerabilis f. n. Archiepiscopus Rauenn. proposuit coram nobis, quòd ciues Ceruien. cum M. & I. quondam clericis Ecclesiæ Rauenn. quamdam præsumpserunt coniurationem facere contra eum in detrimentum eius, dantes eis quamdam pecuniæ quantitatem, & ad hæc celanda se astringentes vinculo iuramenti: vnde idem Archiepiscopus nobis humiliter supplicauit, vt cùm causam super his & quibusdam articulis, vobis eius obtentu duxerimus committendam, & ipse intentionem suam probare non possit, nisi testimonio ciuium prædictorum, super hoc ei prouidere, ne pro testium defectu pereat sua iustitia, dignaremur: ideóque disc. v. m. qua-

tenus monitione præmissâ per censf. eccl. app. rem. contra illos quos videritis compellendos, vt ab huiusmodi iuramento absoluant illos, quos idem Archiepiscopus ad testimonium duxerit producendos; eos nihilominùs si se gratiâ, odio, vel timore subtraxerint, districtione simili compellentes ad perhibendum testimonium veritati.

[a] EPISCOPO BONONIENSI.] Henrico.

[b] ET ANDREAE BONONIENSI *Canonico, & Bondi, Pratensi Canonico, Bononiæ etiam commoranti.*] Sic reponenda est inscriptio huius cap. ex Hieron. Rubeo *lib. 6. Historiæ Rauennatis*; hos enim Honorius Iudices de controuersia Ceruiensi dederat, de qua supra in *cap. 5. significarunt. de iudic.* Rubeus tamen omittit hàc clericorum coniurationem contra Archiepiscopum suum, vt rectè obseruat Cuiacius; sed quæ post hoc rescriptum subsequuta sunt cõmemorat. Nimirum Episcopum Foropompilianum, *Forlinpopoli*, ex autoritate dictorum iudicum Ceruiæ sacris interdixisse, quod multi ex Ceruiensibus in ea causa negauissent testimonium dicere, & Giraldum Archiepiscopi internuntium, qui Ceruiam iuerat ad excitandos ipsos testes cepissent, spoliassent, verberibus ac vulneribus grauiter affecissent, iniecissent lorum in collum, & perinde quasi latronem tota vrbe duxissent; nihil minùs Episcopo Foropompiliano si Ceruiam accessisset, eiusque familiaribus se facturos minitantes, eamque sententiam exsecrationis dicit Henricum Bononiensem & cæteros Iudices ad quos hoc caput directum est, in Episcopo Foropompiliano probasse.

TITVLVS XIV.

[a] De fide instrumentorum.

Nicolao Scriniario.

CAPVT I.

Non ponitur.

CVM Lando pater tuus, qui tabellionatus fungebatur officio morte præuentus nequiuerit quædam instrumenta quæ receperat conscribenda conficere; nos tam illis ad quos instrumenta prædicta pertinent prouidere volentes, quam tibi facere gratiam specialem, deuotioni tuæ præsentium autoritate concedimus, vt instrumenta eadem [b] in scripturam publicam manu publicâ fideliter redigas habitura debitam firmitatem.

[a] NICOLAO SCRINIARIO.] Hoc caput differentiam ponit inter scriniarium, & tabellionem, siue Notarium; & est reuerâ differentia, licèt quidam idẽ esse contendant, eò quòd sæpiùs hæc confundi videamus, & scriniarios vocari notarios sicut & Cancellarios; quum tamen longè distent. Scriniarius est *χληδόφυλαξ τῶν σκρινίων*. Apud Etymologicum *σκρινιάριος τῆς δουκικῆς ὑπάρχων τάξεως, λατίνων φωνῇ ὁ ἐστι νοτάριος, ἑλληνικῶν. ὁ χαρτοφύλαξ*, qui & Bullas, priuilegia, Concilia, & acta publica, quæ ei a Cancellario & Protoscriniario dictabantur in publicas zothecas & armaria referebat, vt patet ex Onuphrio in *Elencho vocum obscuriorum*: similiter ac scriniarij Imperatorum qui iura, seu adnotationes, admissiones, & preces, asseruabant, *l. vlt. C. de aquæduct. l. omnium. C. de testam. Cuiac. ad titul. de proxim. sacror. scrinior.* sic Scriniarius vrbis apud Innocent. III. *Epist. 73. lib. 14.* scrinium

etiam mensa dicebatur Præfecti Prætorio *Nouella* Iuliani 49. *cap.* 11. Notarius verò publicis etiam instrumentis incumbebat, & is non propriè dictus Scriniarius, sed erat seruus publicus συμβολαιογράφος, id est *tabellio*, *Nouell.* Iustiniani 73. *cap.* 7. & acta quæ conficiebat publica, erant dicta ἀγοραῖα, distincta à priuatis quæ ἰδιόχειρα vocant Nouellæ 49. & 142.

[b] IN PVBLICAM.] Singulare quod hîc agit Honorius de instrumentis redactis in aduersaria, & schedas, seu schedulas quas in publicam formam redigere mortuo tabellione permittit. σχέδη Græcis *tabella*, seu *philyra*, in qua aliquid ex tempore & tumultuariè scribimus, inde etiam σχεδίασμα apud Tullium ad Atticum, αὐτοσχεδίασμα apud Pollucem, *opus tumultuariè factum*, deductum à Græco σχίζειν quod est *scindere*, membranulæ enim quædam scindebantur in quibus scribebantur quæ postea plenius in mundum redigebantur à tabellionibus, εἰς ἑτέραν χάρτην καθαρὸν γράφειν συμβόλαιον, πλὴν εἰ μὴ εἰς ἐκεῖνον δὲ προκείμενον τὸ καλούμενον πρωτόκολλον ἔχοι. Id est, *in alia charta pura scribebant documenta, ab illa quæ in initio (quod vocatur protocollum)*. Quæ verba eadem in *Basilicis*, *Ecloga* 22. leguntur. Protocollū significat librum ex glutine compactum in quod acta publica referuntur, non vt plerique existimant Memoriale in quod raptim acta reponuntur, vt deinde in mundum redigantur, & perfectiùs extendantur, quod arguit Cuiacius ad *dictam Nouell.* nec tamen quid sit Protocollum definit, quum nihil aliud sit quàm quod diximus, & nos vocamus *Registre*, aut, *scede*.

Decano, & Capit. Sancti Stephani Bisunt.

CAPVT II.

Licèt olim innouauerimus priuilegium felicis memoriæ Calixti Papæ prædecessoris nostri, Ecclesiæ sancti Ioannis Bisunt. concessum; præsenti tamen paginâ declaramus, quòd nostræ intentionis non fuit, vt ius Ecclesiæ vestræ per hoc in aliquo læderetur, cùm per innouationem huiusmodi non acquiratur ius nouum, sed antiquum solummodò conseruetur, vnde præsentes litteras super hoc vobis in testimonium duximus concedendas. Non ponitur.

[a] DECANO, ET CAPITVLO S. STEPHANI BISVNTINI.] Archiepiscopatus Bisuntinus, *Bezançon* in Comitatu Burgundiæ. Sedente Vuillelmo I. Bisuntino, vel Vesontionis Archiepiscopo orta est controuersia inter Canonicos S. Ioannis, & S. Stephani, quæ diu durauit; & primùm quidem coram dicto Vuillelmo acta causa, tum ad Paschalem II. delata, qui rei cognitionem & potestatem ferendæ sententiæ commisit Guidoni Viennensi Archiepiscopo (quem successorem habuit dictum Calixtum II.) Is synodum ex speciali Pontificis mandato pro solutione controuersiæ indixit Trenortiū, *Tournus*, ad Ararim, cui interfuere Guido Archiepiscopus Legatus, G. Lugdunensis Archiepiscopus, octo Episcopi, & octo Abbates, inter quos fuit Petrus Venerabilis Abbas Cluniacensis. Ibi definitum, Ecclesiam B. Ioannis debere maternitatis prærogatiuam in perpetuum obtinere: & ipse Legatus Ecclesiam S. Ioannis ex tunc à querela illa liberam fore decreuit, constituens sedem Episcopalem in ea irrefragabiliter permanere; autoritate insuper Apostolica qua fungebatur sub anathematis obligatione præcipiens, vt nullus eam vlteriùs inquietare præsumeret. Hæc ad verbum ex vetusto Codice S. Ioannis refert Io. Iacob. Chiffletius *Vesontionis, parte* 2. sub Vuillelmo I. Probabile est rescriptum hoc Honorij nostri, quo, innouando hanc sententiam Calixti II. declarat se non præiudicare iuri Ecclesiæ S. Stephani, causam dedisse nouæ controuersiæ inter dictas Ecclesias super dicta maternitatis dignitate sub Ioanne I. Archiepiscopo Bisuntino, qui cœpit sedere post Giraldum anno 1224. postea Cardinale creato à Gregorio IX. & decreuit vt Ecclesia S. Ioannis, in qua primò incathedratur Archiepiscopus, sola matricis Ecclesiæ possideret dignitatē: quæ sententia confirmata fuit à Gregorio IX. autore Chiffletio.

Priori Sanctæ Mariæ, & Presbytero Seuerino, [a] *Canonico Sancti Petri Tuscan.*

CAPVT III.

Non ponitur.

Ilecti filij Abbas & conuentus monasterij sancti Iusti, Cisterciensis Ordinis, nobis humiliter supplicarunt, vt cùm quædam ipsius monasterij instrumenta deperirent, consumpta nimiâ vetustate faceremus eadem per tabelliones publicos innouari. Quocirca disc. v. m. quatenus instrumenta huiusmodi faciatis autoritate nostrâ per manus tabellionis publici exemplari, volumus enim vt instrumenta ipsa taliter exemplata pristinam obtineant firmitatem.

[a] CANONICO S. PETRI TVSCANENSIS.] Tuscana, Tuscanella vrbs in Italia propè Viterbium olim, cui sedi hodiè est vnita. Ne vetustate pereant instrumenta concedit Honorius ea renouari per publicum exemplar, quod Iustinianus permittit tabellionibus & testibus superstitibus, vel mortuis per comparationem literarū & subscriptionum, ἐπὶ τὰς συγκρίσεις *in l. comparationes. C. hoc titul.* & *Nou.* 73. §. 7. Idem de priuilegijs statuit Honorius in *cap. penult. infra de priuileg.* vt noua redactio in scriptis priuilegij naturam non mutet, sed vetus confirmet, & pro, *scripturam innouare* vtitur verbo, *Exemplare*, id est exemplum facere, ἀντίγραφον vocant Basilica, exemplum quod exceptum est sub fide instrumenti originis, quod Scæuola eleganter dicit *autoritatis*, in *l. vlt. ff. de edendo*, & Cœlius in *Epistola quadam ad Tullium, autoritatem perscriptam*, Anastasius in *l. vlt. C. de fabricensib.* & initio Codicis Theodosiani Exemplar autoritatis *commonitorium* Timotheo, Vlpianus vocat, *descriptum*, in *l. Prætor. §. fin. de edendo.*

TITVLVS XV.

De iureiurando.

Magistro Anselmo DD. & Gerardo Canonicis Antioch.

CAPVT I.

Etitio vestra nobis exhibita continebat, quòd Ecclesiâ Antiochenâ vacante nobilis vir [a] R. Princeps Antiochenus timens conspirationes aliquas fieri contra eum, à vobis [b] iuramentum extorsit, quòd contra ipsum de cetero non essetis. Cùm autem idem Princeps aduersus ipsam Ecclesiam frequentes habeat quæstiones, vos nec ipsi deesse Ecclesiæ sine ipsius detrimento potestis, nec eidem audetis adesse, ne videamini contra dictum facere iuramentum. Quare nobis humiliter

supplicastis

fupplicaftis, vt fuper his paternâ prouidere folicitudine dignaremur. Nos igitur vtilitati eiufdem Ecclefiæ & faluti, ac famæ veftræ, & honori dicti principis pariter prouidentes, interpretatione congruâ declaramus, vos iuramento huiufmodi non teneri, quin pro viribus & honoribus ipfius Ecclefiæ, ac etiam fpecialibus veftris legitimè defendendis contra ipfum Principem ftare liberè valeatis, coërcendo vos à machinatione dumtaxat per quam idem Princeps deberet læfionem perfonæ, vel fui amiffionem incurrere principatus. Decernimus igitur vos pro defenfione iuris feu honoris Ecclefiæ fæpè dictæ, vel veftri, dicto Principi cùm opus fuerit refiftentes nulli per hoc notæ, feu calumniæ fubiacere.

[a] R. PRINCEPS ANTIOCHENVS.] Dubium de quo loquatur, an de Raimundo Comite Tripolitano, an de Rupino nepote regis Armeniæ; vterque enim tempore Honorij noftri Antiochiam tenuit; quod vt meliùs intelligatur paulò altiùs repetenda eft hiftoria. Boëmundus III. Princeps Antiochiæ captus à Lieuono, feu Leone I. Rege Armeniæ defpondet Boëmundum primogenitum cum filia Rupini Principis Armeniæ fratris dicti Lieuoni, feu Leonis, fub hac conditione, vt filius qui ex hoc matrimonio nafceretur effet Princeps Antiochiæ. Boëmundus gener Rupini Princeps Antiochiæ ante Patrem Boëmũdum III. moritur, relicto filio Rupino. Boëmundus III. pater reliquit heredem Boëmundum d'Iblim, Comitem Tripolitanum (fic eum vocat Stephanus Lufinianus in *hiftoria Cypri.* fed Marinus Sanutus eum Raimundum nominat, dicítque fuiffe filium fecundogenitum Boëmundi III.) Lieuonus, feu Leo Rex Armeniæ patruus Rupini indignatus eum ab auo præteritum anno 1203. Antiochiam intrauit, & vfque ad templum omnia cepit, ibique tribus diebus immoratus eft. Anno 1208. Principi Raimundo Antiochia rebellauit ad inductionem Patriarchæ, fed Comes ciuitatem fuperauit, & Patriarcham in carcerem inclufum affligendo peremit. Anno 1216. reddita eft Antiochia Rupino proditione Senefcalli Antiocheni. Anno 1219. Raimundus à Rupino Antiochiam recuperat proditione Guillelmi Farabel. Rupinus ad Legatum Apoftolicum Damiatæ commorantem fe contulit, & pro Antiochia & Armenia recuperanda auxilium petit & impetrat: In Tarfo receptus, à Conftante genero Lieuoni Regis Armeniæ iam defuncti capitur, & incarceratur, ibique moritur. Sanutus poftea enumerat inter Principes Antiochenos Philippum filium Raimundi, & Raimundum filium Philippi anno 1224. Boëmundum IV. quem obijffe ait anno 1233. & Boëmundum V. filium illi fucceffiffe in Principatu Antiocheno, & Comitatu Tripolitano; fed Stephanus Lufinianus refert Rupinum nepotem Lieuoni, feu Leonis à Friderico II. Imperatore expulfum anno 7. principatus fui, & Fridericum filium nothum dicti Friderici Imperatoris factum Principem Antiochenum.

[b] IVRAMENTVM EXTORSIT.] Iurauerant Canonici Antiocheni, quia in his de Principatu quæftionibus à Legatis Apoftolicæ fedis, Patriarchæ, Archiepifcopi Corfenfis, Capituli & Abbatum Antiochenfium confilium requirebatur, vt patet ex *Epiftola Legatorum ad Innocentium III.* & ex *Epiftola Innocentij ad Epifcopum Cremonenfem* 123. *lib.* 13. Nec abs re Canonici à iuramento abfolui petebant ab Honorio, quia Rex Armeniæ multa damna Ecclefiæ Antiochenæ intulerat, ficut & Tarfenfi, in qua Latinis clericis eiectis, Græcos introduxerat, de quo conqueritur idem Innocentius *Epift.* 11. *lib.* 17.

[a] Ambian. & [b] Tornac. Episcopis & [c] Abbati Sancti Vedasti Attrebat.

CAPVT II.

Non ponitur.

D nostram noueritis audientiam peruenisse, quòd cùm Episcopi qui à longis retrò temporibus Attrebat. Ecclesiæ præfuerunt, siue seculares fuerint, siue etiam regulares, Canonici esse consueuerunt Ecclesiæ memoratæ, bonæ memoriæ R. Attrebat. Episcopo viam vniuersæ carnis ingresso, certâ die ad eligendum statutâ, eiusdem Ecclesiæ Canonici, & ven. f. n. Attrebat. Episcopus, tunc Archidiaconus, & Canonici ipsius Ecclesiæ statuerunt per iuramentum quo tenebantur Ecclesiæ, confirmantes, quòd quicumque de gremio ipsius Ecclesiæ si canonicè posset fieri assumeretur in Episcopum, de cetero [d] non esset Canonicus in eadem, quod vtrùm seruari debeat, præsertìm cùm ex hoc dignitatem contigerit & Episcopales reditus minorari, præfatus Episcopus tanquam vir prouidus & discretus nos duxit humiliter consulendos. Nos igitur saluti eius paternâ volentes solicitudine prouidere, & nihilominùs attendentes, quòd iuramentum non vt esset iniquitatis vinculum fuerit institutum, & quod non iuramenta, sed periuria potiùs sunt dicenda quæ contra vtilitatem Ecclesiæ attentantur, disc. v. m. quatenùs ad Attrebaten. Ecclesiam personaliter accedentes à Canonicis antedictis requiratis super præmissis diligentiùs veritatem, & si ea quæ superiùs sunt expressa noueritis esse vera, pro huiusmodi iuratione incauta, impositâ præfato Episcopo penitentiâ congruente, quod in damnum Episcopalis iuris repereritis taliter attentatum autoritate nostrâ suffulti sub. app. ob. in statum debitum reducatis.

[a] AMBIANENSI EPISCOPO.] Geraldo, *seu* Euuardo 43. Episcopo, qui obijt anno 1223. vel Goffrido de Augo, *d'Eü* 44. qui successit Geraldo.

[b] TORNACENSI EPISCOPO.] Goselino, vel, Gosuino 50. Episcopo, qui vixit vsque ad annum 1218. aut successori suo Valtero de Maruis, qui sedit ab anno 1219. vsque ad annum 1251. laudato à V. C. Guillelmo de Catel in *Comitibus Tolosanis.*

[c] ABBATI S. VEDASTI.] Raimundo, Odoni, vel Ioanni V. qui vixerunt sub Honorio nostro, in nobilissimo Monasterio S. Vedasti ciuitatis Attrebatẽsis fundati anno 655. à S. Autberto Episcopo Cameracensi, autore Baldrico in *Chronico Cameracensi.*

In vulgatis editionibus loco *huius cap. Ad nostram*, ponitur *cap. ex literis*, quod in tribus meis MSS. deest. Hoc autem cap. proponitur iusiurandum pacto illicito adiectum, quod quidem iure ciuili nullius est momenti, sicut nec pactum: si enim pactum seruandum non est, ita nec iusiurandum: *Pactum à iure communi remotum seruari non oportet, nec legari: nec iusiurandum ad hoc adactum*, vt ait Vlpianus in l. *Iuris gentium. 5. & generaliter ff. de pactis*; vbi ex sententia clarissimorum virorum legendum aliter monet Cuiacius, *seruari hoc non oportet,*

negligat; quam tamen non amplectitur *Obseruat. 24. lib. 1.* Ego quidem Cuiacij partes securè tueor, sicut est in omnibus exemplaribus Græcis & Latinis, in *Basilicis*, & apud Harmenopulum hoc adhibito interpretamento *seruari non oportet, nec legari*; hoc est *non oportet seruari, nec iniungi, seu imperari*: *Legare* quippe, pro, *Decernere*, &, *Imperare* sumitur apud Iurisconsultos in lege 12. tabul. *Vti quisque legassit*, in *l. Verbis legis. de verb. signif. Legis modò, imperatiuè* apud Vlpianum *lib. regul. tit. 24.* Sermus in XI. Virgil. *Senatus legauit ne quis in vrbe sepeliretur.* Plautus in *Casina*: *Quin potius quod tibi legatum est negotium, id curas.* Inde vectigalia & tributa vocantur, *Legata*, in *l. Iulianus. §. idem Iulianus. de action. empti.* Licet autem omnino corruat pactum a iure communi recedens, ita & iusiurandum, hoc tamen iure Pontificio non ita est; iusiurandum quippe contra bonos mores, contra ius tenet, idcoque Honorius *in hoc cap.* licèt tale iuramentum esse potius periurium, nec seruandum decernat, hoc dicit, *Dispensatiuè*, vt loquuntur Theologi practici, & ideò penitentiam iniungendam esse statuit Attrebatensi Episcopo, quod similiter, & eadem mente de Tudertino Capitulo statuit Innocentius III. in *cap. fient. 18. eod.*
[d] Non esset Canonicus.] Vt Episcopus sit Canonicus in Ecclesia Cathedrali, non est de iure communi, sed priuato; prout in statutis & fundationibus est expressum: ideòque nec ingredi potest Episcopus in Capitulum, vel stallum habere in choro, nisi sit Canonicus: vnde fit vt in plerisque Ecclesijs Cathedralibus, Episcopus, si sit Canonicus, vt lucretur fructus Canonicatus sui debet interesse diuino officio, sicut quilibet alius Canonicus, aliàs priuandus & expungendus. Quo fit vt in *hoc cap.* suppressio Canonicatus sui Attrebatensis Episcopi consensu facta nullius sit momenti, quia reditus Episcopales minorantur. Imò & ius conferendi beneficia quod competit omnibus Canonicis, & consequenter Episcopo Canonico, sicut docet Innoc. III. in *cap. penult. Postulastis. infra, de concess. praebend.*

[a] *Colocen. Archiepiscopo, & eius suffr.*

Caput III.

Ntellecto iamdudum quòd charissimus in Christo f. n. [b] Vngariæ Rex illustris [c] alienationes quasdam fecerit in præiudicium regni sui, & contra Regis honorem. Nos super hoc affectione paternâ consulere cupientes eidem Regi dirigimus scripta nostra, vt alienationes prædictas non obstante iuramento, si quod fecit de non reuocandis eisdem studeat reuocare; quia cùm [d] teneatur, & in coronatione sua iurauerit etiam regni sui iura & honorem coronæ illibata seruare, illicitum profectò fuit si præstitit de non reuocandis alienationibus huiusmodi iuramentum & propterea penitùs non seruandum.

[a] Colocensi Archiepiscopo.] Hungaricè, *Colots.* In Albensi Conuentu Coletia, vel, Kalochia est Metropolis, à Coletianis hoc nomen qui (autore Ptolemæo) inter Sauum & Drauum non procul à Pataulo habitarunt sub Noricis. Bonfinius *rerum Hungaric. Decad. 1. lib. 1.*
[b] Hungariae Rex.] Andreas II. filius Belæ III. & Margaretæ filiæ Ludouici VII. Regis Francorum, qui regnauit annos 32. & obijt anno 1238.
[c] Alienationes quasdam fecit.] Verisimile est Honorium nostrum intelligere alienationem factam ab Andrea omnis iuris Dalmatiæ, quæ olim fuerat Hungarorum, in fauorem Venetorum pro vectura exercitus sui in Palestinam. Idem Bonfinius *rer. Hungar. Decad. 2. lib. 7.*
[d] Teneatur regni iura servare.] Imò & in Decretis eiusdem Regis datis anno 1222. forsan occasione huius negotij, datur facultas regnicolis resistendi regiæ Maiestati, si contraire voluerit dispositioni suæ factæ ad iura regni seruanda, & contradicendi.

TITVLVS XVI.

De exceptionibus.

Dilecto f.[a] *Abbati sancti Oberti Leodien. diœcesis,*[b] *& S. Ioannis &* [c] *S. Martini Decanis Leodien.*

CAPVT I.

OLIM nostris fuit auribus intimatum, quòd cùm felicis recordationis Innocentius Papa prædecessor noster mandasset ven. f. n.[d] Archiepiscopo Treueren. vt [e] compositionem [f] inter nobiles viros L. Comites Delos,& VV. de Hollandia,[g] cruce signatos Traiecten. diœcesis, super raptu nobilis mulieris vxoris eiusdem Comitis,terris,&rebus alijs amicabiliter initam faceret obseruari: dicto VV. nitente contra compositionem venire prædictam,& se ad appellationis diffugium conuertente, idem Archiepiscopus eius appellationi non deferens, quam friuolam esse decreuit,in præfatum VV. qui aliàs erat vinculo excommunicationis adstrictus,specialiter propter cõpositionẽ prædictã excõmunicationis, & in terram eius interdicti sententias promulgauit. Cúmque postmodùm dil. f. G. dicti Comitis procurator nostras ad vos super executione sententiarũ ipsarum litteras impetrasset,& H. procurator præfati VV. in audientia publicè contradixisset eisdem, ven. f. n. P.[h] Albanus Episcopus, & dil. fil. n. R.sanctæ Mariæ in Cosmed. diaconus Cardinalis, quos procuratoribus antedictis dedimus auditores, quia per ea quæ ab eisdem fuere proposita coram eis constitit manifestè dictum VV. excommunicationis vinculo esse innodatum, procuratorem eiusdem VV. ad impetrandum litteras, vel contradicendum admittendum non esse sententialiter decreuerunt, litteris quas ad vos dicti Comitis procurator impetrauerat absolutis. Nos quidem ad instantiã procuratoris Comitis sæpedicti,alterius partis astutiam metuentes vobis dedimus in mandatis; vt in commisso vobis negotio iuxta formam in prædictis litteris nostris expressam ratione præuia procedentes, litteras decerneretis carere viribus, si quas fortè à nobis super præmissis pro ipso VV. in præiudicium sæpedicti Comitis per subreptionem cõtingeret impetrari, quæ plenam de prædictis non faciant mentionem. Nuper autem ex parte memorati VV. fuit propositum coram nobis, quòd litteris prædicti prædecessoris nostri supradicto Archie-

piſcopo præſentatis, idem VV. excipiendo propoſuit coram eo, quòd autoritate litterarum ipſarum reſpondere minimè tenebatur; tum quia mortuo mandatore exſpirauerat iam mandatum; tum etiam quia vltra duas diætas extra ſuam diœceſim trahebatur in cauſam, contra conſtitutionem Concilij generalis: & quia dictus Archiepiſcopus has, & alias exceptiones eius legitimas admittere recuſabat, idē VV. vocē ad nos appellationis emiſit, ſed præfatus Archiepiſcopus ipſius appellatione contemptâ, mandauit ven. f. n. Epiſcopo Traiecten. vt compoſitionem præfatam faceret per cenſuras Eccleſiaſticas firmiter obſeruari. Adiectum etiam fuit ex parte prædicti VV. quòd dictus Comes appellationem friuolam mentiens antedictam, à nobis, excommunicatus exiſtens, veritate tacitâ litteras impetrauerat ſupradictas. Quare pro parte ipſius VV. fuit à nobis humiliter ſupplicatum, vt cùm idē, ac terra, & alia bona ſua ſub Apoſtolicæ ſedis protectione conſiſtant, ſuper hoc ſibi prouidere miſericorditer dignaremur, non obſtante, ſententiâ quam incurrerat cum Ludouico in Angliam tranſfretando, cùm ipſum abſoluerimus ab eadem. Nos igitur eidem ab excommunicationis vinculo abſoluto prouidere volentes,[1] Abbati ſancti Laurentij in Hoſtbroch, & coniudicibus ſuis per noſtras dedimus litteras in mandatis, vt ſi rem inuenirent taliter ſe habere, reuocato in irritum quidquid inuenirent poſt appellationem huiuſmodi attentatum, cauſam audirent, & fine debito terminarent; alioquin partes ad examen veſtrum remitterent, appellantem in expenſis legitimis condemnantes. Porrò ipſius Comitis procurator nouiſſimè propoſuit coram nobis litteras quas pro ipſo VV. ad eumdem Abbatem ſancti Laurentij & eius collegas direximus, ſubreptas eſſe per expreſſum mendacium & tacitam veritatem; nam nec iam dicti prædeceſſoris noſtri mandatum exſpirauerat cum mandante, prout nobis fuit ex parte VV. ſæpedicti ſuggeſtum, cùm ante mandatoris mortem Archiepiſcopus procedere incœpiſſet, nec idem VV. vltra duas diætas extra ſuam diœceſim trahebatur, cùm ipſe Archiepiſcopus terminum in tali loco ſtatuerit, qui remotus ab illo non erat vltra quàm prouiſum eſt per Conſtitutionem Concilij memorati. Adiecit etiam eiuſdem Comitis procurator, quòd ſæpedictus VV. autoritate iam dicti prædeceſſoris noſtri aliâ eſt excommunicatione ligatus, de qua in litteris ad iam dictum Abbatem ſancti Laurentij & coniudices eius directis nullam fecit penitus mentionem: quare petijt ſæpedicti Comitis procurator, vt eas, ob cauſas prædictas, decerneremus irritas & inanes. Quia verò in tanta iuris contrarietate proponētium nobis de veritate non conſtat

disc. v. m. quatenùs si procurator prædicti VV. infra tres menses pôst primum terminum sibi super hoc assignatum à nobis, probare potuerit exceptiones, quas coram Archiepiscopo proposuit sæpedicto; videlicet mandatum re integrâ exspirasse, vel se in causam trahi vltra duas diætas contra constitutionem Concilij generalis, seu etiam ipsum Comitem Delos excommunicatum fuisse tempore quo nostras ad vos litteras impetrauit, prout eiusdem VV. procurator exposuit coram nobis, vos, nisi dictus Comes probauerit sæpedictum VV. tempore quo litteræ ad Abbatem sancti Laurentij & eius coniudices pro eo directæ impetratæ fuerunt aliâ excommunicatione teneri, ab ea quam incurrit cum Lodouico in Angliam transfretando, negotio supersedentes omnino iam dictum Abbatem sancti Laurentij & eius coniudices procedere permittatis iuxta traditam sibi formam. Procuratore verò sæpedicti VV. deficiente in exceptionum probatione dictarum, vel ipso Comite sufficienter probante dictum VV. tempore litterarũ, impetratarũ pro eo, excommunicatione aliâ ab ea quam in Angliam transfretando incurrit fuisse ligatum, vos, litteris ad Abbatem sancti Laurentij & eius coniudices obtentis nequaquam obstantibus, in negotio ipso iuxta formam vobis traditam appel. postpositâ procedatis, nullis litteris obstantibus, si quæ apparuerint harum tenore tacito à sede Apostolica impetratis.

[a] ABBATI S. HVBERTI.] sic legendum. Abbatia S. Huberti ordinis S. Benedicti. Vide Miræum *Origin. Benedictin. cap.* 29. à Volcando Episcopo 35. Leodiensi, anno 825. fundata, vel Leodiũ trãslata in honorem S. Huberti Principis Aquitani, vltimi Tungrensis, & primi Leodiensis Episcopi, eius denique vrbis conditoris, Arduennæ Apostoli, Thaumaturgi, Andainum alias vocatur hoc monasterium. Sigibertus *in Chronico anno* 824.

[b] S. IOANNIS.] Vide supra de hac Ecclesia ad *cap. Veniens* 1. *de renunciat.*

[c] S. MARTINI DECANO.] In Ecclesia dicata B. Martino VII. Episcopo Tungrensi in *Chronico SS. Belgij cap.* 1. Hasbanorum Apostolo, de quo Harigerus, 1. *tomo de gest. Leod. Episc.* & Molanus.

[d] ARCHIEPISCOPO TREVERENSI.] Ioanni 87. ex Imperatoris Cancellario, vel Theodorico II. Comiti de Vueda electo, anno 1213.

[e] COMPOSITIONEM.] Ioannes de Beka & Vuillelmus Heda, qui Chronicon Episcoporum Vltraiectensium, & Comitum Hollandiæ cõscripsere, & fusè hanc historiam narrant, ne verbum quidem faciunt de hac compositione; imò Beka refert Ducem Limburgiæ trãsmissum ab vna parte ad aliam, vt tentaret de pace ac concordia, sed frustrà.

[f] INTER NOBILES VIROS.] Operæpretium est paulisper Historiam delibare, vt pleniorem huius cap. intelligentiam habeamus. Theoderico Comite Hollandiæ mortuo, relictâ vnicá filiá Adâ, & Vuillelmo fratre Comite Frisiæ Orientalis tutore designato, vidua eius Comitissa Adelheidis habens Vuillelmum exosum, & regni cupida, nondum adimpletis exsequijs mariti, quò summa rerum penès eam maneret, acciuit Ludouicum Comitem Lossensem ex arce Alrenæ, cui properè aduenienti Dordracum, despondet Adam filiam, & nænijs miscentur nuptiæ. Vuillelmus Comes Frisiæ auditâ morte fratris, vt interesset exsequijs applicuit ad portum Zippe, sed repulsus est: cui multi proceres commiserari ob illatam iniuriam sese iungunt, & stimulos adijciunt, fidem dantes vt securus ad eos veniret. Conspirat ergo cum eis contra Adelheidem & Ludouicum, iuxta decretum Primorum Hollandię, qui nec a muliere regi, nec extraneum Principem super eos dominari

volebant. Ludouicus & Adelheidis diffugiūt, Ada captâ mittitur à Vuillermô in Texaliam: Vuillelmus fugato Ludouico Comitatum Hollandiæ obtinet, & cum Theoderico Episcopo Traiectensi, qui Ludouico fauerat pacem facit, & post obitum Adæ neptis dictum Comitatum a Federico Imperatore in feudum recipit, & XII. Comes Hollandiæ constituitur. Ad quem regnum Scotorum per obitum Magolini, vel Malgotini Regis auunculi sui iure hereditario deuoluebatur, & congregato exercitu cum Ludouico primogenito Philippi Augusti Franciæ Regis (postea Ludouico VIII.) transfretauit, multas vrbes regni illius sibi vindicans. Interim Ludouico Lossensi nouos motus concitante, reuocatus in Hollandiam Vuillelmus perpetuò eum ab Hollandia fugauit.

g CRVCESIGNATOS.] Nauclerus in *Chronol. generat.* 41. inter principes Germanos Crucesignatos anno 1215. ponit Comitē Lossensem.

h P. ALBANVS EPISCOPVS, *&* *R. S. Mariæ in Cosmedin Diaconus Cardin.*] Intelligit Pelagium, Hispanum, Episcopum Albanum, & Raynerium Capoccium Viterbiensem, maximâ, S. Dominico familiaritate cōiunctum, creatū Cardinalem tituli S. Mariæ in Cosmedin ab Innocentio III. anno 1212. vixit vsque ad anno 1250.

i TRAIECTENSI.] Corruptè in vulgatis, Treuerensi. Traiectum, *Vtrecht*, ciuitas Episcopalis Frisiæ, Vltraiectum dicta ad differentiam Traiecti ad Mosam, *Maestrich*. cuius tempore Honorij nostri Episcopus erat Otho de Lippia, qui sedit ab anno 1205. vsque ad annum 1225. & cuius infaustam mortem scribit Beka in *Chronico*.

k SENTENTIA QVAM INCVRRERAT.] Dum Scotiam peteret, vt sibi debitam post mortem auunculi recuperaret: & excommunicatus fuit cum Ludouico primogenito Philippi Augusti (qui Ioanni Regi Angliæ bellum intulerat) ab Innocentio III. qui receperat dictum Ioannem & regnum suum in clientelam Ecclesiæ Romanæ.

l ABBATI S. LAVRENTII.] Monasterij apud muros vrbis Leodiensis ordinis S. Benedicti, fundati anno 960. ab Heraclio, aucti à Notgero, exornati à Guolbodone, & perfecti à Raginardo Episcopis Leodiensibus. V. Miræum in *Chronico ordin. S. Benedicti, cap.* 58.

Episcopo a Abbati sancti Sauini, & b Præposito Sanctæ Eufemiæ Plac.

CAPVT II.

Conquerente olim c Abbate sancti Sixti Plac. Monasterium suum esse à d communitate Cremonæ duabus partibus e castri & curtis Vuastallæ per violentiam exspoliatum, & eos curtem Lizariæ ad idem monasterium pertinentem contra iustitiam detinere; felicis memoriæ Innocentius Papa prædecessor noster bonæ memoriæ Episcopo Regino commisit huiusmodi quæstionem &c. *&* *infra*. Verùm ipsi procuratores quosdam non ad procedendum in causa prout acceperant in mandatis, sed potiùs ad Apostolicum iudicium declinandum ad nostram præsentiam destinarunt: qui licèt fori exceptionem opposuerint, sicut viri prudentes, ac in iure periti nobis multipliciter suadere studuerunt, quæstionem huiusmodi esse relinquendam iudicio seculari. Nos tamen habito super his f. n. consilio exceptionem ipsam non duximus admittendam. Non ponitur.

a ABBATI S. SAVINI.] Nescio an S. Sauinus idem sit cum eo de quo loquitur, Hieron. Rubeus *lib. 6. Histor. Rauen.* dum ait S. Sauini Episcopi & martyris corpus eleuatum è pauimento templi D. Apollinaris, & positum in sacello S. Catharinæ eiusdem

templi anno 1266. à Philippo Archiepiscopo Rauennate.

ᵇ Praeposito S. Evfemiae.] Dubium an B. Eufemia sit eadem cum ea de qua idem Rubeus *lib.* 1. refert D. Apollinatem corpus B. Eufemiæ martyris Aquileiensis Rauennam detulisse, & ibi templum dedicasse.

ᶜ Abbate S. Sixti.] Monasterium S. Sixti intrà vrbem Placentiam ordinis S. Benedicti, Congregationis Cassinensis.

ᵈ Commvnitate Cremonae.] Hieron. Rubeus rectè notat hác tempestate Italicas vrbes, spe libertatis quadam abusas, & ciuium suorum intestinis bellis, & finitimarum oppugnationibus maximè agitatas fuisse.

ᵉ Castri et Cvrtis Vvastallae.] Guastalla Principatus hodiè est domus Gonzagæ iuxta Padum, & propè Mantuam.

[a] *Episcopo Ebroicen.*

Capvt III.

Non ponitur

In notuit nobis P. de Sameiijs laico intimante, quòd cùm G. de Haia quem bonæ memoriæ L. prædecessor tuus pro eo quòd post susceptum subdiaconatus officium de facto cum quadam muliere contraxit, & sicut laicus cohabitabat eidem, vinculo excommunicationis astrinxit, ipsum super quadam hereditate coram seculari iudice conueniret; ipse contra illum quòd excommunicatus esset & quòd ei non teneretur respondere excepit: & cùm dictus iudex paratus esset huiusmodi exceptionem admittere, si ab ipso laico probaretur, super hoc ad te habuerit laicus ipse recursum: sed tu efficere vt dictus excommunicatus vitari deberet, prout idem laicus asserit, noluisti. Cùm autem, sicut [b] in sacris habetur canonibus, Episcopi excommunicatorum omnium nomina tam vicinis Episcopis, quàm suis parochianis indicare debeant, eáque in celebri loco posita præ foribus Ecclesiæ cunctis conuenientibus inculcare, vt excommunicatis ecclesiasticus aditus præcludatur vbique, ac excusationis causa omnibus auferatur, f. t. mandamus, quatenus si præfatus prædecessor tuus ex huiusmodi causa subdiaconum excommunicauit eumdem, petitioni super hoc annuas laici memorati.

[a] Episcopo Ebroicensi.] *Eureux*, Rodulpho de Ciette, vel, Cierrey 27. Episcopo, aut Richardo 28. qui sederunt sub Honorio III. sed verius est Rodulpho fuisse directum hoc rescriptum, vtpotè cuius prædecessorem Lucam hic nominet Honorius, qui fuit 26. Episcopus Ebroicensis.

[b] In sacris Canonibvs.] De excommunicatis clericis ab Ecclesia excludendis *can.* 9. synodi Neocæsar. *&* *can.* 1. synodi Antioch. ita vt externo etiam honore priuentur, *τῆς ἔξωθεν τιμῆς*, vt addit Balsamo, *οὔτε γὰρ καθέδρας, οὔτε κλήσεως ἀξιωθήσονται, οὔτε ἄλλου ἑτέρου προνομίου ἱερατικοῦ*. Id est, *neque enim Cathedræ, neque vocationis honore digni habebuntur, sed nec alio sacerdotali priuilegio*; ex quo nota vocem *κλήσεως* id est *vocationis*: solebant enim in Ecclesia nomina Clericorum publicè offerri, vt docui ex D. Cypriano *Epist.* X. & alijs locis, ad *titul. de cler. excommun. apud Gregor.* supprimebatur nomen excommunicatorum, vt eo silentio agnoscerentur, ait D. Augustin. *Epist.* 128. & quod maximè facit ad hunc locum, vt ab omnibus excommunicati vitarentur, sententia publicè promulgabatur in Ecclesia, atque etiam in triuijs & locis publicis, vt ex Eusebio, Nicephoro, & alijs probaui ad *titul. de sent. excommun.* Ita fiebat apud Athenienses, vt eorum qui ab Areopago arcebantur nomina in charta scriberentur, & hoc dicebatur, *ἐκφυλλοφορῆσαι*.

Archidiacono

Archidiacono, trans Ligerim, Officiali & I. Borelli Canonico Turon.

CAPVT IV.

Dilecti filij S. P. ac G. [a] Canonici Ecclesiæ sanctæ Mariæ Gratiac. transmissâ nobis petitione monstrarunt, quod cùm M. Canonicus eiusdem Ecclesiæ, Bituricen. diœcesis, ipsos coram Decano, & Magistro Herueo Canonico Altissiodoren. delegatis à nobis traxisset in causam, super eo quod se opponunt electioni à quibusdam Canonicis Gratiac. factæ de ipso in Priorem Ecclesiæ supradictæ, & ijdem proposuerunt coram præfatis iudicibus, quòd dictus M. non debebat audiri, eò quòd excommunicatus erat, & periurij crimine irretitus. Cúmque dictus M. præfatis G. ac P. periurium & S. excõmunicationem in modum replicationis obijciens, per hoc eorum exceptionem elidere niteretur, procurator eorum proposuit, quòd licèt iudices præfato M. ad probandam replicationem suam terminum assignassent, eius tamen super hoc recipi probatio non debebat; quia etiamsi obiectum præfatis Canonicis periurium probaretur, non essent tamen propter hoc à defensione suæ Ecclesiæ repellendi. Adiecit etiam quòd contra excommunicationem dicto M. in modum exceptionis obiectam, excommunicatio supradicti S. replicari non poterat cum effectu; tum quia suæ absolutionis litteras ostendebat, tum quia exceptio ipsi M. opposita eumdem probata repelleret ab agendo. Replicatio verò sæpedictum S. nequaquam à defendendo repelleret, si etiam probaretur. Quare petebat, vt omissis huiusmodi replicationis probationibus, in quibus etiam si probarentur, labor vt præostensum est consumeretur inanis, probationes reciperent quas ad probandum obiecta ipsi M. ducerent producendas: Ipsi verò iudices interlocuti fuerunt, quòd priùs probationes reciperent quas ad probandum sæpedictam replicationem produceret M. prædictus: propter quod idem procurator nostram audientiam appellauit. Quocirca disc. v. mandamus quòd si res ita se habet, reuocato in irritum si quid post huiusmodi appellationem inueneritis temerè attentatum, audiatis causam, & quod canonicum fuerit, appellatione postpositâ, statuatis.

a CANONICI S. MARIAE GRATIACENSIS.] Capitulum B. Mariæ de Graciaco, *Nostre Dame de Graçay*, diœces. Bituricensis, pendet à Capitulo Vastiniensi, *de Vatan*, sub Archipresbyteratu de Graciaco.

TITVLVS XVII.

De Præscriptionibus.

a *Priori, & Conuentui Lateran.*

CAPVT I.

EDIS Apostolicæ circumspectio, quæ circa omnes Ecclesias suæ prouidentiæ consueuit habere consilium, illarum indemnitatibus propensiori debet studio præcauere, quæ ipsi tamquam membra capiti cohærentes specialis sibi necessitudinis vinculo sunt adstrictæ. Inde est quòd cùm Lateran. Ecclesia speciale membrum Apostolicæ sedis & b Romani pontificis propria sedes existat, statuimus & sancimus, vt sicut contra Romanam Ecclesiam non nisi centenaria currit præscriptio, secundùm constitutiones canonicas & legitimas sanctiones, ita quoque ipsi Ecclesiæ minoris temporis præscriptio non obsistat.

a PRIORI ET CONVENTVI LATERANENSI.] Canonicorum Regularium D. Augustini. Præscriptionem centenariam in gratiam Ecclesiæ S. Ioannis Lateranensis, vtpotè speciale membrum sedis Apostolicæ introduxit Honorius; eo argumento quòd illa tantùm locum habuerit contra Romanam Ecclesiam caput omnium Ecclesiarum, vt scilicet vbicunque terrarum sedes Romana possessiones habuerit, hac præscriptione fulciatur, & constitutio Iustiniani locum tantùm habeat, *can. 16. q. 3.* Quam quidem Nouellam ad Ecclesias Orientis tantùm pertinere docuit Cuiacius, quum tamen & Occidentales comprehenderit, vt ex Nouella IX. ostenditur. Originem quidem centenariæ præscriptionis in gratiam Emesenæ Ecclesiæ introductam fuisse notatur ex Procopio in *Historia arcana*, & consequenter ad Romanam Ecclesiam traductam, vt iam annotaui ad *titul. de præscript. apud Gregor.* Quod autem in *cap. 13. & 14. eod. tit.* per Romanam Ecclesiam intelligere vult Cuiacius Ecclesiam S. Petri, non est exaudiendum; siquidem Ecclesia S. Petri non est præcipua sedes: imò verò Ecclesia S. Ioannis Lateranensis, vt ipse Honorius profitetur *hoc cap.* in qua quidem solent consecrari summi Pontifices, & deinde in Ecclesia S. Petri coronari, vt testantur qui vitas Pontificum conscripserunt. Quinque etenim sedes Patriarchales constitutæ fuerunt Romæ. Prima & præcipua, & vt caput reliquarum Laterani, secunda quæ est Constantinopolitani Patriarchæ ad S. Petrum: Tertia Alexandrini ad S. Paulum; Quarta Antiocheni ad S. Mariam Maiorem, & Quinta Hierosolymitani ad S. Laurentium. Quæ quatuor vltimæ sunt membra Basilicæ Lateranensis, quæ propriè dicitur Ecclesia Romana, vt annorauit Onuphrius *tractatu de Episcopat. & Titul.* Sed dicet aliquis; cur igitur in hoc cap. Honorius idem priuilegium Lateranensi Ecclesiæ, quod Romanæ indulget, quum Lateranẽsis eadem sit cum Romana, & tamen videtur distinguere? An quia cùm dicit Romanam Ecclesiam intelligit vniuersalem? at hic agitur peculiariter de Basilica, seu templo Lateranensi, prout suo ambitu continetur. Vel potiùs existimarim Honorium hoc priuilegium indulgere non tam Basilicæ Lateranensi, quàm personis & rebus ex ipsa dependentibus, pro quibus dubitatio fieri poterat, cùm non propriè sub titulo Romanæ Ecclesiæ comprehenderentur. Et hoc confirmare videtur inscriptio huius capitis, quæ est, *Priori, & Conuentui Lateranensi*, ex quo colligere licet in

gratiam personarum hoc indulsisse Honorium. Ceterùm nescio an hoc Priuilegium intelligat Pennottus in *Historia Clericorum Canonicorum lib. 3. cap. 52.* dum ait Honorium III. anno 1. sui Pontificatus insigne priuilegium suo Monasterio Lateranensi (in quo Canonicus fuerat) grati animi significatione contulisse 4. Idus Nouembris, Indictione v. per manum Rayneti Prioris S. Frigdiani; quod etiam referunt Onuphrius *lib. de Roman. Pontific.* & *lib. 5. de Eccles. Lateran. cap. 2. & 3.* Raphaël Volaterranus *lib. 21.* & Laërtius Cherubinus in *Bullario*: nemo autem illorum dicit quale esset istud priuilegium.

b ROMANI PONTIFICIS PROPRIA SEDES.] Notat enim Onuphrius in *dicto Tractatu de Episcop. & Titul.* Pontifices Romanos in Patriarchio iuxta Lateranensem Basilicam, seu S. Saluatoris, vel Constantinianam fabricato per mille annos commoratos fuisse, videlicet vsque ad Clementis V. Pontificatum.

TITVLVS XVIII.

De Sententia, & re iudicata.

[a] *Petro Leonis* [b] *de Corneto.*

CAPVT I.

CVM causam quæ inter te ex parte vna, & Benedictum syndicum communitatis Cornetan. nomine ipsius communitatis ex altera vertebatur, dilecto f. n. O. Sanctorum Sergij & Bacchi Diacono Cardinali duxerimus committendam, tu syndico ipso præsente in eiusdem Cardinalis proposuisti præsentia, quòd Potestas, rectores, syndicus, & populus Cornetanus, pro eo quòd P. & Phi. laicos de Corneto super quadam vinea, horto, & territorio autoritate nostrâ conueneras, priusquàm super his fuisset in eorum curia quæstio agitata, domum tuam autoritate propriâ destruxerunt, in hoc & alijs damna tibi vsque ad centum librarum Pisan. valentiam irrogando, exceptis expensis occasione huiusmodi à te factis, quas summam mille solidorum monetæ ipsius excedere asserebas, de quibus omnibus tibi petebas iustitiam exhiberi. Prædictus verò syndicus proposuit ex aduerso, quòd cùm contineatur in [d] statuto Corneti ad cuius obseruantiam Cornetarij præstito iuramento tenentur, vt si qua quæstio inter aliquos eorum suboritur, priùs de ipsa cognosci debeat in curia Cornetana, quia tu Curiâ ipsâ omissâ prædictos P. & Phi. apud sedem Apostolicã conuenisti contra prædictũ statutum temerè veniẽdo, Consules Cornet. qui tunc erant domum tuam sicut modò apparet autoritate ipsius, pro eo quòd contra ipsum veneras licitè diruerunt. Quare memoratus syndicus asserebat, te non esse super præmissis aliquatenus audiendum. Præfatus autem Cardinalis his & Non ponitur.

alijs quæ coram eo fuere proposita pleniùs intellectis, & nobis fideliter recitatis, de mandato nostro & fratrum nostrorum consilio, supradictum syndicum nomine communitatis prædictæ, non obstante quòd postquàm fuit in causa conclusum procurator quem ipse reliquerat recessit contumaciter, propter destructionem domus, damna, & expensas, super damnis tamen & expensis taxatione ipsius Cardinalis & tuo iuramento præmissis, in centum libris Pisanorum tibi sententialiter condemnauit, iuramento quod de seruando prædicto statuto præstitum esse dicitur nullum præiudicium afferente, cum omninò sit contrarium iuramento quo iura Ecclesiæ Romanæ seruare tenentur. Nos itaque quod per eumdem Cardinalem super his prouidè actum est ratum habentes, autoritate Apostolicâ confirmamus, & præsentis scriptura paginæ communimus.

[a] PETRO LEONIS.] Forsan hic erat ex familia, vel gente Leonis illustri in Vrbe, tempore Innocentij III. de qua vide Gesta ipsius Innocentij.

[b] DE CORNETO.] Cornetum est vrbs Episcopalis in Tusciæ finibus, versùs Latium post Martam fluuium in colle, sic dicta à cornu huius vrbis insigni.

[c] O. SANCTORVM SERGII ET BACCHI.] Intelligit Octauianum ex illustri familia Comitum Signiensium Diaconū. Card. tit. SS. Sergij & Bacchi creatum anno 1206. & Camerarium Ecclesiæ Romanæ ab Innocentio III. propinquo suo. Vixit vsque ad Pontificatum Gregorij IX. & mortuus est Archidiaconus Ecclesiæ Romanæ.

[d] STATVTO CORNETI.] De statutis Ciuitatum Italiæ suprà diximus: omnes ferè ciuitates in præiudicium Romanæ Ecclesiæ leges, & statuta condiderant, iuri humano & diuino contraria, quæ ciues præstito iuramento seruare nitebantur; & quæ Fridericus sua Constitutione sustulit, vt ostendimus *supra, ad cap. 2. & 7. de Constitut.* & *ad Cap. 2. de restitut. in integr.*

CAPVT II.

Non ponitur.

Dilecti filij A. & O. & L. monachi [a] monasterij Aquæ nigræ transmissa nobis petitione monstrarunt, quòd cùm S. quondam Abbas ipsius monasterij Brixien. diœcesis suis culpis exigentibus ab eius regimine per vos sententialiter sit amotus, idem S. sententiæ vestræ temerarius violator monasterium ipsum nihilominùs per violentiam detentare præsumit in propriæ salutis dispendium, graue scandalum plurimorum, & Apostolicæ sedis iniuriam & contemptum: his etiam non contentus vobis mendaciter suggerens se Abbatem, ad diuersos iudices diuersas contra eosdem monachos litteras impetrauit, quarum autoritate ipsos multiplici molestatione fatigaris in eosdem de facto excommunicationis fecit sententiam promulgari. Ne igitur illius temeritas alijs transeat in exemplum, si non fuerit debitâ castigatione repressa f. v. p. a. s. m. quatenus si est ita, dictum S. vt vestræ sententiæ parens humiliter, non obstante

quòd post ipsam se asserit reelectum, monasterium ipsum omnino dimittat, & à qualibet dictorum monachorum molestatione desistat, monitiône præmissâ per censuras Ecclesiasticas appel. rem. contra literas quoque quas sæpedictus S. vsurpato sibi Abbatis nomine dicitur impetrasse, ac quidquid est earum autoritate præsumptum denunties penitus non tenere.

Epigraphe deest in omnibus MSS. a MONASTERII AQVAE NIGRAE.] Monasterium hoc est in diœcesi Brixiensi, *Brescia*, dominij Veneti ad Ollium Pado influe ıs iuxta Macheriam oppidum.

TITVLVS XIX.

De appellationibus.

Decano, Cancellario, & Cantori Lincoln.

CAPVT I.

CVM causam quæ inter dilectos filios Abbatem & fratres de Valle sancti Ioannis de Croston. Præmonstratensis Ordinis ex parte vna; & Priorem & Canonicos a de Nouo loco Ebor. diœcesis ex altera, super Ecclesia de Hechemale vertitur, vtriusque partis procuratoribus apud sedē Apostolicam constitutis d. f. n. b R. sancti Angeli Diacono Cardinali commisimus audiendam. P. & B. Procuratores prædictorum Abbatis & fratrum in ipsius præsentia constituti petebant instanter, vt processum approbantes c de Hicheualle & d Bellandæ Abbatum & e Prioris de Molton; quibus à bonæ memoriæ I. Papa præd. nostro eadem causa fuerat delegata, causam ipsam quæ tanto tempore iam durauerat dignaremur sententialiter terminare. VV. verò procurator prædictorum Prioris & Canonicorum proposuit ex aduerso, quòd coram prædictis iudicibus lis non fuerat contestata, sed perperam processerant ex abrupto: nam cùm die statutâ idem coram subdelegatis iudicibus eorumdem comparens inducias ad proponendum exceptiones dilatorias petiuisset, quòd Aduocatus ipsius ductus errore respondit, quòd Ecclesia de Nouo loco, Ecclesiam ipsam de qua erat quæstio, per quadraginta annos & ampliùs pacificè possederat & quietè, licèt ipse eâdē die Aduocati errorem corrigens ipsius responsionem, quæ suæ petitioni contradicere videbatur, ne per eam aliquod sibi posset præiudicium generari, pro eo quòd ante litis contestationem sunt exceptio-

nes dilatoriæ proponendæ, coram eisdem iudicibus reuocarat. Iudices tamen per huiusmodi responsionem erroneam Aduocati, litem contestatam fore credentes, non solum ad receptionem & examinationem testium partis alterius temerè processerunt; sed etiam grauamini grauamen addentes cùm examinationem quorũdam testiũ Prioris de Vellebeo, & suo coniudici delegassent, qui vices suas subdelegarunt alijs contra canonicas sanctiones, receptionem & examinationem testium ab ipsis de facto, cùm de iure nequiuerint, factam minus prouidè approbarunt: propter quæ grauamina ex parte præfatorum Prioris & Canonicorum ad sedem fuit Apostolicam appellatum. vnde idem procurator cum instantia postulabat, vt memoratum iudicum processum decerneremus irritum & inanem. Quia verò super præmissis nobis non potuit fieri plena fides, disc. v. de vtriusque partis procuratorum assensu mandamus, quòd si dicti Prior & Canonici de Nouo loco infra tres menses post susceptionem præsentium legitimè probauerint coram vobis, quòd per præfatum VV. procuratorem ipsorum eadem die Aduocati responsio extitit reuocata, quia sic per consequens lis contestata non fuit, cùm etiam procuratores alterius partis recognouerint litem non aliter, quàm per dicti Aduocati responsionẽ præscriptionem temporis allegantis contestatam fuisse; vel quòd primi delegati, videlicet [f] Abbas de Riuallis & eius collegæ testes receptos à subdelegatis subdelegatorum iudicum, sicut ab altera parte proponitur approbarint, cùm secundùm canonicas, & legitimas sanctiones non nisi delegatus à principe causam alijs valeat delegare, quidquid ab ipsis post appellationem prædictam est factum, dummodò hæc in appellatione ipsa expressa fuerint, denuntietis irritum & inane.

[a] DE NOVO LOCO.] Monasterium Neuuarkæ, seu de Nouo loco S Mariæ & S. Thomæ martyris est in Comitatu Surreyæ sub Vuintoniensi Episcopo.

[b] R. S. ANGELI DIACONO CARDINALI] Romano de Bonauentura ciui Romano, creato Cardinali anno 1213. ab Innocentio III. qui post mortem Philippi Augusti missus fuit Legatus ab Honorio nostro in Franciam, contra hæreticos Albigenses, vbi prudentiá suâ Ludouicum VIII. ad sumendam Crucem induxit, Comitem Tolosanum fautorem hæreticorum excommunicauit in synodo Bituricensi. Vide Guilelmum de Podio Laurentio *cap.* 34. & C. V. Guillelm. de Catel *in Histor. Tolos. lib.* 2. *Pag.* 325. & 328. Vixit vsque ad annum 1242.

[c] DE HIGHEVILLE.] Vnus codex MS. habet de *Rineualle*, legendum est *de Rieualle* de quo paulò pòst.

[d] BELLANDAE ABBATEM.] Legendum Bellelandæ. Monasterium Bellelandæ est in diœcesi Eboracensi, cuius originem describit Guilielm. Neubrigens. *de reb. Anglicis lib.* 1. *cap.* 15.

[e] PRIORIS DE MOLTON.] Legendum est de *Merton*. Monasterium est in Comitatu Surreyæ sub Archiepiscopo Vuintoniensi fundatum à Gislebetto Normanno, & celeberrimum Comitijs sub Henrico III. Guil. Camden. in *Britannia sua*.

[f] ABBAS DE RIVALLIS.] Legendum est Rieuallis. Monasterium Rieuallis est quoque in diœcesi Eboracensi ordinis Cisterciensis, cuius fundationem quoque refert prædictus Guilielm. Neubrig. *lib.* 1. *cap.* 14.

Sensum huius capitis elicere debemus ex Notatis *supra ad cap. dilectam. de Transact.*

Decano, Thesaurario, & P. Petri Canonico Zamor.

CAPVT II.

Dilecto F. G. Capellano nostro, D. presbytero, & I. Episcopi, & G. Capituli Salmant. procuratoribus à nobis auditore concesso, procurator Capituli pro se & procuratore ipsius Episcopi proposuit coram eo, quòd cum dictus presbyter super receptione sua in Salmant. Ecclesia executorias à nobis ad a Archid. Ciuitaten. & collegas eius litteras impetrasset: partibus coram eisdem executoribus constitutis, fuit ex parte ipsorum Episcopi, & Capituli allegatum, quòd cùm in ipsa Ecclesia sit certus numerus Canonicorum iuramento firmatus, de quo in litteris ad eos directis mentio non fiebat, per eas contra ipsos procedere non debebant: & ne aliter facerent fuit ad audientiam nostram, assignatis quibusdam alijs causis legitimis appellatum Sed ipsi executores huiusmodi appellatione contemptâ, excommunicationis sententiam in Episcopum & Capitulum protulerunt. Quare petebat procurator prædictus sententiam ipsam irritam nuntiari, & dictum presbyterum super hoc ab eorumdem Episcopi & Capituli vexatione compesci. *& infra.* Quoniam igitur & si per confessionem ipsius presbyteri factam coram Auditore prædicto constitit Salmant. Ecclesiam habere certum Canonicorum numerum iuramento firmatum, & huiusmodi exceptionem fuisse propositam coram executoribus supradictis, & etiam quòd appellatum extitit ab eisdem; quia tamen non constitit quòd propter exceptionem huiusmodi non admissam, aliâve legitimam causam fuerit appellatum, disc. v. m. quatenus si vobis constiterit præfatam exceptionem de certo Canonicorum numero iuramento firmato, vel alias exceptiones legitimas fuisse propositas coram ipsis executoribus, nec admissas, ideò partem Episcopi & Capituli appellasse, ipsorum executorum denuntietis processum irritum & inanem.

a ARCHIDIACONO CIVITATENSI.] Ciuitatensis, *Ciudad Rodrigo* de qua suprà.
Apertissimum est quod *hoc cap.* continetur, tum de non augendo numero Canonicorum in Ecclesijs vbi est certus numerus iuramento confirmatus, vt supra ad *cap. 5. de constitut.* annotauimus; tum excommunicationem post appellationem esse ipso iure nullã, vt nominatim exprimitur, quod omisit Raimundus, & probatur ex *cap. solicitudinem, hoc tit. apud Gregor.*

[a] *Sancti Andreæ, & Diuichesd. Archidiacono, & Magistro Ioanni, Canonico Diuichesd.*

Capvt III.

Nicolao militi, ac fratri E. monacho monasterij [b] sanctæ Mariæ de Drundann. Cistercienſis Ordinis, diœceſis Candidæ Caſæ apud ſedem Apoſtolicam conſtitutis, dil. fratrem noſtrum [c] S. ſancti Adriani diaconum Cardinalem conceſſimus auditorem; in cuius præſentia, cùm dictus monachus nonniſi ad impetrandum & contradicendum procurator fuerit conſtitutus, ſicut ex litteris dictorum Abbatis & conuentus conſtitit euidenter, ſupplicauit humiliter idem miles, vt contra ipſos tamquam contumaces procedere deberemus, ac dare aliquibus in mandatis, qui eoſdem pro eo quòd ad proſequendam appellationem emiſſam procuratorem minùs idoneum deſtinarunt, ipſo eamdem perſonaliter proſequente, in reſarciendis ſibi damnis, & expenſis legitimè condemnantes, eo priùs ſicut iuſtum fuerit reſtituto audiant, ſuper his, quæ contra prædictos Abbatem & conuentum præfatus miles rationabiliter duxerit proponenda. Quia verò nobis ſuper præmiſſis non potuit fieri plena fides de aſſenſu militis & monachi prædictorum, diſc. v. m. quatenus ſi vobis conſtiterit dictos Abbatem & conuentum appellationi ſuæ terminum præfixiſſe, cùm ad proſequendum eamdem ſufficientem procuratorem non miſerint, memorato milite ipſam perſonaliter proſequente, ipſos ad reſtituendas expenſas à tempore appellationis factas, eidem militi condemnantes, eodémque ſicut iuſtum fuerit primitus reſtituto, audiatis cauſam & appellatione remotâ fine debito terminetis.

[a] S. Andreae, et Dvnckeldensi Archid. *& M. Ioanni Canonico Dunckeldenſi.*] ſic corrigenda eſt epigraphe. Dunckeldenſis eſt hodiè primus ſuffraganeus Archiepiſcopi S. Andreę in Scotia, *ſainct Androns*, aut, *S. Ander*, quæ ſedes Primatus eſt Scotiæ, de qua videndus Hector Boëth. in *Hiſtor Scotor. lib.* 11. & eius Appendix.

[b] S. Mariae de Drvndaniam, *vel, de Varundaniam diœceſis Candidæ Caſæ.*] Ciuitas Candidæ Caſæ, hodiè *Vuithorn.* Epiſcopalis in Scotia ſub Glaſcoēnſi Archiepiſcopo, *Glaſco.* Vide Guillelm. Camdenum. De iſta Eccleſia ſic loquitur Henricus Huntidonienſis *Hiſtor. Anglic. lib. 3. Anno 565. Colomba de Hibernia Abbas venit ad Pictos ſeptentrionales, quorum ſedem Epiſcopatus S. Martini nomine inſtituit, vbi ipſe Columba ſepultus eſt. Qui locus vulgò vocatur ad Candidam Caſam, eò quòd ibi Eccleſiam de lapide, inſolito Britonibus more, fecerit.*

Hìc quæſtio eſt de Procuratore ab appellante conſtituto ad impetrandum & contradicendum, non verò ad litem integrè proſequendam. In quo diſtinctio Gloſſæ aduertenda eſt, verùm appellatio fuerit vel à Iudice, vel à parte appellata approbata, & tunc ſinè dubio procurator conſtitutus ad impetrandum tantùm & contradicendum minus idoneus

neus est: quòd si appellatio nec à Iudice, nec ab appellato fuerit approbata, procurator ille idoneus maximè est; & hic est sensus *cap. interposita.70. apud Gregor.* Et hæc erat dubitatio in *hoc cap.* an appellatio fuerat tam à Iudice quam à milite approbata, quo casu iudex delegatus Abbatem & Conuentum in expensis condemnare debet, quod non idoneũ procuratorem miserit, sed tantùm ad impetrandum & contradicendum, quæ verba interpretatur Cuiacius ad litteras necessarias impetrandas, vel ad contradicendum ijs qui aliquid contrà impetrare tentassent; non verò ad agendum & prosequendum, sed potiùs ad gerendum. Sed quæro, an esset opus constituere procuratorem ad agendum? sinè dubio, quia appellaus suam appellationem prosequi tenetur intra annum, vel biennium vt dicitur in *cap.* 8. *eod.* alioquin deserta appellatio censebitur, & coram iudice à quo appellatum, litem prosequi poterit pars aduersa, *Clement.* 3. *hoc tit.*

e S. SANCTI ADRIANI DIACONVM CARDINALEM.] Stephanum, creatum anno 1216. Diaconum Cardinalem titul. S. Adriani ab Honorio nostro; qui eum ad decidendas causas Ecclesiasticas continuò delegauit. Factus est à Gregorio IX. Archipresbyter S. Petri, & Vicarius generalis, vixit vsque ad annũ 1254.

a *Episcopo Martin. N. Presbytero Canonico Tuscan:*

CAPVT IV.

SVA nobis Reinerius tutor filiorum quondam B. ciuis Tuscan. petitione monstrauit, quòd cùm inter ipsum ex parte vna, & F. pro se, ac Petrum Campumallum tutorem V. conciues suos ex altera, super quadam pecuniæ summa & rebus alijs coram R. tunc iudice Comitatus Tuscan. non ex delegatione Apostolica quæstio verteretur, idem diffinitiuam pro eodem R. sententiam promulgauit, quæ bis fuit per iudices delegatos à sede Apostolica confirmata; & licèt Petrus Picheta Canonicus Tuscan. cui executionem ipsius sententiæ dicimur commisisse, ipsum in possessionem quarumdam domorum & aliarum rerum legitimè induxisset, quia pars altera, quæ ab aliorum delegatorum cognitione semel & iterum appellauerat, tertiò vocem ad nos appellationis emittens contra legitimas sanctiones, dilecto F. Petro Seuerini Canonico Tuscan. & eius collegæ cognitionem ipsius sententiæ à nobis obtinuit delegari; illi prout erant contra eum plus debito animosi à possessione prædicta contra iustitiam eiecerunt eumdem. Cúmque dilectus f. n. R. Sanctæ Mariæ in Cosmedin Diaconus Cardinalis, super appellatione tertiò ad nos emissa vtrique parti à nobis datus auditor interlocutus fuerit illos non potuisse de iure tertiò appellare, nos prædicto P. Seuerini & eius collegæ nostris dedimus litteris in mandatis, vt in negotio ipso nequaquam procedere attentarent.

a INcerta est huius Cap. epigraphe, MSS. habent *Episcopo Martinensi, N. Presbytero Canonico Tuscanensi*, vulgati, *Episcopo Mantinensi, & P. Canonico Tuscan.* Neutri bene. Nullus est Episcopatus Martinensis, vel Mantinensis. Dicerem legendum Episcopo Marinensi. Visitur enim in via Latina Româ Neapolim versùs, locus Marinum dictus ab antiqua

Mariana villa propè Tusculum nobilitatum M. Tullij quæstionibus, hodiè *Frescati* est vrbs Episcopalis duodecim milliaribus ab Vrbe distans, amœnus summorum Pontificum secessus. Sed in nullo Prouinciali antiquo vel nouo reperitur Marini Episcopatus. Propè Tuscanensem ciuitatem est quoque Martæ Castrum, Lartes oppidum Catoni, de quo hanc inscriptionem intelligendam esse videretur, si castrum hoc Cathedra Episcopali decoratum esset. His reiectis opinionibus censeo hanc epigraphen sic reponendam, ***Episcopo, Martino, & P. Canonicis Tuscanensibus.*** De Tuscanensi Episcopatu dictum supra.

Magistro G. [a] *Archid. & Officiali Lemouicen. &* [b] *Archipresbytero de Nontron Lemouic. diœcesis.*

Capvt V.

Dilecti f. Prior & conuentus de Lacu rubro transmissâ nobis petitione monstrarunt, quòd cùm inter ipsos ex parte vna, & F. de Hambaro militem Claromont. Diœcesis ex altera, super quodam nemore & rebus alijs coram magistro A. Canonico Claromont. [c] non ex delegatione Apostolica quæstio verteretur, idem miles ad ven. f. n. [d] Bituricen. Archiepiscopum frustratoriè vocem appellationis emittens, causam super his Officiali Bituricensi obtinuit delegari: coram quo ex parte prædictorum Prioris & conuentus fuit excipiendo propositum, quòd cùm omisso diœcesano Episcopo fuisset ad eumdem Archiepiscopum appellatum, ad quem gradatim fuerat appellandum, in causa ipsa de iure procedere non poterat, nec debebat; sed quia dictus Officialis huiusmodi eorum exceptionem admittere denegabat, ipsi ad nostram audientiam appellarunt: at ille ipsorum appellatione contemptâ suspensionis & interdicti tulit sententias in eosdem. Quocirca disc. v. m. quatenus si dictas sententias post huiusmodi appellationem inueneritis esse latas, denuntietis eas penitus non tenere.

[a] Archidiacono Lemovicensi.] Archidiacono de Malamorte, qui vnicus est in Ecclesia Lemouicensi.

[b] Archipresbytero de Nontron.] sic legendum est, tertius Archipresbyteratus in diœcesi Lemouicensi.

[c] Non ex delegationa Apostolica.] Hæc verba desunt in editione vulgari, quum tamen in tribus MSS. reperiantur, sicut & in *cap. sequ.*

[d] Bitvricensem Archiepiscopvm.] Simonem de Soliaco. Tota mens huius cap. eò tendit, vt ponatur differentia inter iudicem ordinarium, & datum. Si Episcopus iudices dederit, appellatio deuoluitur ad Episcopum non, ad Metropolitanum; sicut iure ciuili si Magistratus dederit iudices ad ipsum fit appellatio *l. 3. qui, & à quo appelletur.* Aliud est si mandata fuerit iurisdictio, quia tunc mandatarius non vice suâ, sed mandantis agit, *l. sibi. de Iurisdict.* Quòd si iudex ordinarius Episcopi, vt est Officialis, seu Vicari', tunc omisso Episcopo ad Metropolitanum reuertitur, quia vices agit Episcopi, & eandem personam sustinet; quæ quidem colligenda sunt ex Glossa, quam sequitur Cuiacius. Hic autem Canonicus Claromontensis non fuit Vicarius, seu Officialis Episcopi, sed Iudex delegatus à summo Pontifice, non datus ab Episcopo, vt existimauit Cuiacius, quod verba hæc de-

monstrant, *Coram A. Canonico Claromontensi rei ex delegatione apostolica quæstio verteretur* : à quo miles frustratoriè appellauit ad Archiepiscopum Bituricensem, ad quem *cap. Sane. de offic. & potest. iud. deleg. & cap. Pastoralis de offic. iud. ordin.* appellare non potuit quia maior erat hîc iudex Archiepiscopo in ea causa. Sed erat frustratoria aut moratoria appellatio, *causâ subterfugij*, vt loquitur, *cap. Quæstioni 21. de appellat.* Quem appellationis defectum agnoscens, à summo Pontifice Officiali Bituricensi causam delegari obtinuit. Ex quibus constat frustra hoc cap. adduci a Cuiacio in quæstione appellationis ad Archiepiscopum, omisso medio, in quo multum laborat in ponenda distinctione iudicis dati ab Episcopo, & Officialis, de qua nihil omnino in *hoc cap.*

---

[a] *Abbati sancti Dionysii, Decano, & Magistro Coll.*

Capvt VI.

Significauerunt nobis ven. f. n. [b] Episcopus, & dil. f. Decanus, & Capitulum Beluacen. quòd magister I. Siluanecten. Rothomagen. Canonicus olim pro assequenda in Ecclesia Beluacensi præbenda nostras ad [c] bonæ memoriæ Episcopum Parisien. & eius collegas litteras executorias impetrauit; cúmque ijdem partes ad suam præsentiam conuocassent, pars prædictorum Episcopi & Capituli recusarunt ipsum Parisien. Episcopum, vt suspectum; pro eo quòd Aduocatum partis alterius clericum & commensalem suum contra eos in causa eadem eis reclamantibus admittebat, cùm dixisset publicè, sicut erant parati sufficienter probare, se scire firmiter tanquam qui in tractatu ipsius negotij fuerat corã ipso Episcopo, qualiter res esset huiusmodi processura, atque ad cognoscendum de causa suspitionis huiusmodi arbitros petierunt; quos quia ipsi iudices denegauerunt eisdem, pro parte ipsorum fuit ad nostram audientiam appellatum. Quocirca mandamus quatenus si est ita, reuocato in statum debitũm quidquid post appellationem huiusmodi inueneritis temerè attentatum, in causa iuxta priorum continentiam litterarum app. remotâ, ratione præuiâ procedatis. Non ponitur.

[a] Abbati S. Dionysii.] Petro de Antolio, *d'Antueil* 42. Abbati huius regij Monasterij.

[b] Episcopvs Belvacensis.] Philippus filius Roberti Comitis Drocarum 57. Episcopus Beluacensis, vel, Milo de Nantolio 58.

[c] Bonae memoriae Parisiensem Episcopvm.] Petrum 2. Camb. 72. Episcopum Parisiensem, vel Guillelmum 2. de Siligniaco *de Seligny* 73. Episcopum, vel Bartholomæum 74. qui vixerunt sub Honorio III. Hic recusatio proponitur aduersus Episcopum Parisiensem ad quem litteræ executoriæ directæ fuerant, ex eo quòd Aduocatus partis aduersæ eius esset commensalis, & cum quo tractatum huius negotij habuerat. Idem statuitur hic de Iudice, quod de teste a Callistrato in *l. 3. de testib.* & Tullius, *orat. pro L. Flacco* dicit *Ne accusatoris consessoribus, conuiuis, contubernalibus ciuem ac supplicem vestrum dederitis.* Hoc locô Commensalis idem est qui Græcis *συντράπεζος*, quem *σύγκλινον*, id est *contoralem* vocasse Menandrum scribit Pollux lib. 6. cap. 1. Hesychius *κλιντοσβερνάλιον*.

TITVLVS XX.

De confirmatione vtili, vel inutili.

[a] *Illustri Regi, & dil. ff Nobilibus viris* [b] *H. Nato &* [c] *Balliuis eius, necnon* [d] *Comestabulo* [e] *Baronibus, Militibus, & alijs omnibus vniuersis Cypri.*

CAPVT I.

Venetabilis f. n. [f] Archiepiscopus Nicosien. & suffraganei eius transmissâ nobis petitione monstrarunt, quòd inter ipsos ex parte vna, & vos ex altera, super quibusdam decimis, possessionibus, & rebus alijs, mediante ven. f. nostro [g] Alban. Episcopo, tunc fungente legatione in partibus Orientis, amicabilis compositio interuenit, hoc expressè adiecto, quòd quamtocyùs eam autoritate Apostolicâ confirmari contingeret, statim deberet executioni mandari. Verùm licèt ipsa sit per nos compositio confirmata, & ad maioris rei euidentiam litteris confirmationis tenor compositionis insertus, compositionem ipsam renuitis obseruare, occasionem friuolam mendicantes, tum ex eo quòd in litteris nostris verbum confirmationis, tenorem compositionis iuxta stylum Ecclesiæ Romanæ præcedit; tum quia illa clausula consueta, scilicet, *sicut sinè prauitate prouidè facta est*, in eisdem litteris continetur. Cùm igitur nedum contra Deum & Ecclesias, sed nec etiam contra priuatas personas huiusmodi cauillosis diffugijs insistere debeatis, Vniuersitatem vestram monemus, & exhortamur attentè, quatenus si præmissis veritas suffragatur, compositionem obseruantes eamdem, ipsam adimplere curetis.

[a] ILLVSTRI REGI CYPRI.] Hugoni I. Lusiniano tertio Cypri Regi.
[b] H. NATO] Henrico I. filio Hugonis I.
[c] BALLIVIS EIVS.] Legendum Balliuo, id est Senescallo, primo regni Cypri officiario, qui tunc erat Ioannes de Iblim Dominus de Baruth.
[d] COMESTABVLO.] secundo officiario regni Cypri. Is quoque tunc erat dictus Ioannes de Iblim, & Gubernator dicti regni in absentia Hugonis. Is postea tutor fuit Henrici I. Regis, & strenuè Fredericum Imperatorē Cyprum vsurpare volentem è regno eiecit.
[e] BARONIBVS.] Notatu dignum est quod refert Steph. Lusin. in *Hist. Cypri*, sub pontificatu Honorij nostri, & regno Hugonis I. trecentos Barones Gallos quum in terram sanctam transfretassent, nec ibi Deo militare possent ob treugam inter Christianos & infideles, Cyprum appulisse, & se per Insulæ vicos distribuisse, ibique vitam solitariam & heremiticam duxisse, sub Ioanne Monfortio Comite Edesseno, & Cypri Marescallo, & adeò sanctè vixisse, vt a Græcis pro sanctis ho-

norati sint, contra eorum morem, qui neminem Latinum medij vel postremi temporis pro sancto colunt.

f Archiepiscopvs Nicosiensis.] In Concilio Lateranensi sub Innoc: III. ad petitionem Legati Adelæ Reginæ Cypri, absente rege Hugone I. marito suo in expeditione Hierosolymitana, Archiepiscopatus Salaminiensis Cypri, qui ob destructionem eius vrbis translatus fuerat Famagostam, denuò Nicosiæ positus fuit, quia ibi sedes regia erat, & domicilium Latinorum, & creatus fuit Archiepiscopus Latinus, qui post mortem Archiepiscopi Græci præesset Latinis, & Græcis. Vide dictum Steph. Lusinian. in *dicta Historia*.

g Albanensi Episcopo.] Pelagio Hispano, de quo *suprà*.

Vniuersis [a] *Abbatibus, & Prælatis alijs, ac conuentibus, & clericis in Constantinopol. & Chalcedon. diœces. constitutis.*

Capvt II.

QVA nobis ven. f. n. Patriarcha Constantinopolitanus conquestione monstrauit, quòd cùm quidam vestrûm assumentes occasionem, ex eo, quòd dil. ft. n. I. titulo [b] sanctæ Praxedis presbyter Cardinalis, tunc cum in partibus illis legationis officio fungeretur, quibusdam alijs Ecclesijs, & clericis in spiritualibus & temporalibus contulit monasteria eorumdé, ipsi Patriarchæ obedire recusant, & ei de iuribus Patriarchalibus respondere: in suæ præsumptionis adiutorium inducentes confirmationes collationum huiusmodi à sede Apostolica impetratas. Cùm ergo nec ipsius intentio fuerit Cardinalis, nec nos quoque velimus iura quæ diœcesano debentur, per collationes, seu confirmationes prædictas minui, vel aliquatenus lædi; Vniuersitati v. mandamus quatenus occasione huiusmodi non obstante, ipsi Patriarchæ reuerentiam & obedientiam debitam humiliter exhibere curetis, eíque de suis iustitijs integrè & de spiritualibus respódere; nisi forsan aliqui per expressũ exceptionis priuilegium ostenderint se munitos: alioquin sententiam quam idem Patriarcha propter hoc rationabiliter tulerit in rebelles, volumus vsque ad satisfactionem condignam firmiter obseruari.

a Abbatibvs, et Praelatis, *& clericis in Constantinop.* (*MSS. addunt Chalcedonensi*) *diœcesib. constitutis.*] Chalcedon olim ciuitas nominatissima in littore Asiatico, opposita Constantinopoli, nunc exiguus pagus *Scutari* vocatus. Illius Ecclesia sub ditione Primatus erat Constantinopolitani, & nullum sub se thronum habebat seu Episcopatum, ex *Nouella* Leonis Philosophi. Ideóque Honorius quæ a Ioanne de Columna Cardinale, & Legato acta fuerant, & à se confirmata in præiudicium vtriusque non valere decernit. Patriarcha Constantinopolit. sub Innocentio III. Honorio III. & sequentibus quibusdam Constantinopoli fuit sub ditióne Latinorum. Nicetas in *Balduino lib. vlt.* vt iam annotaui *suprà ad cap. vnic. de transact.* ita vt summus Pontifex, vicarium illic haberet, vt constat ex *cap. Quantò, extr. de consuetud.* & sub obedientia sedis fuerit, vt Innocentius addit, *diebus nostris, in cap. vltim. de baptism.*

b Sanctae Praxedis.] Ioannes Columna Legatus, de quo *suprà*.

[a] *Archiepiscopo Tarracon.*

CAPVT III.

Non ponitur.

EX parte tua nobis humiliter fuit supplicatum, quòd cùm nonnulli clerici tuæ diœcesis plures obtineant parochiales Ecclesias, datâ huiusmodi clericis optione retinendi vnam ipsarum Ecclesiarum, reliquas possis de licentia tua idoneis assignare personis, non obstante quòd quidam eorum in fraudem super singulis confirmationes singulas ab Apostolica sede, de ipsarum Ecclesiarum pluralitate mentione non habitâ, impetrarunt. Ideóque f. t. mandamus, quòd huiusmodi confirmationibus nequaquam obstantibus super his liberè facias appellatione remotâ quod ad pontificale officium videris pertinere, in his quæ rite, ac laudabiliter feceris Apostolicum habiturus auxilium, & fauorem si duxeris requirendum.

[a] ARCHIEPISCOPO TARRACONENSI.] Ciuitas Archiepiscopalis Hispaniæ Tarraco, antiquitate & imperij Romani maiestate (cuius in Hispania sedes fuit) nobilissima, & valida, ab Eurico rege Gothorum post longã obsidionem solo æquata anno 467. denuo Bernardi ex Agennensi diœcesi in Francia orti Archiepiscopi Toletani cura & impensâ restituta, anno 1081. Porrò hic Archiepiscopus ad quem scribit Honórius est Sparagus, siue Asparagus cognomento *Barca*, Gallus, ex Pampilonensi Ecclesia Tarraconam translatus. Iacobus Rex Aragonum eum vocat auunculum suum. Huic primo in regnis Aragoniæ Honorius noster causas fidei commisit teste Paramo *de origine Offic. S. Inquisit. lib. 2. tit. 2. cap.* 8. & Morillo in *lib. de fundat. Capellæ del Pilar, cap.* 21. sedit ab anno 1214. vsque ad annum 1233.

[a] *Episcopo Morin.*

CAPVT IV.

Non ponitur

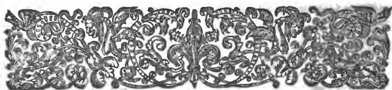
TE didicimus intimãte quòd tu cùm quosdã diœcesis tuæ, clericos vxoratos, suis de mãdato nostro beneficijs, quæ in eadem obtinebant diœcesi spoliaris, quidã eorum per obtentas à nobis contra te super eisdem beneficijs commissionis litteras, in quibus de spoliationis causa mentio non habetur, te super his multipliciter aggrauant & molestant; alij verò confirmationis nostræ litteras in communi forma super eisdem beneficijs, in quibus causa eadem supprimitur exhibentes, tueri se contra te per easdem litteras moliuntur. Nolentes autem per tales litteras mandato nostro & canonicis statutis illudi, decernimus te non teneri ad respondendum per commissiones easdem, & tibi super hoc tales confirmationis litteras non obstare.

a EPISCOPO MORINENSI.] Adamo 35. Episcopo ex Archidiacono Parisiensi, qui sedit ab anno 1213. vsque ad annum 1229. quo factus est Monachus Claræ vallis.

Hinc nota temporibus Honorij non omnino cœlibatum fuisse obseruatum à clericis. Horum nomine qui intelligantur non apparet, an constituti fuerint in sacris ordinibus, an verò minores clerici, quos certum est ex veteri instituto Ecclesiæ vxores habuisse *can. 26. Apostol.* Quantùm ad reliquos quamdiu abusus durauerit satis luculenter tractaui *ad titul. de cler. coniug. apud Gregor.* Et ex hoc cap. apparet quàm arduum fuerit negotium statuendi cœlibatum in Ecclesia, quem Calixtum rigidiùs obseruari præcepisse vulgò traditur, & tamen longis postea temporibus vix hæc Constitutio locum habuit in omnibus locis. In Morinensi diœcesi hoc malum diutiùs serpsit, vt constat etiam ex *cap. ad aures, infra. de cler. coniug.*

FINIS LIBRI SECVNDI.

QVINTÆ COMPILATIONIS DECRETALIVM LIBER TERTIVS.

TITVLVS I.

De vita, & honeſtate clericorum.

[a] EPISCOPO PICTAVEN.

CAPVT I.

Non ponitur.

NON decet Domini ſacerdotes lucris temporalibus more ſecularium inhiare, vnde ſacerdotale nomen abominabile redditur cordibus infirmorum. Ex tua ſanè relatione didicimus, quòd nonnulli ciuitatis & diœceſis tuæ presbyteri paſſim quæſtibus inhiantes, calcatâ ſacerdotalis officij dignitate, ſinè delectu aliquo in quibuſlibet cauſis aſſumunt officium Aduocati, exercentes illud nimiùm imprudenter pro temporali quæſtu in foro Eccleſiæ, & ciuili, ex quo nonnullis efficiuntur in ſcandalum, & alijs in contemptum ſunt: & alij tam Canonici, quàm clerici diœceſis ſupradictæ qui clericalis honeſtatis obliti, diuerſis & ſecularibus negotiationibus ſe immiſcent, emptioni & venditioni mercimoniorum ſic dediti, vt negotiatores veriùs quàm clerici videantur; quod vtique decus facit vileſcere clericale. Quia verò vt aſſeris valdè metuis, ne ſi prædicti ſacerdotes & clerici ab huiuſmodi non quieſcant, ſicut populus ſic ſacerdos exiſtat: f. t. plenam de te fiduciam obtinentes concedimus, vt autoritate noſtrâ illos valeas à talibus cohibere, niſi proprias cauſas ſuas, vel Eccleſiarum ſuarum, aut perſonarũ miſerabilium,

miseiabilium,quæ prosequi causas suas nequeunt fuerint prosequuti, quum inconueniens sit presbyteris, ad mysterium corporis & sanguinis Domini deputatis,iudiciorum strepitum & lites amare, nec deceat Christi ministros secularibus negotijs implicari, quibus nemo debet Deo militans se immiscere.

[a] EPISCOPO PICTAVIENSI.] Guillelmo IV. ex Præposito facto Episcopo, qui sedit annis 10. & de hoc fit mentio vsque ad annos 1223. & 1224. vel Philippo qui sedebat annis 1226. 27. & 28.

Quod hic constituit Honorius iam ab Innocentio III. in *cap. ex parte de postulando* dictum fuerat contra clericos, subdiaconos, & supra, id est Diaconos & Presbyteros, quos ab Aduocationis officio arcet lucri causâ; quod primùm ab Alexandro III. definitum fuit in *cap. 1. eod.* In eo autem *cap.* allegatum ab Innocentio capitulum, quod de monachis tantùm loquebatur,non aliud esse reor, quàm *can. monachi 16. q. 1.* qui desumptus est ex antiquo Concilio Tarracon. celebraro anno 517. tempore Agathonis : ex quo etiam notandum est hunc canonem desumptum fuisse ex Canonibus Gallicanis: *Canonum ante omnia Gallicanorum de his constitutione seruata*, ait Concilium Tarraconense ; quos equidem pluries memoratos & commendatos reperio ab Hormisda Papa, quem Anselmus autorem facit Canonis si quis 29. dist. 50. & ab Agobardo, *tractatu de dispensat.* vbi etiam quosdā increpat qui illos reijciebant,quòd Legati sedis Apostolicæ non interfuissent. Pluribus aliis locis recensentur hi Canones, sed qui fuerint nondum mihi compertum, nisi sint prima Concilia quæ quingentis annis ante dictum Concilium Tarraconense habita fuerunt, quorum tamen omnium ex his quæ in lucem data fuerunt nullum est quod quantulamcumque mentionem huius iuris faciat. Post dictum verò Concilium Tarraconense sæpiùs idem statutū fuisse contra monachos constat. Eâdem autē ratione Canones Gallicani dici possunt, qui desumpti sunt ex Concilijs & Decretis Galliæ, quâ Sanctorum Apostolorum, Nicenæ synodi, Ancyranæ, Gangrensis, & aliarum dicuntur Canones, à Leone IV. *in Epist. 2. ad Episcopos Britanniæ, cap. 6. Sanctorum Patrum statuta, quæ apud nos Canones prætitulantur.* Hincmarus in *Epist. ad Rodulphum Bituricensem, apud Sirmondum Tomo 3. Qui ostendit mihi librum quem vt spero Canones appellauit.* Hi autem Canones Gallicani ni fallor diu in in Gallia in pretio fuerunt, donec Adrianus I. Papa collectionem Orientalium & Africanorum Carolo Magno obtulit Romæ *Tomo 2.* Conciliorum Sirmondi.

---

[a] *Ambian. Episcopo.*

CAPVT II.

EX litteris nobilis viri [b] Pontiui & Monstrolien. Comitis intelleximus, quòd quidam solo nomine clerici terræ suæ [c], vxorati, vsurarij,& tabernarij, Ecclesiasticis quibus carere debent beneficijs non contenti, potiùs illicitis secularibus negotiationibus, & curis domesticis, quàm officijs & obsequijs Ecclesiarum intendunt; & gaudere volentes priuilegio clericali, nolunt statutis patriæ, quibus quotiens expedit sicut laici se tuentur, etiam in negotiationum suarum quæstibus subiacere. Vnde quia magnum ex hoc scandalum inter laicos generatur, nobis humiliter supplicauit, vt vel compelli huiusmodi clericos ad seruiendum Ecclesijs,illicitis secularibus negotiationibus postpositis, mandaremus; vel pateremur eos quoad facultates eorum, statutis & consuetudinibus patriæ subiacere. Cùm ergo

verbis dicti *cap. 2. sub dissimulatione dimittere poteris*: quem tamen concludit hinc non posse id facere, nisi ex iusta causa, & argumentum desumit ex *cap. diuersis*, quod id nullo modo probat. Sed neutrius opinioni est standum, imprimis quia dictum cap 1. loquitur de subdiaconis, quos iam à matrimonio exclusos omnino fuisse temporibus Alexandri III. compertum est; in alijs verò locis agitur de minoribus clericis, qui prædictorum Pontificum temporibus adhuc ducere poterant vxores, & cum eis retinere beneficia simplicia. Postmodùm Innocentius III. cœpit & clericos à beneficijs remouere si vxores ducerent propter prauum exemplum & graue scandalum in *cap. 7. extr. eod.* & recessit à sententia Gregorij VIII. *in dicto cap. penult in 1. compilat.* qui beneficia simplicia ab vxoratis clericis retineri concessit, eo casu, quo nullum generaretur scandalum; quam etiam distinctionem Glossa in *dicto cap.* 8. videtur amplecti, & Cuiacius eam sequitur contra Bernardum ex sententia Ostiensis, qui nunquam tamen hoc sensit, sed tantùm eo casu quo coniugati animum habeant redeundi ad clericatum, & ex dispensatione Episcopi, ita vtilitate Ecclesiæ suadente, ex *cap. Ioannes. hoc tit. eod.* ex quo vix potest hoc colligere; imò è contrario nulla beneficia retineri posse certum est, sed tantùm stipendia quæ non sapiunt naturam beneficiorum, nec dantur in titulum, cuius opinionis etiam fuit Alanus. Tandem post Clementem III. quem diximus *in cap. vlt. 1. compilat.* beneficia indulsisse clericis coniugatis, Celestinus III. contrarium omnino statuit, & Canonicos vxoratos recipi vetat in *cap. vlt. in 2. compilat.* quem sequitur Innocent. III. in *dicto cap. diuersis*, & *dicto cap.* 8. & post eum Honorius noster in *hoc cap.* Et hæc est certissima huius iuris historia.

[a] *Episcopo Clugien.*

Caput III.

Dilectus fil. magister E. Canonicus Ecclesiæ de Trilin. exposuit coram nobis, quòd cùm Viuianus quondam ipsius Ecclesiæ clericus, Paduanæ diœcesis, ordine clericali, & eâdem Ecclesiâ derelictis, sibi quamdam mulierem matrimonialiter copularit, & diutiùs incedendo in habitu seculari exercuit officia ciuitatis, nunc idem V. gestiens ad Ecclesiam redire prædictam, non habitâ de prædictis aliquâ mentione, quasdam à nobis ad te litteras reportauit, quarum autoritate in eadem Ecclesia ingressum nititur [c] rehabere. Quum igitur mendax precator carere debeat impetratis, mandamus, quatenus si præmissis veritas suffragatur, reuocato si forsan autoritate litterarum huiusmodi contra eamdem Ecclesiam processisti de cætero non procedas. *Non ponitur.*

[a] Episcopo Clvgiensi.] Sic legendum, nô Dugiensi, vt est in MSS. Clugium, vel Clugia, *Chioggia*, ciuitas Ducarus Venerorum, in quam translatus fuit Episcopatus à Malamocco, sede Ducum Venerorum propter maris inundationes, cum ijsdem priuilegijs & iurisdictione anno 1100. vltimo Viralis Michaëlis Ducis 32. *Chronicon Venetum*. Francisc. Sansouinus in *Historia Veneta* hoc factum fuisse ait anno Christi 1009. & octauo Ducatus Ordelafi Falaeri Ducis 33. Mentionem huius insulæ Clugiæ positæ in mari Adriatico facit Carolus Crassus Imperator in quadam Epist. ad Venetos, vt refert Sansouinus, & eam Clugium nominat.

[b] Ecclesiae de Trilin] Fortè Teolo, qui pagus est agri Patauini. Ad hoc facit *can. quicumque 6. 23. qu.* 8. & noranda est constitutio Bonifacij Archiepiscopi Cantuariensis, qui vere clericos haberi iubet, qui in possessione clericatus inuenti fuerint. *nt. de foro compet.* Quæ possessio probatur ex delatione habitus

clericalis, Tonsuræ, & Vestis, vt est in *cap. si index. §. Idem. de sent. excommunic. in 6.* & in *Clement 2. de vita & honest. cleric.* in qua prohibet Clemens infulam, seu pileum lineum vulgò in Anglia *Cloyphos*, seu potiùs *Coifos* vocant, vt patet ex constitutione Ottoboni Legati in Anglia, aliàs *Tenas* vocant. Erant autem fasciæ sacerdotales capitis, seu vittæ ταινίαι Græcis, quibus capilli religabantur, nec enim vulgò, capita detegebantur. Matthæus Paris in *Henrico III.* anno 1259. *Voluit ligamenta suæ Coifæ soluere, vt palàm monstraret tonsuram se habere clericalem.* Codinus vocat σκουφίαν, Curopalates ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σκουφίαν, οὐ μὴν δὲ ἢ τὰ καππάσια. Veteres Glossæ & Papias *Cuphiam*, & nos vulgò *Scofion*. inde etiam in synodo Florentina κουφῖτα, *Cucullio*.

[c]Rehabere.] Facit *dictum cap. ex parte de priuileg.* contra eos qui deposito habitu clericali sagum, vel στρατιωτικὴν assumunt, & ad negotia secularia diuertunt, vt est in *cap.* 113. *Capitulorum Heraldi, & can. 5. Concilij Matiscon.* I. apud Sirmondum; & *Ecclesias dimittunt quas postea rehabere & resumere contendunt, dicto cap. ex parte, infrà, de priuileg.*

Idem V.

Caput IV.

Vt consultationi tuæ breuiter satisfiat R. miles tuæ diœcesis qui sicut tibi humiliter est confessus olim in minori constitutus ætate, cùm modicum sciret legere vel cantare tonsuram tamen & coronam clericalem assumpsit, quam gestare inter milites & laicos erubescit, non est cogendus deferre habitum clericalem.

TITVLVS III.

De clericis non residentibus in Ecclesia.

V. Præposito de Valerijs.

CAPVT I.

Ex parte tua fuit propositum coram nobis, quòd tempore quo Præposituram de Valerijs recepisti, præstitisti de facienda residentia, [a] quæ ligia nuncupatur in [b] Ecclesia sanct. Martini Turon. in qua Præposituram eamdem obtines iuramentum: præstito insuper iuramento promittens quòd homines & iura ipsius Præposituræ manuteneas & defendas. Cùm autem prosequendo præposituræ iura residere interdum in Ecclesia memorata non possis, de iuramento super ipsa residentia præstito metuens, prouideri tibi super hoc à nobis humiliter postulasti. Nos verò dicimus quòd si te non absentando in fraudem præposituræ tuæ iura fideliter prosequaris, quum ex hoc censeri debeas residens periurium non incurris.

sumpsit, & refertur *infra, tit. de celebrat. missar.* quo silentium in diuinis officijs valdè commendatur a Nicolao I. ad consulta Bulgarorum c. 74. sæpiùs tamen maximo cultus diuini & animarum dispendio contemnitur; quod tamen quàm maximum esse debeat honoris & reuerentiæ argumentum colligitur ex eo, quòd quæcumque de fide vel diuinis ceremonijs orationes, vel tractatus fiebant, dicebantur SILENTIVM. Landulphus Saxo in *Leone, silentium contra sanctas, ac venerabiles celebrauit Iconas*, & apud Gregorium contra Herbannũ Iudæum, ἐξάνεστη οὖν ὁ βασιλεὺς, ϗ διελύθη τὸ σιλέντιον, id est, *surrexit igitur rex, & silentium ruptum est*. Idem & apud Zonaram in *Leone, Nicetas lib.* 7. cum de religiosis institut. loquitur, οὓς φασὶ σιλέντια. Inde etiam factum est vt Imperatores sua Decreta & Constitutiones *silentia* vocarent, quod sinè contradictione, & cum silentio recipienda essent apud Cedrenum in *Alexandro Leonis fratre* σιλεντίου γενομένου τὴν Εὐθυμίου καθαίρεσιν ἐποιήσατο, id est, *silentio facto Euthymium deposuit*. Qui loci à Meursio animaduersi, sed non vero sensu. Hos omnes ritus respexisse locum Psalmi 64. mihi facilè persuadeo, vbi Dauid orationem in templo factam *silentium* vocat: nam vbi versio vulgara ponit, *Te decet hymnus Deus in Sion*: Hebraicum exemplar habet, *Tibi silentium est Deus in Sion* (in quo monte templum erat exstructum.)

TITVLVS II.

De Clericis coniugatis.

B. quondam Reginæ Anglorum illustri.

CAPVT I.

X parte tua fuit propositum coram nobis, quòd nonnulli litterati terræ tuæ habitu & tonsurâ clericali relictis, publicè ducunt vxores, de his qui sunt huiusmodi soliciti quomodo vxoribus placeant existentes, qui licèt negotiationibus, & alijs secularibus insistant negotijs, vt tamen consuetis iustitijs & debitis obsequijs te defraudent, tonsuram resumunt abiectam, quâ ipsius prætextu ab huiusmodi vt clerici excusentur, quamquam non militent Domino, sed potiùs mundo, vt ceteri vxorati. Quidam etiam acceptâ primâ tonsurâ similiter contrahunt, & eamdem tonsuram deferunt, vt eodem prætextu excusari valeant à prædictis, & Ven. f. n. Episcopus, & dilecti filij Decanus, Archid. & Capitulum Cœnomanen. ipsos tanquam clericos in substractionem seruitiorum tuorum fouere nituntur in tuũ præiudicium & grauamen. Quum igitur reddenda sint quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo, & publicè vxorati viri Ecclesiastici non existant, dum se sic secularibus negotijs implicant, æquanimiter ducimus tolerandum si iustitias debitas & seruitia consueta velut ab alijs vxoratis exigas & recipias ab eisdem, quum tonsura quam non obtentu religionis, sed in fraudem subtrahendi seruitia resumpsisse, vel accepisse videntur, in his non debeat patrocinium impertiri.

[a] QVAE LIGIA NVNCVPATVR.] Hæc verba omiſſa ſunt à Raimundo apud Gregor. quæ tamen magnifacienda ſunt, & quæ vix alibi reperiantur. Ligiam reſidentiam vocauit Honorius, quæ valde ligat & adſtringit, & integram deditionem notat, & totalem ſubiectionem, vt de Guiſcardo narrat Albertus Krantzius *lib. 4. cap. 7. & 9. Noruegiæ*, qui ſe Romano Pontifici ligium ſpopondit; & de Roberto rege Siciliæ, *Clementina Paſtoralis. de ſent. & re iudic.* Quidã ligium cũ adſcriptitio, aſſiſio, vaſſallo, & alijs eiuſdẽ generis confundunt, quòd tamen optimè Gloſſa reprehẽdit in *dicto cap. Paſtoralis*; quòd hi tales plurimi eſſe poſſint, ligius tantùm vnus, & dicitur vnicâ voce Homoligius, ſeu Homoleugius, quã Cuiacius ſemilatinam, & Græcam facit in *libris feudor.* alij a Græcis deductam volunt, ὁμολογος enim addictum, obligatum, ſeu profeſſum ſignificat: vt apud Iuriſconſultos Profeſſi dicuntur, qui nomina ſua, vxorum, liberorum, & ſeruorum profeſſi erant *in l. 2. §. poſt deinde, de orig. Iur.* Vnde ſeruus Improfeſſus, & Incenſus qui non eſt in cenſum redactus, vt nos in Obſeruation. tractauimus. Et de his Homoligis eſt *lex vltima. C. Theodoſ. de Patrocin. vicorum lib. XI.* ὁμολογους vocant Baſilica, & Nouella 128. Pro domeſticis & familiaribus ſæpiùs Ligij accepti fuerunt, quos λιζίους, ſiue οἰκείους vocant Gloſſæ, & Nicetas in *Ioanne Comneno, &, Manuele lib. 7.* Ex quibus non mirum eſt ſi Honorius à clerico valdè adſtricto & mancipato Eccleſiæ ligiam reſidentiam nullo alio negotio interpoſito exigat, vt de vaſſallo dicitur *cap 8. hoc tit. apud Gregor.* & apud noſtros Incardinati clerici dicuntur, vnde & Cardinales, de quibus alias, *qui aſſiduitatem debent*, vt loquitur Alexander III. *in cap. ad hoc, de Prebend.* Alijs *Collocati* dicuntur καταστάσθαι, *can. 15. ſynodi 7.*

[b] ECCLESIA S. MARTINI TVRON.] Hæc anno 64. poſt D. Martini tranſitum a B. Perpetuo 6. Turonicæ ſedis Præſule ædificata, & corpus D. Martini eò tranſlatum, referente Seuero Sulpitio multoties combuſta eſt: tãdem anno 1175. nobiles Burgenſes igne crematam & nimiâ vetuſtate confectam ædificarunt, & nobili faſtigio renouare cœperunt in *Tractatu de geſt. Epiſc. Turon. & Abbat. Maior. Monaſt.*

Capitulo Metenſi.

CAPVT II.

CVM dil. f. magiſter Otto[a] Scriptor noſter, Canonicus Eccleſiæ veſtræ grata nobis iugiter impendat obſequia, & non minus ſi ſit abſens quàm præſens eidem Eccleſiæ vtilis habeatur, vniuerſitatem veſtram rogandam duximus & monendam per ap. vob. ſcripta mand. quatenus eidem in noſtro ſeruitio commoranti ob reuerentiam Apoſtolicæ ſedis & noſtram, annuatim fructus præbendæ ſuæ integraliter aſſignetis, ſatisfacientes ſibi congruè de ſubtractis: non obſtante conſuetudine, quæ ſuper hoc contra abſentes Canonicos inter vos dicitur emanaſſe; cum familiares noſtri qui circa nos ſe obſequiales exhibent vniuerſis, minori non debeant prærogatiuâ gaudere, quàm veſtrûm ſinguli quorum negotia per ipſos ſæpiùs promouentur.

[a] SCRIPTOR.] Idem fortaſſe quod Notarius, vel ſcriniarius qui adhibebatur ad deſcribẽda acta Eccleſiæ, de quo *ſuprà ad cap. 1. de fide inſtrum.* Idem qui apud Romanos. *Scriba*: Tullius in *orat. pro domo ſua. Scriba qui nobiſcum in rationibus, monumentiſque publicis verſantur*: vnde & acta illa Honorius *ſcripta noſtra* vocat in *cap. 1. titul. ſequ.*

[a] *Meldensi Episcopo.*

CAPVT III.

D audientiam nostram te significante peruenit, quòd cùm in Meldensi Ecclesia quædam sit constitutio inita, iuramento vallata, & autoritate sedis Apostolicæ confirmata; vt videlicet eius Canonici, qui per sex menses non resederint in eadem, suarum priuentur fructibus præbendarum, illis dumtaxat exceptis, quos infirmitas proprij corporis excusaret, siue ad Apostolicam sedem accedere, vel in eius seruitio contingeret detineri, quósque peregrinationis labor, aut studia traherent litterarum: Decanus & quidam alij Canonici Melden. occasione constitutionis huiusmodi Canonicos in tuo seruitio commorantes præbendarum suarum priuare fructibus moliuntur: vnde cùm tibi plurimùm expediat aliquos Canonicorum ipsorum in tuo seruitio retinere, nobis humiliter supplicasti, vt super hoc necessitati tuæ, Apostolicæ dignaremur prouisionis moderamine prouidere. Volentes igitur sic constitutionem moderari prædictam, vt dicta Ecclesia fructum sentiat ex eadem, & tu per eius abusum dispendium non incurras; præsentium autoritate decernimus, vt duo ex Canonicis Ecclesiæ memoratæ in tuo seruitio existentes suarum fructus integrè percipiant præbendarum, cùm absentes dici non debeant sed præsentes, qui tecum pro tuo, & ipsius Ecclesiæ seruitio commorantur.

[a] MELDENSI EPISCOPO.] *de Meaux*. Guillelmo 59. Episcopo ex Cantore Parisiensi anno 1214. consecrato, qui vixit vsque ad annum 1222. vel Amalrico 60. Episcopo qui parum vixit, aut Petro 61. qui sedit ab anno 1223. vsque ad annum 1252. vel amplius.

TITVLVS IV.

TITVLVS IV.

De Præbendis.

Abbati, & Priori ſanctæ Genoueſæ.

Capvt I.

Licèt vobis direxerimus ſcripta noſtra, vt dil. f. Magiſtro Ricco Ebroïcenſi Archid. in ſacra pagina cupienti ſtudere prouentus ſuos Eccleſiaſticos faceretis integrè miniſtrari; non tamen volumus, nec noſtræ intentionis extitit, vt quotidianas illas retributiones, quæ tantùm reſidentibus in Eccleſijs, & his qui horis interſunt canonicis exhibentur, ei tribui faciatis.

[a] Abbati S. Genovefae.] Ioanni, vel Gualoni, vel Herberto, ſiue Huberto, aut Roberto de Firmitate Milonis. Hi enim omnes vixerunt ſub Honorio noſtro. Vide Petrum le Iuge in *Hiſtoria S. Genoueſæ.*

Priori [a] Norvuicen. electo, Camerario noſtro Ap. S. L.

Capvt II.

Quæſiuiſti à nobis, vtrùm clericus obtinens beneficium quod curam habet animarum annexam, recipiendi Archidiaconatus officium, & vtrumque retinendi liberam obtineat abſque diſpenſatione ſedis Apoſtolicæ facultatem. Tu autem cùm ignorare non debeas quòd beneficium ad quod cura pertinet animarum perſonam exigat, quæ perſonaliter in ipſo reſideat; & ad Archidiaconum ſpectet, de his quæ inquirenda ſunt, tamquam Epiſcopi oculum indagare; propter hoc neutrum bene peraget cogitans de vtroque: quid ſit ſuper hoc eligendum ſatis potes cognoſcere per teipſum. Non ponitur.

[a] Norvvicensi electo.] Norvvicẽſis, vel Nordouicenſis Epiſcopus in Anglia, ſub Cantuarienſi Archiepiſcopo, *Norvvich.*

Sicut duas dignitates obtinere in diuerſis Eccleſijs nemo poteſt *cap. præterea, apud Gregor. hoc tit.* ita nec dignitatem Archidiaconatus ſimul cum Eccleſia Parochiali, *hoc cap.* Quod tamen non vtique verum quidam exiſtimarunt; niſi tunc demum cùm Archidiaconus habet curam animarum, de quo intelligi debet, *cap. vnic. infrà de cler. agrot.* cui coadiutor dandus eſt propter morbum; ad quod videtur facere Concilium Tridentinũ, & Congregatio, *ad cap. 12. Seſſ. 24.* vel cum diſpenſatione ſedis Apoſtolicæ vt hic dicitur. Quæ tamen differentia dignitatum curam animarum habentium cum alijs non fuit admiſſa priſcis Canonibus in *Can.* 15. Concilij Conſtantinop. 7. ad quem Balſamo notat abuſum, quo in regina vrbium Conſtantinopoli non ſolùm duabus, ſed pluribus Eccleſijs quidam præficiebantur.

[a] *Episcopo Vesprinen.*

CAPVT III.

EXposuisti nobis in nostra præsentia constitutus, quòd Ecclesiæ tuæ Canonici diminutâ ipsorum prouisione à tempore Concilij generalis, cùm eis ex tunc non fuerint ad eorum sustentationem concessæ Capellæ, sicut anteà fieri consueuit, de redditibus præbendarum suarum cùm nimium sint exiles nequeunt sustentari; propter quod plures ipsorum eâdem relictâ Ecclesiâ in eiusdem & clericatus coguntur opprobrium aliorum se obsequijs mancipare. Vnde humiliter supplicasti, vt de Capellis eisdem prouisionem eorumdem de nostra permissione tibi ampliare liceret. Quia verò per hoc statutis derogaretur eiusdem Concilij quæ seruari volumus inconcussè, te in hac parte nequiuimus exaudire. Verùm illorum paupertati paterno compatientes affectu, & tibi etiam prout exposcit deuotionis tuæ meritum gratiam facere cupientes, f. t. de qua plenam fiduciam obtinemus præsentium autoritate mandamus, vt si euidens necessitas, vel vtilitas exigat, præbendas possis eiusdem Ecclesiæ de Capellis in perpetuum annectendis eisdem, sicut discretione præuiâ expedire videris augmentare, reseruatâ congruâ singularum Capellarum presbyteris portione.

[a] EPISCOPO VESPRINENSI.] Vesprinienfis Episcopus, *Vuesprin*, in Hungaria, sub Archiepiscopo Strigoniensi. Reginæ est Cancellarius, & eam coronare solet.

Bituricensi Archiepiscopo Ap. S. Leg.

CAPVT IV.

AD audientiam nostram te significante peruenit, quòd quidam laici clerici obtentis à sede Apostolica litteris super prouisione sua in aliquibus Ecclesijs tibi lege diœcesanâ subiectis, ab Ecclesijs recipiunt annuas pensiones, seu alia beneficia, & sic ab earum impetitione desistunt, renuntiantes nostrarum beneficio litterarum: deinde ad sedem Apostolicam accedentes super prouisione sua obtinent alias litteras ab eadem, de litteris anteà impetratis non habitâ mentione, & sic gratiâ benignitatis Apostolicæ abutentes, Ecclesias multipliciter inquietant. Ne ergo tales de suæ circumuentionis astutia glorientur, f. t. mandamus, quatenus eos qui post litteras nostras taliter venditas,

aliàs de illis mentione non habitâ impetrabunt de cetero, vel hactenùs impetrarunt carere decernens commodo earumdem, Ecclesias contra quas fuerint impetratæ non permittas earum occasione vexari, reuocando in irritum si quid earum prætextu inueneris esse factum.

a ARCHIEPISCOPO BITVRICENSI, AP. SED. LEG.] Simoni de Soliaco, creato Cardinali S. Ceciliæ a Gregorio IX. anno 1232. Onuphrius & Ciacconius eũ omittunt: Chenu, Robertus, Vghellus, & alij admittunt, Auberius dubitat, & putat eum confundi à Chenu cum alio Simone creato ab Vrbano IV. sub titulo S. Ceciliæ, & misso Legato in Galliam a Clemente IV. Claud. Robertus ait Honorium III. anno 1223. illi confirmasse ius Primatiæ in Prouinciam Burdegalensem (cuique Ap. sed. Leg. scripsisse hoc cap. quod est 31. *de rescr. apud Gregor.*) secutum sententiam Innocentij III. *Epist.* 31. *lib.* 15. sicut & antea Nicolaus I. illum Primatem prouinciæ Narbonensis vocauerat, vt meritò Boërius *Tract. de autor. magni consil.* Archiepiscopum Bituricensem solum Primatem Galliarum asserat, & Ecclesia Metropolitana S. Stephani Bituricẽsis, Patriarchalis dicatur in inscriptione posita in fronte ipsius Ecclesiæ vncialibus literis incisa: quin & ipse Archiepiscopus titulum assumit Patriarchæ Bituricensis, & Aquitaniæ Primatis, vt vidimus in litteris datis anno 1527. sedente D. Fr. de Tournon.

Sensus huius cap. hic est, quidam laici clerici Præbendas, seu pensiones in quibusdam Ecclesijs, & litteras à sede Apostolica obtinebant, quas deinde vendebant, & rursus earum mentione nullâ habitâ alias obtinebant, & ita maximè grauabant Ecclesias, quod prohibet Honorius; hæc enim vim non habere decernit. Variæ causæ alienandarum talium litterarum fuerunt, quibus laici in Monasterijs vt plurimum recipiebantur, & Pensiones habebant vtpotè egestate compulsi: ideò *Beneficiarij* a Græcis χαριστικάριοι dicebantur. vt ex Balsamone constat ad *can.* 19. Synodi 7. Constantinop. Vel erant Nobiles quibus ideò dabatur beneficium, vt Ecclesiæ deseruirent, de quibus Iuo *Epist.* 153. in qua Mellentinum Comitem arguit, *qui enim beneficium illud occupauerunt ita inter vtrumque natant, vt neque nobis seruiant propter vos, neque vobis propter nos. Epist.* 208. dicitur etiam quod *Milites illos qui beneficia Monasterij habent hominium facere Abbati non permittis.* Vide quoque *Epist.* 168. Alij erant qui bello, aut ætate confecti in Monasterijs victum sumebant, de quibus Clariss. Bosquetus *ad Epist.* 138. *lib.* 13. Innocentij III. In veteribus monumentis Ecclesiæ Tolosanæ reperio Duci Andegauensi Præpositum & Capitulum recusasse Præbendam dare cuidã, licet sufficiens pro portione victus pecuniæ summa offerretur idque ob constitutionem Benedicti XII. *Cap.* 11. *Prohibemus* inquit, *ne in Ecclesia Cathedrali, vel Monasterio quiuis clericus secularis, vel Laicus recipiatur ad Præbendam, seu portionem, nisi eidem, siue Monasterio dederit primitus se & sua.*

b QVIDAM LAICI CLERICI.] Qui sint illi clerici Laici meritò quæri potest, cum laicorum status valdè sit remotus à clericali. Reperio tamen in veteribus inscriptionibus claustrorum nostræ Tolosanæ Ecclesiæ, & S. Saturnini, quæ ambæ primitus fuerunt regulares Ordinis S. Augustini, HIC IACET V. .... PRESBYTER LAICVS, alias. HIC IACET CANONICVS LAICVS. ita vt Laici nomen videatur sumi pro seculari ad differentiam regularium. In edicto Pistensi Capitularium Caroli Calui *cap.* 30. agitur de Clericis Canonicis, quos existimem distingui à laicis, prout seculares sunt. Laici Sacerdotes, hoc est seculares *in Interrogat.* 19. Balsamonis. Vnde etiam reperio apud Anselmum in *Vulcando Episcopo Leadiensi*, plures clericos factos monachos, & mutasse clericalem ordinem cum monachali *cap.* 34. *Commutato ordine clericali, ibi monachorum religionem instituit.* Clerici Canonici erãt qui regulariter viuebant, & ab alijs Clericis distinguebantur *Can.* 9. Concilij Moguntini; ἐν τῷ κάνονι ἐξεταζομένους, φησὶν ἤγουν κληρικοὺς μόναχους, id est, *qui in Canone siue matricula enumerantur, scilicet clericos monachos*, ait Balsamo *ad can.* 8. *Basilij ad Amphiloch.* & dicebantur *Obseruantes: can.* 26. Concil. Aurelian. IV. Ijdem qui regulares qui collecti erant ab Episcopo, & in conclaui remanebant *can.* 22. Concilij Toletani IV. Forsan, quod vero similius est, laici clerici dicuntur, qui reuera laici, clericorum numero adscribebantur, cùm se & sua Ecclesiæ deuouissent, qui victum sumebant sicut reliqui clerici vel monachi, & coronam deferebant vt

docuii *Obseruat.20. lib.* 1. Legitur enim in Necrologio Ecclesiæ Tolosanæ plures viros & mulieres matrimonio iunctas Canonicorum titulum habuisse. *In mense Februario obijt Petrus de Castronouo, Miles & Canonicus. Aprili, obijt Magister Ioannes de Riuals, Notarius & Canonicus. Maio, Dominus Ferrandus Royes Miles Canonicus istius loci. In mense Februario, obijt Stephana Canonica istius loci, & Nantholora Canonica, Alphamos Vxor Bastardi Desqualquens Canonica. Maio, Bertranda Vxor Domini Curui de Turribus Militis Canonica,* & alibi sæpissimè. Et hi Clerici vel Canonici laici distinguebantur ab Oblatis, & Donatis, vt ex eodem Nectologio patet manifestissimè, quos quidem Canonicorum titulum non habuisse constat.

[a] *Episcopo, Priori, & Archidiacono Maclouien.*

Capvt V.

Dilectus f. G. pauper clericus in nostra proposuit præsentia constitutus, quòd cùm Decano, & Capitulo [b] Ecclesiæ beati Martini Andegauen. preces direxerimus & præcepta, vt ipsum quàm citò se facultas offerret, in Canonicum reciperent & in fratrem, vobis super hoc executoribus sibi datis, vacantibus interim duabus in Ecclesia præfata præbendis, dictus clericus vt mandatum nostrum exsequeremini circa ipsum à vobis cum instantia postulauit: sed quia ipsorum Decani & Capituli procurator excipiendo proposuit nostras super hoc litteras non valere, eò quòd in eis mentio non fiebat, quòd præfatus Decanus ex donatione Regis præbendarum eiusdem Ecclesiæ collationem haberet, vos mandati nostri executores non esse interloquendo dixistis, & sic illæ duæ præbendæ quæ medio tempore vacauerunt alijs sunt collatæ, & dictus clericus occasione huiusmodi, quam vos malitiosè recepisse videmini, remansit hactenùs suâ prouisione frustratus: propter quod idem nostram audientiam appellauit, appellationi cuius dicimini detulisse. Nolentes igitur vt sæpedictus clericus frustratus à vobis; litterarū nostrarum commodo vlteriùs suspendatur, vobis firmiter mandamus, quatenus ratione huiusmodi quam reputamus friuolam non obstante, mandatum nostrum ad vos pro ipso directum taliter sine difficultate qualibet exsequamini, quòd ipse propter hoc ad nos vlteriùs non recurrat, nec vos possitis de inobedientia reprehendi, quæ idololatriæ comparatur.

[a] Episcopo Malcontensi.] Vulgatus Codex Herforden. neutri rectè. Legendum Maclouiensi, *Sainct Malo* in Britannia minori, sub Turonensi. Herfordia in Anglia: Maclouiensis Episcopus vicinus Ecclesiæ Andegau. de qua in *hoc cap.* Olim hic Episcopatus Aletensis vocabatur, autore Roberto de Monte in supplem. Sigeberti anno 1182. sedes translata inde fuit in locum vbi nunc est, sub S. Maclouij nomine (corruptè Madomi apud dictum Robertum) a B. Ioanne de Craticula 37. Episcopo Aletensi; cùm anteà locus iste Insula Aaron diceretur. Rescribit autem Honorius noster hoc caput Petro Giraldo crucesignato contra Albigenses anno 1216. qui vixit vsque ad annum 1218. vel Radulpho II.

qui obijt anno 1219. vel Goffrido eius successori.

b Ecclesiae B. Martini Andegavensi.] In Nomenclatura vocatur hoc Capitulum & Ecclesia, S. Martini Regij.

TITVLVS V.

De clerico ægrotante, vel debilitato.

[a] *Episcopo Auersan.*

CAPVT I.

Consultationibus. & *infra.* Archidiacono autem quem morbo paralytico laborantem officium linguæ asseris amisisse, coadiutorem poteris adhibere, maximè si de ipsius processerit voluntate.

[a] Episcopo Aversano.] Auersa ciuitas Episcopalis regni Neapolitani, olim sub Archiepiscopo Neapolitano, nunc exempta. Hic non est immorandum. Dandus coadiutor cuicumque Episcopo, Archidiacono, Parocho, vel aliam dignitatem habenti: quod tamen Concilium Tridentinum non probat, nisi quantùm ad eos qui curam animarum habent, quibus dandus Coadiutor, vel Vicarius, dum tamen non sit perpetuus, *cap. ad exstirpanda. de fil. presbyter.* sed pro tempore deputetur, *cap. 6. sess.* 21. Et omnino Coadiutorias cum futura successione damnat *in cap. 7. sess.* 25. Illis quidem Vicarijs pars fructuum ab Episcopo assignari debet, *cap. 3. & 4. eod.* sed quærit Tancredus in 2. *compilat.* si reditus non sufficiant, tunc illi qui altario seruit reditus erunt assignandi, & Episcopus curam habebit ægrotantis, *can.* 1. 82. *dist.*

TITVLVS VI.

De concesione præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis.

[a] *Episcopo, Præposito, & Cantori Cameracen.*

Capvt I.

CVM dilecta in Christo filia, nobilis mulier Ioanna Comitissa Flandren. deuicta quorumdam precibus importunis fecerit promissiones illicitas de non vacantibus beneficijs Ecclesiarum, in quibus ius obtinet patronatus, & donationes eorum in manibus posuerit alienis, sicut est nostris auribus intimatum; disc. v. m. quatenus irritum decernentes quidquid super hoc ab eadem inueneritis esse factū cōtra instituta canonica, autoritate nostrâ inhibeatis eidē, ne similia de cetero attētare præsumat.

a EPiscopo Cameracensi.] Ioanni de Bethuna, vel Godefrido Condatensi, 48. & 49. Episcopis. Historiam huius cap. refert Cuiacius.

Archiepiscopo Bituricen.

CAPVT II.

Non ponitur.

EX parte tua fuit nobis humiliter supplicatum, vt cùm collatio præbendarum Bituricensis Ecclesiæ ad te simul, & Ecclesiæ ipsius Capitulum pertinere noscatur, ne si fortè aliquando præbendas vltra sex menses votis vestris dissidentibus vacare contingit, ibidem tibi objiciatur, quòd eas conferre non possis, eo quòd in earum collatione fuisse, sicut & alij negligens videaris, & sic impediatur potestas conferendi easdem ad te secundum sanctiones canonicas per lapsum semestris temporis deuoluta, super hoc debitâ prouidere solicitudine dignaremur. Volentes igitur honorem tuum & iura illibata seruare, autoritate tibi præsentium indulgemus, vt præbendas ipsas quas in Ecclesia ipsa vltra sex menses vacare contigerit liberè conferre valeas personis idoneis, exceptione huiusmodi non obstante; nisi forsan causam præstiteritis vt vltra præfatum tempus ipsarum collatio differatur.

SIngulare est quod *hoc cap.* decernit Honorius in fauorem Archiepiscopi Bituricensis, vt Præbendas quæ vltrà sex menses vacauerint liberè conferre possit, contra decreta Concilij generalis sub Innocentio III. *cap. de multa. de præbend.* & *cap. nulla. hoc tit.* non tantùm eo casu quo votis dissidentibus vltrà id tempus vacauerint Præbendæ, sed etiam etsi nullus de collatione tractatus inter ipsum Archiepiscopum & Capitulum habitus fuerit: idque ex priuilegio concessum ostendunt hæc verba, *autoritate tibi præsentium indulgemus.* Quomodo illi sex menses debeant computari probè Glossa: sed illud addendum quod colligitur ex hoc capitulo, inter impedimenta quæ sex mensium cursum remorantur, dissidentium eligentium contentio non consideratur. Præter impedimenta quæ Glossa enumerat, addit Bernardus Papiensis ad *cap. 2. hoc tit.* in 1. *Compilat.* tempus peregrinationis, iuxta *cap. quia diuersitatem. eod.* quod loquitur de suspensione, quasi peregrinatio æquè ac suspensio consideretur, vt de deportato, & peregrino alio sensu dicitur in l. 10. *ff. de in ius voc.* & *l. 1. C. de hered. instit.* Peregrini enim iura & res sub protectione Ecclesiæ sunt, *Cap. vnico. de cleric. peregrinant, cap. vlt. de treuga & pace.*

TITVLVS VII.

Vt sede vacante nihil innouetur.

[a] *Episcopo Caluen.* & [b] *Magistris I. & V. Canonicis Suessen.*

CAPVT I.

LLA deuotionis sinceritas & sincera deuotio quam dil. fil. magister [c] R. Decanus Teanen. ad personam nostrã & sedem Apostolicam hactenus habuisse dignoscitur, nos inducunt, vt eum pro suæ scientiæ ac probitatis intuitu geramus in visceribus charitatis, & ei denegare nolimus, quæ secundùm Deum fuerint concedenda: vnde nos Ecclesiam sancti Leutij de Capua cum omnibus pertinentijs suis de qua donationis nostræ gratiâ præcedente ipsum præbendæ nomine de mandato nostro ven. f. n. [d] R. Capuanus Archiepiscopus inuestiuit, sibi duximus autoritate Apostolicâ confirmandam, non obstante concessione Capituli factâ de ipsa Ecclesia Roberto de Franco, Canonico Capuano, seu confirmatione nostrâ, si qua fortè in forma communi appareret obtenta, quum nusquam inueniatur cautum in iure, quòd Capitulum vacante sede fungatur Episcopi vice in collationibus præbendarum, nec in eodem casu potest dici potestas conferendi præbendas ad Capitulum per superioris negligentiam deuoluta, cùm non fuerit ibi superior, qui eas possit de facto, vel iure conferre. Quocirca disc. v. m. quatenus eumdem magistrum in corporalem ipsius Ecclesiæ possessionem, sublato appellationis obstaculo inducatis, & defendatis inductũ.

[a] EPISCOPO CALVENSI.] In veteri Cod. Prouin. Romano sub. Archiepiscopo Capuano ponitur Caluensis Episcopus, *Calui.*

[b] MAGISTRIS I. ET V. CANONICIS SVESSENSIBVS.] sic legendum. malè in vno MS. Suessionensib. Suessa, *Sessa*, ciuitas Episcopalis suffraganea Capuani Archiepiscopi, antiquitate, veterúmque scriptorum commendatione celebris.

[c] R. DECANVS TEANENSIS.] Ita in MSS. malè in vulgatis *Traian. Teano* ciuitas Episcopalis sub Archiepiscopo quóque Capuano in vet. Cod. Prouinc. Romano.

[d] R. CAPVANVS ARCHIEPISCOPVS.] Capuá veteri sæpe diruta á Romanis, á Vandalis, ab Ostrogothis denuò á Longobardis Capua noua ex illius ruinis excitata a pulsis, dispersísque ciuibus, vi metúque Barbarorum ad Volturni ripam, Archiepiscopalis facta à Ioanne XIIII. cum Othonem II. Imperatorem coronaret.

[a] *Maurino Episcopo. Burg.*

Capvt II.

Onstitutis olim coram bonæ memoriæ I. Papa prædecessore nostro procuratore Ecclesiæ sanctæ Mariæ de [b] Castro Sororum, & bonæ memoriæ [c] G. Burgen. Episcopo prædecessore tuo, dictus procurator petebat ab eodem Episcopo restitutionem tam super libertate liberè sibi eligendi Prælatum, quàm etiam super terris ipsius Ecclesiæ, & rebus alijs, quibus omnibus pars sua spoliata fuerat, vt dicebat. *& infra.* Lite igitur coram eodem prædecessore nostro super præmissis legitimè contestatâ, & postmodùm coram iudicibus delegatis factis confessionibus & receptis testibus ab eisdem causa fuit ad nos instructa remissa. Procuratoribus igitur partium in nostra præsentia constitutis cùm super præmissis coram nobis diutiùs litigassent, nos diligenter hinc inde propositis & rationibus partium pleniùs intellectis, reprobatis quibusdam depositionibus testium, qui vacante Burgen. Ecclesiâ, & carente legitimo defensore fuerunt minùs iustè recepti, procuratorem tuum nomine tuo de fratrum nostrorum consiliò ab impetitione alterius partis sententialiter duximus absoluendũ, quæstione proprietatis parti vtrilibet reseruatâ.

[a] Episcopo Bvrgensi Mavricio.] Sic legendum, non Maturino, nec Maurino, vt in MSS. Hic Mauricius natione Anglus, egregius Præsul fuit Burgensis, & Burgis templum quod hodiè visitur excitauit anno 1222. In hãc ciuitatem, quæ caput est Castellæ veteris (Semeni Episcopi tempore intrà 1000. & 1100) Aucâ vbi eatenus fuerat ab antiquissimo tempore Pontificia sedes translata fuit. V. Marian. *lib.* 8. *cap.* 2. *lib.* 10. *cap.* 2. & *lib.* 12. *cap.* 16.

[b] De Castro Sororvm.] sic MSS. Impressi de Castro forti, Cuiacius legendum vult de Castro Zorits, neutri rectè: reponendum est de Castro Soria diœcesis Burgensis iuxta antiquam Numantiam.

[c] G. Bvrgensi Episcopo praedecess. tvo.] Garciæ de Contreras, qui sedit annis sex, & decessit anno 1210. nam Ioannes I. immediatus prædecessor Mauricij, qui obijt anno 1212. electus tantùm fuit, & non consecratus.

TIT. VIII.

TITVLVS VIII.

De his quæ fiunt, vel conceduntur à Prælatis sinè consensu Capituli.

Archiepiscopo Senon. & eius Suffraganeis.

CAPVT I.

Et si membra corporis Christi. & *infra*. Prouinciæ Senon. Capitula Cathedralia suam ad nos querimoniam transmiserunt, quòd Archiepiscop. Senon. & suffraganei eius, procuratores ipsorum nuper ad prouinciale Concilium conuocatos ad tractatum eorum admittere noluerunt; licèt nonnulla soleant in huiusmodi tractari Concilijs quæ ad ipsa noscuntur Capitula pertinere, quare nostram audientiam appellarunt. Sanè nos auditis quæ ipsorum nuntij super his proponere voluerunt, & intellectis nihilominùs litteris, quas nobis super eodem curastis negotio destinare, tractatu exinde cum fratribus nostris habito diligenter, & vtique nobis, & eisdem fratribus nostris concorditer visum fuit, vt ipsa Capitula ad huiusmodi Concilia inuitari debeant, & eorum nuntij ad tractatus admitti, maximè super illis quæ ipsa contingere Capitula dignoscuntur.

a ARCHIEPISCOPO SENONENSI.] Petro de Corbolio, quem se Magistrum habuisse Parisijs gloriatur Innocentius III. in Epist. lib. 1. inscripta Decano & Capitulo Lingonensi, vel Senon. qui obijt anno 1222. vel Gualtero Cornuto qui coronauit Remis S. Ludouicum, & eius vxorem Margaretam anno 1226.

Hoc Capitulum non est Innocentij III vt vult editio vulgaris, sed Honorij nostri, vt omnes MSS. Codices fidem faciunt, & ipse Cuiacius aduertit. Tota quæstio erat an Capitulorum Cathedralium Procuratores, quos vulgò syndicos vocant, interesse debeant Synodis Prouincialibus, licèt de rebus & negotijs priuatis Capitulorum non agatur, quod negabant Senonensis Archiepiscopus, & eius suffraganei. Honorius tamen respondet capitula esse inuitanda ad huiusmodi Concilia, & eorum procuratores ad tractatus admittendi, maximè super illis quæ ipsa contingere Capitula dignoscuntur. Constitutio hæc est singularis; ita vt vix expresse reperiatur an euocanda sint Capitula in Concilijs Prouincialibus, vt in eis Procuratores suffragia habeant, cùm nusquam, vel raro eos subscripsisse reperiamus, nisi in plerisque Hispaniæ Concilijs, & præsertim Tarraconensibus, in quibus Procuratores Ecclesiarum Cathedralium ante Abbates subscribunt: euocatos quidem fuisse ad respondendum de rebus & negotijs Ecclesiasticis cōstat ex Concilio generali sub Innocentio III. *in cap. graue. de Prabend.* & ex *can.* 13. Concilij Tarraconensis primi: *Epistolæ non solùm è Cathedralis Ecclesiæ Presbyterij, verùm etiam de diœcesanis ad Concilium trahant.* Ratio videtur hæc esse quæ subijcitur à Ioanne Patriarch. Alexandr. anno 1331. in Concilio Tarracon. nempe *quia alter honos Ecclesiæ Metropolitanæ & Concilij minuitur, & salubritas con-*

silij quàm multis consistit potiùs, quàm in paucis subtrahitur circa ea quæ in ipsis Cōcilijs tractanda sunt: idcircò vetat Episcopis ne Procuratores eosdem mittant qui constituti sunt à Capitulis. Ratio alia sumenda est ex Actione prima Concilij Chalcedonensis, in Epistola Imperatoris ad Dioscorum Alexandrinum, *ἄυτοι πρῶτον ὑπέγραψαν κληρικοὶ νῦν διὰ τι κράζουσιν; ἡ σύνοδος ἐπισκόπων ἐστιν οὐχὶ κληρικῶν.* id est: *Ipsi primi subscripserunt clerici, nunc quare clamant? synodus Episcoporum est, non clericorum.* Si enim in Concilijs generalibus euocata fuere Capitula, & corū Procuratores in his subscripsere, multò magis in Concilijs Prouincialibus. Si ius vetus & ordinem antiquum spectemus, sinè dubio constabit nullos cœtus, synodos, aut negotia tractari debuisse absque assensu cleri, quem hodie Capitula repræsentant. Manus quoque in ordinationibus non solùm ab Episcopis, sed etiam Presbyteris & Diaconibus imponebatur, vt constat ex *Epist.* 33. S. Cypriani: *In ordinationibus clericorum solemus vos consulere, & mores, & merita singulorum communi consilio ponderare.* Idem *in can. Ecclesia.* 16. *q.* 1. In iudicijs idem fiebat *can.* 23. *Concilij Carthag.* 4. & in Epist. Leonis Papæ ad Episcopos Siciliç iniungitur Episcopis omnia agere cum totius cleri tractatu. Idem in *can. ecce ego.* 95. *distinct.* Idque tam clarum est, vt nemini subsit ambigendi locus. Sed paulatim hoc ius imminutum est, & ferè omnino ademptum, de quo silere non potuit D. Hieronymus *in Epist. ad Nepotian.* & ita sensim Capitula Cathedralia repulsam passa sunt: Abbatibus tamen non potiori iure sępius datum ius adsidendi in synodis, & Concilijs, maximè his qui dignitate præditi essent quos *Baculosos* vocant Concilia Angliæ, & vulgo subscripsisse reperimus. Quæ ratio mouit Innocent. III. *ad d. cap. graue*, vt dicat Capitula tantùm de honestate esse euocanda, contra quem Panormitanus de necessitare vocanda contendit; imò quod fortius est, Capitula mulctata pecuniariá mulctá fuisse constat ab Enneco Archiepiscopo Tarraconensi in Concilio Tarraconēsi anni 1391. si venire neglexissent; vnde patet quantum valuerit hic vsus in dicta Metropoli. In hoc tamen fallitur Panormitanus cùm Capitulis ius tantùm adsidendi non iudicandi tribuit, & ipsos Episcopos suffraganeos assessores ad tractandum tantùm non decidendum admitti debere vult, ita vt solus Archiepiscopus sit iudex: quod tamen verum non est; nam & Episcopi vocē habent decisiuam, cùm & eorum Procuratores habeant, vt censet Declaratio Cardinalium ad *cap.* 2. *sessionis* 24. *Concil. Trident. de reformat.* Vbi & Abbates Commendatarios, & Capitula vocem tantùm consultiuam habere respondetur; attamen, *tractatus* vox non solum disquisitionem, sed etiam decisionem significare docet Iurisconsult. *in l.* 9. & 11. *§. vlt. ff. ad l. Iul. de adulter.* Aliud est de synodis Episcopalibus vniuscuiusque diœceseos, *can.* 4. *Concilij Arelat. Iuo parte* 4. *can.* 246.

a Marturan. & b Croton. Episcopis, & c Abbati de Frigido Geneo Castren. diœcesis.

CAPVT II.

Non ponitur.

Dilecto filio Rufo Abbate sanctæ Mariæ de Carra accepimus referente, quòd quum ipse citatus à nobis pro causa quæ vertebatur inter se & Monasterium eiusdem Carra, quòd ad sedem Apostolicam nullo pertineat mediante ex parte vna, & ven. f. n.[a] Episcopum, & Capitulum Neocastrense ex altera, super eo quòd idem Episcopus, & Capitulum, monasteriū ipsum ad se pertinere dicebant, cum quibusdam monachis suis ad nostram præsentiam accessisset, reliqui eiusdem monasterij monachi cōpositionem quamdam ipsius Abbatis irrequisito assensu in eiusdem præiudicium, & grauamen monasterij sui temerè cum prædictis Epis-

copo & Capitulo inierunt. Cùm igitur temerarium fuerit prædictos monachos irrequisito Abbate eorum compositionem inire, quantumcumque videatur vtilis super eadem causa in qua de subiectione ipsius Abbatis, & sui monasterij agebatur: dis. v. mandamus quatenus huiusmodi compositionem autoritate nostrâ decernentes irritam & inanem, per eam non permittatis sæpedictum monasterium molestari, contradictores si qui fuerint, vel rebelles per censuras Ecclesiasticas appellatione postpositâ compescendo.

a MARTVRANO EPISCOPO.] Martiranus Episcopatus, olim Mamertum, de quo plura histor. Roman. scriptores. Vnicus est suffraganeus Archiepiscopi Cosentini in veteri codice Prouinciali Romano, & vocatur Marturanensis, *Martorano*. teste Gabriele Barrio, *de antiquit. Calabriæ*.

b CROTONIENSI EPISCOPO.] *Crotone* ciuitas Episcopalis in Calabria sub Rhegino Archiepiscopo. Eundem habet cum Parisinis Apostolum, nempe Dionysium Areopagitam,

c ABBATI DE FRIGIDO GENEO.] Cisterciensis ordinis: vnus codex MS. habet, de frigido Geneo, Castrensis diœcesis, & forsan melius. Castrum, *Castro*, vrbs est Episcopalis sub Archiepiscopo Hydruntino.

d EPISCOPVM, ET CAPITVLVM NEOCASTRENSE.] Neocastrensis Episcopatus in Calabria sub Archiepiscopo Rhegino erat, *Nicastro*, in veteri codice Prouinciali Romano.

a Episcopo, Archidiacono, & Cantori Trecen.

CAPVT III.

Dilecti fil. b Abbas, & conuentus Pultraien. nobis humiliter supplicarunt, vt cùm idem monasterium per dilapidationem R. quondam Abbatis ipsius, qui tamquam dissipator multa & diuersa contraxit debita, tanto grauetur onere debitorum, quòd ipsi ad solutionem non sufficiant eorumdem, prouidere super hoc eis misericorditer dignaremur. Volentes igitur ipsius monasterij, quod ad nos specialiter pertinet, indebitis grauaminibus obuiare; disc. v. m. quatenus autoritate nostrâ, sublato appellationis impedimento, prouidere curetis, ne super debitis quæ nec de conuentus, aut maioris, & sanioris partis eius assensu, nec pro vtilitate monasterij ab ipso R. contracta fuerunt, Abbas & conuentus iam dicti prætextu litterarum ipsius R. cùm plæraque ipse fecisse dicatur etiam post amotionem suam super debitis per litteras molestentur. Non poni-tur.

a EPISCOPO TRECENSI.] Herueo, qui vixit vsque ad annum 1223. & ei direxit Innocentius III. *cap. dilectis*. 55. *de appellat.* in cuius capitis epigraphe in veteri Codice iungitur Cantor, & Archidiaconus maior, sicut & in *hoc cap.* vel Roberto, qui sedit vsque ad annû 1233. Vide Nicol. Camusatum in doctissimo *Promptuario antiquitatum Tricassin.*

b ABBAS ET CONVENTVS PVLTINENSIS.] Legendum *Pultheriensis*, vel, *Pultracensis*, *Pothieres*, ordinis S. Benedicti Lingonensis diœcesis, de quo monasterio, vide Epistolas Ioannis VIII. 210. & 211.

TITVLVS IX.

De his quæ fiunt à maiori parte Capituli.

[a] *Archiepiscopo Vienn.*

CAPVT I.

Non ponitur.

Ilecti filij [b] Canonici Maurianen. Ecclesiæ suis nobis litteris intimarunt, quòd Ecclesia ipsa pastoris solatio destituta, ipsi potestatem eligendi sibi Episcopum in tres ipsius loci Canonicos contulerunt; ita videlicet, vt is pro electo ab omnibus haberetur, qui esset electus ab illis, vel à duobus eorum, si tertius discordaret. Cúmque duo ipsorum, tertio discordante, dilectum filium I. Decanum ipsius Ecclesiæ, virum, vt asserunt moribus, & ætate maturum, & in spiritualibus & temporalibus prouidum elegissent, tu & Capitulum Vienn. Ecclesiæ ipsam electionẽ vobis [c] de consuetudine præsentatam, vt confirmaretis eamdem, irritam decreuistis; pro eo quòd duo Canonici Ecclesiæ sæpedictæ in electores præfatos non contulerunt vota sua, & quia quidam alius in eosdem votum suum contulit, si omnes ipsi electores pariter concordarent: alius verò appellationis interiecisse obstaculum dicebatur. Quare præfatum Capitulum multâ nobis instantiâ supplicauit, vt prædictum Decanum quem Ecclesiæ suæ affirmant esse perutilem, eis de plenitudine potestatis in Episcopum concedere dignaremur. Licèt igitur de prouisione ipsius Ecclesiæ, cui ex defectu pastoris graue dispendium imminere asseritur, debitam solicitudinem habeamus; quia tamen persona prædicti Decani est nobis incognita, petitionem ipsius Capituli absolutè nequiuimus exaudire: gerentes autem de tua charitate fiduciam specialem, f. t. m. quatenus si Decanum ipsum inueneris [d] ad onus idoneum pontificalis officij, & maior & sanior pars ipsius Capituli consenserit in eumdem, tu, processu electionis, seu cassationis prædictæ, ac contradictione paucorum, nisi aliud rationabile obiecerint & probauerint nequaquam obstantibus, illum præficias in Episcopum Ecclesiæ supradictæ.

a ARCHIEPISCOPO VIENNENSI.] Brunoni, 75. Archiepiscopo.

b CANONICI NAVARIENSIS ECCLESIAE.] Lege *Maurianensis*, vt est in vno MS. Nouariensis Ecclesia, *Nouare*, est vltra Alpes, & suffraganea Archiepiscopi Mediolanensis. Fanũ verò S. Ioannis Maurianensis in Sabaudia, *S. Iean de Mauriene*, subest Archiepiscopo Viennensi.

[c] De consvetvdine.] Cur ait Pontifex, de consuetudine, quod esse videtur de iure communi, vt ad Metropolitanum, pertineat confirmatio: *Can. 4. Concil. Nicen*; τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ᾽ ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ, quod non intelligitur tantùm de ordinatione, sed etiam de confirmatione, vt rectè Balsamo exponit; & Zonaras ad eundem, non solùm χειροθεσίαν, καὶ καθιέρωσιν id est *manuum impositionem, & ius consecrationis*, sed etiam τὴν τελεσιουργίαν, id est *confirmationem*, seu *operis absolutionem* Metropolitano cōpetere docet, vt videre est in Epistolis Hincmari Rhemensis, quod ius ab omnibus generaliter receptum est. Cui tamen aliquando derogatum fuisse existimandum est ex *hoc cap.* in quo Honorius id Senonensi Archiepiscopo ex consuetudine competere dicit, & ex *cap. nihil. 44. de elect.* De Metropolitanorum verò confirmatione, hodiè reseruata summo Pontifici, vide quæ dixi ad *Titul. de elect.*

[d] Minvs idonevm.] sic in impressis, & in duobus MSS. Codicibus, malè: rectè in vno MS. *ad onus idoneum.*

TITVLVS X.

De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non.

[a] *Conuentui Sancti Thomæ de sancto Amato, Pistorien. diœcesis.*

CAPVT I.

Proponentibus olim Abbate, & conuentu sancti Antonini Ecclesiam suam debitorum onere aggrauatam, & humiliter postulantibus, vt concederemus, quòd aliquæ de possessionibus suis minùs vtiles venderentur, vt ex earum precio debita soluerentur. Nos eorum postulationibus annuimus in hac parte: ipsi autem non eiusdem Ecclesiæ, sed vestri monasterij, licèt illi subiecti, & res alias idem monasterium contingentes, ven. f. n. Pistorien. Episcopo vendiderunt: quare Archidiaconus & Archipresbyter Senen. propter hoc partes de mandato nostro ad sedem Apostolicam citauerunt, quibus coram nobis postmodùm constitutis, nos huiusmodi contractu rescisso, vos & fideiussores vestros, ac eiusdem monasterij homines à iuramenti & cuiuslibet obligationis alterius, ac excommunicationis vinculo, quo tenebamini eiusdem occasione contractus, duximus absoluendos, in eum statum præfatum monasterium reducentes, in quo antè contractum prædictum noscitur extitisse. Non ponitur.

[a] Conventvi S. Thomae, et de S. Amato Pistoriensis dioec.] *Pistoia* vrbs suffraganea Archiepiscopi Florentini, exigua, sed opulenta, & nobilis, vbi multi summâ religione coluntur loci.

[a] *Pragen. Episcopo,*

CAPVT II.

Non ponitur.

POstulasti per sedem Apostolicam edoceri, vtrùm tibi quasdam decimas, quas quidam antecessores tui pro quibusdam villis, religiosis concessere quibusdam, autoritate tibi liceat propria reuocare: ad quod tibi duximus breuiter respondendum, quòd si concessionem talem contra canones in Ecclesiæ tuæ præiudicium videris attētatā ipsam debes [b] autoritate superioris legitimè reuocare.

EPISCOPO PRAGENENSI.] Videtur legendum, *Pragensi.* Praga, *Prag.* primaria ciuitas Bohemiæ. Iste Episcopus fuit Bisetislaus, qui & Henricus dictus, & quindecim annis Pontificatum simul & Principatum Bohemiæ tenuit. Vide Æneam Syluium. in alio MS. habetur Pingonensi, forsan *Pinnensi* Episcopo *ciuità di Penna*, de quo supra in *cap. 4. nuper. de Testibus.*

[b] AVTORITATE SVPERIORIS.] Archiepiscopi Moguntini cui tunc Pragensis subditus erat; erecta est enim posteà Ecclesia Pragensis in Archiepiscopalem à Clemente VI. in fauorē Caroli IV. Imperatoris, & Bohemiæ Regis.

TITVLVS XI.

De locato, & conducto.

[a] *Abbati, & Conuentui sancti Petri de Pratellis, Lexou. diœcesis.*

CAPVT I.

VEstra nobis relatio declarauit, quòd cùm [b] ad firmam dare consueueritis vestrarum fructus decimarum, diœcesani locorum statutum quoddam de huiusmodi decimis non locandis parochialibus presbyteris ediderunt, per quod vtilitas vestra non modicum impeditur: quare super hoc Apostolicę prouisionis remediū imploratis. Nos igitur vtilitates vestras nolentes indebitè impediri, autoritate vobis præsentium indulgemus, vt statuto huiusmodi non obstante, vestrarum decimarum prouentus liberè locare possitis, quibus vobis expedire videritis, & cum quibus Ecclesiæ conditionem poteritis facere meliorē, ita tamen quòd huiusmodi locatio ad feudum, vel alienationem non valeat extendi.

[a] ABBATI S. PETRI LEXOV. DIOEC.] Malè apud Gregor. Innocent. III. autor dicitur huius *cap.* & peiùs diœcesis huius Monasterij Londonēsis ponitur, quod & annotauit Cuiacius. Rectè tamē Abbatia ibi vocatur de Pratellis, *de Preaux*, vt & *infra cap. nostro. de transmission.* Est ordinis S. Benedicti.

b Ad firmam.] Non est diutiùs immorandum in huius vocis significatione, quæ variè sumitur; aliquando pro conuiuio vel edulio, aliàs pro villa, fundo, vel manso sæpe apud Guillelm. Malmesbur. sed meliùs pro mercede quauis, siue consistat in frumento & alijs reditibus, siue in pecunia numerata: quo casu dicitur, *Firma alba*, quæ non in specie præstari debet, sed in nummis, vt videre est in legibus Scotorum *lib.* 2. *cap.* 41. & de his fusè per Henric. Spelmannum in *Glossar.* Vocem esse Saxonicam plures existimant.

a *Archiepiscopo Narbon.*

Capvt II.

Ex parte tua nobis fuit humiliter supplicatũ, vt quasdam possessiones Ecclesiæ tuæ in emphyteusim perpetuã concedendi ad vineas plantandas in eis, tibi licentiam concedere dignaremur; quum speres exinde prouentus ipsius Ecclesiæ augmentandos. Nos itaque de tua discretione plenam in Domino fiduciam obtinentes f. t. licentiam concedimus postulatam, dummodo ad id Capituli tui consensus accedat. Non ponitur.

a Archiepiscopo Narbonensi.] Arnaldo Amalrico primo Inquisitori in Gallia creato, qui sedit ab anno 1212. vsque ad annum 1225. vel, Petro Amelio eius successori, de quibus vide Clar. V. Guill. Catel in *Historia Occitanæ.*

TITVLVS XII.

De Pignoribus.

Archiepiscopo Colonien. & suffraganeis eius, & alijs Ecclesiarum Prælatis per Colonien. prouinciam constitutis.

Capvt I.

Cvm sæpè contingat Aduocatos a Aduocatias quas in Ecclesia obtinent alijs titulo pignoris obligare, in Ecclesiarum ipsarum non modicam læsionem; nos indemnitati Ecclesiarum vestrarum paternâ volentes solicitudine prouidere, vobis præsentium autoritate concedimus, vt si Aduocati Ecclesiarum vestrarum Aduocatias suas vobis obligare voluerint pignori, vos eas recipere valeatis, nec fructus prouenientes ex eis in sortem teneamini computare; hi autem qui eas obligauerint à seruitio in quo vobis pro Aduocatijs tenebantur interim sint immunes. Non ponitur.

ADVOCATIAS.] De Aduocatijs satis superque ad *Tual. de iure patronat.* & supràad *cap. 1. de postul.* in quo hæc discimus, Aduocatos Ecclesiarum stipendiarios, seu beneficiarios fuisse, vt satis colligitur ex *hoc cap.* quo Aduocatias alijs personis, quàm ipsis Ecclesijs pignori obligari non posse dicitur; ipsis quidem rectè pignori dantur, nec interim fructus in sortem imputantur contra iuris vtriusque ordinem in *cap. cùm contra, hoc tit.* & *l. 1. & vlt. C. de pignerat. act.* nisi tunc demũ cum pactio quæ dicitur ἀντίχρησις initur: quia tunc iure ciuili fructus non imputantur in sortem. *l. si pecunia, ff. de pignerat. act.* at nostro semper vsuræ vltra sortem reprobantur, *cap. ad nostram.* & *seq. de iureiur.* Casus huius cap. excipitur, cùm Aduocatia pignori datur propriæ Ecclesiæ, quia ad suam naturam redire videtur; & tunc fructus vice vsurarum non funguntur, sed obsequij quod Aduocatus præstare debuit, vt de vassallo dicitur in *cap. 1. de feud.* qui si domino feudi fundum obligauerit eâ lege, vt fructus in sortem non imputaret, nulla est ἀντίχρησις, nec pactio hæc reprobatur hoc iure, quia dominus fructus loco seruitij percipit; & hoc nominatim Alexander III. profitetur in *cap. 1. de Vsur. nisi fortè Ecclesiæ beneficium fuerit,* & *cap. 8. nisi terra ipsa de feudo sit monasterij vestri.* Ad quod Glossa refert ex opinione Laurentij, hoc introductum esse fauore Ecclesiæ, quod non probo: fauor enim Ecclesiæ nunquam admittitur contra ius generaliter receptum: nec est alia ratio quærenda, quam quod fructus redeunt in pristinum statum, & Ecclesiæ à qua processerant redduntur; & tunc redimitur ius Ecclesiæ ex Bernardi sententia in *glossa dicti cap. 1.* Imò & si Aduocatus vellet seruire Ecclesiæ eâ lege vt fructus in sortem imputarentur, non esset audiendus, eodem modo quo nec vassallus, vt scribit Tancredus ad *dictum cap. 1. de feud. in 1. compilat.* quia feudum est odiosum cùm in præiudicium Ecclesiæ vergat, & sit alienatio, *cap. nulli. de reb. Eccles. alien.*

TITVLVS XIII.

De Testamentis.

Fredericus Imperator.

CAPVT I.

HAC edictali. *& infra.* Omnes verò peregrini & aduenæ liberè hospitentur & hospitati, si testari voluerint, de rebus suis ordinandi liberam habeant facultatem, quorum ordinatio inconcussa seruetur. Si verò intestati decesserint ad hospitem nihil perueniat, sed bona ipsorum per manus Episcopi loci tradantur, si fieri potest, heredibus, vel in pias causas erogentur: hospites verò, si aliquid de bonis talium contra hanc nostram constitutionem habuerint, triplum Episcopo restituant, quibus visum fuerit assignandum; non obstante statuto aliquo, aut consuetudine, seu etiam priuilegio, quæ hactenùs contrarium inducebant. Si qui autem contrà præsumpserint, eis de rebus suis testandi interdicimus facultatem, vt in eo puniantur in quo deliquerunt, aliàs prout culpæ qualitas exegerit puniendi.

HÆC pars Constitutionis Friderici de qua *suprà* refertur in *l. 8. Commun. de success.* Quæstio est de quibus peregrinis loquatur, quibus testamenti factionem concedat. Erant apud Romanos peregrini, seu proculi similes deportatis, & ijs quibus aquá & igni interdictum erat, cum quibus nulla testamenti factio erat apud Vlpian. *lib. regul. tit.* 22. De his non intelligenda est hæc Constitutio. Exteri qui erant, ius togæ non habentes, testari prohibebantur, *Plin. lib. 4. histor.* sed erant alij peregrini qui ius togæ & ciuiū Romanorum conseruabant, vt erant peregrinantes in exteras gentes studio litterarum, de quibus Tullius 5. *Tuscan. quæst. Philosophi nobilissimi in peregrinatione ætates suas consumpserunt*, (qualis fuit etiam D. Hieronymus) qui similes habebantur absentibus reipublicæ causâ. & tanti erat peregrinatio, vt etiam Senatores Romani eam ambirent, donec lapsá republicá in seruitutem, hæc libertas primùm adempta fuit à Iulio Cæsare: vt videre est apud Tacitum *lib. 12. annal.* Idem de peregrinis religionis causá; nam hæc peregrinatio *προσεγγισμὸν θεοῦ*, id est *appropinquationem ad Deum* vocat Gregorius Nyssenus, vt optimè annotauit Cuiacius *obseruat. 26. lib. 23.* & veteres finxerũt Mercurium ducem peregrinorum fuisse; & ideò eum *ἐνόδιον* vocat Theocritus, quia in triuijs statuas eius ponebant, quasi indices viarum, quas Hermas vocabant. Voluit igitur Fridericus hâc constitutione contra iuris veteris ordinem peregrinis testamenti factionem præbere. Quin si intestati decederent etiam iuris ordinem sustulit, quo fiscus bona eorũ sibi vindicabat, vtpotè caduca, *ἀδέσποτα*, eo casu quo omnes intestati gradus deficiebant, *l. vacantia. C. de bon. vacant. lib. 10.* & *l. vlt. C. Theod. eod.* Ita etiam vocat caduca Innoc. III. *Epist. 173. lib. 1.*

TITVLVS XIV.

De successionibus ab intestato.

[a] *Archiepiscopo Lund. & suffraganeis eius.*

CAPVT I.

Tsi multis à sanctis patribus argumentis fuerit laborarum, vt qui ferunt vasa Domini mundi fiant; quia tamen vsque adeò princeps mundi quosdam clericos & presbyteros illecebris mundanis inuoluit, vt munda respuant, & immundam sobolem de immundo procreare contubernio non formident; eos sanè vt ampliùs erubescant in hoc volumus & debemus punire, quòd eorum progenies sic exorta in paternis hereditatibus non succedat. Quocirca f. v. mandamus, quatenus in diœcesibus vestris districtiùs inhibere cureris, vt filij presbyterorum & clericorum, quos ijdem post sacri nuper generalis statuta Concilij in sacris ordinibus constituti turpiter genuerunt, ipsis in heredirate paterna non succedant, & propinquiores sui sanguinis præter illos ad eorum hereditatem facientes admitti, contradictores per censuras Ecclesiasticas appel. postpositâ compescatis.

Non ponitur.

V

a ARCHIEPISCOPO LVNDENSI.] Vide *suprà cap. 1. ad nostram audientiam. de probation.* Hoc caput est de filijs Presbyterorum, qui quũ in beneficijs paternis succedere non valeant, ex decreto Concilij generalis; ita nec succedant ab intestato in bonis paternis, quod addit Honorius *hoc cap.* Nec id nouum videri debet, cùm etiam iure ciuili cautum sit, eò quòd patrem non habere dicantur, *Nouellâ* Iustiniani 18. & 89. vnde spurius ab Homero vocatur σκότιος, *obscurus*, siue *tenebrosus*, ἀφανὴς σκότιον δ'ἑ ἐγείνατο μήτηρ, *mater peperit tenebrosum.* Aliunde tamen bona & honores Ecclesiæ adipisci possunt, *can. Apostolica.56. dist. cap. ex tua. de filijs presbyter.* sicut iure ciuili fieri poterant Decuriones, cùm non sit impedienda dignitas eius qui nihil peccauit, *l. 2. & l. spurij. de decurion.* quod tamen prohibent leges Longobardorum, *lib. 3. cap. vltim.*

TITVLVS XV.

De Sepulturis.

a *Magalonensi Episcopo.*

CAPVT I.

ABolendæ consuetudinis, necnon abominabilis corruptelæ apud Montempessulanum vitium, sicut dicitur, inoleuit; vt videlicet decedentibus non priùs permittatur effodi sepultura, quàm pro terra in qua sepeliendi sunt certum pretium Ecclesiæ persoluatur: quia igitur id longè est à regula pietatis & ab Ecclesiæ honestate; præsentium tibi autoritate mandamus, quatenus cùm loci diœcesanus existas, inhibeas clericis ne quicquam omnino præsumant exigere hac de causa, iniungens laicis, vt laudabilem consuetudinem erga Dei Ecclesiam piâ deuotione fidelium introductam obseruent, ne fermento hæreticæ prauitatis illam corrumpere videantur, sub prætextu Ecclesiasticæ puritatis.

HOC caput in vulgatis Codicibus adscribitur Innocentio III. sed hæc collectio Honorij integrum exhibet iuxta tres Codices MSS. nec inter Epistolas Innocẽtij editas ita reperitur.

a MAGALONSI.] Corrige *Magalonensi*, Gualtero qui florebat circa hoc tempus, de quo Trithemius in *Scriptor. Eccles.*

TITVLVS XVI.

De decimis, & oblationibus.

[a] *Abbati, & Conuentui sancti Pontij.*

CAPVT I.

VM, sicut ex vestra insinuatione didicimus, quasdam habeatis Ecclesias in quarum parochijs decimæ à laicis per violentiam detinentur, quæ quidem ad Ecclesias ipsas pertinere noscuntur. Nos vestris supplicationibus inclinati autoritate præsentium inhibemus, ne decimæ ipsæ cùm eas ijdem laici dimiserint ad alios, quàm ad easdem Ecclesias deuoluantur. Non ponitur.

a ABBATI S. PONTII.] Tomeriarum, Conuentus iste erat tunc Abbatia Ordinis S. Benedicti fundata à Pontio Comite Tolosano anno 936. nunc sedes Episcopalis erecta à Ioanne XXII. sub Archiepiscopo Narbonensi. *S. Pons de Tomieres.* Nobilissimum fuit Monasterium ex quo Ramirus ad regnum Aragoniæ vocatus fuit. Vide C. V. Guillelm. Catel in *Comitib. Tolosan.*

Decano, & Capitulo Compostellano.

CAPVT II.

I diligenti voluissetis meditatione pensare cuius intuitu, & quo tempore sit soluenda vigesima, non tot consultationes in ipsa nimis solicito exquireretis ingenio, quoniam dubium mentis liberalitas manuum excluderet & anticiparet solutio quæstionem. Sanè cùm generalis Concilij fuerit approbatione statutum, vt omnes omninò clerici tam subditi, quàm prælati vigesimam Ecclesiasticorum prouentuum vsque ad triennium conferãt in subsidiũ terræ sanctæ, non oportuit vos de quotidianis dubitare stipendijs quæ in pane, vino, ac pecuniâ numeratâ consistunt, quin vigesima debet inde deduci, de quibus vt minùs difficultatis ac periculi receptoribus ingeratur, si ad eos vigesima transierit, ante diuisionem vigesima deducatur, & sic dubitatio tollitur de vigesimandis illis [a] denarijs, quos superpositum appellatis: nec multùm dubij remanet [b] de panibus illis, quos dicitis in vestro vulgari reguaffas; cùm sicut accepimus tamquã certi redditus, & certis temporibus exsoluantur, vnde cur vigesimam non debeant, non videmus: & quamuis non de singulis congruè, Non ponitur.

competenter tamen de pluribus vno, vel diuersis temporibus prout occurrerit numerus, poterit vigesima statuta de panibus ipsis, vel ipsorum æstimatione deduci. De illa verò pecunia quæ ante inchoationem huius præsentis anni à natiuitate Beati Ioannis incæpti vobis obuenerat, cuius possessionem apprehendistis ante anni inchoationem eiusdem, licèt pòst inter vos fuerit distributa, nolumus ad vigesimam vos teneri; quoniam regulariter constitutio non ad præterita trahitur, sed futura, & distributio illa non plus portionis in singulos contulit, quàm singulis proportionaliter anteà debebatur, ex summa quæ tunc ex nulla sui parte obnoxia erat vigesimæ postmodùm institutæ, nec illam pecuniam vigesimare tenemini quam recipistis mutuò vt ceteris temporibus suppleantur quotidiana stipendia, dummodò ipsa pecunia de vigesimatis prouentibus exsoluatur. Ad hæc cùm sit in serie prædictæ constitutionis expressum, vt omnes omnino clerici tam subditi, quàm prælati Ecclesiasticorum prouentuum vigesimam vsque ad terminum conferant, superfluè dubitastis de Archidiaconis, & quibusdā alijs clericis, quin teneantur vigesimam soluere de prouentibus illis qui ex gratia, intuitu tamen officij, vel loci Ecclesiastici prouenire noscuntur, [a] nisi forsan aliqua exennia sint, quæ ad esculentum vel poculentum pertineant; sic tamen quòd non producantur ad munerum qualitatem, quod meliùs poterit ipsâ rei ostensione, quàm statutâ expressione discerni. Per hæc ergo de procurationibus dubitatio tollitur, nisi fortè secundùm quorumdam reprobatum abusum pecunia redimatur; sed cur talis pecunia vigesimari non debeat ignoramus Ceterùm ad illarum oblationum vigesimam, quæ non in pecunia, sed in quibusdam minutis & in talibus quæ seruando seruari non possunt, videlicet frustulis, vt vestris verbis vtamur, & lacte consistunt, quorum de facili non inueniuntur emptores, nolumus vires prædictæ constitutionis extendi. Quod si forsan vendi contigerit, de precio vigesima deducatur, sed caueant ne dolo à venditione desistāt, quoniam qui fraudem scienter committunt vinculum excommunicationis incurrunt.

[a] DENARIIS.] In Concilio generali sub Innocentio III. indicta fuerat celebris expedirio pro terræ sanctæ recuperatione, & vigesima omnium Ecclesiæ redituum assignata, cuius executio post Innocentij III. obitum ad Honorium deuenit. Dubitatum fuit quomodo hæc vigesima exigeretur, ideóque Honorius Compostellano Capitulo respondet eam ex omnibus quotidianis & menstruis redditibus exigendam, siue in pecunia numerata, siue frumento, vel pane; ita vt sola minuta quæ seruari non possunt exciperētur, vt sunt frustula, & quæ fiunt ex lacte, vel caseo, vel etiam Exenia de quibus pretium vix potest exigi. Hos denarios *superpositam* vocat Honorius qui erogantur supra commune stipendium, & per *superpositam* intellige quotidianas distributiones, quæ non sunt de cor-

pore Præbendæ, nec de ijs fructibus quos nos vocamus *les gros fruits*: sed sunt denarij qui distribuuntur ijs qui intersunt horis statutis, vt recte Glossa interpretatur ad *cap. licèt. de Præbend.* quod est ipsius Honorij, & vocantur *Manualia* in *cap. 1. de cler. non resident. in 6.* & *Victualia* in *Cap. de cetero. de cler. non resident.*

b De Panibvs illis.] Panes illi dicuntur Præbendatij, & sportulæ, quòd singulis diebus, & certis horis καθ' ἑκάστον id est viritim præbeantur. *Diuisiones, mensurnas* vocat D. Cyprianus, *Epist. 34.* vt de Panibus ciuilibus, quos scholis dabat Constantinus dicitur in *l. 1. C. de annon. ciuilib. lib. 11.* vel de alijs qui Militares, vel Populares dicebantur, *l. 7. C. Theodos. eod.* Et erant panes cocti *l. 1. C. de frument. vrb. Constantinop. annona in pane cocto domibus exhibenda.* Hi panes distribui solebant illis qui in matricula, seu pittacio descripti erant: ideóque & per panem solebant in possessionem induci, vt ex veteri Formula Gelasij ad *Titul. de Præbend.* retuli. Et hoc seruatur in nostra Ecclesia Tolosana per tactum nempe ianuæ pistrini hos Panes nos vocamus *Mouflets*, & Hispani in *hoc cap. Requesas.*

c Nisi alia exenia sint.] Exenium, idem quod Xenium, siue munus, aut oblatio vsurpatur ab Innocentio III. *Epist. 3. lib. 1. In Exeniorum Ecclesiarum, & aliorum inuasione,* & in legibus *Longobardorum, Ex amicis accepto exenio mulieri aliquid dederat.* Honorius ad esculenta & poculenta refert, minutas scilicet quæ consistunt in frustulis & lacticinijs, & propriè vocantur *Xeniola. Frustula* vox est etiam Hispanica ψώμους vocant Græci, cuius generis erant placentæ illæ quas in secundinis offerebant, Balsamon in *can. 80. synodi 6.* in Trullo, inde ψωμοπώλας, crustularum venditores idem vocat ad *can. 76.* eiusd. Synodi. Distinguit autem Honorius ab alijs Xenijs maioris pretij, quæ vsum eduliorum excedunt *apud Vlpian. l. 6. de offic. Procons.* quæ ideò prohibentur prouinciarum rectoribus in *l. vnic. C. Theodos. ne damna prouinc. infl.* de quibus Honorius hîc vigesimam exhiberi vult, vt & mandauit Templariorum & Hospitaliorum Magistris, atque Simeoni Archiepiscopo Rauennati, vt scribit Hieron. Rubeus *lib. 6. Histor. Rauennat.*

Rectori Ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Rubiol.

Caput III.

Ex parte tua fuit propositum coram nobis, quòd in parochia Ecclesiæ tuæ veteres percipis decimas ᵃ integraliter, per hoc credens quòd ad te debeant in eadem parochia noualium etiam decimæ pertinere: Sed venerabilis f. n. Episcopus Nouar. huiusmodi noualium decimas R. Canonico Nouar. quasi hoc potuerit de consuetudine, quæ dicenda esset veriùs corruptela, concessit; pro quo quidem ad quosdam ipse iudices nostras litteras impetrauit, qui contra te iniquam diffinitiuam sententiam protulerunt, à qua tu ad nos vocem appellationis emittens, alijs obtinuisti negotium delegari. A nobis ergo humiliter postulasti, vt de indulgentia nostra in parochia Ecclesiæ tuæ in qua veteres decimas percipis, haberes etiam percipiendi decimas de noualibus facultatem. Cùm ergò perceptio decimarum ad parochiales Ecclesias de iure communi pertineat, per quod decimæ noualium quæ fuerint in parochijs earumdem ad ipsas spectare noscuntur, tibi & Ecclesiæ tuæ prædictorum noualium decimas indulgemus, ità quòd ex hoc eidem Canonico quoad vixerit, si eum contra te obtinere contige- Non ponitur.

rit præiudicium nullum fiat, post eius tamen decessum supradictæ decimæ ad tuam Ecclesiam deuoluantur.

a INTEGRALITER.] Quid sit integraliter percipere decimas, non tantum respicit noualia, vt hic dicitur, *& cap. cùm contingat. de decim.* nisi aliud priuilegio cautum sit, *cap. ex parte. eod.* & *cap. circa. de priuileg.* sed etiam significat nullas impensas deduci *cap. tua nobis. 26. eod.* exceptâ negotiatione, molendinis, & piscarijs, *cap. pastoralis 28. eod.* Integraliter etiam sumitur de omnibus reditibus vt in *Legibus* S. Eduardi Regis Angliæ *cap.* 8 & *9. de omni annona, decima, garba, de equis, pullis, vitulis, apibus,* & alijs minutis decimis, & primitijs. Atque etiam de frugibus feudalibus, vt respondet Innocentius III. in *Epist.* 547. *lib.* 1.

a *Nobilibus viris Palentina diœcesis.*

CAPVT IV.

Non ponitur.

CVM decimæ sint debitæ Domino, quas in signum vniuersalis dominij sibi Dominus reseruauit, de his, non vt de proprio, sed tamquam de re alij debita facere deberetis; cùm si eas quibus non debentur soluatis, non contingat vos à debito liberari: vnde mirati sumus, quòd, sicut referente ven. f. n. Episcopo Palentino didicimus, decimas prædiorum vestrorum non soluitis Ecclesijs in quarum territorio excoluntur, cùm debeantur eisdem, sed pro vestro arbitrio, per quemdam abusum distribuitis quibus vultis; quia verò laici nedum disponere de decimis sed eas cum diuini iuris exsistant nequeunt etiam possidere, eos Ozæ terrere debet exemplum, qui pro eo quòd ad arcam cùm inclinaretur, licèt animo erigēdi eam, manus extendit, à Domino, cùm ei hoc non licuerit, est percussus; vniuersitatem vestram monemus quatenus, abusu non obstante huiusmodi, decimas Ecclesijs quibus debentur integrè persoluatis, cùm iuxta prædicta vobis dispensatio non competat earumdem.

a NOBILIBVS VIRIS PALENTINAE DIOECESIS.] Legendum, *Palentinæ*, vt in alio MS. Palentia in Hispania celebris vrbs à Sanctio Maiore Rege Nauarræ circa annum 1033. in antiquum dignitatis splendorisque locum restituta, instauratæ vrbis nouo Episcopo designato.

TITVLVS XVII.

De regularibus, & transeuntibus ad religionem.

[a] *Magistris R. & VV. de sancto Laudo Doctoribus Decretorum, & VV. de Castaneto* [b] *Canonico Aquen. Bononiæ commorantibus.*

Caput I.

Itteras quas super negotio Ioannis scholaris Bonon. quod vestro duxeramus examini committendum, vestra nobis deuotio destinauit benignè recepimus, & earum tenore pleno concepimus intellectu, dil. filio Magistro Petro procuratore scholaris ipsius, eum infra probationis tempus ab Ordine Prædicatorum exisse firmiter asserente. Ideóque disc. vestræ mandamus, quatenus si vobis constiterit memoratum I. nullâ factâ professione ab Ordine iam dicto infra tempus probationis exisse, denuntietis ipsum ad obseruationem eiusdem, vel alterius Ordinis non teneri. Non ponitur.

a MAgistris R. & VV. de sancto Laudo, Doctoribus Decretorum, & VV. de Castaneto Canonico Aquensi Bononiæ commorantibus.] Sic legenda est inscriptio huius cap. Fama Academiæ Bononiensis studiosos à diuersis partibus Italiæ euocabat, & tanta quotidiè in vrbem litterarum gratiâ multitudo confluebat, vt anno 1190. Clemens III. decretum edere coactus sit de ædibus scholaribus Bononiæ locandis, ad sedandas controuersias quæ quotidiè hac de re emergebant, quod exstat in *cap. 1. de locat. & cond.* & *cap. vn. eod. tit.* in 2. *compilat.* Sed præcipuè ibi vigebant studia iuris canonici sub Honorio nostro ob famosissimum Professorem Tancredum, de quo supra.

b CANONICO AQVENSI.] Vrbs est homonyma, plures enim sunt huius nominis Episcopatus, sed verisimile est hic intelligi de Aquensi in Liguria, *Acqui*, sub Archiepiscopo Mediolanensi in veteri codice Prouinciali Romano.

Quæstio huius capitis sæpè decisa est, præcipue ab Innocentio III. in *cap. consulti. hoc tit. apud Gregor.* propter opinionem veterum quorundam qui suscepto habitu professionem factam existimabant. Hic quidem agitur de habitu Professionis distincto ab habitu Probationis *cap. ex parte. hoc tit.* & tunc triduum requirebatur *cap. ad nostram. eod.* Olim non induebantur vestibus qui ad probationem admittebantur, quam Pulsationem vocabant, & hi remanebant in Pulsatorio, quod erat locus examinis, *cap. 73. lib. 1. Capitular. Caroli M.* imò neo tondebantur, ideo transfugas Professos, quos ξενακουρίτας vocat Balsamo ad Monasterium in quo tonsi erant, vel titulati reducendos statuit, *Canon. 4.* synodi 1. & 2. Constantinopol. & Gregor. in *cap. vlt. hoc tit.*

Abbati Cisterc. & vniuersis Coabbatibus, & fratribus sub eodem Ordine Deo seruientibus.

CAPVT II.

Non ponitur.

Constituti, *& infra.* Significastis siquidem nobis quòd in quibusdam partibus consuetudo detestabilis inoleuit; videlicet, quòd cùm aliqui æmulantes charismata meliora, monasteria vestri Ordinis volunt causa religionis intrare, vt ibi Domino famulentur, Capellani eorum donec ab eis priùs quæ mortuaria nuncupantur extorqueant, prout à parochianis suis decedentibus consueuerunt accipere, illis temerè se opponunt. Quare super hoc nostræ prouidentiæ remedium flagitastis. Volentes ergo abusum corruptelæ huiusmodi aboleri, autoritate vobis præsentium indulgemus, vt Capellanorum contradictione huiusmodi non obstante, liberas personas ad vos è seculo fugientes liberè recipere valeatis.

Singulare est quod hic tractat Honorius Capellani, id est Rectores, seu Plebani (ità vocabatur Vicarius perpetuus, seu Rector nostræ Ecclesiæ Tolosanæ Capellanus maior) ad Cisterciensem Ordinem conuolantes impediebant, nisi priùs ius mortuarij seu sepulturæ, quod solebant exigere à parochianis, exsoluissent: eà potissimum ratione, quòd seculum relinquentes mortui mundo sunt, & monachismus morti comparetur. Elegans dialogus est apud Palladium in *Lausiaca sect. 85.* de quadam inclusa, ζῇς, ἢ, ἀπέθανες; πιστεύω εἰς τὸν Θεὸν ὅτι ἀπέθανον τῷ κόσμῳ. id est, *Viuisne, an es mortua? Credo in Deum me esse mortuam seculo.* Ideò & hodiè etiam in quibusdam monasterijs is qui professionem facit super pallium mortuarij pronus in faciē suam, & humi prostratus extenditur, interea dum psalmus *De profundis*, & orationes dicuntur, & campanæ pulsantur. Nec absque ratione Honorius pretium mortuarij à viuentibus exigi vetat, quod & condemnat Innocentius III. in *cap. audiuimus. de Simon.* in quo Episcopi quidam idem ius exercebant si miles aut clericus domum religionis ingrederetur. Nec abs re id vetitum sub Simoniæ pœna, quòd olim hic mos inualuisset, vt non liceret religionem ingredi, nisi ex consensu Plebani, eò quòd *iure Parochiali eidem obligati tenentur,* ait Innocentius III. in *Epist. ad Decanum, Archidiaconum, & Canonicos Cabillonenses, lib. 13. reg.* quæ nominatim est in facto huius Capitis, nempe de Cisterciensibus. Hunc morem dānat Honorius, quia redolet gentilium auaritiam, qui ex mortuis vectigal capiebant, apud Xiphilinum *in Nerone.* Aristoteles 2. *Rhetoric.* κἂν ἀπὸ νεκροῦ φέρει, & in *l. vltim. de religios. Cod.* quam ex Basilicis edidit Cuiacius *obseruat. lib. 11. cap. 21.* quâ abrogatur *l. funeris. 37. ff. eod.*

Sancti

Sancti Mauritij, & de Martiniaco Prioribus, Sedunen. Diœc. & Sacristæ Sedunen.

CAPVT III.

Non ponitur.

DIlectus fil. I. Canonicus Sedun. in nostra proposuit præsentia constitutus, quòd idem in monasterio de Senterio Cisterciensis Ordinis simpliciter, & sinè qualibet protestatione intrauit; sed idem non valens asperitatem Ordinis sustinere, exinde infra tempus probationi præfixum exiuit: vnde postulauit à nobis, vt cùm ibi professionem non fecerit, super hoc ab eius conscientia dignaremur totius dubitationis scrupulum remouere. Ideóque mandamus quatenus si vobis constiterit de præmissis, ipsum I. denuntietis ad prædicti Ordinis, vel alterius obseruantiam occasione huiusmodi non teneri.

a S. MAVRITIJ SEDVNENSIS DIOECESIS.] Celebre est Monasterium S. Mauricij ordinis S. Augustini fundatum à Sigismundo Burgundiæ rege. Sedunum ciuitas Vallesiorum ad Rhodanum, *Sion* Gallicè. *Sitten* Germanicè.

Episcopo Venetensi.

CAPVT IV.

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quòd nonnulli sunt in diœcesi Venetensi, qui licèt pluribus annis gestauerint habitum monachalem, professionem tamen monasticam non fecerunt, vnde cùm super eo quòd habent proprium, & aliàs irregulariter viuunt, à te, vel ab alijs arguuntur, non erubescunt dicere, se ad carentiam proprij & continentiam, ac alias regulares obseruantias non teneri, cùm habitus nequaquam monachum faciat, sed professio potiùs regularis: Quare super his Apostolicum postulasti remedium exhiberi, cùm inordinata vita præuaricatorum huiusmodi non solum eis periculum, sed etiam scandalum inferat mentibus aliorum. Ideóque fraternitati t. mandamus, quatenus quoslibet tibi lege diœcesanâ subiectos, qui prædicto modo terras vijs ingrediendo duabus iuxta Prophetam væ sibi & perditionem acquirunt, vt postquàm per annum gestauerint habitum monachalem, regulam quoque secundùm formam Ordinis profiteantur & seruent, monitione præmissâ per censuras Ecclesiasticas appellatione remotâ compellas.

a EPiscopo Venetensi.] Guillelmo qui vixit vſque ad annum 1223. vel Roberto qui ſedit ab anno 1223. vſque ad annum 1236.

TITVLVS XVIII.

De conuerſione coniugatorum.

a Epiſcopo, Decano, & Theſaurario Lingonenſi.

CAPVT I.

SIgnificauit nobis A. mulier, quòd cùm ipſa R. militi viro ſuo coram Decano ſancti Quiriaci b Pruinenſis c vice bonæ memoriæ P. Archiepiſcopi Senonenſis in hac parte fungente, licentiam conceſſerit religionem intrandi, continentiæ tamen voto eidem iniuncto, & receptâ fide ab ipſa, quòd perpetuò contineret, idem Decanus poſt factam profeſſionem à milite antedicto, in monaſterio in quo habitum aſſumpſerat monachalem, aſſeruit ipſam debere religionem intrare, quamquam id primò non expreſſiſſet eidem, & hoc expreſſo ipſa illi licētiam non dediſſet, ac eam ad hoc per Venerabilem fratrem noſtrum Archiepiſcopum Senonenſem fecit pluries commoneri: propter quod eadem, de conſenſu dicti Archiepiſcopi, noſtrum ſuper hoc conſilium implorauit. Quocirca m. quatenus ſi eſt ita, & eſt talis ætatis de qua ſuſpicio non poſſit haberi, ipſam votum continentiæ obſeruantem intrare monaſterium compelli non permittatis.

a EPiscopo Linoonensi.] Malè apud Gregor. hoc caput tribuitur Innocentio III. & dirigitur Lincolnienſi Epiſcopo. Rectè omnes MSS. Lingonenſi; nam in eo agitur de muliere Galla, non Anglica. Porrò hic Epiſcopus eſt Guillelmus de Ianuilla 62. vel Hugo 2. de Monteregali, qui ſederunt ſub Honorio III.

b Prvinensis.] Lege Pruuinenſis, *de Prouins.* Ecclesia Collegiata S. Quiriaci, ſub Decanatu Pruuinenſi eſt ad Regis collationem in diœceſi Senonenſi.

c Vices P. Archiepiscopi Senonensis.] Petri de Corbolio magni viri, de quo *ſuprà cap. 1. de his quæ fiunt. &c.* 72. Archiepiſcopi. Quæſitum fuit *hoc cap.* an vxor quæ conſenſit, vt vir religionem profiteretur, ad religionem eſſet cogenda; quod videtur cõcludere Honorius, niſi tam prouectæ eſſet ætatis vt incontinentiæ ſuſpicione carere poſſet, aliàs ſit cogenda ad ingreſſum Monaſterij. Dubitatio emergit ex eo, vt reor, quòd olim quædam eſſent religioſæ quæ proprias domos habitabant, non monaſteria, Eugenius Papa *Epiſt.* 26. & hæ laicalem habitum geſtabant, *μετὰ λαϊκοῦ σχήματος καὶ ὁμολόγουν παρθενεύειν*, id eſt, *cum laicali habitu virginitatem profitebantur* ait Balſamo ad *Can.* 19. ſynodi Nicenæ, & *Can.* 16. ſynodi Chalcedon. Zonaras tamen quemdã habitum eas accepiſſe ab Epiſcopis dicit. Ita & pluries fieri ſolebat vt coniugati poſt habitum ſuſceptum degerent *εἰς κοσμικὰ καταγώγια*, id eſt *in mundanis diuerſorijs*, quos ad monaſterium reducendos eſſe Balſamo reſpondet *ad interrogat. 27. Marci Patriarchæ.* Talis fuit Marcellina ſoror S. Ambroſij, vt apud eun-

dem legitur *lib. de virginit.* quæ virginitatem ſub Liberio Papa vouerat. Tales erant Euſtochium, Principia, Demetriâ Romæ, quæ quidem locum tabulis diſtinctum in Eccleſia habebant, vt ex ipſo D. Ambroſio conſtat *lib. ad virg. lapſ. Nonne*, inquit, *& locum illum tabulis ſeparatum in quo in Eccleſia ſtabas recordari debuiſti?* De his *can. 19. Concilij Aurel. V. Moniales*, ait, *quæ nubebant puniuntur, & illæ quæ in domibus proprijs tam puellæ, quàm viduæ commutatis veſtibus conuertuntur.* Concilium Moguntin. *can. 21.* & Sozomenus agens de quatuor ſororibus Theodoſij iunioris Pulcheria, Placilla, Arcadia, & Marina quæ in domo propria caſtitatem vouerant, *lib. 9. cap. 1. τὴν αὐτῆς παρθενίαν τῷ θεῷ ἀνέθηκε, καὶ τὰς ἀδελφὰς ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἐπαίδευσε τὸν βίον*, id eſt, *ac primùm virginitatem ſuam deuouit, deinde & ſorores ſuas ad idem vitæ inſtitutum educauit*, loquitur de Pulcheria. Quod tandem correctum fuit & ſtatutum, vt virgines, aut viduæ ad votum nonniſi in monaſterijs admitterentur, *can. 44.* Concilij Pariſienſ. ſub Ludouico Pio, *Aut nubãt, aut ſi potiùs Deo ſe ſacrari expoſtulauerint, admoneantur, & inſtruãtur vt non in domibus proprijs, ſed in monaſterijs ſub ſpiritalis Matris regimine ſe ſeruituras ſubdant.* Et ita ex hac regula excipit hic Honorius eas quas à pudicitiæ periculo ætas ingraueſcens exemit, vt etiam Innocentius III. declarat in *cap. ad Apoſtolicam. hoc tit.*

TITVLVS XIX.

De Voto & Voti redemptione.

[a] *Electo Mediolanenſi.*

CAPVT I.

A Eccleſiæ Mediolanẽſis Canonicus [b] nobis humiliter ſupplicauit, vt cùm teneatur ex voto beati Iacobi limina viſitare, ac propter quamdam occultam infirmitatem corporis quâ laborat ſinè vitæ periculo, nequeat, ſicut credit, tanti labores itineris ſuſtinere, votum ipſum commutare in aliud dignaremur. Ideóque diſc. t. m. quatenùs prouidè indagatâ veritate votum ipſum, ſi neceſſitas videbitur id expoſcere, autoritate noſtrâ commutes in ſatisfactionem aliam competentem; prouiſo vt ſumptus quos eſſet facturus in via, conuertat in opera pietatis, & laborem corporis redimat ieiunijs & orationibus ſolicitius inſiſtendo. Non ponitur.

[a] ELECTO MEDIOLANENSI.] Henrico II. Setara ex Cimeliarcha Archiepiſcopo 55. [b] ECCLESIAE MEDIOLANENSIS CANONICVS] In vno MS. Codice ſcriptum eſt Modecienſis Canonicus. Modoëtia, *Monza*, celebre Ducatus Mediolani oppidum vbi ſeruatur corona ferrea quâ reges Italiæ & Imperatores coronari ſoliti.

Voti redemptionem per commutationem fieri iam plenè docui ad *hunc titul. apud Gregor. Redimere*, hic eſt compenſare votum peregrinationis cum pretio aliquo. Locus eſt inſignis Metelli apud Caniſium *Tomo* 5. ſolebant vouentes ſumere de terra vbi iacebant martyres, & æquâ lance libratam cum corpore tantùm auri vel argenti penſabant.

Quòd puerilia corpora morbida
Si fuerint, ibi cum prece ſedula
Penſa ſubſequitur reprecatio.

Hîc agitur de peregrinatione ad vrbem S. Iacobi Compoſtellæ, quam Metropolis iure decorauit Calixtus II. in honorem B. Iacobi, cuius corpus illic requieſcere ait Innocentius III. *Epiſt. 121. lib. 2.* quam & ideò magnis priuilegijs exornauit, ſicut reges Hiſpaniæ eam magnis bonis ditarunt, præſertim cenſu, quẽ

Vota nuncupant, ex omnibus boum paribus qui nutriuntur in Gallecia, Lusitania, & Toleto, vt constat ex dicta *Epist.* 121. *&* 127. *lib.* 2. *Registri* dicti Innocentij. Votum tamen primum hac de re quod tribuitur Ramiro primo, impugnat Prudent. de Sandoual in *Vita dicti Ramiri*: & partes quædam non exiguæ sanctarum reliquiarum D. Iacobi asseruantur in Ecclesia S. Saturnini, & in Capella S. Iacobi in hac nostra ciuitate Tolosana, vt antiquissimum monumentum à Carolo magno acceptũ, qui & dictã Capellam fundauit, & magnis priuilegijs ornauit, vt ex veteribus Ecclesiæ Tolosanæ Chartularijs constat.

TITVLVS XX.

De statu monachorum.

Salisberiensi, & [a] *Bregadensi Præpositis.*

Capvt I.

Postulastis per nostras litteras edoceri, an vobis professis Ordinem regularem, quorum alter cruce signatus est, & reliquus [b] crucis charactere desiderat insigniri, liceat vicesimam prouentuum Ecclesiarum vestrarum deputatã succursui terræ sanctæ deferre vobiscum, vt per vos proficiat illius terræ succursui, qui parati estis personas vestras exponere seruitio Iesu Christi; præsertim cùm multi exemplo æmulationis laudabilis prouocati ad currendum post vos viriliter accingantur, præliaturi prælium Domini contra gentes. Quia verò liberationi terræ illius totis viribus aspiramus, disc. v. p. a. s. m. quatenus si Ecclesiæ vestræ aliàs per absentiam vestram enormiter non lædantur, & vos vtiles fueritis terræ Domini verbo pariter, & exemplo, quod conscientiæ vestræ duximus relinquendum, dimissis procuratoribus idoneis in Ecclesijs vestris, potestis & tenemini votum peregrinationis adimplere, ac sic potest in vsus vestros transire vicesima Ecclesiarum vestrarum deputata subsidijs terræ sanctæ.

HOC caput legitur *supra, tit. proximo, apud Gregor.*

a Bregadensi Praeposito.] In impressis, & in vno MS. Bengadiensi, in alio Begadiensi. Nullam huius nominis Ecclesiam in Anglia reperi. Vide an legendum sit Bangorensi: Sarisburiensis & Bangorensis, seu Bancorensis, *Bangor*, in Anglia suffraganei Archiepiscopatus Cantuariensis. Mihi tamen magis arridet Honorium rescribere Readingẽsi Præposito: *Rheadyge*, vel *Reading*, vrbs est in Comitatu Bercheriæ diœcesis Saris buriensis, iuxta quã templum magnificentissimum construxit Henricus primus, in quo sepultus ipse fuit & Mathildis filia eius: Begadiensis enim paucis litteris distat à Readygensi.

b Crvcis Charactere.] Crucis signationem pro recuperatione terræ sanctæ primũ cœptã sub Vrbano III. asserunt Vuillelmus Tyrius *lib.* 1. *cap.* 14. & Bertoldus ad annum 1095. *Omnes qui se*, inquit, *ad iter deuouerunt signo crucis seipsos in vestibus notare fecit, in Concilio apud Claromontem. Et tunc crucis signum super humerum dextrum impressum fuit*, *cap.* 11. *lib.* 4. *Chronici*

Cassin. Exemplo tesseræ militaris, quam olim dextro brachio alligabant, insculptis suis & patrũ nominibus, apud Iustinum *lib. 3.* vt & Fabricensibus in dextro brachio stigmata infligebãtur, & tyronibus etiã *l. 3. C. de fabricens. lib. 11.* Nec solùm vestib⁹ Crucis character imprimebatur, sed etiam fronti, vt idem Bertoldus refert, & Robertus monachus *lib. 2. Aut in fronte, aut in scapulis dextris, signum ferebant sanctæ Crucis.* Et hoc erat symbolum professionis, & character Dominicus, à Græca voce χαράζω, id est *obsigno*, imprimo, inde *charaxatura*, idem quod character, & *Charaxator* apud Flodoardum & Gregor. Turon. Ideò hi characteres dicebantur *Cruciatæ*, nos *Croisade.*

---

[a] *Abbati, & Priori sancti Victoris Parisien. Andegauen. & Rhotomag. diœcesis.*

Capvt II.

Habentes lumbos præcinctos. *& infra.* Sanè nostris est auribus intimatum, quòd cùm ante generale Concilium apud monasterium vestrum Fili Abbas, & Prior sancti Victoris, Abbatum, & Priorum Abbates proprios non habentium vestro monasterio subiectorum ordinis vestri commune consueuerit Capitulum celebrari, & per illud de suis claustris exstirpari spinas & tribulos vitiorum, & plantari virtutum genimina in eisdem, constitutione in eodem Concilio editâ pro reformandis monasterijs monachorum, vt in singulis regnis, siue prouincijs fieret de triennio in triennium, saluo iure diœcesanorum pontificum commune Capitulum Abbatum & Priorum, Abbates proprios non habentium, qui non consueuerunt tale concilium celebrare, & extensâ constitutione huiusmodi ad Canonicos regulares iuxta sui Ordinis instituta seruanda; quidam Abbates & Priores monasteriorum, qui vestro monasterio sunt subiecti ordinis vestri contempserunt ad huiusmodi Capitulum conuenire, qui ex hoc non immeritò præsumuntur habere opera tenebrarum, ac sic ritus celebrandi commune Capitulum, qui ex constitutione prædicta debuit fortiùs obseruari, in desuetudinem abijt, & in eneruationem obseruantiæ regularis. Cùm igitur huiusmodi Capituli celebratio sit canonicæ institutionis custodia, eò quòd in ipso praua in rectitudinem, & aspera in vias planas, euellendo nociua & plantando salubria dirigantur; discretioni vestræ m. quatenus conuocatis Abbatibus & Prioribus, Abbates proprios non habẽtibus, ordinis vestri monasterio vestro subiectis, & eos qui venire comtempserint ad id, dummodò non sint impedimento canonico præpediti, monitione præmissâ per cens. Ecclesiast. appellatione postpositâ compellentes, celebretis apud sanctũ Victorem commune Capitulum more solito, & procedatis in eo Deũ habentes præ oculis, iuxta constitutionem Concilij memorati, eadem Non poni-tur.

censurâ facturi, quæ in eo deliberatione prouidâ fuerint ordinata, firmiter obseruari: vt autem quæ statuta fuerint magis teneantur memoriter & seruentur, volumus & mandamus huiusmodi Capitulum annis singulis celebrari.

[a] A*bbatibus, & Priori S. Victoris Parisiensis, Andegauensis, & Rothomagensis.*] Ita in vno MS. rectè. Tres istas prouincias subiectas esse huic celebetrimo Monasterio ordinis S. Augustini fundato à Ludouico Crasso Galliæ Rege anno 1113. (cuius Abbas erat tempore Honorij nostri Ioannes 9.) colligitur ex hoc cap. & modus celebrandi Capituli, de quo etiam Benedictus XII. in *Constitution. suis cap. 7.* In quo præcipit Ecclesijs Cathedralibus, Monasterijs, & locis Collegiatis, Ordinis S. Augustini, die statuto celebrari Capitulum singulis annis, *in loco scilicet principali*, & non alibi, nisi euidens necessitas suaderet. Ad hoc autẽ Capitulum Abbates, Præpositi, Priores, Administratores, eidem loco principaliter immediatè subiecti, conuenire debent. Porrò præter commune Capitulum, debet celebrari Prouinciale, in singulis prouincijs designatis de quadriennio in quadriennium (Honorius hîc ait de triennio in triennium) vt eædem constitutiones præferunt *cap. 7. iam dicto*, vbi distinguntur prouinciæ totius orbis, & nominatim nostræ Galliæ, Ebredunensis, Viennensis, Aquensis, & Arelatensis pro vna: Lugdunensis, Tarentasiensis & Bisuntinensis pro vna: Burdegalensis & Bituricensis cum Episcopatu Aniciensi pro vna: Narbonensis, Tolosana, & Auxitana pro vna. De Senonensi sub qua Abbatiæ S. Victoris, & S. Genouefæ nulla mentio.

---

[a] *Præposito, & Canonicis Viterbi. Cenadien. Diœcesis.*

CAPVT III.

Non ponitur.

SIcut ven. f. n. Cenadien. Episcopus olim nobis exposuit idẽ in suæ reperit promotionis initio Ecclesiam vestram, quæ [b] nigrorum fuerat monachorum in spiritualibus & temporalibus destitutam, & consistentes ibi personas regulari abiectâ obseruantiâ inter alia quæ committebant enormia, inter septa loci eiusdem falsam [c] fabricare monetam; ita quòd distractis propter hoc mobilibus & immobilibus, in eam cruces Ecclesiæ, necnon calices, & alia vasa sacra conflarent. Cúmque ipsius loci monachi ex tantorum criminum conscientia indignationem regiã, & eiusdẽ Episcopi metuentes ab eadem Ecclesia migrauissent, & de regularibus ei non possit personis commodè prouideri, Episcopus ipse cum beato Augustino *claudos habere maluit, quàm mortuos deplorare*. Vnde prædictam Ecclesiam personis vacuam, & facultatibus spoliatam [d] de secularibus duxit Canonicis ordinandam, te fili C. cuius expertam habebat industriam in ipsius Præpositum instituto. Nos igitur Regis ipsius, & eorumdem Episcopi, & Capituli, ac vestris precibus inclinati, quod ab eodem Episcopo factum est super hoc ratum habentes, ordinationem eamdem autoritate Apostolicâ confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus.

a VAriant MSS. Codices in epigraphe huius cap. vnus habet, *Præposito, & Canonicis, Bituricensis diœcesis*: alius, *Præposito & Canonicis Vuiterbi, Cenadiensis diœcesis*. Tertius. *Præposito, & Canonicis Vuitebe*. Neutri bene: vtrimus tamen magis redolet veram lectionem. Legendum *Canonicis de Petouio*. Abrahamus Ortelius in Thesauro Geographico ait: Petouio, Tacito colonia est & oppidum in Carnis, ad Drauum fluuium, hodie *Pettavv*. apud Ptolem. *lib.* 8. Παιτουβίον. *Vatubium* vocatur. Ammianus habet *Betobio*, per B. vt in 3. MSS. Inscriptiones antiquæ, *Pætobio*, per diphthongum. Ecclesia est sub Cenadiensi Episcopo Hungariæ, *Chonad*, de quo supra.

b NIGRORVM MONACHORVM.] S. Benedicti scilicet, ad differentiam alborum, qui erant Ordinis S. Augustini, vt ex Iacobo de Vitriaco *cap. 13. histor. Occident.* constat; & vulgò notum est omnes monachos in albos & nigros fuisse diuisos, *cap. ex parte. de decim.* Nigri coloris nomine, burellum comprehendit D. Bernardus in regula Militum templi, vt iam C. V. Bosquetus annotauit ad *Epist.* 122. & 123. Innocentij III. *lib.* 13.

c FABRICARE MONETAM.] Ex hoc cap. colligitur Regem in eo læsum fuisse; nam ius cudendæ monetæ regium est, 5. *feudor. tit. de iure fisci.* Qui monetam sine licentia Principis fabricauerit, etsi titulum Principis præferat, iustique sit ponderis, falsi tenetur, & legis Corneliæ numerariæ pœnis subiacet, qua puniuntur qui in priuatis ædibus id agunt *l. 3. C. de falsa monet.* Cassianus *Collat.* 1. *cap.* 22. tanquam adulterina nomismata & paracharaxima reprobemus, vtpotè quæ falsam imaginem regis non legitimè signatam contineat. Inde falsi monetarij dicuntur παραχάρακται, apud Suidã. Quibusdã Ecclesijs fuit cõcessa monetę cusio, vt de Lugdunẽsi ecclesia scribit Seuertius, ad ann. 1363. in Guillelmo 2. & nos suprà diximꝰ de Abbate S. Augustini Cãtuariensis.

d DE, SECVLARIBVS.] Propter mores corruptos, aut diuini cultus dispendium regulares Ecclesiæ in secularem statum conuertuntur autoritate Apostolica, & quod hic Cenadiensis Episcopus fecerat nullius erat momenti, nisi ab Honorio fuisset confirmatum, nulla etiam falsâ suggestione interueniente, alioquin facilè reuocaretur, vt ab Innocentio III. in causa Conuentrensis Ecclesiæ, quæ in pristinum statum restituitur, etsi Cestrensis Episcopus à Clemente III. id impetrasset *Epist.* 143. *lib.* 1.

[a] Abbatibus, & monachis in Lombardia, & [b] Marchia Teruisina constitutis.

CAPVT IV.

EA quæ pro religionis honestate ac religiosorum salute prouidè ordinantur Apostolico sunt munimine roboranda, vt suscipiantur deuotiùs, & diligentiùs obseruentur. Quum ergo per dil. f. [c] Abbatem Montisbelli quædã Capitula nobis fuerint præsentata, quæ ad castigandum transgressiones multiplices & excessus, quos in quibusdam cœnobijs inuenerat videbantur pro salute & honestate vestra laudabiliter statuenda, nos ea examinari & corrigi fecimus, & præcipimus vt inuiolabiliter obseruetis, quæ sigillis ven. f. n. H. Ostiensis, & [d] N. Tusculanensis Episcoporum muniri fecimus ad cautelam. Ad hæc volumus, & præsentium autoritate præcipimus, vt Visitatores ad generale Capitulum conuocent Abbates, & Priores non habentes Abbates proprios, tam exemptos, quàm non exemptos Lombardiæ & Marchiæ, qui non cõsueuerunt huiusmodi Capitulum celebrare: prouidentes vt in ipso Capitulo generali, canonico impedimento sublato, eos qui contẽpserint vel neglexerint cõuenire, sublato cuiuslibet contradictionis

& appellationis obstaculo Ecclesiasticâ censurâ compellant, & vsque ad satisfactionem condignam sententiam, quam in eos ritè tulerint non relaxent, eâdem censurâ facturi, quæ in eodem Capitulo deliberatione prouidâ fuerint ordinata firmiter obseruari, reddituri tam ipsi quàm Visitatores, & alij iuxta cuiuslibet ministerium Domino, in cuius conspectu nuda sunt omnia & aperta, in extremo examine rationem, si omnem solicitudinem & diligentiam, quæ circa correctionem & reformationem Ordinis, ac visitationem cœnobiorum impendendæ fuerint neglexerint adhibere. Porrò, cùm Visitatores secundùm statutum generalis Concilij ordinati à generali Abbatum Capitulo processerint ad visitationis officium exsequendum, de statu monasteriorum & obseruantijs regularibus diligenter inquirant, & tam in spiritualibus, quàm in temporalibus corrigant & reforment, quæ viderint corrigenda: ita tamen quòd monachos delinquentes per Abbatem loci corrigi faciant, eísque iniungi penitentiam salutarem iuxta B. Benedicti regulam, & Apostolica instituta, non secundùm normam prauæ consuetudinis, quæ quasi pro lege in quibusdam Ecclesijs inoleuit. Ipsi etiam Visitatores monachos, quos contumaces inuenerint & rebelles, iuxta modum culpæ vice nostrâ regulari censurâ percellāt, absque personarum delectu, non parcendo rebellibus, ob suam pertinaciam, vel potentiam amicorum, quin ouem morbidam eijciant ab ouili, ne inficiat sanas oues. Si verò Abbates in corrigendis iuxta Visitatorum mandatum & regularia instituta seipsis, suísve monachis inuenti fuerint negligentes, proclamentur, corripiantur, & ita puniantur publicè in Capitulo generali, quòd pœna ipsorum sit alijs in exemplum.

Porrò si Abbas aliquis non exemptus, fuerit à Visitatoribus nimis negligens inuentus, & remissus, id loci Diœcesano denuntient, sinè mora, & per illum detur ei fidelis & prouidus coadiutor vsque ad Capitulum generale. Quòd si dilapidator inuentus fuerit, vel aliàs merito amouendus per diœcesanum, postquàm hoc sibi à Visitatoribus denuntiatum fuerit, amoueatur absque iudiciorum strepitu à regimine Abbatiæ, ac monasterio prouideatur interim administrator idoneus, qui temporalium curam gerat, donec ipsi monasterio fuerit de Abbate prouisum. Quod si forsan Episcopus hæc adimplere noluerit, vel neglexerit, Visitatores, vel præsidentes in Capitulo generali defectum Episcopi Apostolicæ sedi non differant intimare: hæc eadem circa exemptos Abbates fieri præcipimus per Visitatores, vel præsidentes in Capitulo generali, depositione tantùm ipsorum sedi Apostolicæ reseruatâ,

reſeruata, ita tamen vt Abbate qui amouendus videbitur interim per Viſitatores, vel in Capitulo præſidentes ab adminiſtratione ſuſpenſo, adminiſtrator idoneus monaſterio deputetur. Illorum autem exceſſus, & alia quæ viſa fuerint intimanda Capitulo, præſidentes nobis denuntient per fideles nuntios & prudentes, quibus de communi contributione Abbatum, iuxta cuiuſlibet facultatem ſufficienter miniſtrentur expenſæ. Sequentes autem Viſitatores perquirant Priorum Viſitatorum veſtigia diligenter, & eorum negligentias & exceſſus referant ſequenti Capitulo generali, vt iuxta culpam publicè debitam pœnam portent. Idem etiam de Abbatibus præſidentibus generali Capitulo præcipimus obſeruari. Præcipimus etiam vt in nullo monaſterio ad præbendas de cetero recipiant Abbates, & monachos, & clericos ſeculares, nec hi qui iam recepti ſunt locum, vel vocem in Capitulo, dormitorio, vel refectorio, ſeu clauſtro ſibi vendicare contendant, ſeu monachorum cœtibus importunè ſe immiſcere præſumant: ſed beneficijs ſibi conceſſis contenti conuerſentur honeſtè, opportuna obſequia in monaſterijs fideliter impendentes, nihilque vltra in ſpiritualibus aut temporalibus exigant in ipſis monaſterijs, vel vſurpent. Si qui verò talium à Viſitatoribus inuenti fuerint criminoſi, per diœceſanum in non exemptis, & per Viſitatores, vel præſidentes in Generali Capitulo in exemptis monaſterijs, beneficijs priuentur eiſdem. Hæc autem omnia in monaſterijs quæ non habent Abbates proprios, ſed Priores, nec non in monaſterijs monialium, quoad articulos Abbatiſſis & monialibus congruentes, præcipimus obſeruari.

[a] ABBATIBVS, ET MONACHIS IN LOMBARDIA.] Duæ Lombardiæ ſunt, vna cis Padum, *Lombardia di quà dal Pò*, olim Æmilia Paulo Diacono *lib. 2.* in ea Placentia, Parma, Regiũ, Bononia, & Forum Cornelij. Alia transPadum, olim Inſubria, *Lombardia di là dal Pò*, quæ hodiè propriè Lombardia vocàtur à Longobardis qui ibi ſceptrum tenuerunt annis duobus ſuprà ducentos, ſub 22. regibus, & regiam fixere ſedem Papiæ, ſeu Ticini.

[b] ET MARCHIA TARVISINA.] Taruiſium, *Treuigi*, in qua vt omnium Italiæ vrbium antiquiſſima & nobiliſſima Longobardi ſedem Marchionatus, quod eorum lingua perpetuum Magiſtratum ſignificat, poſuerunt. Hinc tota regio Marchia appellata, in qua olim ſex, nunc quatuor inſignes vrbes, municipia nobilia multa, & caſtella non exigua.

[c] ABB. MONTISBELLI.] Monsbellus celebre & diues Caſtrũ in Marchia Taruiſina propè *Eſte*.

[d] N. TVSCVLANVM.] Nicolaum, à Ciacconio *de Romanis* cognominatum ciuem Romanum, Cardinalem creatum ab Innocentio III. anno 1205. legatum ab eodem in Angliam ad regnum reconciliandum, & deputatum ab Honorio noſtro cum S. Dominico, vt in vnum locum congregaret Religioſas Romanas, quæ in diuerſis Vrbis partibus diſperſæ erãt vt faciliùs inſtruerentur, & conſilia ſpiritualia reciperent, autore Seraphino Bazzi in *lib. de SS. Ordinis S. Dominici.* Vixit tantùm vſque ad annum 4. Pontificatus Honorij noſtri.

Honorius in *hoc cap.* tollit abuſum quo clerici ſeculares ad Præbendas monachorum admittebantur, & ſicut monachi vocem in Capitulo, & reliquis officijs habebant, quod Benedictus XII. etiam reſtrinxit, niſi ſe & ſua monaſterio deuouerint, vt iam expoſui ad *cap. ad audientiam. ſuprà, de Præbend.*

TITVLVS XXI.

De capellis monachorum.

[a] *Abbati, & Conuentui Aquinatensi.*

CAPVT I.

Non ponitur.

QVantò sinceriùs diligimus monasterium vestrum, & vestræ cupimus religionis augmentum, tantò soliciti̇ùs vestris volumus prouidere profectibus & grauaminibus obuiare: ea propter dilecti in Domino filij vestris postulationibus annuentes, autoritate præsentium districtè inhibemus, ne quis pro eo, quòd quandoque in grangijs vestris ponitis aliquos vestros monachos sacerdotes, qui celebrent in Capellis ibidem consistentibus curam non habentibus animarum, audeat à vobis procurationes pro ipsis grangijs extorquere.

[a] ABBATI AQVINATENSI.] Forsan Monasteriū istud erat in vrbe Aquini, *Aquino* regni Neapolitani Comitatus, titulo insigni, S. Thomæ familiæ gentilitio, olim celebris *Silius lib.* 8.
Atque viris ingens excurrit Aquinum.

[a] *Episcopo Veneten.*

CAPVT II.

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quòd conquerentibus olim [b] Abbate, ac conuentu Riuensi Venet. Diœcesis, quòd tu compellere moliebaris eosdem, vt instituerent [c] plures monachos in quibusdam suis Prioratibus tuæ diœcesis, in quorum singulis singuli monachi hactenus steterant, cùm pluribus facultates non suppetant eorumdem. Nos [d] Abbati sancti Albini Andegauen. & collegis eius per litteras nostras dedimus in mandatis, vt de ipsorum locorum facultatibus inquirentes, in eorum singulis facerent plures institui monachos, si pluribus illorum sufficiunt facultates; alioquin tibi autoritate præsentium inhiberent, ne Abbatem & conuentum prædictos molestares super instituendis pluribus in eisdem: vnde ijdem Abbas & conuentus occasione huiusmodi litterarum asserunt sibi esse concessum, vt in singulis locorum ipsorum singuli monachi commorentur, si pluribus

facultates non ſuppetant eorumdem. Cùm autem id obuiet Lateran. Concilio, de quo nulla mentio eſt in litteris antedictis, poſtulaſti nóſtro edóceri reſponſo, vtrùm noſtræ intentionis fuerit per huiuſmodi litteras, cum Abbate, & conuentu prædictis contra ipſum Concilium diſpenſare. Nos ergo f. t. breuiter reſpondemus, quòd tenoris huiuſmodi litteras non credimus à ſede Apoſtolica emanaſſe; quòd ſi per occupationem forſitan emanauerint, nolumus per hoc derogari Concilio ſupradicto.

a EPISCOPO VENETENSI.] Malè in quibuſdam MSS. & in impreſſis Nannetenſi.

b ABBATE RIVENSI.] Hæc Abbatia vocatur S. Gildaſij, vel Gildæ, ordinis s. Benedicti in inſula ſiue Riuenſi; ſiue Ripenſi; *ſainct Gildat de Ruys*.

c PLVRES MONACHOS.] Tutiùs exiſtimauit Honorius plures monachos inſtituere in Prioratibus, ſeu obedientijs, quàm vnum: Satius verò eſſe Presbyteros ſeculares conſtituere qui ſacramenta præſtent *in cap. 2. de ſtatu monach.* quàm vnum monachum oſtendit cap. ſequens, & in eo vult ſeruari Concilium generale, quod hîc vocat Lateranenſe, rarò tamē ſic nominatur, cùm ferè ſemper Concilium generale vocetur ad differentiam Lateranenſis ſub Alexandro III.

d ABBATI S. Albini.] Celebre Monaſterium ordinis s. Benedicti in vrbe Andegauenſi, in honorem s. Albini ſanctiſſimi huius ſedis Epiſcopi, Britanni, diœceſis Venetenſis. Vide hiſtoriam memorandam de protectione huius Abbatiæ per ſanctum Patronum ſuum apud Ioannem Monachum *lib. 1. Hiſtoriæ Ganfridi Ducis Norman. & Com. Andegau.*

---

a Burdegalenſi Archiepiſcopo.

CAPVT III.

AD audientiam noſtram te ſignificante peruenit, quòd nonnulli monachi lege tibi diœceſanâ ſubiecti, in quibuſdam Prioratibus habitant ſolitarij, contra ſtatutum Concilij generalis: ideóque f. t. mandamus, quatenus ipſorum monachorum Abbates, ſeu Priores, vt vel ipſos ad clauſtrum reuocent, facientes in ipſis Eccleſijs deſeruiri per clericos ſeculares; vel alios monachos eiſdem aſſocient cum quibus vitam poſſint ducere regularem, monitione præmiſſâ per cenſuras Eccleſiaſticas appellatione remotâ compellas: prouiſo quòd ad exemptos manum occaſione mandati huiúſmodi non extendas.

a EPISCOPO BVRDEGALENSI.] *Guillelmo*, vel, *Geraldo* de *Mala-morte*, quos ambos ſub Honorij noſtri pontificatu ſediſſe certum eſt.

TITVLVS XXII.

De iure Patronatus.

[a] *M. quondam Imperatrici Constantinopolitanæ.*

CAPVT I.

Non ponitur.

Vdito per te, ac alios fide dignos, quòd monasterium Pacinaciense Græcarum monialium tunc destructum, omninò Diœcesani accedente consensu de proprijs bonis reædificaueris & dotaueris, ac moniales easdem Ecclesiæ Romanæ, cui nullam exhibebant obedientiam feceris obedire; tuis nos supplicationibus inclinati, autoritate præsentium mandamus, vt super iure patronatus ipsius monasterij nemo te audeat temere molestare.

[a] M. QVONDAM IMPERATRICI CONSTANTINOP.] Crederem hanc Imperatricem esse Mariam vxorem Balduini primi Constantinop. Imperatoris Latini, filiam Henrici Liberalis Comitis Campaniæ, & Mariæ filiæ Ludouici VII. Regis Francorum, nisi legissem in *Chronico Belgico* illam in Græcia obijsse, antequàm maritum suum Imperatorem vidisset. Verisimile ergo est Mariam de qua hìc mentio, esse Mariam de gente Hungarica, viduam Isaaci Angeli Imperatoris Constantinop. apud Nicetam Choniatem *lib. vlt. Annal.* ad quam anteà rescripserat Innocentius III. *Epistol.* 2. *lib.* 13. & quæ posteà nupsit Bonifacio Marchioni Montisferrati, vt constat ex eadem *Epist.* & *Epist.* 11. *lib.* 14. potuit enim vixisse vsque ad tempora Honorij nostri, cùm quatuor tantùm anni intercedant.

Illustri [a] *Regi Mannæ.*

CAPVT II.

Non ponitur.

D hoc rex regum & Dominus dominantium Iesus-Christus, à quo tibi concessam temporalem debes recognoscere potestatem, ad regni te solium sublimauit, vt Ecclesias, & loca religiosa per tuum regnum existentia diligas & honores, munificentiæ tuæ manu eis tam liberaliter, quàm hilariter porrigendo, & alia in eis pietatis opera exhibendo. Quum igitur, sicut nostris est auribus intimatum, quædam Ecclesiæ regni tui, quarum omnium es patronus, non habere terram liberam asserantur, Serenitatem tuam rogamus, monemus, & hortamur attentè, quatenus cùm indecens modis omnibus videatur, vt Ecclesiæ memoratæ competenti dote penitus sint expertes, ipsarum cuilibet saltem [b] triginta passus terræ iuxta ca-

nonicas ſanctiones in liberam eleemoſynam extra cimeterium à parte qualibet earumdem ad domos clericorum faciendas ibidem liberaliter largiaris, vt ijdem pro te teneantur Dei miſericordiam implorare; vt ſemper ſit vbicumque ambulaueris ipſe tecum, ſuámque tibi gratiam concedat in præſenti, & gloriam in futuro.

a REGI MANNAE.] Vel *Mannia*. Duæ ſunt Inſulæ medio inter Britanniam & Hiberniam curſu. Prior Mona, nobiliſſima & antiqua Druidum ſedes, de qua Tacitus, & Humfr. Lhuidus *Epiſtola ad Abraham. Ortelium*, Anglicè *Angleſey*. Poſterior & magis ad Arctū iacet, altera Moua, *Monoëda* Ptolemæo, quaſi *Mon eitha*, id eſt Mona remotior, ad prioris Monæ differentiam, *Monabia* Plinio. Hæ duæ inſulæ a Beda *lib. 2. cap. 9.* Menaniæ dictæ, corruptè, pro *Menaniæ*. Poſterior Anglis *Man*, incolis *Maning*, cuius Reginaldus rex erat tēpore Honorij, & ad eum hoc cap. dirigit. Ceterùm benignè hunc Regem compellat Honorius *hoc cap.* quia donationem Inſulæ ſuæ fecerat Eccleſiæ Romanæ, cuius inſtrumentū publicum ſe vidiſſe ait Illuſtris Præſul Apamienſis, ad ann. 1219. nu. 13. in Collectione Nicolai Cardinalis Aragoniæ deſumpta ex Regeſtis Romanæ, factum Loudouiæ in domo Militiæ Templi, dicto anno 12 9. vbi etiam notat hunc Regem Honorium rogaſſe in dicta donatione, vt protectionem quam alijs regibus cenſualibus Eccleſiæ Romanæ concedebat, etiam ipſi impertiretur. Veriſimile eſt Reginaldum hanc donationem feciſſe, & hāc protectionem quæſijſſe à ſede Romana; quia in regno ſuo tutus non erat. Refert enim Monachus de *Ruſun* in Chronico *Manniæ*, *Godredum regem dictæ inſulæ tres filios reliquiſſe Reginaldum, Olauum. & Yuarum; & Olauum filium heredem inſtituiſſe, quòd ſolus ille legitime natus eſſet, ſed Mannenſes quum Olauus eſſet vix decennis Reginaldum regem conſtituiſſe*: & reuerà poſt annos ſeptem nempe anno 1226. expulſus fuit Reginaldus à regno per fratrem Olauum eodem Monacho autore, vbi tamen nihil de hac donatione, quam non malè ſuſpicatur idem Præſul Apam. manu ſubdola deletam fuiſſe.

b TRIGINTA PASSVS IVXTA CANONICAS SANCTIONES.] Quas intelligat ſanctiones nondum cōperi. Non id ſtatuit Nicolaus I. in *can. ſicut 17. q. 4.* quum id antiquitus à ſanctis Patribus conſtitutum dicat: ſed & longè ante Nicolaū eaſdem ſanctiones circa triginta paſſus in circuitu Eccleſiarum recenſet Concilium Toletanum XII. *can.* 10. & *Canon.* 12. Concilij Coyanenſis. Ad quod ſpatium aſylum Eccleſiæ extenditur, *Saluitatem* dixere media ſecula. Charta publicationis Treugæ factę per Guilelmum Archiepiſcopum Auſcenſem & Legatum Papæ annò 1103. in *Chartario Laſcurrenſi*: *Eccleſia ſaluitatem habeant triginta paſſuum circum circa; monaſteria verò ſexaginta*: ſic *ſaluitas Toloſana* in *Hiſtoria Comitum Toloſanorum*, quam dedit Comes Raimundus anno 1194. & confirmauit Comes Alfonſus in Chartario ſuo. Hoc ſpatium vocatur *legitimum*, ſeu, *Canonicum* ab Innocentio III. *Epiſt.* 164. *lib.* 13. *vt Patracenſi Archiepiſcopo Canonicum ſpatium circa Eccleſiam relinquatur*. Quod continet non ſolùm adhęrentia & adiecta, ſeu adtenſa *παραπήξια* in *Baſilicis*, & *Parapetaſia* in *l.* 39. *C. Theodoſ. de operib. public.* ſed etiam porticus; veſtibula; Catechumenorum manſiones, cellulas, domos, hortos, balnea, areas, *τοῦ τοῖς διαστημάτων πλάτος τοῖς προσφυγόντων* *l.* 5. *Cod. Theodoſ. de his qui ad Eccleſ. confug.* Id eſt *hanc ſpatij latitudinem confugientiū*, vt loquitur *lex* 4. *Theodoſ. eod.* de qua ſenſit Synodus Aurelian. I. *can.* 1. *Canones Eccleſiaſtici, & lex Romana conſtituit, vt ab Eccleſiæ atrijs & domo Epiſcopi eos abſtrahi non liceat*. Per legem Romanam intelligit legem Theodoſij. Hoc autem ſpatium, licèt quantùm ad menſuram non eſſet determinatum, quantùm ad ambitum erat etiam ab antiquis canonibus ſtabilitum: ideò circuitus illos, ſeu ſpatia *περιβόλους ἱερούς* dicebant, id eſt *ſepta ſacra*, quia partes Eccleſiæ cenſebantur *can.* 76. *ſynodi 6. in Trullo*. *Dextros* vocat ſynodus Coyanenſis: *Prohibitū fuit*, inquit, *violenter reum abſtrahere intrà dextros Eccleſiæ qui ſunt triginta paſſus*, & ità interpretatur *Dextros* Papias; *Dextri dicuntur paſſus menſurandi*, & Marculfus *form.* 104. *Habet in longò dextros tantos*. In Conſuetudinibus noſtris Toloſanis *tit. de homag. art.* 7. ſpatium illud, & ambitus omnis in quo tutæ erant perſonæ, & res ab infeſtatione & iniurijs exterorum, *Dex*, appellatur. Non malè quis dixerit hoc verbū idem eſſe quod *Dextros*, vſitatum enim eſt Vaſconibus & Tectoſagibus noſtris verba decurtare; quin & hodiè apud Mompeſſulanos, mēſores, *dextrarij* nuncupantur, a menſura quæ in

dimetiendis agris vtuntur, quam *dextrum*, vocant, vt obseruauit Antonius Despeisses *in tract. tall. & aliar. impos. sect. 2. nu. 9.* sæpiùs mensura per passus non fit, sed per brachia, quib⁹ Geometræ metiūtur, nostri vocāt *Brasses*; & Græci γνώμονα, *radium*, vel *lineam* appellant *Dextram*: vnde in horologijs recta linea, quæ distinguit horas & per brachiū designatur, Cubitus, seu mensura cubitalis vulgo dicitur, quam *Vlnam* Virgilius vocat à Græca voce ὠλένη, quæ brachium designat, sicut & πῆχυς apud Hesychium, & Pollucem *lib. 2. cap. 4.* Continet autem Cubitus communis quinque Palmos.

Sacer verò sex, quo sanctuarium & ædificiū templi constabat *apud Ezechiel. c. 40. & 43.* Ita Passus quem Græci ὀργυιὰν, quinos pedes γενικῶς id est *generaliter* complectitur, qui duobus pedibus & semisse constat, & propriè dicitur *Gressus* apud Geometras. Et de hoc Passu communi Canones Ecclesiastici intelliguntur.

TITVLVS XXIII.

De consecratione Ecclesiæ, vel altaris.

Reuerendissimæ in Christo filiæ illustri [a] Reginæ Vngariæ.

CAPVT I.

CVM, sicut ex relatione dilectorum filiorum [b] Capituli Oradiensis nobis innotuit, deuotionis zelo succensa eorum feceris Ecclesiam consecrari, profectò speramus, quòd zelus ille qui te ad eiusdem Ecclesiæ consecrationem induxit, te quoque vt & dotem ei conferas debeat animare: & quidem, cùm non sit Ecclesia, nisi de dote prouisum ei fuerit consecranda, eò liberaliùs ad dotandam prædictam Ecclesiam aperire manus munificentiæ tuæ debes, quò & faciliùs potes id facere, & ad hoc fortiùs tamquam ex debito iam teneris.

a REGINAE HVNGARIAE.] Gertrudi vxori Andreæ II. Hungariæ regis, filiæ Bertholdi Ducis Morauiæ, vel Beatrici vxori secundæ dicti Andreæ, filiæ Aldobrandini Marchionis Estensis.

b CAPITVLI ORADIENSIS.] Lege Varadiensis. Vuaradin ciuitas Episcopalis Hungariæ Transdanubianæ sub Archiepiscopo Colocensi, *Coloczo.*

Antequàm Ecclesia consecretur & dedicetur, debet de dote prouideri à Patrono, vt fusè notat Glossa *ad hoc cap. apud Gregor.* sed quod maius est, non solùm dos conferri debet ante consecrationem, sed etiam ante constructionem, ad luminaria, obseruantiam, alimenta, & sacra ministeria, *Nouella* Iustiniani *67. & can. nemo. de consecrat. distinct. 1.* quia olim constructionem statim sequebatur dedicatio, seu consecratio, adeò vt nefas duceretur ante consecrationem Missas celebrare, vt iam annotaui ex Balsamone ad *can. 7. synodi 7. Constantinop.* Imò quod magis est, ante dotis prouisionem non censetur Ecclesia, vt ait hîc Honorius, saltem infrà biennium ædificata Ecclesia consecrari debet iuxta constitutionem Othonis, vel Othoboni Cantuariensis Archiepiscopi, si secus, Ecclesiæ manent interdictæ.

TITVLVS XXIV.

De celebratione Missarum.

Eidem.

CAPVT I.

SANE cùm olim. *& infra.* Nè de cetero propter incuriam sacerdotum in indeuotos diuina indignatio grauiùs exardescat, districtè præcipiendo mandamus, quatenus à sacerdotibus Eucharistia in loco singulari, mundo etiã, & [a] signato semper honorificè collocata deuotè, & fideliter conseruetur. Sacerdos verò quilibet frequenter doceat plebem suam, vt cùm in celebratione Missarum [b] eleuatur hostia salutaris, quilibet se reuerenter inclinet, idem faciens, [c] cùm portat presbyter Eucharistiam ad infirmum, quam in decenti habitu superposito mundo velamine ferat, & referat manifestè, ac honorificè ante pectus, cum omni reuerentia, & timore semper cum lumine præcedente, cùm sit candor lucis æternæ; vt ex hoc apud omnes fides & deuotio augeatur. Prælati autem huius mandati grauiter punire non differant transgressores, si & ipsi diuinam, & nostram velint effugere vltionem. Vos autem sic obseruari faciatis prædicta, quòd non efficiamini vindictæ participes, sed coronæ.

HOC caput caret epigraphe in duobus MSS. & apud Raymund. tertius MS. habet, *Eidem*, scilicet Reginæ Hungariæ, corruptè tamen, vt liquet ex textu capit.

[a] SIGNATO.] Id est, obsignato & occluso. Vulgò, *signare*, ponitur pro, *obsignare*, & *occludere* apud Iurisconsultos in l. *diuus. de cust. reor.* Græci ἀποσφραγίζειν, quod est sigillo adhibito claudere, & Cruce insignire; ita enim sumũt Gregorius Nazianz. & Chrysost. quia quæcumque tutò, & cum reuerentia custodiri debent signo Crucis muniuntur; vnde Leo sapiens, *Nouella* 72. statuit vt vbicumque Crucis forma apponitur, id firmum & immotum permaneat. Et hæc est ratio cur signum Crucis in Bullis summorum Pontificum, Chartis Imperatorum & Regum, subscriptionibus Conciliorum, & instrumentis priuatis immediatè ante nomina propria subscribentium apponebatur, nempe ad ea Acta stabilienda & roboranda; signum enim Crucis vim habebat iuramenti scripto sanciti, vt doctissimè obseruat Illustr. Præses de Marqua *lib.* 5. *Hist. Benearni, cap.* 25. Ceterùm Eucharistiã in pyxide appẽsa, & sub clauibus seruari statuit Innocentius III. in *cap.* 1. *de custod. Euchar.* & nos ibi plura de vasculis, & Columbis, in quibus olim asseruabatur, egimus.

[b] ELEVATVR HOSTIA.] Eleuatio hostiæ olim fiebat tantùm manibus Episcopi, calicis verò manibus Diaconi, vt est in *antiquo ordine Romano.* Leuat Archidiaconus cum Offertorio calicem per ansas, ita vt hoc nouum esse in Ecclesia annotauerit doctissimus Menardus in *libr. Sacrament. Gregor.* Hic mos non ita multùm in Hispania erat; anno enim 1560. in Concilio Barcinonensi prohibetur, ne Diaconi soli Calicem cum vino, vel Patenam cum

hoſtia tenentes offerant in ſacro Miſſæ ſacrificio, ſed id ſemper Presbyter faciat, niſi propter ſenectutem, aut manuum infirmitatem, aut debilitatem: tunc enim poterit à Diacono ita adiuuari, vt Presbyter quoque manus admoueat. Et hæc eleuatio Hoſtiæ bis fiebat in Miſſa, quod præſertim Græci obſeruabant; licet & apud nos ſæpius id fieri ſolitum ſit. Et tunc pulſantur campanæ vt præſentes attentiores ſint, & abſentes ad orandum inclinentur, de quo pulchra eſt conſtitutio Stephani Cantuarienſis Epiſcopi: *In eleuatione corporis Chriſti pulſentur campanæ, vt populares qui celebrationi Miſſarum non valent quotidiè intereſſe, vbicumque fuerint ſiue in agris, ſiue in domibus flectant genua, Indulgentias conceſſas à pluribus Epiſcopis habituri.* Vide ſimile Decretum Petri Patriarchæ Antiocheni anno 1367. in Concilio Tarraconenſi, & Enneci Archiepiſcopi Tarraconenſis anno 1406. ſtatuentis, *vt temporibus generalis interdicti & ceſſationis diuinorum, quando corpus Chriſti eleuatur in qualibet Eccleſia, maius cymbalum in Corporis Chriſti tribus vicibus, & alijs tribus vicibus in ſanguinis eiuſdem eleuationibus pulſetur: vt populus huiuſmodi ſigno admonitus oret genu flexo, & Indulgentias acquirere valeat.* [c] CVM PRESBYTER AD INFIRMVM.] Huic Conſtitutioni congruit Conſtitutio Ioannis Pecham Cantuarienſis Archiepiſcopi: *Vt Sacramentum Euchariſtiæ circumferatur cum debita reuerentia ad ægrotos, ſacerdote induto ſaltem ſuperpelliceo gerente orarium, ac lumine præuio in lucerna cum campana.* Ad hunc locum Guillelmus Lyndevuode Officialis Cantuarienſis vir doctus, quærit, ſi deficiat cleric⁹ an debeat Presbyter lucernam cum lumine vni brachio ſuſpenſam & campanam geſtare, & ſic fieri docet in amplis parochijs vt lucernam cum campana ad collum equi appendant. Ioannes quoque Cardinalis Sabinenſis Honorij noſtri Legatus in Concilio Ilerdenſi anno 1219. *Sacra Euchariſtia ad infirmos cum campana & lucerna honorificè deportetur, & ſingulis octo diebus renouetur.*

[a] *Archiepiſcopis, & Epiſcopis, & vniuerſis alijs Eccleſiarum Prælatis, & clericis per Franciam conſtitutis.*

CAPVT II.

CVM creatura non habeat quid pro meritis reſpondeat Creatori, &c. *& infrà.* Cùm ergo Eccleſia Gallicana per Dei gratiam tanquam lucerna ſuper candelabrum poſita, luceat alijs per exemplum, qui videntes opera eius bona glorificant Patrem cœleſtem, ne, quod abſit, tantæ negligentiæ tenebris obumbretur, & alias conſequenter obumbret, vniuerſitatem veſtram rogandam duximus & mo. per Apoſt. ſcripta v. m. quatenus vniuerſi & ſinguli prouidè attendentes, quòd ſeruire Deo regnare eſt, nullum in vos torporem negligentiæ obrepere permittatis, quominùs & pro anniuerſarijs defunctorum, & pro feſto, vel feria ſecundùm temporum congruentiam Miſſarum ſolennia & conuentualiter celebretis, & faciatis conuentualiter celebrari, vt ſic quodammodo ſinè intermiſſione orantes ab eo mereamini exaudiri, qui adeſt omnibus in veritate inuocantibus nomen ſuum.

[a] ARCHIEPISCOPIS, EPISCOPIS, PRAELATIS, ET CLERICIS PER FRANCIAM CONSTITVTIS.] Deeſt in vulgatis, τὸ, *per Franciam*, cum meritò reponi debeat ex MSS. Verè enim de Eccleſia Gallicana dicitur quod hîc Honorius noſter, nempe eam *eſſe lucernam ſuper candelabrum poſitam, vt luceat alijs Eccleſijs per exemplū*; ita vt omnia negotia, & geſta ſynodalia ad fidem ſpectantia ſubſcriptionibus Epiſcoporum Galliæ confirmari vellent ſummi Pontifices

fices, vt patet ex *Epist.* Martini Papæ *ad Amandum Traiectensem Episcopum*, & ex Leone I. *Epist.* 52. ad omnes Episcopos Galliæ.

b PRO FESTO, VEL FERIA.] Sensus huius capituli ostendit hæc verba: *Pro festo*, esse diuisa. & non significare vnicâ voce Profestum de quo *supra* diximus, sed hîc festum aliud esse, quam feriam, licèt primitus idem esset; nam Feria erat dies deuotionis, ita dicta primùm à Paschatis hebdomada, in qua omnibus diebus cessabatur ab omni opere seruili, vt annotaui ad *Titul. de Ferijs*; ita vt nec cursus equorum, vel publicum spectaculum fieret, vt docet Balsamo ad *can.* 66. Synodi 6. in Trullo: qui & addit malè agere artifices, qui post diem tertium ad mechanicas artes redeunt, quod prohibet *Nouella* 4. *Leonis*. Hodiè Feria est dies laboris & opificij, à qua iã distinguitur festũ, quod est verus dies deuotionis, quo cessatur ab omni opere, & sacrificium Missæ fieri debebat apud Græcos: Latinos dierum differentiam non fecisse docet D. Hieronymus *Epist. ad Algasiam*, quod tamen ex consuetudine processisse dicit D. Augustinus *Epist.* 118. Ideò Honorius hîc omnibus diebus festis, & ferialibus Missas celebrare iubet.

a *Capitulo Briuat.*

CAPVT III.

NEC vestræ saluti expedit, nec honori, vt aliquæ in Ecclesia vestra consuetudines obseruentur, quæ canonicis obuient institutis. Accepimus autem ex insinuatione dilecti filij n. Briuatensis Sacristæ, quòd quædam praua consuetudo in eadem Ecclesia obseruatur, secundum quam b in altari maiori imagine Sancti Iuliani præsente, nullus de Capitulo audeat quantumcumque honestare præfulgeat, nisi sit c de militari genere, celebrare. Cùm itaque non gradus eleganrior, sed vitæ melioris actio præferatur, per Ap. v. s. mandamus, quatenus, non obstanre huiusmodi consuetudine, quæ dici potest potiùs corruptela, in eodem altari præsente imagine supradictâ ipsum Sacristam, & quoslibet de vestro Capiruło sacerdotes, nisi hoc eis ex aliâ causâ rationabili debeat interdici, celebrare sinè contradictione aliqua permittatis. Non ponitur.

a CAPITVLO BREVARENSI.] Lege *Briuatensi*. Briuate oppidum Aruerniç, *Brioude*, ad differentiam alterius oppidi in Lemouicina diœcesi *Briue la gaillarde*, Briua Curretia dicta Gregorio Turon. *lib.* 7. *histor. cap.* 10. De Aruerniæ oppido, & D. Iuliano Patrono illius, Henricus Altissiodorensis in *Vita S. Germani lib.* 4.

b IN ALTARI MAIORI.] S. Iulianus miles, & comes S. Ferreoli, ob Christi fidem martyrium subijt sub Crispino Viennæ præfecto, in cuius honorem Basilicam ingentem fuisse erectam scribit Georgius Florens Turonensis Episcopus antiquus scriptor, qui vixit supra annos quingentos & septuaginta insertus libris Gregorij Turon. *de miraculis*: singulare est quòd non admitterentur nisi sacerdotes militaris stirpis ad Missæ sacrificium in altari maiori, quem morem abusum esse iudicat Honorius. Ita in multis locis non omnes passim admittuntur ad altare maius præter Canonicos, vt in nostra Tolosaua Ecclesia. Error autem ille forsan processit ex eo, quòd icon sanctum Iulianum militem repræsentaret, & idcircò nemo nisi militaris generis ante ipsius imaginem Missam celebrare poterat. Ita quoque in altari in quo Episcopus celebrauit, alium sacerdotem non esse admittendum docet *can. vlt. de consecr. dist.* 1. & Concilium Altissiodorẽse. Et hac de causa Canonici Briuatenses Comitum nomen sibi arrogarunt, quod superioribus annis placito magni Concilij illis prohibitum fuit.

c DE MILITARI GENERE.] Honor paternus pro-

pagatur in liberos *l. liberos. de senator. l. milites. C. eod.* Ideò ad militiæ honorem non admittebatur, nisi is qui esset de genere militum in *Constitutionibus Siculis, tit. 39. lib. 3.* Elegans est *Epistola 17. lib. 6.* Petri de Vineis hac de re. Hæc nobilitas generis etiam in Ecclesia commendatur *cap. 16. de iuretur. & cap. 8. in 3. compilat.* Militum verbo Nobiles intelliguntur origine, qui legitimi vocantur, *tit. de pace ten. §. si miles. lib. 2. feudor.* Qui iusti sunt & descripti in Codicibus militaribus, *τοὺς ἀπογεγραμμένους στρατιώτας*, vocat *Nouella 3.* Constantini Porphyrogenetæ, & liberos dominos, quales sunt Barones, Comites, & Duces, quos Papa Nobiles appellat, vt ait Krantzius *3. Metrop. cap. 2.* distinctos à gregarijs, caligatis, & soldurijs, ministerialibus, & feudatarijs apud Cuiacium in *libr. feudor.* Nec abs re militatis ordo commendatur: nam in pluribus Ecclesijs non nisi nobiles admittuntur, vt in Ecclesia Lugdunensi, qui & ideò vocantur Comites, & in Belgio referunt historici Philippum II. Hispaniarum regem cùm nouas Ecclesias construeret obtinuisse à Paulo IV. summo Pontifice, vt tres Præbendæ Theologis, totidem Iurisperitis, & totidem Nobilibus assignarentur. Vide Molanum *lib. 2. de Canonicis, tit. 29.* Idem in Ecclesijs Auscensi, & Lascariensi in quibus non admittuntur nisi graduati, aut nobiles: quod tamen improbat Innocentius III. in *cap. ad decorem. de institut. & cap. venerabilis. de Præbend.* propter eandem rationem quam hîc affert Honorius, & refertur in *can. nos qui. 40. distinct.*

[a] *Archiepiscopo Sipontino.*

CAPVT IV.

TE referente didicimus, quòd in die cœnæ Domini de antiqua teneris consuetudine chrisma conficere in Ecclesia Sipontina; sed cùm manè diei eiusdem [b] ad Garganicam accedas Ecclesiam, vt ibi prout moris est [c] recipias peregrinos, ipsius loci clerus & [d] populus celebrare Missam in eadem Ecclesia Garganica priusquàm ad Sipontinam redeas te compellunt; super quo nostrum & Apostolicæ sedis consilium implorasti. Cùm autem chrisma eo die intrà Missarum conficiatur solennia, & cuilibet sacerdoti quacumque dignitate præfulgeat vnam in die celebrare Missam sufficiat, nam & felix valde est qui celebrat dignè vnam. f. t. m. quatenus die prædicto in Ecclesia Sipontina dumtaxat in qua teneris chrisma conficere, Missarum studeas solennia celebrare.

[a] ARCHIEPISCOPO SIPONTINO.] Siponto, ciuitate Archiepiscopali regni Neapolitani à Sarracenis deletá, Manfredoniam sedes est translata; nihilominùs Sipontinus nũcupatur quamuis resideat in Mãfredonia cõdita à Mãfredo Federici II. filio naturali anno 1200. In casu necessitatis binas vno die posse ab eodẽ celebrari Missas cõstat ex *can. sufficit. de consecrat. dist. 1.* Honorius id damnat, quod tamen suis temporibus inualuit in Anglia, vt docet Concilium Oxoniense, & ipse confirmauit *Epist. ad Henricum III. Angliæ regem* apud Matthæum Paris. Hîc verò necessitas inesse videbatur, vt Archiepiscopus Sipontinus in Ecclesia Garganica & Sipontina celebraret propter diei solennitatem; nam & ob aduentum alicuius personæ eminentis dignitatis id fieri posse dicit Glossa in *cap. consuluisti. hoc tit. apud Gregor.* & vulgò duplex Missa diceretur, vna de die, altera pro defunctis. De his fusè in *Paratitlis.*

[b] AD GARGANICAM ECCLESIAM.] Mons Garganus, *monte di S. Angelo*, vrbs olim Archiepiscopalis dicata S. Michaëli Archangelo in monte sita.

[c] RECIPIAS PEREGRINOS.] Hæc verba sunt tantùm in MSS. reiectis alijs quæ in vulgatis reperiuntur, nempe *penitentes*, vel, *remittentes.*

Penitentes enim recipiebantur tantùm in Cathedrali,non in alio loco;sed Archiepiscopus Ecclesiæ Sipontinæ ad radices montis Gargani sitæ, solebat in die Cœnæ Domini montem subire ad recipiendos peregrinos, qui templum D. Michaeli dicatum magno populorum concursu frequentabant, teste Ferrario in *Topographia Martyrol. Rom.* De specu,qui hac in rupe D. Michaeli sacer est, fusè tractat Leander in *Descript. Italiæ.*

[d] *Gargani populus in Ecclesia sua Missam celebrare se compellunt.*] Vtpotè quæ nuper,nempe sub Alexandro III.adhuc fuerat Archiepiscopalis; ab ipso enim Alexandro vnita fuit Sipontinæ Ecclesiæ, autore Scipione Mazzella, & forsan in memoriam quoque huius vnionis Archiepiscopus Sipontinus visitabat Ecclesiam S. Archangeli.

[a] *Archiepiscopo Vpsalen.*

CAPVT V.

Perniciosus valdè, sicut audiuimus, in tuis partibus inoleuit abusus,videlicet quòd in maiori quantitate aqua[b] ponitur in sacrificio, quàm de vino, cùm secundùm rationabilem consuetudinem Ecclesiæ generalis,plus in ipso sit de vino, quàm de aqua ponendum. Ideóque f. t. m. quatenus id nec de cetero facias, nec in tua prouincia fieri patiaris.

[a] ARCHIEPISCOPO VPSALENSI.] *Vpsalum* Archiepiscopatus Sueciæ ab Eugenio III. erectus anno 1148. autore Baronio; ab Alexãdro vero III. vt refert Ioan. Magnus Archiepiscopus Vpsalensis,in *Metropoli Vpsal.*

[b] DE AQVA.] Quia hæ regiones septentrionales vino carent, & importatum vi frigoris continuo acescit: *quæ res magnam aliquando Pontificibus Romanis ingessit curam, vt diuinæ hostiæ pars vtraque retineretur,perficereturque oppidatim* ait Mariana *de reb. Hispan. lib. 5. cap. 1.* Et hi quidem non inciderant in hæresim Hydroparastarum,qui solâ aquâ in sacro sacrificio vtebantur, vt è contrario Armenij id per solum vinum faciebant: vtrumque condemnatur in *can. 32. synodi 6. in Trullo.* Et forsan Presbyter S. Brigidæ Brixiensis in *cap. sequ.* hæresis Armeniorum suspectus habetur.

[a] *Episcopo Brixiensi.*

CAPVT VI.

Litteras tuas recepimus continentes, quòd cùm super excessibus Magistri Mauri presbyteri Ecclesiæ sanctæ Brigidæ Brixiensis, iuxta debitum officij pastoralis inquireres, confessus est, quòd cùm quadam die hostiam & calicem non haberet in pane fermentato, &[b] in scypho ligneo astante populo solennia celebrare præsumpsit, quare ipsum suppósuisti perpetuo interdicto, consulens vt in aliqua Ecclesia regulari mutaret in melius vitam suam. Postmodùm autem illo coram ven. f. n. Ostiensi Episcopo, tunc Apostolicæ sedis legato, vt secum misericorditer ageret supplicante, idem ad celebrationem diuinorum presbyterum restituens memoratum, super suspensione beneficij, causam sancti Saluatoris, & sancti Lucæ Præpo-

positis Brixiensis delegauit, qui ad beneficium restituerunt eumdem; deinde verò reuersus de partibus transmarinis, intellecto quòd prædicta Ecclesia per malitiam dicti Magistri multipliciter lædebatur, inquisitionis officium iterans ex eius confessionibus inuenisti, quòd idem [c] sinè igne & aqua sacrificare præsumpsit; quare quid de ipso agendum sit nostro petisti edoceri responso. Cùm igitur vel ex aperta malitia, vel ex nimia desipientia peccasse probetur, f. t. m. quatenus si præmissis veritas suffragatur officio & beneficio sub. app. obst. perpetuò ipsum priues.

[a] EPISCOPO BRIXIENSI.] Bertoldo, qui testis est apud Rubeum litterarum Friderici II confirmantium priuilegia Ecclesiæ Rauennatis.

[b] SCYPHO LIGNEO.] Per scypum intelligit Honorius calicem, de quo *supr. in cap. 2. de consuet.* & vulgo apud Anastas. *de vit. Pontif.* Qui quidem calix ligneus iam exoleuerat varijs constitutionibus, vt latè Durant. *libr. de ritib.* exponit. Vetitum enim consecrare calices huiusmodi cùm chrismatis vnctio adhibeatur iuxta Ordinem Romanum, cùm tamen olim solà benedictione id fieret, vt docet D. Gregorius *libr. Sacrament.* & Epist. Felicis apud Burchard. *lib. 3. cap.* 58.

[c] SINE IGNE.] In Concilio Tarracon. *Sacerdotes sanctum Missæ sacrificium sinè duabus candelis cereis incensis, & in vtraque altaris parte positis non peragãt.* Qualiter puniatur cleric⁹ celebrãs sinè lumine, Cenedã ad *Decretal. collat.* 44. *num.* 2.

[a] *Episcopo Parisiensi.*

CAPVT VII.

Non ponitur.

NON debent Ecclesiarum prælati quibus religionem plantare conuenit & fouere, viros religiosos persequi, & eos super his maximè, quæ ad diuinum cultum pertinent obuiare. Accepimus sanè conquerentibus dilectis filijs Ministris Ordinis fratrum Minorum Franciæ, quòd quidam prælatorum regionis illius occasione priuilegiorum quæ se habere proponunt; aliqui verò suo dumtaxat arbitrio prædictis fratribus inhibere præsumunt, ne vbi degunt valeant secundùm nostram indulgentiam cum altari viatico solennia celebrare Missarum, in eos & hospites suos in maiorem Apostolicæ sedis iniuriam & contemptum excommunicationis sententiam promulgantes; quamquam præfati fratres ab omni iure parrochiali contineant manus suas. Quia verò debemus religiosas fouere personas, & maximè dicti Ordinis fratres, qui relictis omnibus Christum sequuntur, pro eo esse pauperes, & in paupertate viuere continua eligentes, ac decet nos Apostolicas indulgentias obseruare, frat t. m. quatenus autoritate nostrâ inhibeas generaliter Prælaris regionis eiusdem, ne de cetero sic excommunicent dictos fratres & hospites eorumdem, nec aliquo modo impediant, quominus.

fratres ipsi dictâ indulgentiâ possint vti, quia non impunè deinceps talia facerent, cùm non possimus iniurias pauperum Christi, & seruorum eius inquietudinem æquanimiter sustinere.

a EPISCOPO PARISIENSI.] Guillelmo II. de Salignaco, *de Seligny* 73. Episcopo, vel Bartholomæo 74. qui vixerunt sub Honorio nostro. Hoc caput in gratiam Fratrum Minorum scriptum est, sicut & *cap. in his, extrà, de Priuileg.* & vtrumque Episcopo Parisiensi: sed aduertendum est, quod *dictum cap. in his*, loquitur tam de Fratribus Prædicatoribus, quã Minoribus in vulgatis Codicibus, sed non in meis tribus MSS. in quibus Fratribus Minoribus tantùm indulgetur celebrare cum altari viatico; ex quo patet Gregorium IX. hoc priuilegium extendisse ad Fratres Prædicatores. Viaticum illud altare, vulgò Portatile dicitur, deferri solitum quandocumque non esset copia Ecclesiarum. Dicitur & Capella Portatilis, & Motorium templum, quo primum Constantinum vsum fuisse in bellis scribit Socrates *lib 1. cap. 14.* κατασκευάσας σκηνὴν ἐκ ποικίλης ὀθόνης ἐκκλησίας τύπον ἀποτελοῦσαν, Id est, *tabernaculum ex panno, seu linteolo variegato, quod Ecclesiæ formam exprimeret.* His altaribus solebant apponi Antimensia, quæ, vt notum est, erant operimenta imposita in consecratione altarium, quæ postea in partes diuidebantur, vt ex his partem aliquam imponerent altaribus Viaticis, sine qua non licebat Missam celebrare in Mensis non consecratis, ideóque quod deerat his altaribus per Antimensium supplebatur, vt respondet Ioannes Citri Episcopus ad Constantinum Cabasilam, τὸ ἐλλεῖπον τούτου ἀναπληροῖ ἡ ἁγιαστικὴ τοῦ ἀντιμηνσίου δύναμις, Id est, *quod ei deest sanctificatoria Antimensij vis implet.* Hoc loco Altare viaticum non sumitur pro tabernaculo, quo vsus est Constantinus in formam templi erecto, sed tantùm pro lapide consecrato, ab Episcopo seu tabula lapidea, *Can. concedimus, de consecr. dist. 1.* sublato Antimensium vsu.

TITVLVS XXV.

De obseruatione ieiuniorum.

a *Parganensi Episcopo.*

CAPVT I.

EXplicari per sedem Apostolicam postulasti, vtrum illis sit licitum qui nec voto, nec regulari obseruantiâ sunt astricti carnes comedere, quando in sexta feria dies Dominicæ Natiuitatis occurrit. Ad hoc tale damus responsum; quòd illi qui nec voto, nec regulari obseruantiâ sunt astricti, in sexta feria, si festum Natiuitatis Dominicæ ipso die contigerit venire, carnibus propter festi excellentiam vti possunt, secundum consuetudinem Ecclesiæ generalis, nec tamen hi reprehendendi sunt qui ob deuotionem voluerint abstinere.

a PARGANENSI.] Corrupta est epigraphe huius cap. in MSS. *Pragensi* in vulgatis, rectè. Vide *suprà cap. 2. de reb. Eccles. alien. vel non.*

TITVLVS XXVI.

De censibus, & exactionibus.

[a] *De Tiro, & de Iosaphat Abbatibus.*

CAPVT I.

Enerabili fratre nostro [b] Cenomanensi Episcopo accepimus referente, quòd cùm causa quæ inter ipsum ex parte vna, & [c] Abbatem & conuentum de Cultura Cenoman. diœcesis ex altera, super procurationibus, quas ab eis petit idem Episcopus tam in capite, quàm in membris noscitur agitari, de consensu partium vobis fuerit ab Apostolica sede commissa; dicti Abbas & conuentus ex eo frustrari intentionem eiusdem Episcopi moliuntur, quòd eorum monasterium in Cenomanensi Villa sitũ esse dignoscitur; & ipsi procurationes se asserunt Episcopo hactenùs non soluisse, quamquam exemptionis priuilegium non ostendant, & eidem Episcopo competat ius commune. Volentes igitur vt finis litibus imponatur, disc. v. m. quatenus nisi dicti Abbas & conuentus aliud rationabile ostenderint & probauerint, propter quod ipsi Episcopo exhibere non debeant supradicta, vos eos ad exhibendum ea, sicut ius dictauerit, iuxta priorũm Apostolicarum litterarum tenorem ratione præuiâ compellatis.

[a] DE TIRO, ET DE IOSAPHAT ABBATIBVS.] Diœcesis Carnotensis: prioris Abbatiæ meminit D. Bernardus 126. *Epist.* & fundata fuit à Rorrodo Comite: Perticensi anno 1110. ordinis S. Benedicti: secunda quoque est dicti ordinis S. Benedicti fundata à Goffrido 65. Episcopo Carnotensi anno 1120.

[b] CENOMANENSI EPISCOPO.] Mauricio 39. Episcopo, qui anno 1231. translatus fuit Rothomagum.

[c] ABBATEM DE CVLTVRA.] S. Petri de Cultura in suburbijs Cenomanensibus, ordinis S. Benedicti, *La Couture.* Ædificatus fuit hic conuentus à Bertgranno Episcopo Cenomanensi circa annum 600. & dotatus à Constantia Conani Comitis Britanniæ filia.

[a] *Abbati, & Conuentui Aquicinctino.*

CAPVT II.

Non ponitur.

TSI superfluum videatur. *& infrà.* Supplicastis siquidem nobis quòd cùm Venerabili fratri nostro [b] Remensi Archiepiscopo, necnon alijs diœcesanis, & locorum Archidiaconis procurationes ratione visitationis debitas in monasterio, & Prio-

ratibus ipsis hilariter exsoluatis, ne de c curijs, aut grangijs, seu mansis in quibus non inhabitant monachi, sed exinde monasterio vestro, & eius Prioratibus victualia ministrantur, procurationes soluere teneamini, vobis autoritate dignaremur Apostolicâ indulgere. Cùm ergo locis huiusmodi non sit necessarium officium visitationis impendi, cuius causâ procurationes debentur, nos vestris supplicationibus annuentes, ne ratione locorum talium procurationes soluere compellamini autoritate præsentium indulgemus.

a ABBATI AQVICINCTINO.] *Anchin.* Simoni II. Abbati 12. cui Honorius noster concessit vsum Mitræ, & annuli, vt ex MS. Sigeberti aucto, & Aquicincti seruato refert Miræus *Origin. Benedictin. cap. 68.* qui hanc Abbatiam fundatam ait à quibusdam Nobilibus anno 1079. ad Scarpam 2. milliari à Duaco in insula quæ dicitur Aquicinctus. Est & insigne Collegium in Academia Duacena eiusdem nominis, ab Abbatib. huiusce monasterij abhinc 60. & ampliùs annis fundatum, in gratiam PP. Societ. Iesu.

b REMENSI ARCHIEPISCOPO.] Alberico de Humbert 54. Archiepiscopo, vel Guillelmo II. de Ioinuilla 55. qui hoc tempore sedebant. Ideò autem hic loquitur Honorius de Remensi antistite, quia olim Cameracensis Episcopus (in cuius diœcesi Aquicinctum est) erat suffraganeus Remensis Archiepiscopi.

c CVRIIS.] *Curia*, & *Curtis* pro villa sumitur apud Flodoardum: *De Bononis Curte, sic enim villa vocatur, pro Manso: Mansus est Italicorum, sicut Curtis Francorum.* Aliàs vocatur *Cortis*, vt in synodo Tricassina *cap. 2. Ecclesiarum sanctarum possessiones, id est Monasteria, Mansa, Cortes, Villas, Patrimonia. In Epist. Episcoporum apud Attiniacum, cap. 12. Vnde sufficienter & honestè cum domestica Corte vestra possitis viuere.* Grangias vocat hic Honorius, quæ vox vsitata est autoribus illius seculi, vt Cæsario pluribus in locis, & alijs.

Fredericus Imperator.

CAPVT III.

HAc edictali, &c. *& infrà.* Item nulla Communitas, vel persona publica, vel priuata, collectas, siue exactiones, angarias, vel parangarias Ecclesijs, alijsque pijs locis, aut Ecclesiasticis personis imponant, aut inuadere Ecclesiastica bona præsumant; quod si fecerint, & requisiti ab Ecclesia, vel Imperio emendare contempserint, triplum refundant; & nihilominùs a banno imperiali subiaceant, quod absque satisfactione debita nullatenùs remittatur.

COnstitutio Friderici, quæ est in *l. 2. C. de Episc.* non solùm res Ecclesiæ, sed etiam personas ab omnibus oneribus eximi vult; non tamen idem statuitur circa possessiones priuatas, & patrimonia quæ ab Ecclesiasticis alio iure tenentur, vt statuit Constant. *in l. 3. C. eod. & Theodosius l. 5. Cod. Theodos. eod. ζευγολόγιον Iugationem* dicebant; quam tamen immunitatem Emanuël Imperator eis concessit, vt scribit Balsamo ad *Can. 4. Synodi 7.*

a BANNO IMPERIALI.] Duplex est Bannum Imperiale: simplex, seu commune; quod erat sexaginta solidorum *in cap. 335. lib. 7. Capitular.* vulgò Bannum Dominicum vocatur *lib. 2. legum Longobard. tit. 19. Bannum Dominicum, id est sexaginta solidos componat.* Ita in Synodo Pistensi *cap. 4. 14. 20. & 24.* Aliud Bannum Imperiale est, proscriptio, seu confiscatio, vt explicat Hincmarus *Epist. ad Carolum*, vel etiam edictum, seu lex belli, aut ius armo-

rum, quod victi, seu subacti experiuntur, de quo in causa Lubecensium à Sigismundo Imperatore promulgato loquitur Krantzius *lib. 1. cap. 20. Vandal.* Inde etiam excommunicatio maior in synodo Confluentina *can. 6. Ab hac die, & deinceps de Dei banno, & nostro bannimus, vt nemo amplius hæc præsumat*, & *can. 8.* Concilij Triburiensis, vt annotaui *Obseru. 16. lib. 1.* Ita quoque Bannitus à rege dicitur excommunicatus, in vsibus Feudorum *de stat. & consuetudin. §. item nulla.*

a Priori Segobricen. & Archid. Segunt.

CAPVT IV.

Non ponitur.

SIgnificauit nobis ven. frater R. [b] Archiepiscopus Toletanus, quòd cum in sua & contiguis diœcesibus, approbantibus Regibus & Principibus hactenùs fuerit obseruatum, vt clerici pro possessionibus quas emunt, vel alio modo habent, terrarum dominis nullum præstent [c] seruitium, vel [d] tributum: fratres militiæ Calatrauensis, & alij religiosi Toletanæ, & [e] Conchen. diœcesis, huiusmodi consuetudinem in Ecclesiasticæ libertatis præiudicium infringentes, clericos ipsos ad præstanda pro suis possessionibus seruitia & tributa cogere non verentur. Ideóque disc. v. mandamus, quatenus fratres & religiosos alios, vt ab huiusmodi clericorum molestatione desistant, monit. præmissâ, per censuram Eccles. appellatione remotâ cogatis.

[a] PRIORI SEGOBRICENSI.] Dubium de qua sede loquatur, an de *Segobia*, an de *Segorbe*, vtraque enim Segobriga olim dicta: videtur *de Segobia, quæ constanter mansit sub Archiepiscopo Toletano.*

[b] SEGVNTINO ARCHIDIACONO.] *Siguenza*, sub Toletano quoque.

[c] TOLETANVS ARCHIEPISCOPVS.] Hic est ille celebris Rodericus Ximenius, Cancellarius Castellæ, & scriptor Historiæ Hispanicæ qui obijt Lugduni anno 1245. teste Mariana *lib. 12. cap. 4.* & de quo hoc Elogium affert: *sine tanto viro ea tempestate nihil magna rei gestum inuenio.* Exemptio de qua in hoc cap. ab omnibus tributis & seruitijs non solùm possessionum quæ pertinent ad Ecclesiam iure dotis, vel fundationis, sed etiam quarumcumque aliarum, quæ à clericis iure proprio adquiruntur, vnde originem habuerit apud Hispanos compertum non est. Quidam in Toletano Concilio I. sub Recaredo rege pijssimo id factum fuisse existimât, in quo tamen nihil reperitur hac de re. In Toletano III. *can. 21.* sub eodê, statutum est, ne serui & Ecclesiarum clerici à Iudicibus, vel actoribus publicis in diuersis angarijs fatigentur, ex quo conijcitur aliud non fuisse antea definitum, quàm quod à Constantino in *l. 2. C. de Episc. & cler.* & Carolo M. in *cap. 116. lib. 6. Capitular.* statutum est. Imò nominatim in Hispania ius hoc fuit, vt vniuersi clerici possessionum pensitationes fiscales persoluerent, idque Episcopos, vt iustum probasse, constat ex decreto Constantij & Constantis in *l. in Ariminensi. 15. C. Theod. de Episc. & Eccles.* Ita vt præter vnum mansum, qui Ecclesiæ liber ab omni tributo & seruitio relinqueretur, ceteræ possessiones non eximerentur in *cap. 1. de censib.* quod ex Concilio Hispalensi desumptum esse scribit Iuo *parte 3. cap. 174. Decreti.* Cùm tamen Burchardus Vuormaciensi tribuat *cap. 52. lib. 3.* & 5. de hoc fidem faciunt omnes MSS. *dicti cap. 1. in 1. Compilat.*

[e] SERVITIVM.] Seruitium hoc loco terrarum dominos spectare notant verba Honorij, scilicet tam iure feudi, quàm directi dominij quod serui agris colendis adscripti præstabant: ideóque & agri seruiles dicebantur ob certam mercedem vel fructuum partem, & alia obsequia personalia. Quod genus seruitij

uitij antiquissimum deprehendere licet ex Tacito *lib. de morib. German. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut vestis, vt Colono iniungit, & seruus hactenus paret.* Illa præstatio vulgò dicitur *Leudum*, vel, *Leudes* in legibus Salicis, & in formulis Marculfi: alij vocant *Laudum* à *laudando. Laudare* enim & *Collaudare* est tradere, approbare in *l. diuortio. §. quod in anno. ff. solut. matrim.* Sidonius *Epist. 4. lib. 6. Ignotorum nobis hominum collaudante contractum.* Quæ confirmatio in legibus Feudorum dicitur *Inuestitura*, cuius nomine soluitur certa merces, quæ ideò dicitur vulgari idiomate *Laudimium: Leudesamium* vocat Formula solennis Marculphi 39. aliàs *Litimonium* in *formul.* 86. *Vllum impendant seruitium, vel Litimonium*: vel *Patronatus obsequium, formul.* 95. aliàs vocatur *Laudomimum* Zazio. De hac præstatione *lib. 2. feudor. tit. 2.* & alibi sæpè.

d Tributum.] Propriè respicit Principes & Reges ad quos onera fructuum pertinent. §. *per traditionem. Institut. de rer. diuis.* & Theophilus *ibid.* nam Tributi nomine propriè non intelliguntur Capitationes, sed agrorum, & possessionum census, qui est onus fructuum, *l. 46. §. vt debitoribus. de Iur. fisci*, Dio Cassius *lib. 52.* & Phauorinus φόρος κυρίως τὸ ὑπὲρ τῆς ἰδίας εἰσφερόμενον γῆς, id est, *tributum propriè quod infertur pro agris*: quo nomine etiam intelliguntur quæ pro stramentis & pabulis equorum penduntur, & *Capita* vocantur in *l. 17. C. Theod. de erogat. milit. annonæ. Annonas & capitum de horreis consequantur*: quod ex Ammiano Marcellino doctissimus ostendit Cuiacius ad *Titul. Cod. de annon. & capit. administr.* Nihil hîc de Capitatione, quæ longè dissimilis est, & de qua Tertullianus in *Apologetico. Hominum capita stipendio censa*, & in *l. 6. C. Theodos. de collat. don.* à qua eximuntur clerici, *cap. sequ. hoc tit.*

e Conchensis dioecesis.] *Cuenca*, vrbs prævalida in finibus Celtiberiæ.

---

a *Astoricen.* & b *Tuden. Episcopis.*

Capvt V.

Graui nobis ven. f. n. Bracaren. Archiepiscopus questione monstrauit, quòd c Rex Portugallen. non attendens quòd seruus, secũdum Apostolũ, suo Domino aut cadit, aut stat, clericos, & alios religiosos tã in criminalibus, quàm in ciuilibus causis respondere compellit coram iudice seculari: nec considerans quòd d obsequijs adscripti diuinis ab omni seruitute debent esse prorsus immunes, angarijs, & parangarijs fatigat eosdem: nec his contentus eos ad muros faciendos, vel reficiendos, necnon in expeditionem, & ad excubias, quæ illorum vulgari anundinæ, vel atalaia dicuntur, ire cogit inuitos. Quia igitur tantam Dei, & Ecclesiæ iniuriam nolumus, sicut nec debemus, æquanimiter sustinere, pręsertim cùm Karissimus in Christo filius noster, Fredericus Rõ. Imperator illustris e generali lege sanxerit, vt omnes omnino Ecclesiæ, & Ecclesiasticæ personæ ab omnibus secularibus tallijs & exactionibus, angarijs, & parangarijs sint immunes; nec nisi coram Ecclesiastico iudice valeant conueniri: disc. v. m. quatenus prædictum regem, vt ab omni clericorum, & aliorum religiosorum super his grauamine conquiescat, monere, ac inducere procuretis; alioquin tam ipsum, quàm alios ab huiusmodi temeritate desistere per censuram Ecclesiasticam appel. remotâ cogatis.

Non ponitur.

[a] ASTORICENSI EPISCOPO.] Nunnio, qui ædes Episcopales ædificauit apud Marianam. *Astorga* ad Asturum amnem, vnde vrbi & regioni nomen. Est sub Archiepiscopo Compostellano.

[b] TVDENSI EPISCOPO.] Stephano, *Tuy*, in Hispaniæ mari Oceano ad Minij & Lamiæ ostia, sub Compostellano quoque.

[c] REX PORTVGALLENSIS.] Alfonsus à multo abdomine, cognomento Crassus, qui cœpit regnare anno 1612. & obijt anno 1223. vel Sanctio filio, à vestiũ forma cognominato Capello, qui circa annum 1243. regno pulsus fuit, & Toleti consenuit; cùm regium nomen triginta quatuor annis sustinuisset, fluxà primùm, deinde nullâ autoritate.

[d] OBSEQVIIS ADSTRICTI DIVINIS.] Hæc est ratio quâ vtitur etiam Carolus M. *cap. 116. lib. 6. Capitul.* & quã adducit *Eusebius* lib. 10. *cap. 7.* dum ait *clericos à lege aliena eximi, vt propriæ seruiant, τῷ ἰδίῳ νόμῳ ἐξυπηρετῶνται*, de quibus omnibus latè egimus ad *titul. de immun. Eccles.*

[e] IMPERIALI LEGE SANXERIT.] Intelligit constitutionem Friderici 2. Imperat. *hoc eod. tit.* positam, *supra*, *Hâc Edictali.*

Similem querelam aduersùs Ducem & Magnates Sueciæ de oppressione Ecclesiasticorum ob exactiones indebitas, & de priuilegiorum violatione habet Honorius noster in *Epistola* (à Io. Vastonio edita in calce Vitis Aquiloniæ) data Reate, Idib. Augusti, anno 10.

TITVLVS XXVII.

Ne clerici, vel Monachi secularibus negotijs se immisceant.

Venerabilibus fratribus M. Patriarchæ Antiochen. & vniuersis Archiepiscopis, & Episcopis, ac dilectis filijs ceteris Ecclesiarum Prælatis in patriarchatu Antiocheno constitutis.

CAPVT I.

SVper specula. *& infrà.* Sanè licèt fallax sit gratia ceterarum scientiarum, & vana etiam pulchritudo, cùm frumentum electorum, & vinum germinans virgines iuxta prophetam sit bonum super omnia, & sit pulchrum; quia tamen regulares quidam claustrale silentium, & legem Domini animas conuertentem & sapientiam dantem paruulis, quam super aurum & topazion amare debuerant, respuentes, abeunt post vestigia gregum, & illicitè se conuertunt ad pedissequas amplectendas, quæ plausum desiderant populorum: contra huiusmodi præsumptores exeuntes ad audiendum leges, vel [b] physicam, felicis memoriæ Alexander prædecessor noster olim instituit in Concilio Turon. vt nisi infra duorum mensium spatium ad claustra redierint, sicut excommunicati ab omnibus euitentur, & in nulla causa, si patrocinium præstare voluerint, audiantur. Reuersi autem in choro & Capitulo, &

mensa, & ceteris vltimi fratrum existant, &, nisi forte ex misericordia sedis Apostolicæ, totius spem promotionis amittant. Verùm quia nonnulli ex talibus propter quorumdam opiniones diuersas excusationes aliquas assumebant, Nos volentes vt tales de cetero ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, districtè præcipiendo mandamus, quatenus tam à diœcesanis & Capitulo ipsorum, quàm & à ceteris Episcopis in quorum diœcesibus huiusmodi student tales sub. appell. obst. excommunicati, & prædictis pœnis obnoxij, publicè nuntientur.

[a] Leges.] Legum Ciuilium prohibetur scientia clericis & Monachis, *si se peritos litium & forensium disceptationum efficere velint*, ait lex, *repetita C. de Episc. & cler. Si patrocinium in foro suscipiant*, vt sententia legum Synodal. Xiphilini docet *lib. 3. Iuris Græcorum.* non quòd scientia legum sit prohibita, quæ omnino est necessaria in causis etiam Ecclesiasticis. Id autem factum ne à Theologiæ & Canonicæ doctrinæ studio auocentur, quæ est vera & legitima scientia clericorum. Ideò leges ciuiles *Externæ* vocantur, in *can. 18. Synodi Chalcedon.* *παρὰ τῶν ἔξω νόμων*, vbi addit Balsamon, *παρὰ τῶν ἔξω τῆς γραφῆς σοφῶν, ἤτοι τῶν Ἑλλήνων συντεθῆναι*, id est, *quoniam à sapientibus qui sunt extra scripturam, seu Græcis, sunt compositæ.* Per Græcos intelligit Gentiles, vt alibi sæpè.

[b] Physicam.] Hìc non intelligit Medicinam tantùm, sed etiam totius naturæ scientiam nimis curiosam, vt à Tullio 1. *de Nat. deor.* extenditur: Physicum enim *speculatorem & venatorem naturæ* vocat: & hoc præcipuè verum de Mathematica, quæ vergit ad magicas artes in *can. 36. Synodi Laodic.* non quidem omni Mathematica, vt ibi rectè aduertit Balsamo, quæ in quatuor partes diuiditur, Arithmeticam, Musicam, Geometriam, & Astronomiam, quam postremam tantùm à Canone prohiberi dicit, & confirmat, *lib. 5. Basilic.* Ita quoque interpretatur *lib. 5. Responsor. ad interrogat. Marci Patriarchæ.* De his latiùs in nostris *Paratitlis.*

[c] Hìc notandum est in omnibus meis MSS. finem capitis hunc esse, cùm tamen in exemplaribus editis sequantur hæc verba. *Quia verò Theologiæ* &c. quibus hæc constitutio non tantùm ad monachos pertinet, sed etiam ad omnes clericos cuiuscumque dignitatis fuerint. Quod à Raimundo additum suspicarer, nisi aliud Bonifacius VIII. in *cap. 1. in 6.* doceret, qui & hanc partem Honorio nostro tribuit.

FINIS LIBRI TERTII.

QVINTÆ COMPILATIONIS DECRETALIVM LIBER QVARTVS.

TITVLVS I.

De ſponſalibus, & Matrimonio.

a *Amalphitan. Archiepiſcopo*, & b *Epiſcopo Rauell.*

CAPVT I.

Non ponitur.

NSINVANTE Sergio laico Scalen. ciue, noſtro eſt Apoſtolatui reſeratum, quòd cùm G. germanus ſuus quondam Taram mulierem conciuem ſuam in vxorem per verba deſponſauerit de futuro, eo mortuò dictus S. id ſibi licere exiſtimans cum eadem T. matrimonium conſummauit. Verùm cùm poſtmodùm didiciſſet eidem mulieri cohabitare licitè ſe non poſſe, propter impedimentum publicæ honeſtatis, ac propter hoc diuertiſſet ab ea, quia ven. frater n. c Scalen. Epiſcopus ipſum, vt eam reciperet cogere contra iuſtitiam nitebatur, ſentiens ſuper hoc indebitè ſe grauari, noſtram audientiam appellauit. Quocirca frat. veſtræ mandamus, quatènus, ſi eſt ita, denuntietis eiſdem S. & T. appellatione remotâ non eſſe matrimonium inter eos.

a AMALPHITANO ARCHIEPISCOPO.] *Amalfi* in regno Neapolitano.

b EPISCOPO RAVELLENSI.] *Rauello*, ciuitas Epiſcopalis in regno Neapolitano, ſub Salernitano Archiepiſcopo. Eſt exempta in veteri Codice Prouinciali Romano.

c SCALENSIS EPISCOPVS.] *Scala* in regno Neapolitano ſub Archiepiſcopo Amalphitano, in eodem vet. Cod.

Ex ſponſalibus de futuro inducitur impedimentum publicæ honeſtatis propter rationẽ allatam in *cap. ad audientiam, apud Gregor. hoc*

tit. quòd in lege diuina scriptum sit, non licere fratri sponsam fratris vxorem ducere, cùm tamen lex diuina loquatur de vxore, non de sponsa; quia apud Hebræos ex lege Mosis sponsalia pro nuptijs reputabantur, vt & *Nouella* Alexij Comneni, & ita intelligitur *Canon* 98. *Synodi 6. in Trullo*, de sponsa quæ benedictionem acceperat. Publicæ honestatis impedimentum ad sponsam interpretatione legis traductum est, & ità in priscis canonibus inueniri notat superscriptio *can. si quis*. 11. 27. *q.* 2. Quod etiam effecerunt Gregorius I. & Iulius in *can. si quis vxorem, & sequ. ead.* Et ideò Alexander III. in *cap.* 1. *hoc tit. in* 1. *Compilat.* reddit rationem, *Quod canonicæ obuiat rationi non permittas*, Canonicam rationèm intelligit, quæ desumitur ex allatis Canonibus. Hinc notandum per hanc interpretationem gradus prohibitos à lege diuina censeri, qui tamē non nisi constitutionibus Ecclesiasticis prohibentur; quo sensu sæpissimè vsum fuisse D. Gregorium, & alios censendum est, & optimè sentit Glossa in *cap. literas. de restit. spoliat.* Et hanc legis diuinæ interpretationem ex more Romanæ Ecclesiæ descendisse coniecturæ locus est, si verum sit quod ait Balsamo in *responsione ad interrogat. Marci* fratrem posse impunè ducere sponsam fratris *antequàm cum ea per benedictionem initiaretur*, ἐτελεύτησε πρὸ τοῦ ἱερολογηθῆναι μετ' αὐτῆς: quæ initiatio, seu benedictio fit cùm fides datur, & sponsalia contrahuntur per verba de præsenti. Et ità dicit esse consuetudinem *in omnibus ferè Austri & Orientis partibus*, εἰς πάντα σχεδὸν τὰ μέρη τοῦ νότου, καὶ τῆς ἀνατολῆς. Hoc autem caput est circa primùm gradum, vltra quem non oritur impedimentum publicæ honestatis, & ita concludit Concilium Tridentinum in *can.* 3. *sess.* 24. nisi tamen dispensationis causa legitima subsit, vt in *cap.* 5. *ibid.* dicitur: & quod hic Honorius decernit est iuxtà stricti iuris regulas, non quòd dispensationem excluserit si petita fuisset.

[a] *Episcopo Sleuuicen.*

Caput II.

Consultationi tuæ breuiter respondemus: mulieres quæ de more veniunt [b] ad valuas Ecclesiæ benedicendæ cum sponsis, ibi reclamantes affirmant se numquam in eorum matrimonium consensisse, audiri sponsis legitimè probantibus contrarium non oportet, cùm legitimis & idoneis testibus non debeat illarum simplex assertio præualere. Sanè illis quæ benedictione receptâ mox à sponsis aufugiunt ante carnis copulam subsecutam, asserentes se numquam in illos veraciter consensisse, sed metu illato compulsas verba protulisse consensus, licèt animo dissentirent, non statim est audientia deneganda, sed de illato metu est cum diligentia inquirendum: & si talis metus inueniatur, qui cadere potuerit in constantem virum, erunt non immeritò audiendæ.

[a] Episcopo Slevvicensi.] Sic in MSS. in vulgatis Besguensi, corruptè. *Sleuuich* in Germania sub Bremensi Archiepiscopo. Hic Episcopatus cum alijs tribus in Cimbria Chersoneso, circa annum 948. fundati sunt per Othonem M. Imperatorem.

[b] Ad valvas.] Morem notat quo sponsæ antequàm benedictionem acciperent a valuas, seu vestibulum sistebantur, vt fides earum exploraretur; & quia iam fortè obsoleuerat hic mos, Ràimundus in compilatione Decretalium hæc verba, *de more*, omisit. Et quidem tunc demum fide data coronabantur a sacerdote, vt probatur ex *Epist.* 3. Michaëlis Cerularij *lib.* 4. *Iuris Græcorū.* ἐὰν δὲ ὁ ἱερεὺς ὡς καθαροὺς στεφανώσῃ, id est, *sin verò Sacerdos tanquam puros coronauerit*, & ex Harmenop. ad *Can. vltim. tit.* 2. *sect.* 4. in quo monachi prohiben-

tur tenere coronas nuptiales στεφάνους γάμων. & Matth. Blastares in *cap. de matrimonij definit.* διὰ στεφανώματος matrimonium contrahi docet.

---

a Episcopo Esculan.

CAPVT III.

Non poni-

TVIS nobis litteris intimasti, quòd P. ciuis Esculanus matrem cuiusdam puellæ, quæ desponsata, & traducta etiam ab eodem ante nouem annos ab ipso incognita debitum carnis exsoluit, iam secundò iurauit ducere in vxorem mutuo interueniente consensu, dummodò id posset legitimè adimpleri. Vnde ipsis à te contrahendi licentiam cum instantia postulantibus, super hoc nos consulere voluisti. Nos igitur consultationi tuæ breuiter respondemus quòd esse non potest matrimonium inter eos.

a EPISCOPO ESCVLANO.] vel Asculano, *Ascoli*. Dubium an sit Ascoli Marchiæ Anconitanæ in prouincia Romana; an Ascoli regni Neapolitani, vrbs suffraganea Archiepiscopi Beneuentani.

Is qui desponsauit puellam, & deduxit in domum suam, quæ ante nouem annos incognita ab eo decessit, non potest contrahere matrimonium cum matre; siquidem post septimum annum ex sponsalibus impedimentum publicæ honestatis nascitur; quia tunc rectè contrahuntur sponsalia *can. vnico 3. q. 1.* & ante minor septennio censetur iudicio carere, vt respondit Alexius Patriarcha in *can. 3. sentent. Synodal.* ἐν τάξει γαμετῆς εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἀνηνέγκετο: *licèt vxoris loco in domum eius deducta sit.* Vnde hîc frustra quæsitum fuerat an eius quæ nouem annos attigerat, & traducta fuerat matrem ducere possit qui illam desponderat. Traductio, seu deductio in domum, nuptiarum solennitas erat. Nonius dicit *innubere, id est transire*; tunc enim puella desinebat esse in patris potestate; quod tamen non semper verum erat: nam si sponsalia non præcesserant, in domum deductio non sufficiebat, *l. 8. ff. de ritu nuptiar.* maximè si immatura esset, vt respondit Papinianus ex sententia Labeonis in *l. cùm hic status. §. si quis sponsam. ff. de donat. int. vir. & vxor.* Hîc autem non quæritur an veræ nuptiæ sint, sed tantùm sponsalia quæ sufficiunt ad iustitiam publicæ honestatis, quod tamen Concilij Tridentini decreto sublatum est, nec oritur impedimentum, etsi per verba de præsenti sponsalia facta fuerint ab impuberibus, vt Declaratio censuit *ad Cap. de reformat. sess. 24.*

TITVLVS II.

De Frigidis, & maleficiatis.

Episcopo, & Magistro B. Canon. Ambianensi.

CAPVT I.

LITTERÆ vestræ nobis exhibitæ continebant, quòd cùm causam matrimonij, quæ inter Matildã mulierem, & Albericum virum eius Attrebaten. diœcesis vertitur, vobis fuisset à bonæ memoriæ Innocentio Papa prædecessore nostro commissa, dicta M. proposuit coram vobis, quòd cùm iam octo annis elapsis dicto A. fuisset matrimonialiter copulata, & diu cohabitasset eidem, numquam tamen licèt esset viripotens ab eo cognita fuerat, sed adhuc integra permanebat, eò quòd prædictus vir eius non habebat potentiam coëundi. quare petebat inter eos diuortium celebrari. Prædictus verò A. nihilominùs fatebatur quòd numquam illam cognouerat, licèt ad eius obsequium se facilem exhibuerit & paratam, sed tamen se habere potentiam cognoscendi alias asserebat. Vos verò ne id fortè confiteretur in fraudem, à matronis bonæ opinionis, fide dignis ac expertis in opere nuptiali, dictam fecistis inspici mulierem, quæ perhibuerunt testimonium ipsam adhuc virginem permanere: postmodum per presbyterum, de cuius parochia vir prædictus extitit, fecistis diligenter inquiri, vtrum vir ipse aliquam cognouisset, nec per inquisitionem ipsam vobis constare potuit aliquam esse carnaliter cognitam ab eodem. Ipsis autem viro & muliere frequenter comparentibus coram vobis, ac muliere instanter diuortium requirente & dicente, quòd mater esse volebat, & filios procreare: viro autem dicente quòd paratus erat stare consilio, & voluntati Ecclesiæ, iniunxistis eisdem, vt humiliter reciperent & agerent penitentiam de commissis, si fortè placeret Deo, qui matrimonij fuit institutor & autor, vt opus matrimonij consummarent, qui post plures terminos ad commanendum sibi à vobis indultos, ad vestram reuersi præsentiam consonâ voce dixerunt, quòd non poterant carnaliter cõmisceri, propter quod de ipsorum consensu causam huiusmodi Apostolico duxistis iudicio relinquendam. Vnde vobis iteratò per Apostolica scripta mandamus, quatenus, si recolitis rem taliter se habere, &

vobis constitit, vel adhuc constiterit præfatos virum & mulierem infra prædictos octo annos per continuum triennium insimul habitasse, ipsis cum septima propinquorum manu iuramento firmantibus, se nequiuisse carnaliter commisceri, proferatis diuortij sententiam inter eos.

PRopter frigiditatem, vel maleficium solui matrimonium tandem decretum est: quod primùm Ecclesia Romana non probabat, ita vt frigiditas nec impediret, nec solueret, quod abrogatum est per *can. si per sortiarias.* 33. q. 1. si nempe impedimentum sit perpetuum, aliàs non: quæ fuit opinio Hugolini contra eos qui Romanæ Ecclesiæ consuetudinem tuebantur, in *cap.* 2. & 3. *huius tit.* in 1. *compilat.* quæ duo capita ideò in compilatione Gregorij prætermissa fuerunt, receptâ generali Ecclesiæ Gallicanæ consuetudine, vt est in integra Decretali *cap.* 3. *eod.* quam non etiam integram Compilator apposuit in *cap.* 2. *apud Gregor.* Laurentius vero Glossator vt tueretur morem Romanæ Ecclesiæ, eundem locum habere contendit vbi dubitatur de frigiditate, & tunc qui non potest habere vt vxorem, habeat vt sororem, quod consilium non præceptum esse dicit Glossa: saltem triēnium exspectari debet, *Nouellâ* Iustin. 22.

TITVLVS III.

De dote post diuortium restituenda.

[a] *Xanton.* & [b] *Lemouic. Episc.* & *Decano Burdeg.*

CAPVT I.

Non ponitur.

Euerendissimus in Christo filius n. H. Rex Anglorum illustris olim nobis suam querimoniam destinauit, quòd cùm nobilis vir [c] Hugo de Lesiniano, Comes Marchiæ quondam iurasset, quòd sororem suam quàm citò nubilis esset, duceret in vxorem, ac interim ciuitatem Xanton. & insulam Oleronis, cum alijs terris & redditibus, quos claræ memoriæ I. Rex Angliæ pater eius cum ea sibi tradiderat, fideliter custodiret, nec vmquam aliquid faceret, per quod posset huiusmodi matrimonium disturbari; idem contra suum, & aliorum qui super hoc iurauerant, veniens iuramentum, [d] matrem præfatæ I. quondam reginam Angliæ, quæ sponsalibus contractis inter eos consenserat, sibi sicut fieri potuit matrimonialiter copulauit, nihilominùs præfatam filiam eius cum ciuitate detinens, ac alijs supradictis: vnde nos ipsi Comiti dedimus in præceptis, vt restitueret ipsi Regi sororem suam cum ciuitate, ac alijs supradictis, necnon cum fructibus quos perceperat ex eisdem.

[a] Episcopo

a EPiscopo Xantonensi.] Sic legendum, Henrico 39. Episcopo.

b Lemovicensi Episcopo.] Ioanni de Veyrat, vel, Verac, 55. Episcopo, vexato a Rege Angliæ, vel, Bernardo de Fauena, seu, Saueria 56. Episcopo.

c Hugo de Lesiniano Comes Marchiae.] Hic locus est singularis, plenè enim historiam nobis exhibet de sponsalibus Ioannæ filiæ Ioannis Angliæ regis cum Hugone Comite Marchiæ (& eius circumstantijs) quam Matthæus Paris tantùm delibat sub Ioanne *Pag. 239. edit. Tigurinæ*: refert enim solùm dictum Ioannem scripsisse iustitiarijs suis de scaccario: *Quia prius tractatum erat inter nos & Comitem Marchiæ de filia nostra Ioanna, filio suo danda in vxorem, id ei concessimus.* In hoc tamen discrepat ab Honorio, quòd Ioannam pactam fuisse filio Comitis dicat, Honorius vero ipsi Comiti, nec vllus alius Historicus Angliæ, quod sciam, hanc historiam attingit. Porrò hæc Ioanna nupsit postea Alexandro Scotorum Regi.

d Matrem praefatae I. quondam reginam Angliae.] Isabellam, filiam Comitis Engolismæ, quam Ioannes rex Angliæ duxerat vxorem, celebrato diuortio inter eum, & Hauuisam Comitis Glouerniæ filiam, eò quòd affines essent; & quam idem Comes Hugo cognomento Brunus Comes Marchiæ per verba de præsenti in suam receperat, antequàm regi Anglorum desponsaretur, cui postea hac de causa fuit publicus inimicus, vt referunt idem Matthæus Paris sub Ioanne *pag. 192. dictæ edit. Tigurinæ*, & Guill. Brito *Philippidos lib. 6.* Post mortem Ioannis dictus Comes Marchiæ spreta Ioanna filia sua, Isabellam viduam eius matrimonio sibi copulauit, quæ fax fuit belli inter maritum, sanctum Ludouicum, & Henricum III. Angliæ Regem.

FINIS LIBRI QVARTI.

QVINTÆ COMPILATIONIS DECRETALIVM LIBER QVINTVS.

TITVLVS I.

De Simonia.

VNIVERSIS ABBATIBVS, ET FRATRIBVS Cistercienfis Ordinis.

CAPVT I.

NE Dei Ecclefiam, quam lauit proprio fanguine Iefus Chriftus, macula fœditatis coinquinet, ruga duplicitatis deformet; cupiditatis fpurcitia omnium malorum radix, & venalitatis deformitas, quafi ruga fub confuetudinis prætextu contracta, eliminandæ funt penitus ab eadem, vt difpenfatio myfteriorum Dei, & ipfa myfteria gratis accepta, Giezìticâ prauitate prorfus abolitâ, charitate gratuitâ conferantur, quæ vendere, feu emere quàm deteftabile, quámve periculofum exfiftat liquidò perpendi poteft, ex eo, quòd Dominus vendentes & ementes oues & boues eiecit de templo, & cathedras vendentium columbas euertit: in eiectione denique vendentium & ementium facinoris inquinantis vtrorumque exprimitur deteftatio; & in cathedrarum euerfione mõftratur cui pœnæ fubiaceant, hi qui præfunt, vendentes Dei dona & Ecclefiæ facramenta. Vt igitur huiufmodi facinus quos coinquinat, & æquat prælatos & fubditos non poffit inficere, quoquo modo auctoritate Apoftolicâ diftrictiùs inhibemus, ne quis Archiepifcopus, vel

Episcopus, Archidiaconi, vel Officiales ipsorum à quoquam in Abbatem electo pro benedictione, seu installatione, vel recipienda professione, ab eo, sub consuetudinis prætextu cuiusquam, palefridum, seu aliud quidquam quocumque nomine censeatur, exigere, vel extorquere præsumat; vobísque sub prætextu huiusmodi exacta taliter ne præstetis interdicimus, quum non solùm à malo, sed à mali sit specie abstinendum. Installationis quoque solennitates fieri prohibentes adijcimus, vt Archiepiscopi, & Episcopi eâ sint formâ professionis contenti, quæ ab origine vestri Ordinis noscitur instituta, cuius tenorem ad maiorem euidentiam huic nostræ paginæ duximus inserendum: *Ego frater Abbas, Cisterciensis Ordinis, subiectionem, reuerentiam, & obedientiam à Sanctis patribus constitutam, secundùm regulam Sancti Benedicti, tibi Domine Episcope, tuisque successoribus canonicè substituendis, & sanctæ sedi, saluo Ordine meo perpetuò me exhibiturum promitto.*

HVius capitis pars quædam refertur apud Gregor. Vetat Honorius pro installatione Abbatum Cisterciensium Palefridum, vel quid aliud exigi. Idem de Præmonstratensibus Innocentius III. *Ep.* 198. & 328. *lib.* 1. Quid sit Palafredus, & vnde descendat, non moror. A Parauerdis deduci docuit Cuiacius ad *Tit. Cod. de cursu publico.* Erant Veredarij, qui cursui publico destinabantur equi minores & velociores; Parauerdarij verò maiores & agminales qui quando assumerentur ad euectiones, Veredarij dicebantur, *παρίπποι* in *l. vlt. C. eod. l. 50. C. Theodos. eod.* apud Symmachum *Epist. 14. lib.* 7. quod probat Cuiacius ex *Epist. Iuliani* Aëtio *Episcopo*, χρήσῃ δ'ε ὀχήματι δημοσίῳ μέχρι τοῦ στρατοπέδου τοῦ ἐμοῦ, καὶ ἐνὶ παρίππῳ: Id est: *Vteris autem vehiculo publico vsque ad nostram cohortem, & vno Parippo*; & vt omittam locos innumeros *Capitul.* & *legum antiquarum*, ac Cassiodori 5. *variar.* certum est veram esse distinctionem Cuiacij, nam & hodiè maiores equos vocamus, vulgò *Palefrois.*

[a] *Sancti Petri Viui, Senon. Abbati, & Conuentui.*

CAPVT II.

CVpiditati quorumdam, qui quasi columbas in templo vendentes facere solent exactiones, & extorsiones turpes & prauas pro consecrationibus Episcoporum, benedictionibus Abbatum, & ordinationibus clericorum, prauitatem huiusmodi intendendo defendere per consuetudinem longo tempore obseruatam, tam in Lateranensi, quàm in generali Concilio fuit salubriter obuiatum, consuetudine huiusmodi, quæ corruptela magis dicenda est, penitus reprobatâ, & statuto, vt nemo pro his siue conferendis, siue collatis aliquid quocumque prætextu exigere, aut extorquere præsumat. Nos igitur vtriusque Concilij constitutionibus inhærentes, autoritate præsentium firmiter inhibemus, ne quis pro benedictione, Non ponitur.

siue installatione Abbatum, qui ad monasterij vestri regimen fuerint assumendi præsumat aliquid à vobis exigere, aut prætextu cuiusquam consuetudinis extorquere; vobis nihilominùs indulgentes, ne quid inuiti ob causas dare teneamini supradictas.

a ABBATI S. PETRI VIVI.] Hulderico, vel Hugoni Abbatibus huius nobilissimi Monasterij, ordinis S. Benedicti, fundati anno 507. à Theodechilde. Vide Miræum *cap.* 25. *Origin. Benedict.* Quę pertinent ad hoc cap. latè discussimus in *cap. ad audientiam. suprà, de consuetud.*

Pistoriensi Episcopo.

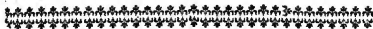
CAPVT III.

Non ponitur.

AD nostram noueris audientiam peruenisse, quòd cùm olim inter conuentum monasterij Sancti Bartholomæi Pistoriensis ex parte vna, & [a] Abbatem sancti Ioannis Parmensis ex altera, super eo quòd dictus Abbas præfatum monasterium sibi subesse dicebat, coram Archipresbytero & coniudicibus suis autoritate Apostolicâ quæstio verteretur; nominatus Abbas, pendente lite coram iudicibus memoratis, omne ius quod asserebat in prædicto monasterio se habere, ac idem monasterium tibi de facto, cùm de iure non posset sicut conuenit, non attendens quòd Ecclesiastica, ac monasteria distrahi nequeant sinè vitio simoniæ, tamquam vile aliquid pro certa vendidit pecuniæ quantitate, in ipsorum, & eiusdem monasterij præiudicium non modicum & grauamen. Postmodùm verò tu, vnde miramur plurimùm & mouemur, non considerans, cum quanta seueritate Dominus de templo expulerit vendentes pariter & ementes, occasione huiusmodi venditionis à præmisso conuentu iuratoriam & fideiussoriam cautionem per violentiam extorsisti, vt venditionem ratam haberent eamdem, & contra eam de cetero non venirent, in eos qui contra venditionem ipsam venirent, seu consilium, vel auxilium super hoc conferrent eisdem, excommunicationis sententiam temeritate propriâ promulgando. Quare fuit nobis humiliter supplicatum, vt sicut venditionem sancti Thomæ Pistoriensis, sic & istam irritare misericorditer dignaremur. Nos ergo fraternitati tuæ deferre quantùm cum Deo, & honestate possumus cupientes, deuotioni tuæ mādamus, quatenus his quæ per te minùs prouidè facta sunt in hac parte reuocatis, prouidè per te ipsum, sæpefatum conuentum à iuramentis, & fideiussores eorum à fideiussionibus quas ab ipsis propter hoc diceris extorsisse absoluens penitus, & præfatam excom-

municationis sententiam sinè qualibet dilatione ac difficultate relaxans, ipsos occasione huiusmodi de cetero non molestes.

ABBATEM S. IOANNIS PARMENSIS.] Celebris Abbatia in ciuitate Parmensi S. Ioannis Euangelistæ, Ordinis sancti Augustini.

TITVLVS II.

De Magistris.

CAPVT I.

SVPER specula. *& infrà.* Cùm itaque de singulis prouincijs puellæ speciosæ ac virgines pro rege Assuero, qui beatitudo dicitur, per ancillas quæri debeant, & adduci ad arcem & mœnia ciuitatis, & per manum Aggei mundum muliebrem accipere, necessariorum videlicet fulcimenta: volumus & mandamus vt statutum in Concilio generali de Magistris Theologis per singulas metropoles statuendis inuiolabiliter obseruetur; decernentes insuper de consilio fratrum nostrorum ac districtè præcipiendo mandantes, vt quia super hoc propter raritatem magistrorum se possent forsitan aliqui excusare; ab Ecclesiarum Prælatis & Capitulis ad Theologiæ professionis studium aliqui dociles destinentur, qui cùm docti fuerint in Dei Ecclesia velut splendor fulgeant firmamenti, ex quibus postmodùm copia possit haberi doctorum, qui velut stellæ in perpetuas æternitates mansuri ad iustitiam valeant plurimos erudire, quibus si proprij prouentus Ecclesiæ non sufficiunt, prædicti necessaria subministrent. docentes verò in Theologica facultate, dum in scholis docuerint, & studentes in ipsa, integrè per annos quinque percipiant de licentia sedis Apostolicæ prouentus præbendarum, & beneficiorum suorum, non obstante aliquâ contrariâ consuetudine vel statuto, quum denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes. Hoc autem inconcussè volumus obseruari, firmiter disponentes quòd [a] feriamus pœnâ debitâ transgressores.

HVius Decretalis tres sunt partes, vna in *cap. super specula, suprà, ne cler. vel monachi.* altera in *hoc cap.* & 3. *infra, tit. de Priuileg.* Hoc autem capite Honorius respicit tam Concilium Lateranense habitum sub Alexandro III. quàm Concilium generale sub Innocentio III. etiam Lateranense dictum, quæ tamen nominum distinctio vulgò adhibetur vt iam notaui, vt constat ex *cap.* 2. *suprà, de simonia.* Hic Honorius quod hisce Concilijs de doctoribus Theologis nondum erat plenè obseruatum, vt in-

terim Theologiæ ſtudium procuretur remedium adhibet, nempe vt integrè fructus præbendarum ſuarum recipiant abſentes, vt *ſuprà tit. de cler. non reſid.* dictum eſt.

ª FERIAMVS.] Ferire, eſt hîc excommunicare *cap.* 5. ſynodi Vernis habitæ, *Feriat illum paſtorali virgâ*, & in *cap. 6. de reb. Eccleſ. alien. Anathemate feriatur*, quod eſt *iaculo & mucrone ſpirituali percutere in can.* 7. Concil. Mogunt. *celeſti gladio* in Concilio Turon. 2.

TITVLVS III.

De Iudæis & Saracenis.

Omnibus Archiepiſcopis, & Epiſcopis per regnum Hungariæ conſtitutis.

CAPVT I.

Non ponitur.

Ntellecto. *& infrà.* Ad hæc de diſcretione veſtra miramur, cauſam contra vos admirationis habentes, ex eo, quia quum ª in Toletano Concilio ſtatutum fuerit, & in generali poſtmodùm innouatum, ne Chriſti blaſphemus publicis officijs præferatur, quum nimiùm ſit abſurdum, vt tales in Chriſtianos vim exerceant poteſtatis; vos, vt intelleximus conniuentibus oculis ſuſtinetis per Iudæos atque Paganos ſtatutum huiuſmodi violari, quamquam publicè in ſynodis veſtris protuleritis excommunicationis ſententiam in omnes, qui eiſdem officijs præficerent infideles: & idem Rex nobis iamdudum direxerit ſcripta ſua, in quibus lege perpetuo duraturâ ſe ſtatuiſſe dicebat, ne in regno Hungariæ vllo vmquam ſuo, vel heredum ſuorum tempore tales præficiantur officijs ſupradictis. Audiuimus inſuper quòd Saraceni per diſſimulationem veſtram ᵇ multa in partibus veſtris habent mancipia Chriſtiana, quæ cùm emant liberè, quando volunt pro arbitrio ſuo dominantur eiſdem, ſecundùm ritum ipſorum ea viuere compellentes. Prætereà, quod eſt plurimùm miſerabile, nonnulli ruſtici Chriſtiani ſponte ſe transferentes ad ipſos, & eorum ritum ſectantes, Saracenos ſe publicè confitentur, ex eo quia in plurimis lenior Saracenorum conditio quàm Chriſtianorum exiſtit. Quia verò negligere, cùm poſſitis perturbare peruerſos, nihil eſt aliud quàm fouere, ac conſentire videtur errantibus qui vitijs & peccatis quæ debet corrigere non occurrit; ita in hoc negligentiam veſtram redimatis per diligentiam ſubſequentem, quam maiorem ſolito adhibere curetis, ne Chriſtiani nominis contumelia in vos cadere dignoſcatur, & nos peccatū huiuſmodi negligentiæ tam intolerabilis, quæ quum ſit nimia culpæ

adnumerari poteſt, non cogamur durius exprobrare : nefas eſt enim, vt facri baptiſmatis vndâ renatus, infidelium ritu, vel conuerſatione fœdetur, aut religio Chriſtiana ſubiecta infidelibus polluatur, ſeu blaſphemus ipſius, redemptum ſanguine Chriſti Domini obnoxium detineat ſeruituti.

[a] IN TOLETANO CONCILIO.] IV. Siſenandi regis anno 3. Chriſti verò anno 634. *Iudæi, quique ex eorum ſanguine ſunt prognati, ad publicos Magiſtratus ne admittantur*, ait Conciliũ: & in V. Concil. Toletano, Chintilæ regis anno 1. Chriſti verò 636. ſancitum, *Ne Rex regno inauguraretur priuſquàm conceptis verbis Iudæorum genti ſe haudquaquam opem laturum iuratus: ac ne permiſſurum quidem vt quiſquam à religione Chriſtiana alienus totâ ditione impunè vitam ageret.*

[b] MVLTA HABENT MANCIPIA.] Hoc cap. Honorius refert ſe accepiſſe edicta contra Iudæos à rege Hungariæ, quem conſtat ex hiſtoria Hungarorum fuiſſe Andræam, & ſinè dubio miſiſſe ad Honorium ea, quæ à prædeceſſore ſuo Colomano ſtatuta fuerant, vt patet ex ipſius Decretis, *lib.* 2. quibus hæc præcipuè continentur de quibus hîc agitur. Tantam autem perniciem Hungariæ inferebãt Iudæi, vt eos tandem Ludouicus Rex ab Hungaria omnino exegerit, qui exacti Auſtriam & Boëmiam inundarunt, vt ſcribit Bonfinius, *Decade* 2. *lib.* 10. Iudæis autem Chriſtiana habere mãcipia omnibus legibus vetitum eſt, *l. vnica, C. ne Chriſtiana mancip. Nou.* 144. *cap.* 2. & de his pluries in legibus Vuiſigothorum, quarum autorem Chindaſuintum quidam eſſe exiſtimarunt, meliùs quàm Vuambam; ille enim mentionem facit Recaredi prædeceſſoris ſui in *cap.* 13. *lib.* 12. & in alijs pluribus locis hoc vetuit de quo hîc Honorius. Sed & nutrices Chriſtianas ad lactandos pueros Iudæorum conducere vetat Clemens IV. in *Epiſt. quadam M. S.* & de his *cap.* 13. *hoc tit.* Vide quoque conſtitutionem Bernardi Archiepiſcopi Tarracon. anno 1273. hac de re. Rationem verò cur ab omni hominum conſortio Iudæi arceantur reddit Diodor. Siculus *lib.* 40. μόνους γὰρ ἀπάντων ἐθνῶν, ἀκοινωνήτους εἶναι τῆς πρὸς ἄλλο ἔθνος ἐπιμιξίας, καὶ πολεμίους ὑπολαμβάνειν πάντας. id eſt, *ſolos enim eos eſſe qui cum alijs gentibus nihil habent commune, & omnes in hoſtium numero ponunt.* Et vbicumque pedem fixerunt ſummas opes compararunt, vt de Magdeburgenſi, & Hallenſi ciuitatibus ſcribit Krantzius *lib.* 8. *Metrop. cap.* 23. De Saracenis idem fere non omnino ius ſtatuitur, qui quidem à Iudæis defecerunt, & quos primum dictos Agarenos ſcribit Agobardus *lib. de inſolent. Iudæor.* ab Agar ancilla, & Saraceni dicti à Sara vxore Abrahæ, vt ſcribit D. Hieron. quem Scaliger non iure carpit, cùm ait eos nomen ſumpſiſſe à Saraca regione Arabiæ; ſed non videt Saracam regionem dictam fuiſſe a Sara, ſicut Agaram regionem etiam Arabiæ ab Agar, & inde Agarenos, quæ omnia, & ius diuerſum inter eos fusè tractaui in *Paratitlis.* A Iudæis etiam Samaritani manarunt, & apud illos hæretici habiti ſunt, de quorum opinionibus in *Decreto* S. Eulogij *apud Photium in Bibliot.* & ſemper infenſos valdè fuiſſe ſcribit D. Hieronymus. Ideò & omnibus muneribus & officijs publicis, ſicut Iudæos priuari voluit Iuſtinian. *Nouella* 144.

TITVLVS IV.

De Hæreticis.

Fredericus Imperator.

CAPVT I.

HAC edictali, *& infrà.* Catharos, Patarinos, Leonistas, Speronistas, Arnaldistas, Circumcisos, & omnes hæreticos vtriusque sexus, quocumque nomine censeantur [a] perpetuâ damnamus infamiâ, [b] diffidimus, atque bannimus; censentes vt bona talium confiscentur, nec ad eos vlteriùs reuertantur, ita quòd filij ad successionem eorum peruenire non possint: quum longè sit grauius æternam, quàm temporalem offendere majestatem. Qui autem inuenti fuerint solâ suspicione notabiles, nisi ad mandatum Ecclesiæ iuxta considerationem suspicionis, qualitatémque personæ, propriam innocentiam congruâ purgatione monstrauerint, tanquam infames, & banniti ab omnibus habeantur: ita quòd si sic per annum permanserint, ex tunc eos sicut hæreticos condemnamus. Statuimus etiam hoc edicto in perpetuum valituro, vt Potestates, vel Consules, seu Rectores, quibuscumque fungantur officijs, pro defensione fidei præstent publicè iuramentum, quòd de terris suæ iurisdictioni subiectis vniuersos hæreticos ab Ecclesia denotatos, bonâ fide, pro viribus exterminare studebunt; ita quandocumque quis fuerit in Potestatem siue perpetuam, vel temporalem assumptus, hoc teneatur capitulum iuramento firmare; alioquin nec pro Potestatibus, nec pro Consulibus habeantur, eorúmque sententias decernimus ex tunc irritas & inanes. Si verò Dominus temporalis requisitus & admonitus ab Ecclesia terram suam purgare neglexerit ab hæretica prauitate, post annum à tempore monitionis elapsum, terrã ipsius exponimus Catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis absque vlla contradictione possideant, & in fidei puritate conseruent, [c] saluo iure Domini principalis, dummodò super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum opponat: eâdem nihilominùs lege seruatâ contra eos qui non habent dominos principales. Credentes præterea, receptatores, defensores, & fautores hæreticorum bannimus, firmiter statuentes, vt si postquàm quilibet taliũ fuerit

fuerit excommunicatione notatus, satisfacere contempserit infra annum, extunc ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia, seu consilia, vel eligendos aliquos ad huiusmodi, nec ad testimonium admittatur; sit etiam intestabilis, vt nec testamenti liberam habeat factionem, nec ad hereditatis successionem accedat. Nullus præterea ei super quocumque negotio, sed ipse alij respondere cogatur: quod si fortè iudex extiterit eius sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad eius audientiam perferantur: si fuerit Aduocatus eius patrocinium nullatenus admittatur, si tabellio instrumenta confecta per ipsum nullius penitus sint momenti.

[a] PERPETVA DAMNAMVS INFAMIA.] Aliàs dicitur *Diffamia*, apud D. Augustinum in *Quæstion. vet. Testam.* & alibi, vt doctissimè aduertit Cuiacius *ad Paratitl. Cod. Ex quib. caus. infam. irrogat. Ictum infamiæ* vocat Vopiscus, *in Aurel* alij *Vulnus famæ*.

[b] DIFFIDIMVS.] *Diffidere*, idem est quod *Diffiduciare*, & *Diffidare*, quod nos, *Deffier*, & inimicitias denunciare. Vuillelm. Malmesbur. *lib.* 2. loquens de Stephano rege; *More maiorum eis amicitiam interdixerat, quod Diffidare dicunt. In legibus Scotorum & Anglorum, Acuidare*, quoque eadem significatione vsurpabatur. In Bulla Martini V. *Ex pœnis impositis contra diffidantes, seu acuidantes personas Ecclesiasticas*: & in Constitutione Ximenij de Luna, Archiepiscopi Tarracon. anno 1318. *Prædecessorum nostrorum qui condemnauerunt abusum execrabilem diffidandi personas Ecclesiasticas vestigijs inhærentes, statuimus, vt si quis diffidauerit, seu acuidauerit, diffidari, seu acuidari fecerit* &c. Hanc Diffidationem *Faidam* vocant leges Saxonum, Frisionum, & Longobardorum, vt notaui *suprà* ad *Titul. de Treuga, & Pace.* Veteres vocasse *Clarigationem* quidam voluit ex Gellio *lib.* 16. *cap.* 4. quod tamen non ita est, sed *Clarigare* dicitur, quoties repetitur, aut rapitur ab vno quod alius alteri debet, vt notat Cuiacius ad *Titul. Cod. quæ sit longa consuet.* Diffiduciare autem non est solùm inimicitias denunciare, sed etiam ius habere vt bona hostis occupare liceat. Iuo Carnotensis *Epist.* 22. *Me diffiduciastis, & bona Episcopalis domus diripienda aduersarijs nostris exposuistis.* Id. *Epist.* 173.

[c] SALVO IVRE DOMINI PRINCIPALIS.] Principalis est Dominus feudi, ad differentiam Domini generalis, qui est Rex, aut Imperator, aut Dominus supremus, vt distinguit Fridericus *lib.* 1. *Constit. Sicul. tit.* 91. *Occasione Dominij generalis, quod in rebus & iuribus omnium subiectorum nostrorum habemus.* & infra: *sed si quas rationes & iura Cæsariani nostri in rem cuiuslibet possessoris habere curiam nostram confidunt.* Quæ *magna Feuda* dicuntur *eod. lib.* 4. *cap.* 41. *Feudum regale, tit. de feudo Marchiæ lib.* 1. *feudor.* & *tit.* 10. *lib.* 2. Et hi Principales Domini dicuntur ad differentiam dominorum soli, quos *Directos*, vulgò vocamus, alias dicuntur Domini priuati, qui ius habent in bonis possessorum, censuale putà, vel cespitaticum, seu agrarium in frumento pendi solitum, *l.* 2. *C. Theod. de Veteran. sinè præiudicio Dominorum prouentuum.* Agrarium in *formulis* Marculphi. Hi etiam Domini dicuntur personarum, putà libertorum, vel *Aldiorum*, qui alias *Litis*, aliàs *Fiscalini* vulgò vocantur, in legibus Longobardorum, & alibi passim. De dominis infimi subsellij non est hìc locus qui habēt proprietatem vel vsumfructum, vel possessionem alicuius rei, vel fundi *l.* 17. *quib. mod. vsusfr. amitt. l.* 3. *si vsusfr. petat. l.* 2. *C. Theod. de bon. matern.* Nec verò agit hîc Fridericus de alijs dominis Principalibus, vt sunt Principales ciuitatum Magistratus *l.* 2. *C. de excusat. muner. lib.* 10. de quibus Isidorus *lib.* 9. *Etymolog. cap.* 4. vel in exercitibus *l.* 12. §. *irreuerent. de re militar.*

TITVLVS V.

De Apoſtatis, & Schiſmaticis.

[a] *Nicomedienſi Archiepiſcopo.*

CAPVT I.

Non ponitur.

V A fraternitas poſtulauit per ſedem Apoſtolicam edoceri, quid fieri debeat de monachis Græcis, qui poſt obedientiam ſacroſanctæ Eccleſiæ Romanæ promiſſam, abeuntes retrorſum, Græco qui ſe vocat Patriarcham Niceno obedientiam promiſerunt. Nos ergo ad id f. t. breuiter reſpondemus, quòd ſunt ad promiſſam Eccleſiæ Romanæ ſeruandam, & exhibendam obedientiam cenſuris Eccleſiaſticis compellendi, aduocato ad hoc, ſi neceſſe fuerit, brachio ſeculari.

[a] NICOMEDIENSI ARCHIEPISCOPO.] In Leonis ſapientis Imperatoris Conſtantinopol. Decreto, ſeu diſpoſitione apud Leunclauiũ de iure Græco-Romano, inter Metropoles ſubiectas throno Cõſtantinopolitano, ponitur ſeptima Nicomedia in Phrygia, & octaua Nicæa in eadem prouincia.

Hoc caput ad ſchiſmaticos pertinet, quales erant Monachi qui Græco Patriarchæ adhærebant. Monachi in Oriente magni nominis & commendationis fuerunt, ita vt eorum ſententiæ circa fidem & Eccleſiæ ritum exquirerentur. Quo pacto Nicenam ſynodũ defenderint conſtat ex Sozomeno *lib. 6. cap.* 27. & pro Cyrillo Alexandrino contra Oreſtẽ pugnauerint apud Nicephorum *lib. 14. cap.* 15. & contra Ioannem Chryſoſtomum apud eundem *lib. 13. cap. 9.* Imò & Imperatorum negotia & publica miniſteria exercuerint, *can. 4. Synodi Chalcedon. & can. 13. Synodi 7.* Nec mirum ſi Honorius contra eos decernat, cuius temporibus Petrus Altiſſiodorenſis, tũ Robertus, ac deinde Ioannes 3. Ducas Conſtantinopolim tenuerunt, ſub quibus fuere Patriarchæ Manuël Philoſophus, Germanus 2. & Methodius, Latinorum, & Romanæ Eccleſiæ partes agnoſcentes. Græci verò qui imperium ſuum ſuſtinere nitebantur vt plurimũ Niceæ ſedem fixerunt; tunc enim Michaël Saurianus, Theodorus Irenicus, Manuël Cãtopulus, Arſenius, Antorianus, Germanus, & alij Niceæ commorati ſunt, vſque ad Michaëlem Palæologum, qui eiectis Latinis Conſtantinopolim recuperauit. Ideò hîc Honorius Nicomedienſi Metropolitano, qui non Niceni Patriarchæ, ſed Conſtantinopolitani & Latinorum partes ſequebatur, ſcribit, vt eos Monachos rebelles & Apoſtatas brachio ſeculari adhibito compeſcat.

[a] *Archiepiſcopo Tyrenſi.*

CAPVT II.

Nobis expetit tua fraternitas edoceri, quid [b] de Apoſtatis ſit agendum, cùm in cuſtodia detinentur, eò quòd minis, vel blanditijs nullatenus poſſunt induci vt abiectum monachalem habitum reaſſumant: ad quod tibi breuiter reſpondemus,

quòd tales, si volueris, potes sub graui custodia carcerare, ità quòd solummodò sibi [c] vita misera reseruetur, donec à suæ præsumptionis nequitia resipiscant.

A Rchiepiscopo Tyrensi.] Malè in vulgatis, Turonensi.

[b] De Apostatis.] Apostatæ primùm & propriè dicti fuerunt, qui a fide desciuerant, tales enim desertores Abrupti, dicebantur, & laici fiebant, *οἱ ἀποῤῥαγέντες λαικοὶ γενόμενοι*, tanta cum execratione vt baptizati ab eis iterum baptizandos esse assererent, *can. 1. ad Amphiloch.* apud D. Basilium. Dicebantur Christianitatem mutare, & ad Paganismum redire in legibus Aluredi, & Gutthurni Regum Angliæ, *can.* 2. quibus pœna præter excommunicationem pro qualitate delicti infligebatur, quam *Vueram*, seu, *Vuitam* dicebant: constitutione Friderici omnibus bonis & iuribus spoliabantur *tit. 2. lib.* 1. legum Sicularum. Hoc vero cap. agitur de Monachis qui habitum deserunt, quos grauissimè plecti vult Honorius. Olim quidem anathemate feriebantur, sicut & clerici *in can. 7. synodi Chalcedon.* qui se sacrâ veste exuerant *γένεται τῦτο ἐις τὸν ἀποθεμένον τὴν ἱερὰν στολὴν*, id est, *fiet hoc in eum qui sacrum amictum exuit*: ac etiam de ijs qui Tonsuram, seu Coronam abiecerant; nã nomine habitus monastici Tonsuram significari docet Balsamo ad *Can.* 5. eiusdem Concilij. Qui verò posteà reuertebãtur Coronam Memorialem gestabant, & vltimi in choro manebant, *cap. intelleximus. de æt. & qualit. ordinand. cap.* 29. regulæ S. Benedicti, & de his tracto *vltimâ Obseruat. lib.* 1. Qui vt fugitiui reducebantur, hos pœnâ carceris & vita miserâ plecti iubet Honorius; & fugitiuos requirere iuxta statutum Gregorij IX. Innocentius IV. indulsit Monachis S. Benedicti, dum Capitulum generale haberetur Burdegalæ, & constat ex ipsius *Epist. MSS.* quæ apud me est. Idem Fratribus Prædicatoribus permisit, *Excommunicare, capere, ac ligare, & carceri tradere possitis autoritate præsentium indulgemus.* in *Epist. MSS. Priori & fratrib. Prædicatorib.* cui iuri conueniunt ferè omnes Regulæ monachorum.

[c] Vita misera.] Hæc est de qua Innocentius III. *Epist. 116. lib. 15. Carceri facias mancipari, pane doloris & aquâ angustiæ sustentandum,* qui cibus *præberi sinè benedictione* cauetur, *cap.* 25. regulæ S. Benedicti. Isaias *cap.* 30. vocat *Panem arctum, & aquam breuem.* Panis fuit ordeaceus, & quidem exiguus in regula S. Fructuosi *cap.* 16. Et hic cibus propriè fuit Penitentium, Gregor. Turon. *lib. 9. cap. 11. Iussit nihil aliud in vsu vescendi, nisi panem ordeaceum, cum aqua munda assumi.*

---

[a] *Archiepiscopo Lund.*

Capvt III.

Consultationi tuæ breuiter respondemus, quòd monachus aliquem sacrum ordinem in apostasia recipiens, quantumlibet suo fuerit reconciliatus Abbati, & receperit penitentiam, absque tamen dispensatione Romani Pontificis ministrare non potest in ordine sic suscepto.

[a] A Rchiepiscopo Lundensi.] Apud Gregor. Lugdunensi. In quibusdam locis Decretalium malè ponitur *Lugdunensi*, pro, *Lundensi*, vt notaui *supra*.

TITVLVS VI.

De Homicidio voluntario, vel casu aliquo facto.

a *Episcopo Ebroicensi.*

CAPVT I.

EXhibita nobis humilis Ioannis clerici confessio patefecit, quòd cùm in puerili constitutus esset ætate cum quibusdam coætaneis suis ludens, & insequens vnum ex illis, lapidem post eum, non animo quidem lædendi, sed timorem incutiendi proiecit; qui licèt ex proiecto lapide percussus non fuerit, nec tactus, ad alium tamen lapidem corruens, & caput offendens, tum propter imperitiam medicantis, tum propter patris incuriam, qui extunc campestribus laboribus & sudoribus ipsum exposuit, post quadraginta dierũ spatium exspirauit. Quia verò dictus clericus, vt mitigaretur dolor patris defuncti, tanquam puer inscius ab amicis inductus, veniam super hoc postulauit ab ipso, tu eum hâc occasione à sacrorum Ordinum susceptione repellis; quamquam idẽ defuncti pater in extremis laborans tibi, & Archidiacono tuo, necnon presbytero, cui suam aperuit conscientiam, confessus fuerit, & præstito firmauerit iuramento nihil ipsum in morte filij sui, prout sibi plenè constiterat, commisisse. Quare idem clericus tam suppliciter, quàm humiliter postulauit à nobis, vt cùm de scientia & vita laudabili commendetur, nec de illius obitu læsam habeat conscientiam, dignaremur agere misericordiam cum eodem. Quocirca f. t. p. a. s. mandamus, quatenus inquisitâ super his solicitè veritate, si constiterit ita esse, ipsum propter hoc à receptione sacrorum Ordinum non repellas.

a EPiscopo Ebroicensi.] Malèin vel Richardo 38. Episcopis Ebroïcensibus, vulgatis, Eboracensi: Rodulpho 27.

[a] *Episcopo, & Capitulo Virdunensi.*

Capvt II.

Significauit nobis R. Canonicus Virdunensis, quòd cùm olim cum quibusdam alijs Canonicis vestris, intrasset Primicerij vestri domum, & ipso Primicerio in cœna, vnà cum bonæ memoriæ H. Virdunensi Canonico residente, dictus R. & alij qui cum eo intrauerant ludendo cœpissent alterutrò inter se iacere nucleos persicorum: tandem, ludo crescente, aquam & cœnum iacere incœperunt; Idem igitur R. paruum proiecit lapillum contra eos, non credens, quòd illo aliquis lædi posset, nec etiam tunc audiuit aliquẽ esse læsum: verùm præfatus Archidiaconus illo fuit iuxta oculum, prout videbatur, leuiter vulneratus, qui vulnus huiusmodi vilipendens continuè sequenti die, ac tertio equitauit, & sic per incautelã eius capite tumescente non post multùm temporis diem clausit extremum. Vnde dictus R. nobis humiliter supplicauit, vt secum, qui præter dolorem quem concepit de morte Archidiaconi memorati, de cuius speciali amicitia lætabatur, iam per quatuor annos & ampliùs in amaritudine penitentiæ vitam duxit, misericordiam facere dignaremur. Eius igitur supplicationibus inclinati, disc. v. m. quatenus de misericordia quæ superexaltat iudicium, fructus præbendæ suæ tribuatis eidem, & sacris sibi Ordinibus interdictis, ipsum permittatis in psalmis, & canticis spiritualibus Domino famulari, dummodò grauari scandalum non contingat.

Non ponitur.

[a] Episcopo Verdunensi.] Ioanni Daspremont, vel successori, Radulpho de Toreta, qui, referente Richardo de Vuassebourg, creatus fuit anno 1224. per resignationem dicti Ioannis in Metensem translari.

Homicidiũ inconsultò factum dignũ est penitentiâ, *can. clerico. 50. distinct.* licèt crimẽ homicidij non incurratur, *cap. lator. hoc tit. apud Gregor.* Et hoc propter humani sanguinis effusionem, quæ semper culpam ingerit, licèt rei licitæ quis vacauerit, & diligentiam necessariam adhibuerit, *cap. seq. & cap. vlt. eod.* Distinctione tamẽ habitâ; nam aut inest lata culpa & negligẽtia, vel leuissima, quæ vix præuideri potest; hoc casu mitiùs agitur, quàm illo, ex D. Basilij sententia *can. 56. & 7. ad Amphiloch.* vt & optimè distinguit Balsamo ad *can. 91. synodi 6. in Trullo.* In casu autem *huius cap.* nulla ferè est culpa, & tamen reus penitentiam quadriennio egit, ac interim præbendæ fructibus caruit. Homicidium ita horret Ecclesia, vt minutissima animalia ab hoc crimine non eximat, sicuti de apibus dicitur, quæ homini mortem intulerant, quas festinanter occidi iubet *can. 64. Concilij Vormaciensis*; & de boue narrat Pausanias in *Eliacis*, cuius crimen expiarunt Elæi eo ritu quo *ἀκούσιον φόνον*, id est *inconsultam cædem*, purgare consueuerant.

Episcopo, & Capitulo Venetensi.

CAPVT III.

IOannes Sacerdos humili nobis insinuatione monstrauit, quòd cùm die quâdam pulsaret campanas, vt signo dato conueniret populus fidelium ad diuina, cadens tintinnabulum percussit quemdam manentem puerum coram eo, qui licèt vulneratus in capite per mensem curam recepit medicorum, post mensem tamen, quia vulnus erat mortale decessit: vnde nobis humiliter supplicauit, vt misericorditer agentes cum ipso, permitteremus sibi exsequi officium sacerdotis. Nos igitur attendentes quòd dicto sacerdoti qui dabat operam rei licitæ nihil potuit imputari, si casus omnes fortuitos non præuidit, disc. v. m. quatenus, si vobis constiterit rem ita esse, dictum sacerdotem, si aliud canonicum non obsistit, sacerdotale officium sublato cuiuslibet appell. obstaculo exsequi permittatis.

Pelagio, dicto Serotino presbytero.

CAPVT IV.

PEtitio tua nobis exhita continebat, quòd cùm inimici Crucis Dominicæ, ac blasphemi nominis Christiani, castrum quoddam in quo morabatis grauiter inuasissent, exeuntibus inde habitatoribus tam clericis, quàm laicis contra eos & inuicẽ confligentibus, hinc inde occisi quamplurimi extiterunt. Vnde cùm eo, quòd aliquos percussisti irregularitatem metuis incurrisse, nobis humiliter supplicasti, vt quid agere debeas tibi scribere dignaremur. Quocirca disc. t. m. quatenus, si de interfectione cuiusquam in illo conflictu tua conscientia te remordet, à ministerio altaris abstineas reuerenter, quum sit consultius in huiusmodi dubio abstinere, quàm temerè celebrare.

TITVLVS VII.

De clericis pugnantibus in duello.

Potestati, & Populo Florentino.

CAPVT I.

REM audiuimus hactenùs inauditam, & tam [a] iuri scripto, quàm æquitati contrariam; quòd videlicet [b] Ecclesiam Sanctorum Apostolorum Floren. cogere nitimini ad duellum, pro causa, quam super cœmeterio, & rebus alijs habet cum filijs Longobardi, ciuibus Florentinis. Cùm igitur tam manifestam eiusdem Ecclesiæ, ac ipsius iuris iniuriam nec possimus, nec debeamus sub dissimulatione transire, Vniuersitatem vestram rogamus & obsecramus in Domino, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus à re tam insolita, támque detestabili penitùs desistentes, causam ipsam, marte suo, videlicet ordine iudiciario procedere faciatis. scientes nos venerabili f. n. Pistoriensi Episcopo, & dilecto filio Archipresbytero Florent. per nostras dedisse litteras in mandatis, vt si secus præsumpseritis attentare, ipsi præsumptionem vestram per censuras Ecclesiasticas appellatione remotâ compescant, irritum nuntiantes, si quid occasione huiusmodi factum, vel statutum inuenerint contra Ecclesiam memoratam. Non ponitur.

[a] IVRI SCRIPTO.] Ius scriptum intellige in *can. monomachiam*, 2. *q.* 5. *cap.* 1. *de corp. viciat.* & *cap.* 1. *hoc tit. apud Gregor.* quod veterem abusum sustulit, eò vsque protractum, vt in rebus definiendis vulgò adhiberetur duelli certamen, vt notum est ex Adreualdo Floriacensi *lib.* 1. *de mirac. S. Benedicti, cap.* 25. & ex Anonymo qui ingens certamen inter quemdam Ayricum & Robertum commemorat, qui Robertus gratiá D. Benedicti cuius famulus erat, victor euasit. Quod diutius locum habuit, nam & passim clerici cogebantur ad duella, de quo conqueritur Matthæus Patis in *Henrico III.* & quod maximè notandum in collationibus præbendatum & beneficiorum examen fiebat per duellum, vt patet ex *cap.* 2. *hoc tit.* in 2. *Collect.*

[b] ECCLESIAM SS. APOSTOLORVM.] A Carolo Magno erectam, vbi adhuc illius vultus ad viuum expressus conspicitur.

TITVLVS VIII.

De Adulterijs, & ſtupro.

[a] *Maiori, &* [b] *Burgenſibus de Rupella.*

CAPVT I.

EX parte veſtra fuit propoſitum coram nobis, quòd in terra veſtra ſeruatæ ſunt hactenùs duæ conſuetudines abuſiuæ; vna ſiquidem hæc eſt; quòd ſi fortè indigena, vel extraneus prodigalitatis vitio, vel incuriâ, ſeu quocumque caſu alio diſſipauerit, vel amiſerit omnia bona ſua, bona vxoris ſuæ quantumcumque laudabilis & honeſtæ vitæ, tam mobilia quàm immobilia pro ſuæ voluntatis arbitrio alienat: quare fit interdum vt viro defuncto vxor remaneat indotata, & ſuperſtites filij extremæ ſubiaceant incommodis paupertatis. Alia quoque conſuetudo eſt non impariter reprobanda; ſcilicet, quod ſi vir ducat vxorem, quæ fide coniugij violatâ committat adulterium manifeſtè, nihilominùs medietatem omnium bonorum quæ fuerit vir adeptus, impudenter exigit & improbè apprehendit, quæ potiùs priuanda eſſet omnibus viri bonis. Quare ſuper his prouideri vobis per ſedem Apoſtolicam ſuppliciter poſtulaſtis. Nos itaque ſaluti, & vtilitati veſtræ prouidè conſulere cupientes, tenore præſentium declaramus, vos non teneri ad huiuſmodi conſuetudines tamquam iuri contrarias obſeruandas.

HOC cap. exſtat in *Titul. de Conſuetud. apud Gregor.*

[a] MAIORI.] Iam ſatis annotatum eſt qui dicantur *Maiores*, ad *Titul. de maior. & obed.* Hîc pro primario Magiſtratu, cui obſecũdant Cõſules, Iurati, & Scabini: Innocentius III. in *Epiſt. 63. libr. 14. Maiori, Iuratis, Scabinis & Vniuerſitati Communiæ Laudunenſis.* Anonymus Floriacenſis *lib. 4. cap. 4. Conuocato Gauterio eiuſdem loci Maiore.* Ita etiam Iuriſdictiones dicuntur, *Maioriæ*, non tantùm vrbium, ſed & villarum apud Hincmarum: *Villarum regiarum Maiores.* in *legibus Vuiſigothorum lib 9. tit. 1.* & in *Conſuetudinibus Floriacenſis Monaſterij: In die Circumciſionis debemus habere generalẽ refectionem à Cellerario de reditu Maioriarum.* Maior autem locum Comitis tenebat, cui aſſidebant Scabini in iudicio: in *Traditionibus Fuldenſibus; Comite & Scabinis iudicantibus.* Gloſſæ *Auditores Comitum* vocant. Ita & de Conſulibus Genuenſibus qui iudices ſunt, refertur in *cap. per veſtras. de donat. int. vir.*

[b] BVRGENSIBVS.] Hîc Burgenſes ſunt nobiliores ciuitatis, qui militum priuilegio gaudent *cap. 1. lib. 1. Conſtit. Siculer. A præſenti ſanctionis Edicto eximimus Milites, & filios Militum, & Burgenſes.* Diſtinguũtur à ruſticis in *eiſdem Conſtitution. lib. 2. cap. vnico. Pro Milite ſimplici triginta, pro Burgenſi duodecim, pro Ruſtico ſex Auguſtales conſequetur*: licèt propriè hoc nomine Ruſtici intelligantur, vt iam docuit C. V. Boſquetus ad *Epiſt. 1. lib. 13.* Innocentij III. & in legibus Angliæ Burgenſes à Baronibus, Comitibus, & alijs nobilibus diſtinguuntur. Ab Iuone vocantur, *Pagani Epiſt. 112. & 14.* In hoc autem cap. quæri poteſt, cur Honorius de

confuetudinibus

consuetudinibus ciuitatum definiat, quæ non sunt iurisdictionis Ecclesiasticæ, vt ciuitas Rupella. Hoc factum opinor, quia consultus fuerat Honorius a ciuibus Rupellæ, qui dubitabant, an liceret eis habere consuetudines cōtra ius scriptum, & commune, ex lege Iulia in *l. 4. ff. de fundo dotab*: nulla enim consuetudo potest facere, vt mulier dotem amittat, imò nec pactum vllum, vt superstes mulier dote priuetur, etiam fauore liberorum, *l. Attilicinus, & l. si liberis. 27. de pactis dotal.* nec aliter debet intelligi *cap. vltim. apud Gregor.* in quo dicitur dotem ad vxorem, & donationem propter nuptias ad maritum redire, nisi aliud sit de consuetudine; quod nunquam erit verum quamdiu superstes erit mulier; sed tunc marito inopi succurrendum erit ex fructibus dotis, *cap. penult. eod.* Existimabant autem Rupellani, in perniciem animarum suarum hoc fieri, quod indicat Pontifex his verbis, *saluti & vtilitati vestræ proinde consulere cupientes*, ratione scilicet peccati, *cap. nouit. de iudic.* Ita plures alij loci sunt in hoc iure interpretandi; nam aliquando consulebantur summi Pontifices, vt Innocentius III. summus iurisconsultus, patet ex *cap. nuper. de donat. int. vir.* similiter etiam iudicarunt summi Pontifices & Iudices Ecclesiastici de dotibus & similibus quæ sunt fori temporalis incidenter, scilicet quoties principalis causa est de matrimonio, vel alia quæstione, quæ ad Ecclesiasticum forum pertinet, vt nominatim definit Clemens III. in *cap. de prudentia. eod.* & optimè concludit Glossa. Idem in quæstione adulterij propter separationem, scandalum, & Dei honorem, *cap. 4. hoc tit. in 1. collect.* Addi potest Rupellanos hoc Rō. Pōt. dubiū proposuisse quod tūc parerent regi Angliæ, feudatario Ecclesiæ Romanæ, quamuis Anglia sola illius censualis esset, & fidelitatem præstaret, non Aquitania, in qua est Rupella.

TITVLVS IX.

De Sortilegijs.

a *Capitulo Lucanensi.*

CAPVT I.

Ecclesiâ vestrâ nuper Episcopo destitutâ sicut comperimus, conuenientes in vnum vt de futuri tractaretis electione Pontificis, circa modum electionis diuersos incipientes habere tractatus, vnum tandem elegistis ex vobis per sortem, qui tres elegit autoritate vestrâ, per quos vice omnium Lucanensi prouideretur Ecclesiæ de pastore, quorum duo tertium magistrū Ricardum S. elegerunt, quod expressè licebat eisdem secundum traditam à vobis omnibus potestatem. Procuratoribus igitur vestris super his in nostra præsentia constitutis, nos tali examinato processu, licèt notâ non careat, quinimò multâ reprehensione sit dignum quòd sors in talibus interuenit; propter prærogatiuam tamen motum, & litteras magistri R. Concanonici vestri, in quem vota vestra Ecclesiæ vestræ præficiēdum Episcopum concurrerunt, & b affectionē, quam ad eamdē habemus Ecclesiā, electionē celebratā de ipso ad gratiā cōfirmationis admittim⁹, sortis vsū in talib⁹ perpetuâ prohibitione dānātes.

a CApitulo Lucanensi.] vel, Lucensi. Respublica est in Italia, *Lucca*. Episcopus eius immediatè subest sedi Apostolicæ in spiritualibus.

b Affectionem quam ad vestram habemus Ecclesiam.] Hanc affectionem quoque his annis elapsis (nempe anno 1639.) sanctissimus noster Vrbanus VIII. testatus est, dum ciuitatem interdicto supposuit, in causa quam habebat contra Episcopum suum, Cardinalem Franciotum Lucensem.

Quæ pertinent ad hoc caput plenè tetigi in Paratitlo; hoc tantùm hîc addo, Honorium Lucanensem Episcopum electum comprobasse, quia per sortem non fuerat electus, sed tantùm forte electus vnus ex Capitulo, cui facultas data fuerat tres electores sumere, qui vice Capituli Pastorem eligerent: quod ita factum fuit, & vnus ex tribus illis Richardus electus fuit ab alijs duobus, in quem totum Capitulum consensit; quam tamen formam in posterum damnat Honorius, ne aliquo modo sors adhibeatur.

TITVLVS X.

De excessibus Prælatorum in subditos.

a P. titulo sanctæ Pudentianæ Presbyt. Cardinali, & Vicario nostro.

CAPVT I.

DIlectus filius Ioannes b sancti Thomæ de Partitione presbyter exposuit coram nobis, quòd c Rectores fraternitatis Vrbis, ipsum ad reuelandum fures, & id quod super quodam furto sibi tamquam sacerdoti fuerat reuelatum, vel ad satisfaciendum exinde damnum passo arctare nitentes, in eum (nisi alterum præmissorum infra octo dies efficeret) tulerunt sententiam interdicti. Quia igitur perniciosum esset prædictum presbyterum sibi taliter credita reuelare, ac iterum iniquum cogi ad id quod non rapuit exsoluendum; disc. tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus præfatos rectores coram te conueniens, iniungas eisdem vt à memorati Presbyteri super hoc grauamine penitus conquiescant.

a P. Titulo S. Pudentianae Presbyt. Cardin.] Petro Saxoni Anagnino, creato Cardinali ab Innocentio III. anno 1206. & Vicario generali Vrbis ab Honorio nostro, & posteà Legato in Germania. Vide Cæsarium *lib. 6. cap.* 28. Titulus S. Pudentianæ, aliàs Pastoris, alias S. Pudentis, est 28. Titulus 28. antiquorum Titulorum Vrbis.

b S. Thomae de Partitione.] Lege *de Parione*. Inter quatuordecim Vrbis Regiones, sexta est Regio Parionis, in qua est templum D. Thomæ.

c Rectores Fraternitatis.] Abbas Siculus eos esse ait, qui habent iurisdictionem sibi specialiter delegatam supra clerum.

Præposito R. & I. Archidiacono Suession.

Capvt II.

Dilecta in Christo filia [a] Abbatissa Iotren. nobis insinuare curauit, quòd cùm presbyteri, & clerici Iotrensis Ecclesiæ Melden. diœcesis non consueuerint proprium [b] habere sigillum, nec sint vnum corpus, ità quòd Capitulum appelletur; nihilominus tamen contra voluntatem ipsius Abbatissæ, quæ ipsorum caput est, & patrona, sigillum habere contendunt in eius præiudicium & grauamen, quare id eis à nobis perijt inhiberi. Quia verò nobis non constitit de præmissis, discret. vestræ mandamus, quatenus inquisitâ super his diligentiùs veritate, si vobis constiterit rem taliter se habere, dictis presbyteris & clericis autoritate nostrâ inhibearis expressè, ne præsumant, vel de nouo fabricare sigillum, vel vti eo si fortè nouiter fabricarunt; ipsos si contra prohibitionem nostram venire præsumpserint, à præsumptione huiusmodi per censuras Ecclesiasticas appellatione postpositâ compescentes.

[a] Abbatissa Iotrensis.] *De Iouarre*, vel, de *Iouars*, Meldensis diœcesis, ordinis S. Benedicti.

[b] Habere sigillvm.] Triplex ratio hic adducitur, cur Iottensis Monasterij Presbyteri sigillũ habere non debeant: Prima, quòd ex consuetudine non habuerint; altera, quòd non faciant Collegium, seu Capitulum; tertia, quòd subditi sint iurisdictioni Abbatissæ, quæ est caput & Patrona ipsorum. Ex quo deprehenditur quanti momenti sit sigilli vsus, quod est argumentum iurisdictionis, quæ per liberos, literas, & Diplomata exercetur, *cap. significauit. de appellat.* Talia Edicta sæpiùs vocantur *Sigillia*, quod sint sigillo munita apud Constantinum Porphytogen. & in *Constitutione* Isaaci Comneni καθὼς καὶ ἐν τοῖς σιγιλλίοις τῶν παλαιῶν πρακτικῶν ἀναγράφονται. Hæc sigilli facultas nascitur tum ex iure communi, tum ex consuetudine, vt Abbatibus apud Innocentium III. *Epist. 173. lib. 1. Statuimus vt Abbas S. Dionysij sigillum proprium habeat, sicut est de consuetudine obseruatum.* Et Abbatissis, vt in *hoc cap.* & in *Historia* Fontis Ebraldi *lib. 3. cap. 28.* vbi Autor ait se inuenisse in *Registro T. pagina 193.* excommunicationem quandam sigillatam fuisse sigillo huius Abbatissæ, quod ipsa commodauerat. Et Capitulis, *dicto cap. significauit.* Et Dignitatibus, vt Cancellariæ, cuius inuestitura fit per traditionem sigilli apud eundem Innocentium *Epist. 373. lib. 1. Tu ei solenniter, & publicè tradidisti sigillum, mandans ei vt Cancellarij officium exerceret.* De Patronis idem cẽsendum qui iurisdictionem habent, vt hìc dicitur. Hoc autem sigillum, propter fraudes quæ committi possunt, cautè custodiendum est, Innocentius III. *Epist. 309. eiusdem lib. 1. vt duo Fratres bonæ vitæ, & maturæ ætatis sigillum Capituli custodiant.* Quod & in aula Imperatorum accuratè fiebat, vt constat ex Phrantza *lib. 2. cap. 10.* Porrò hoc sigillum cereum fuit κηρόβουλλον, apud omnes ferè cum Ecclesiasticę, tũ secularis potestatis viros: Sũmus Pontifex tamen in negotijs magni momenti habet Bullam plumbeam, μολιβδοῦν βοῦλλαν; Imperatores verò auream, vel argenteam, apud Zonaram, Nicetam, & Codinum, nunc verò ceream, habita tamen coloris distinctione; nam Reges nostri in his quæ spectant ad supremam autoritatem cinnabarim, seu μίλτον adhibent; in Patrimonialibus, vel alijs prasinum colorem. Eodem quoque colore vtebatur Alexius Sebastocrator tutor Comneni, apud Nicetam: reliqui omnes vulgo fuscum. Quare præcipuo altioris dignitatis argumento Cancellaria nostræ

Ecclesiæ & Academiæ Tolosanæ, sigillum suum cinnabaricum & coccineum colorem refert, eò quòd Apostolicâ & Regiâ autoritate fundata sit, & Doctores hoc titulo fiant.

[c] CAPVT EST ET PATRONA.] Querela hæc Abbatissæ Iotrensis præcessit annum 1225. in quo Romanus Cardinalis Diaconus (de quo supra) delegatus ab Honorio nostro possessionem ei adiudicauit omnis iurisdictionis Ecclesiasticæ, & forensis in omni districtu suo post longam contentionem (quæ caput hoc respicit) & post lecta antiqua priuilegia dicti Monastetij, vt nominatim in sententia ipsius Cardinalis dicitur, & refert *dicta Historia Fontis-Ebraldi lib. 3. cap. 28. sect. 2.*

TITVLVS XI.

De noui operis nuntiatione.

Decano, Præposito maioris Ecclesiæ, & Magistro Michaëli Canonico S. Nicolai Ambian.

CAPVT I.

Ignificantibus [a] Canonicis sanctæ Oportunæ Parisien. nobis innotuit, quòd cùm super eo quòd Nicolaus Rufus ciuis Parisien. in quadam platea Ecclesiæ suæ, infra claustrum ipsorum sita, eis prohibentibus in suum ædificabat præiudicium & grauamen, deposuerint [b] coram Officiali Parisiensi & Archidiacono questionem, eis offerentibus in continenti probare præiudicium: & plateam ad suam Ecclesiam pertinere, ac petentibus insuper, non obstante quòd dictus N. cautionem de demoliendo opere offerebat, ædificium prohiberi. Et quia idem Officialis interloquendo decreuerit probationes eorum admittendas esse, ac ab opere interim quiescendum, idem N. ad Senon. curiam prouocauit: sed cùm Senon. Officialis Nicolai prædicti cognatus eâdem interlocutoriâ pro suæ dumtaxat voluntatis arbitrio reuocatâ decreuerit ad opus sub cautione de demoliendo ipso, non admissis eorum probationibus, procedendum, prædicti Canonici nostram audientiam appellarunt: vnde petebant vt ipsorum probationes recipi, ac prohiberi ædificiũ mandaremus. Ideóque disc. v. per Apost. scripta mandamus, quatenus si est ita, reuocato in statum debitum quidquid post appellationem huiusmodi temerè inueneritis attentatum super hoc, quod iustum fuerit, appellatione postpositâ statuatis. Facientes &c.

[a] CANONICIS S. OPORTVNAE.] Est Ecclesia Collegiata in vico S. Honorati Parisiensis.

[b] CORAM OFFICIALI PARISIENSIS ARCHIDIACONI.] Archidiaconus iure communi non habet Officiales, nisi ex consuetudine, vt hic

de Archidiacono Parisiensi dicitur, qui habet suum Officialem, vt Glossa colligit, & confirmat Cuiacius, qui inde quæstionem elicit, cur ab Archidiaconi Parisiensis Officiali appellatio ad Archiepiscopum Senonensem, non ad Episcopum Parisiensem deuoluatur? sicut de Archidiacono Remensi dicitur in *cap. 7. de Prebend.* cùm tamen iuris ordo deposcat, vt priùs Episcopus appelletur, quàm Archiepiscopus. Ita verò hunc nodum soluit, quòd Archidiaconus ytpotè Officialis & Vicarius Episcopi iure communi eandem personam cum Episcopo sustineat, aliter ab eodem ad eundem appellaretur, quod fieri non debet. Cuius tamen sententiæ obstat *cap. Romana. de appellat. in 6.* quo, omisso medio, qui est Episcopus, non potest appellari Archiepiscopus. Hoc tantum illi facessit negotium vt aliter se expedire nequeat, nisi iure nouo vetus correctum fuisse dicat, vel Innocentium IV. autorem *dicti cap.* imperitiæ arguat. Vera responsio est, iure communi ab Officiali Archidiaconi ad Episcopum appellationem deuolui, non ad Archiepiscópum; nisi aliud suadeat consuetudo, vel priuilegium; vt nominatim de Archidiacono Remensi dicitur in *dicto cap. Romana*, & de Parisiensi hoc loco censendum est: vel si alia arrideat solutio, conijcere licet ex textu *huius cap.* iuxta Codices MSS. per Officialem Parisiensem, intelligi ipsum Archidiaconum, vt hęc verba demonstrare videntur, *coram Officiali Parisiensi, & Archidiacono.*

TITVLVS XII.

De Priuilegijs, & excessibus priuilegiatorum.

Archiepiscopis, & Episcopis in quorum diœcesibus Monasteria, & Prioratus [a] Duniacensi monasterio subiecta consistunt.

CAPVT I.

QVantò ampliùs. *& infrà.* Sanè dilecti filij Abbas, & conuentus Duniacensis grauem nobis querimoniam obtulerunt, quòd quidam vestrûm, & vestrorum Officiales cùm in eos, & sui Ordinis monachos non possint excommunicationis & interdicti proferre sententias, eò quòd super hoc Apostolicę sedis priuilegijs sint muniti, in eos qui molunt in molendinis, vel coquunt in furnis eorum, quique vendendo, seu emendo, aut aliàs eis communicant, sententias proferunt memoratas, & sic Apostolicorum priuilegiorum non vim & potestatem, sed sola verba seruantes, dicti Ordinis monachos quodammodò excommunicant, dum eis alijs communicare non sinunt. Ex quo illud etiã euenit inconueniens, vt ipsi monachi, quantùm ad hoc, iudicentur iudicio Iudæorum, & qui eis communicant in prædictis, maiorem excommunicationem incurrant, quam etiam excommunicatis communicando fuerant incursuri. Nolentes igitur hæc crebris ad nos clamoribus iam perlata, vlteriùs sub dissimulatione transire, vobis vniuersis & singulis mandamus, quatenus huiusmodi sententias in fraudẽ

priuilegiorum nostrorum de cetero non feratis; quia si super hoc ad nos denuò clamor ascenderit, non poterimus conniuentibus oculis pertransire, quin promulgatores talium sententiarum seueritate debitâ castigemus.

[a] DVNIACENSI MONASTERIO.] In alio MS. *Diuiacensi*, sed malè: rectè vulgata Editio *Cluniacensi*: Abbatiæ hæ sunt quindecim, Prioratus verò 71. Moniales hic non comprehenduntur.

Honorius Cluniacensium Priuilegia valdè auxit contra Episcopos, vnde contentiones longæ emerserunt. Idem confirmauit Innocent. IV. Cisterciensibus, in Concilio Lugdunensi, & septem indulgentias concessit. Prima, circa statutorum confirmationem: secunda, ne à Prælatis ad Ordines examinentur. Tertia, circa noualia. Quarta, contra exactiones secularium. Quinta, ne excommunicari possint ab Episcopis. Sexta, ne hi qui moliūt in molendinis, vel coquunt in furnis eorum excommunicentur. Seprima, de libertatibus & immunitatibus concessis ab Honorio III. de quibus plura in Compilatione MS. Decretalium eiusdem Innocenrij IV. & aliorum Pontificum illius æui, in Bibliotheca Collegij Fuxensis.

[a] *B. quondam Anglorum Reginæ illustri.*

CAPVT II.

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quòd nonnulli litterati quos nec habitus, nec tonsura clericos profitentur, [b] in terra tuæ iurisdictioni subiecta degentes, cùm deprehenduntur in aliquibus forisfactis, vt tuam iurisdictionem eludant, & debitam pro delictis vltionem euadant, assumunt, seu etiam resumunt tōsuram abiectam, seu habitum clericalem; licèt anteà pro laicis ab omnibus haberentur, & sic eorum delicta remanent impunita. Ne igitur tonsurâ, vel habitu sic resumpto malitia foueatur: si tuam iurisdictionem exerceas in huiusmodi delinquentes, cùm sinè tonsura & habitu in delicto fuerint deprehensi ęquanimiter ducimus tolerandum; quum malitijs hominum indulgeri non debeat, sed potiùs obuiari.

[a] B. QVONDAM ANGL. REG.] Quamuis in epigraphe huius cap. prima littera indicans nomen huius Reginæ in MSS. sit, H. in vulgatis, V. nihilominùs hæc est Berengaria vidua Richardi Anglorum Regis, de qua *suprà in cap. ex parte carissimæ. de offic. & pot. iud. deleg.* & in *cap. ex parte 1. de cler. coniug.* Caput enim istud *de Priuilegijs* est consimilis argumenti cum *dicto cap. 1. de cler. coniug.* vtrumque enim agit de clericis qui viuunt vt laici, & clericalem habitum sumunt in maleficijs in fraudem dominorum. Vide ergo quæ diximus ad *dictum cap. ex parte, de cler. coniug.*

[b] IN TERRA TVAE.] In Cenonanensi ciuitate, dotalitia dictæ Berengariæ, vt diximus in *dicto cap. ex parte. de cler. coniug.*

Caput III.

SVper specula. *& infrà.* Sanè licèt sancta Ecclesia legum secularium non respuat famulatum, quæ satìs æquitatis & iustitiç vestigia imitantur: [a] quia tamen in Francia, & nonnullis prouincijs, laïci Romanorum Imperatorum legibus non vtuntur, & occurrunt raro Ecclesiasticç causæ tales, quç non possint statutis canonicis expediri: vt plenius Sacrç paginç insistatur, & discipuli Elisçi liberius iuxta fluenta plenissima resideant, vt columbæ, dum in ianuis scalas non inuenerint ad quas diuaricare valeant pedes suos, [b] firmiter interdicimus ne Parisijs, & in ciuitatibus, seu alijs locis vicinis quisquam docere, vel audire ius ciuile præsumat: & qui contrà fecerit, non solùm à causarum patrocinijs interim excludatur; verùm etiam per Episcopum loci, appellatione postpositâ, excommunicationis vinculo innodetur.

IN MSS. Codicibus nulla est epigraphe, sed in Notis ad vulgatam editionem hæc ponitur: *Capitulo parisiensi, & ceteris prælatis parisiis constitutis*, & dicitur hanc Decretalem datam fuisse Romæ, Pontificatus Honorij anno 4.

[a] QVIA TAMEN IN FRANCIA.] Legum Romanarum in Francia vsum non esse docet Honorius, quod quomodo factum breuiter ostẽdemus. Certum est primis temporibus leges Romanas magno in pretio fuisse in tota Gallia, maximè sub imperio Gothorũ; tunc enim & veterum Iurisconsultorum responsa seruabantur, & Anianus Codicem Theodosianum sub autoritate Alarici Regis, ex aliis Codicibus, Theodosiano nempe, Gregoriano, & Hermogeniano in vulgus edidit, & Notas in Iulij Pauli sententias; Papianus item sua responsa protulit, atque etiam Collatio legum Romanarum cum Mosaïca in publicum data. Ideò Agathias *lib. 1. de reb. Iustiniani*, Francos Romanas leges in contractibus, & matrimoniis seruare testatur. Et licèt post fusum Alaricum à Clodouæo leges Salicæ prodierint; non tamen leges Romanæ euanuerunt, imò religiosiùs cultæ fuerunt: nam & ipsç leges Salicæ (quas quidam Theodorico Francorum regi tribuunt) ex iure Romano in multis conflatæ erant, & cùm essent valde steriles, diuersis negotijs & causis emergentibus, vix opem ferebant, ideò ad leges Romanas recurrebatur. Hac de causa Nouellam Theodosij iunioris *de præscript. 30. annorum* in Gallia proquiritatam fuisse à Nicetio scribit Sidonius *Epist. 6. lib. 8.* Vulgatum enim est, liberum fuisse Francis leges patrias, siue Salicas sequi, vel Romanas, vt patet ex *Formulis Marculphi*, præcipuè 78. in qua agitur de lege Romana, quâ recusantes pupillorum tutelam à successione priuantur, *Lex* inquit, *Romana constringit.* Formula 98. laudatur lex Constantini de manumissis in Ecclesia. Formula 138. seruatur lex de infantibus exposit. *Ex corporis*, inquit, *Theodosiani libro.* Id etiam probatur ex Capitularibus Caroli Calui apud Pistas, *cap. 34. Saluâ constitutione legis Romanæ, in eis, qui secundùm illam viuunt.* Idem ostenditur ex legibus aliarum gentium, Burgundionum, Saxonum, Ripuariorum, Frisionum. Probatur legum Romanarum vulgò in rebus dubijs autoritatem quæsitam fuisse, ex Concilio Turonensi II. *can. 20.* sub Chariberto rege: *Quia etiam lex Romana constituit, vt quicumque Deo sacratam virginem, vel viduam fortasse rapuerit, si postea eis de coniunctione conuenerit, capitis sententiâ feriantur*, quod est in *l. 1. C. Theodos. de raptu virgin.* & *l. 2. C. eod.* Ex synodali Concilio apud Trecas à Ioanne Papa congregato, vbi Sineboldus Narbonensis Episcopus detulit librũ Gothicæ legis, cùm quæstio esset de sacrilegijs, qui pòst addit: *Inuenimus ibi à Iustiniano legem compositionis sacrilegij constitutam in quinque libras auri optimi* apud Iuonem *parte 3. cap. 98.* Idem suo *Epist. 111.* Theodosianas leges citat

in causa donationis duobus factæ, & *Epist.* 99. libros Pandectarum, *Epist.* 134. leges Iustiniani Imperatoris, qui quidem suo centum annis tantum agebat ante nostrum Honorium. Quæ causa igitur fuerit cur leges & constitutiones Imperatorum apud Francos exoleuisse dicat; non alia est, quàm quæ sumitur ex decreto Caroli M. qui responsa prudentum & constitutiones Impp. respuit, quòd eloquio pollerent, & difficultatibus ingenia torquerent, ideóque in iudicijs adhiberi noluit, sed tantùm in scholis ad exercendam iuuentutem *cap.* 269. *lib.* 6. *Capit.* Idem postea Lotharius Caroli M. nepos constituit *cap.* 37. *lib.* 3. *leg. Longobard.* tum etiam Ludouicus in Synodo Villæ Theodonis, statuens ne ampliùs Capitula illa hoc nomine, sed leges vocarentur: nimirum hæc fuit mens omnium, qui regna vel imperia tenuerunt, abolere leges priscas, vel alienas, vt proprijs legibus famam suam, & nomen commendarent: hoc fecit Theodosius, & post eum Iustinianus, ac demum Leo Sapiens, edidit Basilicotũ libros, quæ omnia fusiùs, penitiúsque excussimus *in Obseruat.* vbi quid de legis Romanæ in Gallia nostra cultu senserim, & historiæ seriem perstringo, quo in negotio multi viri docti insudarunt, nec tamen omnino scopum attigerunt.

Docere, vel avdire ivs civile.] Quamuis vt iam dixi in *Obseruat.* Reges nostri legum Romanarum vsum in foro reiecerint, non tamen doctrinam; ità vt ius ciuile in Academijs interpretatum fuerit, ab eo demum tempore, quo Lotharij Saxonis iussu (vt fertur) Irnerius à situ & puluere erutum in Italia legi, fauente præsertim Innocentio II. Papa, cœpit; quamuis & anteà non omnino incognitum docuerim in *Obseruationibus.* Cuius exemplo deinde Placentinus, Accursius, & alij Doctores Tolosæ, in Montepessulano, atque alij Lutetiæ summo cum applausu & concursu scholariũ interpretari cœperunt, quod primùm Ludouico Grosso, atque eius nepoti Philippo Augusto tribuendum esse docet Rigordus in *eorum vita.* Et tunc demum florere cœperunt Academiæ, ita vt ipsi Reges, & eorum successores Parisiensem summis priuilegijs ditarint. Sed Iuris Ciuilis docendi facultas hâc constitutione Honorij prohibita S. Ludouici æuo, vel paulò antè, & Gregorij IX. Decreto omnino ademptæ fuit, solis Iuris Canonici, Theologiæ, Medicinæ, atque Philosophiæ facultatibus relictis, vt docent *Constitutiones* ipsius Gregorij, & aliorum Pontificum à quibus statuta & leges Academiæ cum priuilegijs, & immunitatibus edita, & tunc Professoribus suis stipendia decreta fuere.

c Interdicimvs.] Summus Pontifex Iuris ciuilis facultatem prohibuit; quia Academiæ magis sunt Ecclesiasticæ, quam seculares, vt scribit Glossa Pragmaticæ Sanct. *tit. de collat.* & autoritate Ecclesiæ institutæ fuerunt (vt de Parisiensi latè probat Ant. Loisellus in *Tract. de Acad. Paris.*) atque omnis erudiendæ iuuentutis cura ad Ecclesiam pertineat, & olim semper ad eam spectarit: ita vt in Ecclesijs, Cathedralibus præsertim, scholæ haberentur, nec Doctores & Magistri alij præficerentur, quàm quos Episcopus & Capitulũ elegissent, vt docet Innocentius III. *in cap. penult. de magistr.* Quæ facultas deinde Monachis concessa fuit, vt latè egimus ad *dictum tit. apud Gregor.* Iuris autem ciuilis scientiam non valdè necessariam indicat Honorius, quòd omnes causas quæ in controuersiam venire possunt sacrorum Canonum autoritate sopiri posse dicat: sed ratio verior est, quòd responsa Iurisconsultorum valdè sint obscura, & ingenia admodùm torqueant, quod mouit Alaricum ad editionem Cod. Theodos. vt Anianus notat in suo Commonitorio. Imò etiam quòd leges ethnicorum principum non fuerint semper probatæ à Christianis Imperatoribus, & Regibus, vt constat ex *l.* 14. *C. Theod. de Pagan.* qui quidem leges suas & Capitula promulgari voluerunt etiam in Concilijs, vt constat ex *can.* 78. *Synodi Meldensis I. cap.* 48. *lib.* 3. *leg. Longob. cap. vlt. lib.* 12. *legum Visigoth.* & passim ex *Capitularibus Caroli Calui.* Hæc Capitula inter Canones sacros & leges Christianas recepta fuerunt, vt docet Canon 1. & 2. 35. q. 2. & Iuo Carnot. *Ep.* 129. & 130. quia sæpiùs Reges & Episcopi conuenerunt simul, & Constitutiones ediderunt quæ Communia Placita dicebantur, vt videre licet in *Can.* 3. *Synodi Pistensis: Cõmune Placitum constituimus, & in Can.* 1. *eiusdem: Reges & Episcopi plura statuerunt Capitula:* ideóque & sæpiùs tales Synodi dictæ sunt *Regales*, vt iam annotauit Sirmondus ad eundem locum.

Fredericus

Fredericus Imperator.

Capvt IV.

HAC edictali. *& infrà.* Agricultores,& circa rem rusticam occupati,dum villis insident,dum agros colunt securi sint quacumque parte terrarum; ita vt nullus inueniatur tam audax vt ...... boues, agrorum instrumenta, aut si quid aliud sit quod ad opera rusticana pertineat, inuadere, capere, aut violenter auferre præsumat: si quis autem statutum huiusmodi ausu temerario violare præsumpserit, in quadruplum ablata restituat, infamiæ notam ipso iure incurrat, imperiali animaduersione nihilominùs puniatur.

NIhil hîc àddendum huic Constitutioni Friderici, de qua fusè *tit. Cod. quæ res pignori oblig. poss.* vbi Cuiacius.

Episcopo Baiocensi.

Capvt V.

QVia intentionis nostræ non exstitit, vt per innouationem quam fecimus cuiusdam scripti, monasterij sancti Stephani Cadom. quod in registro bonæ memoriæ Alexandri Papæ prædecessoris nostri reperimus contineri, derogaretur iuri Ecclesiæ Baiocensis; cùm innouatio nec ius nouum conferat, nec etiam tollat vetus, totum in eo statu esse volumus in quo tempore innouationis impetratæ dignoscitur exstitisse. Ceterùm per hoc nullum intendimus iuri aliàs eidem monasterio competenti præiudicium generari.

[a] EPiscopo Baiocensi.] Roberto de Ablagel.

[b] S. Stephani Cadomensis.] Malè in vulgatis *Caldonensis*, Monasterium est ordinis S. Benedicti in diœcesi Baiocensi, *Caen*, fundatum anno 1086. Vide Matth. Paris ad hunc annum.

Vide *cap. licèt. suprà. de fide instrum.* vbi tractatur similis causa de Ecclesijs S. Ioannis & S. Stephani Bisuntinensibus.

Renouatio de qua hîc, non mutat naturam priuilegij, sed confirmat; nam alia est quæ mutat contractum, & fieri debet expressis verbis, cum partium consensu, *l. pacta. de contrah. empt.* Et hoc propriè dicitur repeti, retroagi, & reformari potiùs quàm renouari, id est in meliorem formam redigi, dummodò substantia non violetur, vt optimè distinguit Cuiacius ad *l. Iuris gentium. §. adeò. de pactis*; ita vt renouare idem sit, quod restaurare, iterare, vel, vt loquitur Honorius in *cap. vlt. de fide instrum.* exemplare, quoties exemplū desumitur ex authentico instrumento, quod *Authēticum volumen* vocat Claud. Mamercus, *lib. 2. de statu animæ, cap.* 13. & Hincmarus *authenticam scripturam.*

Episcopo Parisiensi.

CAPVT VI.

IN his quæ ad cultum diuinum facere dignoſcuntur non maligna, ſed benigna potiùs eſſet interpretatio facienda; vnde mirari compellimur quòd cùm fratribus Minoribus duxerimus indulgendum, vt vbicumque fuerint ſinè parochialis iũis præiudicio, cum altari valeant viatico celebrare; quidam ſicut nuper fuit propoſitum coram nobis, nimis ſtrictè interpretando indulgentiã noſtram, nituntur aſſerere, quòd per eam prædicti fratres præter Epiſcoporum, Abbatum, & aliorum Prælatorum aſſenſum facere hoc non poſſint, propter quod eos celebrare iuxta indulgentiam Apoſtolicam non permitrũt. Cùm autem ſi res taliter ſe haberet, nihil eis conferret indulgentia memorata, ſinè qua id Epiſcopis, & alijs Prælatis annuẽtibus liceret eiſdem: fraternitati tuæ mandamus, quatenus interpretatione huiuſmodi reprobatâ, dum tamen ab alijs quæ iure parochiali proueniunt ſe prorſus abſtineant, datam eis ſic licentiam celebrandi autoritate noſtrâ non differas publicare, ità quòd dicti fratres aliquam ex indulgentia noſtra videantur in hoc gratiam conſecuti.

VVlgati non habent epigraphen. MSS. ponunt Epiſcopo Pariſienſi. Hoc caput tractatum fuit *ſuprà* in *cap. 6. de celebrat. miſſar.*

TITVLVS XIII.

De purgatione canonica.

[a] *Abbati ſancti Alberti*, [b] *Archidiacono de Annona, & Præpoſito Camerac.*

CAPVT I.

GRauem & dolore non vacuam, ac toti clero contumeliarum aculeis circumfertam recepimus queſtionem; quòd quum venerabilis frater noſter [c] Ambianẽſis Epiſcopus quoddam beneficiũ [d] vacans, quod altare dicitur de Villeſco, cuidam idoneo prout ad ſe ſpectare credebat, abſente tamen Ambianenſi Archidiacono contuliſſet: idem Archidiaconus ſtipatus cateruâ Manaſſeri fratris ſui, & quorumdam alio-

rum, accedens ad Episcopum memoratum, & proponens, quòd ei iniuriatus fuerat super hoc, institit apud eum vt sine causæ cognitione à beneficio ipso prorsus amoueretur, ab Episcopo institutus. *& infrà.* Discretioni vestræ mandamus, quatenus, si vobis constiterit Archidiaconum sæpedictum semel, & secundò contra fidem homagij præstiti, ac debitam reuerentiam Episcopum suum esse dominum denegasse, vel in foro seculari super rebus spiritualibus deposuisse contra Episcopum, attendendo quod sibi responderet ibidem, aut inuasioni Episcopi & sociorum eius, quam M. frater eius cum complicibus suis fecit, causam, vel consilium præbuisse, ipsum tamquam membrum putridum, ne suâ contaminet alios corruptelâ, ab Ambianensi Ecclesia perpetuò abscindatis & remoueatis omninò; facientes beneficia quæ idem detinet personis idoneis, per illos ad quos donatio eorum pertinet, assignari; alioquin quia publicâ famâ laborat, & manifestæ præsumptiones apparent, purgationem ei super præmissis canonicam [e] cum manu decimâ eiusdem dignitatis & ordinis eiusdem prouinciæ indicatis: quòd si fortè in tali purgatione defecerit infra tempus præfigendum à nobis, ipsum cuiuslibet contradict. & appellationis inpedimento sublatis ab officio, beneficióque priuetis, facientes nihilominus, sicut superius est expressum, beneficia quę idem Archidiaconus detinet personis idoneis assignari.

a ABBATI S. ALBERTI.] Lege, *S. Auberti*, vt in vulgatis. Abbatia S. Auberti ordinis S. Augustini est in vrbe Cameracensi, de qua Guillelm. Gazæus in *Historia Ecclesiast. Belgica.*

b ARCHIDIACONO DE HANNONIA.] Sic legendum, *du pays d'Haynaut.*

c AMBIANENSIS EPISCOPVS.] Geraldus, vel Euuratdus 43. Episcopus, aut eius successor Gaufridus de Ango, *d'Eu.*

Hoc caput à Raimundo refertur *tit. de excess. Prælat.* Sed truncum, non integrum, vt hic est: reducendum fuerat ad *Titul. de purg. Canon.* Quod autem hîc dicitur homagium denegari Ambianensi Episcopo ab Archidiacono, impropriè sumitur: nam homagium propriè pro seruitio accipiendum est, quod à vassallo præstari debet, in *libris Feudorum & Constitut. Siculis tit.* 36. vbi, *Homo*, sumitur pro Vassallo; hîc verò Homagium, pro Obedientia, quâ quilibet clericus Episcopo subditur in *Can. quanquam. 23. dist.* vt optimè annotauit Glossa. Ab hac obedientia Archidiaconi sæpiùs se subtrahere, & Episcopi honores vsurpare conati sunt, vt patet ex Nicęna synodo: nec solùm obedientiam denegabant, sed etiam populum ab Episcopali reuerentia diuertebant, vt videre est in *Can. 5. Synodi Antioch.* & *Can. 77. Concilij Illiberitani.* De his ad *Titul. de offic. Archid.* diximus.

d VACANS, QVOD ALTARE.] Altare (de Villesco in MSS.) hîc pro Ecclesia, pro beneficio, vt in *can. quæsitum.* 1. *q.* 1. apud Iuonem *Epist.* 82. Goffridum *Epist. 12. lib. 3. Redemptionem Ecclesiarum, quæ vulgò Altaria nuncupantur.* Hæc & multo plura à Iureto *ad Epist. Iuonis*, & postmodùm à CL. V. Bosqueto *ad Epist. Innocentij III.* referuntur.

e CVM MANV DECIMA.] Qui iurabant dicebantur, *Coniuratores* in legibus Alamannorum *tit.* 6. aliàs *Sacramentales*, in legibus Frisionum *tit.* 1. *de homicid.* quo nomine vocati a Christianis, quòd in loco sacro ad sepulcra & reliquias Martyrum iurarent, in *formula* 29. Marculphi: *Iuro per hunc locum sanctum, & Deum altissimum, & virtutes sancti.* In rebus minimi momenti hoc iuramentum non seruabatur, sed fides asserentis indicium præstabat, vel etiam vestimentum, id est iurans tangebat oram vestis in legibus Frisionum, *tit.* 3. *cap.* 5. & *tit.* 12.

cap. vlt. In vestimento, vel pecunia iurari poterit, de minoribus furtis & noxis loquitur: vbi nota iuramentum in pecunia, quod fiebat prolato aliquo nummo in quo Crux, vel imago alicuius Sancti insculpta esset. Hæc autem purgatio fiebat pro qualitate personarum, ita vt nobilis non tantâ manu, æquè ac seruus, vel liber purgaret innocentiam suam: & hoc tam accuratè, vt seruus qui nobilem occidisset ad purgationem non admitteretur, sed dominus eius pro eo, *tit. 1. cap. 15.* leg. Frisionum: *Dominus iuret pro eo.*

TITVLVS XIV.

De purgatione vulgari.

Caput I.

Dilecti filij nouiter in Liuonia baptizati grauem ad nos querimoniam destinarunt, quòd fratres Templariorum Ordinem in Liuonia profitentes, & alij quidam aduocati & iudices, qui temporalem in eos potestatem exercent, si quando de aliquo crimine infamantur, eos ferri candentis iudicium subire compellunt: quibus si qua exinde sequatur adustio ciuilem pœnam infligunt, quare conuersis & conuertendis scandalum incutiunt & terrorem. Cùm igitur huiusmodi iudicium secundùm legitimas & canonicas sanctiones sit penitus interdictum, vtpote in quo Deus tentari videtur; mandamus quatenus fratres dictos, & alios, vt ab huiusmodi conuersorum grauamine omninò desistant, monitione præmissâ, per censuras Ecclesiasticas appellatione remotâ compellas.

EPigraphe *huius cap.* desideratur, & in MSS. & in vulgatis: verisimile tamen est hanc Decretalem directam fuisse Archiepiscopo Rigensi: *Riga*, Liuoniæ Metropolis, & sedes Magistri Equitum Liuoniæ.

a Ferri candentis ivdicivm svbire.] Quod hîc refertur de candentis ferri examinatione notissimum est, & nimis otiosum retexere: remitto ad Iuret. *in Epist. 74. Iuonis*, Marculphum & alios, & nos ad *hunc titul.* egimus *apud Gregor.* Hoc tamen notandum ex *hoc cap.* quòd hic modus purgationis à Gentilium superstitionibus initium duxit; diu tamen apud Christianos hæsit, itâ vt etiam Equites Liuoniæ à suis officialibus hanc impietatem exerceri paterentur in Liuonia: cùm tamen noui Christiani & recenter baptizati eam detestarentur, vt patet ex *hoc cap.* Mariana *lib. 5. cap. 7. rer. Hispanic.* ait Honorium nostrum lege latâ antiquasse in Hispania quoque id genus compurgationis vulgaris; & morem illum in Hispania manasse refert ex eo, quòd ait Illefonsus, *lib. de claris Hispan. viris*, constanti famâ prædicari Montanum Toletanum Præsulem (qui præfuit Toletano II. Concilio, Amalarici regis anno 5. Christi verò 531.) prostratæ turpiter pudicitiæ lege postulatum, innocentiæ indicio prunas sinu continuisse, dum sacris operam daret, nec vestem læsam, nec ignem extinctum. Ex hoc, Gothorum non vno loco receptus hic mos à diuinis abhorrens, furta, adulteria, aliáque crimina purgandi candentis ferri attactu; aut feruentis aquæ haustu: reus, peccatorum confessione prius conscientiam expiabat, ferrum, vel aqua sacerdotis post Missam prece lustrabatur, eorum tandem attactu, vel potione qui periculum euasissent criminis obiecti suspi-

tionem, infamiámque purgabant. Neque Gothorum tantùm hic mos fuit, sed ab alijs Hispaniæ regibus autoritatem habuit, ceterisque gentibus etiam Christianis.

b FRATRES TEMPLARIORVM ORDINEM PROFITENTES IN LIVONIA.] Id est Fratres CHRISTI MILITIAE instituti formâ quâdam Templariorum anno 1205. operâ & auspicijs Alberti Rigensis in Liuonia Episcopi (qui multos exantlauit labores pro conuersione Liuonum per triginta annos, ita vt Liuonum Apostolus dictus fuerit, & verisimile est eum esse ad quem rescribit Honorius.) Hi vestibus suis binos gladios formâ Crucis decussatos rubri colotis insuentes contra inimicos Christi decertabant, vt videre est apud Arnoldum in Chronico Slauorum *lib. 7. cap. 8. & 9.* Funccium in *Chronol.* & Michou. in *Sarmatia Europæa*; qui referunt quoque dictum Ordinem fuisse ab Innocentio III. confirmatum (cuius exstant binæ de his Epistolæ, nempe 141. & 142. *lib. 13.*) Diuersos verò fuisse à Templarijs certum est: Templarij enim extincti fuere sub Clemente v. hi vero permansere vsque ad Lutheri tempora, sub tutela & iurisdictione Archiepiscoporum Rigensium, cuius hæresi cùm tota Liuonia infecta esset, hic Ordo perijt.

TITVLVS XV.

De iniurijs, & damno dato.

Episcopo Bononiensi,

CAPVT I.

OLim scribentibus nobis Venerabili fratri nostro Episcopo Mutinensi, vt accedens personaliter Florentiam, Potestatem, Consiliarios, & populum ciuitatis eiusdem moneret efficaciter, & induceret ad satisfaciendum de damnis & iniurijs irrogatis Venerabili fratri nostro Episcopo, & Ecclesijs Fesulan. & si necesse foret censuris Ecclesiasticis coarctaret: idem Mutinensis mandatum nostrum, quoad monitionem diligentiùs executus datis inducijs contra testes lite non contestatâ processerat: reuocato processu, Commune Florent. quia banniuerat eundem Episcopum Fesulanum contra Deum, & Ecclesiæ libertatem, propter iniuriam banni in expensas & damna tali occasione secuta taxatione iuramento præmisso in mille libris vsualis monetæ prædicto Episcopo Fesulanensi sententialiter duximus condemnandum.

a EPISCOPO, ET ECCLESIIS FESVLANENSIBVS.] Fesulæ, *Fiesole*, sub Archiepiscopo Florentino ad duo millia passuum à Florentia. Annos quingentos cum Florentinis contendit, à quibus tandem euersa anno 1024. familiisque Florentiam translatis non est restituta, nec antiquitatis vestigium vllum præter Episcopatum, & Patrum Canonicorum Regularium Abbatiam remanet; & forsan per Ecclesias Fesulanas has intelligit Honorius. Est ibi quoque amœnissimum Dominicanorum cœnobium nescio an ædificatum tempore Honorij nostri, à quo hic Ordo confirmatus fuit.

Potestas Florentina banniuerat Episcopum Fesulanum, quod est contra libertatem Ecclesiæ, ideò satisfactionem iniunxerat Honorius dicto Episcopo faciendam. *Bannius* hoc

loco non est tantùm vocatio in ius, vt sæpè reperitur, *Bannire*, seu *Mannire*, pro pulsare in ius, seu citare, vt in legibus Salicis, & apud Marculphum *lib. 1. Formul.* 40. Sed in eo differẽtia est, quòd Bannus induceret proscriptionem bonorum apud Hincmarum in *Epist. ad Carolum*, & in Capitularib. *cap.* 45. *lib.* 3. & alibi sæpè. Id fiebat solenniter non solùm iurisdictione ordinariâ, sed etiam cum imperio, prolatis vexillis, seu bannis, *cap. sicut. suprà, de Constitut.* Ideò in hac Epistola Honorius grauem iniuriam illatam fuisse dicit Episcopo Fesulano, contra libertatem Ecclesiæ, quæ nullo pacto banniri potuerat à populo Florentino. Eadem conquestio est apud Iuonem *Epist.* 101. eò quòd bannum leugæ Adela Comitissa à Rodulpho Archipresbytero exegerat: *Vnde rogamus*, inquit, *& monemus, vt hanc nobis non inferatis iniuriam.*

TITVLVS XVI.

De pœnis.

Idem.

CAPVT I.

Non ponitur.

EX litteris nobilis viri [a] Pontiui & Monstrolij Comitis intelleximus, quòd cùm olim Clerici & Laici terræ suæ ad perpetranda homicidia nimiùm proni essent, ipse iuxta admonitionem & exhortationem quorumdam Apostol. sedis legatorum, inter alia quæ contra homicidas constituit, iuramento firmauit, quòd neminem, qui timore homicidij nequiter perpetrati [b] terram exiret ipsius, reintrare ipsam de cetero pateretur: cùm autem laici metu pœnæ huiusmodi quâ & perpetrantes proscribuntur, & bona confiscantur eorum, abstineant à prædictis; clerici pœnam non timentes eamdem, cohiberi hactenus nequiuerunt, qui vt possint circumuenire vindictam, priuilegium clericale prætendunt, illud peruersis actibus abnegantes: vnde quia magnum ex hoc scandalum inter laicos generatur, nobis humiliter supplicauit, vt prouidere super hoc paternâ solicitudine dignaremur. Cùm igitur per impunitatis fiduciã nutriretur in eis audacia delinquendi, & dum impune delinquunt, quibusdam efficiantur in scandalum, & alijs in exemplum, & hoc esset laicis in eos occasio debacchandi, frat. t. mandamus, quatenus cùm loci diœcesanus existas, clericos quos post publicationem præsentium tales inueneris, cùm facto huiusmodi priuilegium abijciant clericale, pœnâ illâ quæ contra huiusmodi homicidas à dicto nobili est statuta, facias ab huiusmodi maleficijs cohiberi.

[a] PONTIVI, ET MONSTROLIENSIS COMITIS.] *Ponthieu.* De hoc Comitatu *suprà*. Caret hoc caput epigraphe: sed cùm dicat Honorius in fine ipsius, eum ad quem rescribit esse loci diœcesanum, necesse est vt sit Episcopus Ambianensis, aut Morinensis sub quibus hic Comitatus est.

[b] TERRAM EXIRET.] Hæc lex antiquitus obseruata, & à Romanis, & ab Atheniensibus apud Dionys. Halicarn. *lib.3.cap.5.* & Demosthenem in *orat. aduers. Aristocratem.* Idem lege diuinâ, quâ homicidæ patriâ exire cogebantur, & in vrbes designatas secedere, *Numero. cap.35.* Idem etiam statutum à Carolo Magno *lib.4.cap.20. Capitular. In exsilium mittatur ad quantum tempus vobis placuerit.*

Præposito, Archidiacono, & H. de Parisius, Canonico Suession.

CAPVT II.

GRauem dilectorum filiorum [a] Capituli Laudunensis recepimus questionem; quòd cùm nobilis vir, [b] Comes Registetensis pro multis iniurijs quas irrogarat eisdem, per iudices à sede Apostolica delegatos excommunicationis vinculo fuerit innodatus, idem iam per duos annos & ampliùs in excommunicatione persistens iuri parêre pertinaciter renuit, claues Ecclesiæ in suæ salutis dispendium & plurimorum scandalum contemnendo. Licèt igitur huiusmodi pertinacia non careat [c] scrupulo hæreticæ prauitatis; volentes tamen nobilitati parcere Comitis supradicti, si forsan ad cor reuertẽs à suo resipiscat errore; d. v. mandamus, quatenus si Comes prædictus à nobis diligenter commonitus, infra quindecim dies post commonitionem nostram non paruerit plenè iuri, vos excommunicationis sententiam latam in eum, sicut rationabiliter est prolata, facientes vsque ad dignam satisfactionem inuiolabiliter obseruari, & totam terram ipsius, ac loca in quibus idem Comes fuerit commoratus, supponentes Ecclesiastico interdicto, Ecclesias in quibus aliquid iuris habere dignoscitur ab eius debito, sublato cuiuslibet contradictionis & appellationis obstaculo, absoluatis: fideles ipsius & quãdiu in excommunicatione perstiterit, ab eiusdem fidelitate denuntietis penitus absolutos: quòd si forsan nec sic tribuat ei vexatio intellectum, poterit non immeritò formidare, ne sua pertinacia obstinata eum in hæresis impingat infamiam, quam cùm voluerit fortè de facili non poterit euitare.

[a] CAPITVLI LAVDVNENSIS.] sic legendum, vt in MSS. non, Lundensis, vt in vulgatis.

[b] COMES REGISTETENSIS.] Comes Registrensis in editione Raimundi, in MSS. Regisiterensis, vel Testistensis, corruptè vbique; legendum est, *Registetensis: Le Comte de Rhetel.* Vide Guidonẽ Coquille in *historia Niuernensi*, qui ait hunc Comitatum in antiquis Chartariis Latinis vocari *Regiteste*, quasi cestis, & regni Gallici limes, & reuerá hìc finit supremũ Imperium Gallicum, cuius Mosa limes est. Hic Comitat⁹ antiquissimę infeudationis est; refertur enim in quibusdam vitis Sanctorum, S. Arnulphum fuisse filium Comitis Registetensis, & vxorem duxisse Scarambergam

neptem Clodouæi, & fauore huius matrimonij confirmatum illi fuisse hunc Comitatum. Porrò Comes hic, de quo loquitur Honorius noster, erat Hugo II. qui anno 1197. aut 1198. successit Patri suo Manassi I. & decessit anno 1229. aut paulò antè, vt notat antiquitatis peritissimus vir, Andreas Duchesne, in *Historia Domus Castillioneæ, extremo libro* 12. ex Chartarijs Abbatiarum S. Remigij & S. Pharonis, & semper hunc Comitem vocat *le Comte de Retest*, quod confirmat obseruationem dicti Guidonis Coquille; *Retest* enim à La tino *Registeste*.

ᶜScrvpvlo haereticae pravitatis.] Ex decreto Concilij Lateranensis, contumacia excommunicationis, hæreticæ prauitatis suspicionē ingerit, *in cap. excommunicamus. §. qui autem, ex. de hæreticis*: qui enim gladium spiritalem contemnunt, & in ea peruicacia per annum morantur, pro conuictis habentur, *can. rursus, & seq. 11. q. 3.* solâ suspicione probabiles hæretici censentur, vt probat glossa in *cap. litteras. de præsumptionibus*: Ioannes tamen Teutonicus glossator ad quartam compilationem, vehementem præsumptionem licèt hæresis suspicionem inducat, non tamen ad condemnationem sufficere contendit, eò quòd alia debeat esse pœna suspicionis, alia hæresis detectæ & probatæ. Attamen Iustinianus *in Nouella 91.* eos hæreticorum numero adscribit qui sacram communionem in Ecclesia non percipiunt, & qui leui argumento à iudicio Catholicæ religionis detecti fuerint deuiare, vt loquitur Gratianus *in l. 2. C. de hæreticis*, quales sunt excommunicati, *qui pertinacem spiritum & opinionem singularem habent*, vt ait Tertull. *lib. de præscription. aduers. hæret.* & qui pertinaciter absolui contemnunt, quos beneficijs priuandos censet *cap. cùm bonæ, de ætate & qual. ord.* nam contumax in veteribus glossis vocatur ἀπειθὴς, καταφρονητὴς, *incredulus & inobediens*, D. Paulus v. ad Ephesios, τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας, *filios diffidentiæ*, id est incredulos, & in Glossar. Latino-Arabico, *Contumia, Derisio*, forsan legendum *Contumacia*. Et id quidem de grauissima contumacia censendum est, quæ semper maximè fuit exosa, non solùm canonibus & sacris constitutionibus, sed etiam legibus ciuilibus, quæ non solùm pignoribus captis eam coërcebāt, sed etiam per ruinam & destructionem ædium, villarum, & vinearum, vt est *in l. si is cum quo. ff. Communi diuid. & lib. 2. feud. tit. 53.* Ideò conqueritur Tullius aduersùs Antonium, Philippicâ primâ, quòd cùm citatus non venisset in senatum, *se publicis operis disturbaturum publicè ex senatus sententia ædificatam domū minatus fuerat*: vbi mox subiungit, *aut quid est vltra pignus & multam*, vt contumaciæ differentiam ostendat.

TILVLVS XVII.

De remissionibus.

ᵃ*Abbati, & Conuentui Sancti Petri de Praxellis, Lexou. Diœcesis.*

Capvt I.

NOSTRO postulasti certificari responso, vtrùm per tuam prouinciam possis cōcedere remissionis litteras generales. Nos igitur fraternit. t. breuiter respondemus, quòd per prouinciam tuam liberè potes huiusmodi litteras concedere; ita tamen quòd statutum generalis Concilij non excedas.

ᵃSPetri de praxellis.] Legēdum, de Pratellis, *S. Pierre de Preaux.* de quo *suprà.* Videtur tamen hæc epigraphe falsa in MSS. & in vulgatis caret hoc cap. inscriptione. Abbas enim prouinciam non habet, & summus Pontifex Abbates non solet vocare Fratres.

Hoc capite

Hoc cap. Remissio, pro Indulgentia peccatorum sumitur, de qua Innocent. III. in Concilio generali; & *cap. 14. hoc tit. apud Gregor.* quę vox eo sensu non est noua. Tertullianus 4. *contra Marcion. cap. 18. Diximus de remissa peccatorum*, id est, de remissione. Idem apud Cyprianum *Epist. 59. Grauissimis delictoribus, & in Deum multùm antè peccantibus, cùm posteà crediderint, remissa peccatorum datur.* Hæc autem Indulgentia, siue remissio denotat principatum & iurisdictionem, *can. in nouo. 22. dist.* qua Archiepiscopus intra prouinciam vtitur, *hoc cap.* & *seq. cap. 1. supra, de treuga & pace.* Certum est intrà prouinciam multas iurisdictionis partes exercere posse, vt plenè notatur in *cap. Pastoralis. de offic. ordinar.* quod Abbas restringit, quando visitationis munus exsequitur, non verò vt aliquatenus iurisdictionem contentiosam exercere possit. Vide *cap. 2. supra. de eo qui mittitur in possess.* Idem dicendum de Legato qui munus definitum excedere non potest sine speciali licentia, vt scribit Speculator ad *Titul. de Election. §. nunc superest.*

TITVLVS XVIII.

De sententia excommunicationis.

a *Magistro, & Fratribus Hospitalis Hierosolymitani.*

Capvt I.

Canonicâ constitutione cauetur, quòd b monachi & Canonici regulares quocumque modo se in claustro percusserint, non sunt ad Apostolicam sedem mittendi, sed secùndum prouidentiam & discretionem sui Abbatis disciplinæ subdantur: quod si Abbatis discretio ad eorum correctionem non sufficit, prouidentia est diœcesani Episcopi adhibenda, nisi excessus difficilis fuerit, & enormis, propter quem meritò sit ad Romanam Ecclesiam recursus habendus. Nos ergo vestris supplicationibus inclinati, ad vos statutum huiusmodi duximus extendendum, auctoritate præsentium statuentes, vt in tali casu, nisi maioris sit prouidentia requirenda, per Priorem vestrum, qui sicut audiuimus presbyter esse debet, fratribus vestris absolutionis beneficium impendatur.

a Magistro.] Fratri Guatino de Monteacuto, apud Bosium in *Historia Melitensi, lib. 14.*

b Monachi, et Canonici Regvlares.] De Monachorum & Canonicorum regularium qui se percusserunt in claustro penitentia, agitur in hoc cap. Percussio illa grauis, intelligitur quæ fit ense, securi, vel iaculo, vel ξύλῳ ἐν χερσὶ, ἢ λίθῳ ὑπὲρ..., id est *ligno graui, vel lapide maiore*, vt est in *can. 8. D. Basilij*, quod maximè clericis prohibetur, *can. 27. Apostol.* In monasteriis hoc maximè periculosum; ideóque olim cultelli acuti Monachis prohibebantur, sicut docet Arnulphus Episcopus Lexouiensis *Epist. ad Alexandrum Papam; Ac nisi de cultellis eorum pugionem prouida vstulisset antiquitas, sæpius vsque ad alternas, etiam mortes intemperantia deseuisset.* Nec solùm monachis, sed clericis quoque interdicti fuere hi cultri. Ioan. Cardinalis Honorij nostri Legatus in Concilio Ilerdensi, anno 1219. *In Ecclesijs, ciuitatibus, villis, vel Aldeis clerici cultellos acutos portare non præsumant.* Quod de cultris & gladijs, idem de graphijs acutis, & calamis, seu stylis, qui vt plurimum erant ferrei, quibus etiam confossi fuere crebrò Martyres. Ita etiam apud Plutarch. in *Gracchis*, Quintus Antilius lictor Consulis, calamis, seu graphijs

confessus fuit. Et hæc causa fuit cur à Romanis prohibitum fuerit vti graphijs alijs quàm corneis, vt scribit Isidorus *lib. 6. Origin. cap. 8.*

H. titulo sanctæ Praxedis, Presbytero Cardinali, Apost. sedis Legato.

CAPVT II.

SVper eo quòd monachi Græci & Heremitæ propter inobedientiam suam suspensionis & excommunicationis vinculo ligati, nolunt ad mandatum Ecclesiæ, nisi per [a] manualem promissionem redire; hoc tibi duximus respondendum, quòd si nullatenus possunt induci ad præstandum iuxta formam Ecclesiæ iuramentum, ipsos hâc vice cum promissione poteris recipere manuali, cùm vndique, consideratis locorum & temporum qualitatibus, seueritati sit aliquid detrahendum.

HIC non est immorandum. Iuramentum quod exigitur ab excommunicatis, est de parendo mandatis Ecclesiæ, *cap. cùm desideres.* & *cap. ad hæc. extra. eod.* vel ipsius excommunicatoris qui sententiam protulit, *cap. nuper. eod.* vel absoluentis: quod non esse de substantia absolutionis fatentur omnes; quia scilicet tale iuramentum non est propriè stricti iuris, sed consuetudinis Ecclesiæ, vt notat Panormit. & expressis verbis docet Alexander III. in *cap. de cetero. eod. secundùm morem Ecclesiæ.* Et licèt hoc iuramentum vulgò à Prælatis exigi videtur, nihil tamen interest à quo exigatur, dum tamen absoluendi facultatem habeat, vt notat Alanus ad *dictum cap. cùm desideres* in 1. *compilat.* Altera ratio quæ mouet Honorium ad recipiendam promissionem solam excommunicatorum sinè iuramento, est perticacia, & procliuis Græcorum animus deficiendi ab Ecclesia Romana.

a MANVALEM.] Promissionem nudam & simplicem intelligit, quæ non iuramento firmatur, vt de obedientia manuali *suprà* in *cap. 1. de maiorit. & obed.* ad differentiam iuramenti quod fit per manum, *suprà. de purgat. canon.* Quæ quidem promissio manualis similis est apud Iurisconsultos, nudo pacto, quod non parit actionem, sed hoc iure contra, in quo manus solius adiectio fidem facit, per quam consecratur corpus Christi, vt eleganter dicitur in *can. si quis. 2. q. 5.* Nam & olim sola manus contrectatio iuramenti fidem faciebat, vt apud Xenophontem Cyrus hortatur amicos vt dextram suam contingant; & de Germanico dicitur apud Tacitum 9. *Annal.* Vnde talis promissio vocatur *Manufirmatio, cap. 217. lib. 3. Capitul. Caroli M.* Promissio fit manu dextra apud Lucanum,

Elatásque aliè promisere manus. Nam attollebantur manus. *Exod. 6.* & *Numer. 14.* & apud Festum, quod notauit Cuiacius ad *l. 10. C. de contrah. & committ. stipul.*

Fredericus Imperator.

CAPVT II.

HAC edictali. *& infrà.* Quæcumque communitas, vel persona per annum in excommunicatione propter libertatem Ecclesiæ * factam perstiterit, ipso iure imperiali banno subiaceat, à quo nullatenus extrahatur, nisi priùs ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento.

* *Videtur legendū fractā.*

a Bitur. & Carnot. Decano, & Subdecano Aur.

Caput IV.

Venerabili fratre nostro [b] Cenomanensi Episcopo, & disc. filio H. Canonico Turonensi procuratore venerabilis fratris nostri Turonensis Archiepiscopi in nostra præsentia constitutis, pro quadam suspensionis sententia in præfatum Episcopum ab eodem Archiepiscopo promulgata. Nos auditis & intellectis quæ super hoc fuerunt ab eis proposita coram nobis; quia partes dissentiebant in facto, ita quod de illo plenè constare non potuit, sententiam ipsam de gratia relaxauimus ad cautelam, ipso Episcopo in præsentia dicti procuratoris præstante corporaliter iuramentum, quòd parebit mandatis, quæ idem Archiepiscopus sibi propter hoc fecerit, si constiterit ipsum Episcopum in eo pro quo fuit lata prædicta culpabilē extitisse.

[a] Bituricensi, et Carnotensi Decano, et Subdecano Aurelianensi.] Ita legendum vt in MSS. non Arelatensi, vt in vulgatis.

[b] Cenomanensi Episcopo.] Mauricio 39. Episcopo Cenomanensi. Quod hic de Cenomanensi Episcopo ab Archiepiscopo Turonensi suspenso dicitur, non intelligi debet solum Archiepiscopum tulisse sententiam, quod ei non licuit: nam *Can.* 15. Concilij Antiocheni definitum fuit, vt Episcopus ab omnibus Episcopis eiusdem prouinciæ iudicetur, qui refertur in *can. si quis Episcopus. 6. q. 4.* & anteà à Nicæna synodo, atque etiam in Capitulis Adriani Papæ *can.* 5. & 6. Idque per duodecim Episcopos, qui est legitimus numerus, vt respondet Leo IV. *Epist. 2. ad Episcopos Britanniæ*, & Nicolaus I. de Archiepiscopo Turonensi *Epist. 56. ad Salomonem regem Britanniæ.* Hoc tanti ponderis agnoscens Iudith vxor Imperatoris Caroli Calui vouit, se nunquam assensum præbituram depositioni alicuius Episcopi propter reuerentiam ministerij in Concilio Tricassino. Ei enim qui deponebatur vestis scindebatur, annulus detrahebatur, & baculus super caput eius frangebatur, vt fuit factum in Concilio Nemausensi anno 885. Dubitari tamen potuit, annon Archiepiscopus solus vti leuiori excommunicatione potuerit, quæ est suspensio, & priuat tantùm ab officij, *can.* 45. Apostolor. *can. 13. synodi 6. in Trullo, can.* 18. *synodi Ancyranæ*, & alijs plerisque locis, quibus distinguitur ab excommunicatione maiori, quam sequitur depositio: vel etiam dubium est an hîc agatur de simplici segregatione quæ non sapit naturam excommunicationis, cùm quis non admittitur ad aliqua officia, *ἤτοι ἄδεκτος ἀπελθών*, id est *qui non est recipiendus* in *can. 12. Apostol.* & in quem non ferebatur sententia, sed tantùm ab officio, vel ordine abstinere iubebatur, *can.* 8. *Concil. Aurelian. III.* Quæ distinctio probabilis quibusdam visa est; quam tamen veram non existimo; nam & pro quauis leui suspensione & abstentione Episcopi, synodalis congregatio Episcoporum fieri debet, vt nominatim definit *Can.* 1. 34. *dist.* Imò etiam in priuatis negotijs vnius Episcopi, solus Metropolitanus cognoscere non potest, vt concludit Glossa in *Can. si clericus.* 11. *q.* 1. & *can. si inter. 6. q. 4.*

Episcopo Senensi.

CAPVT V.

GRauem venerabilis fratris nostri Pisan. Archiepiscopi recepimus questionem, quòd A. B. & quidam alij ciues Pisan. deputa i à Potestate ac populo ad statuta ciuitatis edenda, tamquam peruersè sapiant, in derogationem Apostolicæ sedis, & subuersionem Ecclesiasticæ libertatis edere præsumpserunt: Quòd si quis clericus, vel laicus contra quemcumque laicum Pisani districtus, ad iudicem Ecclesiasticum litteras Apostolicas impetrauerit, in mille solidis, nisi huiusmodi renuntiauerit litteris, condemnetur, nec redditus possessionum suarum reddantur eidem, vel agri excolantur ipsius, sed banno potius subiaceant Potestatis, quæ nullum ad regimen ciuitatis suscipiet, nisi hoc se iurauerit facturũ: & hæc, & quælibet alia Potestas quæ pro tempore fuerit, successores suos iurare faciet supradicta. Statuerunt illi præterea, vt clerici suis sumptibus castrum Ripæ fractæ faciant custodiri, quod si renuerint contra eos Potestas procedere teneatur iuxta quod dictauerit consilium ciuitatis: quæ omnia is qui nunc præest ciuitati prędictæ obseruaturum se firmiter iureiurando firmauit. Cùm autem tota ciuitas Pisana, quę aliàs tam diu Dei timorem abiecit, quòd infecta iam errore vel infectioni proxima præsumatur, & tam statutarios, quàm Potestatem eamdem non sit dubium propter hoc excommunicationis sententiam, præter notam infamiæ incurrisse: fraternitati tuæ mandamus, quatenus eos excommunicatos publicè nunties, & facias ab omnibus arctiùs euitari, donec absolutionis beneficium per sedem Apostolicam mereantur: contra consiliarios & officiales ciuitatis ipsius, nisi statuta ipsa de capitularibus deleri fecerint, & idoneè sicut exigit res, caueri, quòd similia de cetero non debeant attentare, similiter processurus. Ceterùm cùm iidem statutarij multa de bonis Ecclesiæ tenere dicantur in feudum, ipsos nihilominùs fore priuatos feudis huiusmodi nuntiare procures.

a EPISCOPO SENENSI.] Sic legendum: malè in quibusdam vulgatis *Senonensi*. Episcopum verò vocat, quia nondum erat Archiepiscopatus, sed postea nempe anno 1409. Archiepiscopali titulo donata tantùm fuit à Pio II. ciue Senensi.

b CIVITAS PISANA, QVAE ALIAS TAMDIV TIMOREM DEI ABIECIT.] Digna sunt hæc verba cõsideratione. Hæc vrbs olim & diu imperio, opibus, & prudentiá ita felix fuit, vt S. Thomas in *Tractatu de quatuor rebus &c.* eam inter potissimas quatuor vrbes enumeret, & longo tempore felicitas eius comes fuit, dum Siciliam Saracenis eripuit, dum Gallis in terræ sanctæ acquisitione auxilio fuit, dum Regum Hierosolymitanorum opitulatrix, dum Pontificibus laborantibus manum dedit: sed ex eo tempore, quo in gratiam Friderici II.

Imperatoris, plerosque Prælatos Lugdunum ad Conciliū proficiscentes intercepit, omnia ruere in præceps vidit; & dum statutis suis libertatem Ecclesiæ impugnare niteretur, libertatem propriam & vires amisit. Mira rès! ciuitas quæ omnes illas qualitates & dotes possidebat, quas Plato in vrbe suâ desiderat, opprobrium aliarum vrbium facta est, & sub iugo Florentinorum missa, tandémque ab eis anno 1509. in eum statum redacta est, vt penè deserta fuerit. Itaque meritò ruinâ suâ cum Phlegya omnes admonet,

Discite Iustitiam moniti, & non temnere Diuos.

Archiepiscopo Pisano.

CAPVT VI.

Non ponitur.

SVpra se Vbaldus & Lambertus fratres ambulare volentes cæcâ ducti cupiditate iamdudum [a] iudicatum Calaritani iuris, & proprietatis sedis Apostolicæ occuparunt, quorum S. & F. & ceteri fratres tantæ præsumptionis non timuerūt esse participes, minus quàm eis expedierit attendendo, quòd baculo arundineo qui manum inhærentis eidem perforat, dum ponunt in eis fiduciam innituntur: sed & prædicti omnes ad tantam deueniunt insaniam, vt excommunicati à nobis longo tempore iam elapso, sic suæ sint salutis obliti, vt non videantur ad Ecclesiæ vnitatem quando redire debeant cogitare: hi autem propter tantæ temeritatis excessum de feudis quæ de Camera Archiepiscopatus Pisan. tenebantur fuerunt à quadriennio defeudari: verùm sæpe sicut dicitur mussitant, quòd de fructibus feudorum ipsorum, quos excommunicationis tempore percipiūt, obtento absolutionis beneficio, integrè sibi satisfieri oportebit, super quo volumus tibi, & tuis successoribus prouidere. Nos itaque districtiùs inhibentes, ne quidquam de feudis eisdem vel eorum fructibus perueniat de cetero ad prædictos; tibi & successoribus tuis autoritate præsentium indulgemus, vt super his tu, & successores tui in aliquo non teneamini vlteriùs respondere.

[a] IVDICATVM CALARITANVM, IVRIS, ET PROPRIETATIS SEDIS APOSTOLICAE.] Sic legendum: Calaris *Cagliari*, Primas Sardiniæ & Corsicæ. Fortè hi ciues Pisani eò temeritatis progressi erant, vt vsurparent Iudicatum Calaritanum ad sedem Apostolicam spectantem, exemplo Archiepiscopi Pisani, qui sub Innocentio III. dignitatem Primatus Sardiniæ & Corsicæ Calaritano debiti à mille tercentis annis, affectauit.

TITVLVS XIX.

De verborum significatione.

[a] *Priori, & Clericis sancti Ioannis & Pauli Tudertinen.*

CAPVT I.

VM inter vos dudum ex parte vna, & Abbatem sancti Petri de Monte Spolet. dioecesis ex altera, super tertia parte oblationum & possessionum Capellæ sancti Hilarij & cellarum ipsius, & quibusdam alijs coram bonæ memoriæ [b] Angelo sancti Andreæ Diacono Cardinali, tunc Subdiacono & Capellano felicis recordationis I. Papæ prædecessoris nostri ab eodē prædecessore partibus auditore concesso quæstio verteretur, & eidem constiterit auditori à vobis probatum fuisse per quadraginta annos & ampliùs tertiam partem oblationum eiusdem Capellæ vestrā Ecclesiam recepisse, à clericis institutis per Abbatem de Monte tuísque, fili Prior, eamdem tertiam te commisisse aliquando colligendā: prædecessor præfatus ipsam tertiam Ecclesiæ Sanctorū Ioannis & Pauli adiudicans, statuit vt tibi Priori liceret per eosdē clericos (sicut fuerat consuetum) partem colligere memoratam, prout in eiusdem prædecessoris litteris perspeximus contineri. Verùm quia postmodùm sacerdos prædictæ Capellæ asserens oblationum nomine minimè contineri ea quæ ipsi Capellæ in festiuitate omnium Sanctorum mittuntur, vel portantur ad illam, seu ad domum sacerdotis eiusdem intuitu defunctorum; nec non quæ in [c] cimilini ponuntur quod de altari suscipit, & facit per Ecclesiam in fraudem ab aliquo deportari, & quæ ante crucem & in Missa Trinitatis, & ea quæ pro desponsatis canitur, & lampades cum oleo quę prædictæ Capellæ ab aliquibus offeruntur, vel quæ dantur nuntio, qui ad recipienda talia per præfatæ Capellæ parochiam destinatur: & de his omnibus vobis tertiam denegans exhibere, de alijs nomine tertiæ persoluendis pro rata partis vestram Ecclesiā contingentis retinere nitebatur, ad expensas Capellæ ipsius necessarias faciendas: dictus prædecessor vt omnis materia scandali tolleretur, tam de omnibus supradictis, quàm oblationibus aliis absque subtractione aliqua integrè persolui voluit & mandauit tertiam portionem. At Capellani prędictæ Capellę volentes adhuc alterius

defenſionis fomitem ſuſcitare ac dicentes primitias & decimas, vel eaquæ offeruntur pro Miſſis mortuorum ſacerdotibus, quę pro ſeptimis, & triceſimis, & anniuerſariis, pannos,* & alia quæ infra hebdomadam offeruntur & mortuorum iudicia, oblationum nomine mimè contineri, de his omnibus partem tertiam ſoluere vobis nolunt. Vt igitur huiuſmodi ſcandalorum materia totiens pullulantium radicitus euellatur, volumus & mandamus, vt per clericum veſtrum à vobis in eadem Eccleſia inſtitutum de omnibus ſupradictis, & de aliis oblationibus quocumque titulo ad Eccleſiam ipſam peruenerint, ſinè diminutione aliqua integrè tertia vobis portio perſoluatur.

* *In vulg. panes.*

a SANCTORVM IOANNIS ET PAVLI TVDERTINEN.] Tudertum, *Todi* in Vmbria ad Tiberim.

b ANGELO S. ANDREÆ DIACONO CARDINALI.] Nullum alium his temporibus inuenio Cardinalem huius nominis, quam Angelū Diaconum Cardinalem S. Adriani creatū ab Innocentio III. anno 1212. apud Ciacconium.

c IN CIMILINI.] Ita legitur in editionibus quibuſdam, & in duobus MSS. in aliis in Criminali; quod abſurdum eſt. *Cimiline* quid ſit coniicere licet ex verbis *huius Cap.* vt nempe ſit locus, vel arcula in qua reconduntur oblationes, quæ colliguntur in Eccleſia; puto ex Græco vocabulo Κειμήλιον, quòd ſignificat id omne quod reſeruatur & cuſtodiendum reconditur; Græci vocant κειμήλιον, Euſtathius apud Homerum ἀκίνητον: quo nomine intelliguntur vaſa ſacra & pretioſa, ac etiam immobiles Eccleſiarum poſſeſſiones, vt ex Cyrillo refert Balſamo ad *Can. 12. Synodi 7.* τὰ κειμήλια ἤγουν τὰ ἱερὰ, καὶ τὰς ἀκινήτους κτήσεις τῶν ἐκκλησιῶν, & Theophilus in §. *Sacras. Inſtit. de rer. diuis.* Prudentius *hymno 2.* περὶ στεφάνων,

Exquirit arcam ditibus
Maſsis refertam, & fulgidæ
Montes monetæ conditos.

Ex quo loco veſtigia deprehendimus theſaurorum, qui Eccleſiæ vſibus reſeruantur, quos *Montes pietatis* vulgò vocamus. Ergo immobilium vocabulo res mobiles ſacræ cōtinentur, quòd ita cuſtodiri, & recondi ſoleāt, vt immobilium vice fungantur, & facilè loco non moueantur. Hæc autem vox Κειμήλιον, facta eſt Latina *Cimelion*, inde Cimeliarcha, cuſtos Cimelij in *l. fin. C. de bon. autor. iud. poſsid.* Qui & Cuſtos Eccleſiæ dicitur, vt annotauimus ad *Titul de Offic. Cuſtod.* Cimeliarchium, locus eſt in quem omnia ſacra vaſa & veſtimenta referebantur: dicitur & veſtiarium in Synodo prima Toletana. Neç abſonum igitur eſt hinc deducere Cimilinū, de quo hîc Honorius, cuius vocis mentionē apud vnicum tantùm authorē reperi, Ioannē à Ianua, in *Lexica*, quod appellat *Catholicon*. *Cimiline*, inquit, *dicitur vas aquaticum ad abluēdas manus, vt dicunt Batinum*, nos *Baſsin*. Origo illius Batini ex Græco βατίνον deduci poteſt, quod ſignificat paruum cadum, ſeu genus aliquod menſuræ apud Hebræos, *Batiolam* vocat Nonius. Itali, *Bacile*, & Cruſius in *Turca-græcia* Βατζίνιν, id *eſt peluis*, ſeu lanx. Eius meminit Pontificale Romanum: *Bacile cum Bucali, pro manibus abluendis*, vt annotat Meurſius in *Gloſſario*. Quaproptter meritò hoc, Cimiline, Lancem explicabimus de qua Auſonius,

Thuribula, & pateræ, quæ tertia vaſa Deûm, Lanx,

propriè apud nos, *Baſsin de queſte*, vel etiam arculam qua ad colligendas & reſeruandas oblationes vti ſolent, qui earum curam habent.

Episcopo F. P. Bertrandi, Archidiacono Cæsaraug.

Capvt II.

EX parte vestra fuit propositum coram nobis, quòd dilecti filij Præpositus & Canonici Aretin. sententiam, quam felicis memoriæ I. Papa, prædecessor noster super Ecclesia sancti Gregorijs quibusdam terris, & parte molendinorum Cupreue, ac Castri saxi, & molendino posito supra montem de Caliano, ac aliis diuersis articulis in eadem sententia comprehensis, inter vos & eorũ Canonicam promulgauit, per interpretationem sinistram in recidiuæ quæstionis scrupulum reducere molientes, asserunt illud capitulum eiusdem sententiæ, quo dicitur, ne Canonica ipsa impediat quominus Monasterium vestrum, præfatum molendinum de Caliano reædificare valeat, in eo statu in quo fuisse dignoscitur tempore motæ litis, esse referendum ad tempus, quo lapillus in denuntiationem noui operis iactus fuit: vobis è contrario asserentibus illud esse intelligendum de tempore quo lis super hoc inter vos, & præfatam Canonicam extitit contestata; quare humiliter supplicastis, vt altercationem huiusmodi per interpretationem capituli supradicti decidere dignaremur. Nos ergo considerata eâdem sententiâ diligenter, quod in præfato capitulo dicitur de tempore motę litis, interpretamur esse referendum ad tempus quo litis contestatio facta fuit.

EPigraphe huius cap. falsa est, & in MSS. & in vulgatis. Vulgati habent, Episcopo F. P. Bertrandi. Ex lectione ipsius manifestè ostenditur hoc cap. rescriptũ fuisse cuidam Abbati, non Episcopo. MSS. habent Episcopo F. P. Bertrandi Archidiacono Cæsaraugustano. malè; nam hic agitur de Canonicis Aretinis, *d'Arezzo*, quæ est vrbs Episcopalis in Prouincia Romana. Cæsaraugusta autem caput est regni Aragoniæ in Hispania, *Saragoça:* cui autem hoc cap. rescriptum sit, non liquet.

Prælatis, & Capitulis Vniuersitatis Constantinopolitanæ.

Capvt III.

EX parte vestra fuit propositum coram nobis, quòd venerabilis Frater noster, Patriarcha vester, occasione constitutionis cuiusdam quam Venerabilis Frater noster Albanensis Episcopus tunc Apostolicę sedis Legatus in partibus Romaniæ, super legatis edidit defunctorum, & dil. Frater I. titulo Sanctę Praxedis Presbyter Cardinalis, dum ibidem legationis fungeretur officio innouauit, de quibusdam

de quibusdam quæ vobis,& Ecclesijs vestris legantur à decedentibus tertiam indebitè à vobis exigit portionem. Cùm igitur Episcopus & Cardinales prædicti (sicut ex eorum interpretatione accepimus) non intellexerint, quòd de his quæ in ornamentis Ecclesiasticis, vel ad fabricam Ecclesiæ, reparatione indigentis, aut ad Ecclesiæ luminaria, necnon & de his quæ pro anniuersario, septimo, trigesimo, ac vigesimo faciendis, vel de his quæ personis specialiter, nisi fortè id fiat Ecclesiæ ratione, à quocumque legantur, aliqua deberet solui portio Ecclesiæ Cathedrali. Nos interpretationem eorum ratam habentes, secundùm ipsam, constitutionem præfatam præcipimus obseruari firmiter, inhibentes ne in prædictis aliquid fraudulenter in præiudicium Cathedralis Ecclesiæ procuretur.

PRAELATIS ET CAPITVLIS VNIVERSITATIS CONSTANTINOPOLITANAE.] Ita in MSS. In vulgatis verò, *Prælatis Vniuersitatis Francigenarum Constantinopol.* Ex quo colligitur expeditionem Constantinopolitanam, & obtentionem huius Imperij verè à Francis factam; ceteros verò, Venetos nempe, Pisanos, & alios, auxiliares tantùm fuisse.

IN PARTIBVS ROMANIAE.] id est Thraciæ: Thraciam, cuius caput est Constantinopolis, Romaniam vocatam fuisse à Pontificibus summis Innocentio III. Honorio III. Clemente IV. & alijs Autoribus illius seculi, notius est, quàm vt hìc immorari necesse sit. Originem huius appellationis quæ hucusque perseuerat, Vide in Notis V. Cl. Fr. Bosqueti ad Epist. 33. lib. 1. regist. Innocentij III.

Episcopo Tullensi.

CAPVT IV.

EVA nobis fraternitas intimauit, quòd cùm tibi pro releuatione oneris debitorum quo premeris, duxerimus indulgendum, vt fructus beneficiorum, quæ interim in diœcesi tua vacare contigerit, tibi liceat biennio retinere; quidam Apostolicæ gratiæ priuilegium sinistrà interpretatione restringere molientes, asserunt præbendas & maiora beneficia nequaquam beneficiorum nomine contineri, super quo interpretationem Apostolicam postulasti. Nos igitur interpretum huiusmodi sententiam reprobantes, autoritate præsentium declaramus, quòd præbendæ, ac alia beneficia generali beneficiorum nomine continentur.

EPISCOPO TVLLENSI.] In MSS. *Tull.* Odoni de Vaudemont 47. vel Garino 48. Malè in vulgatis, *Tolonensi.*

Finis Quintæ Compilationis Decretalium Honorij III. Sum. Pont.

APPENDIX AD NOTAS.

AD LECTOREM.

POST Editionem huius Compilationis in manus meas venerunt priores duo Libri Registri MSS. Honorij III. quos ad me misit vir doctus Francisc. du Chesne: vtinam mihi videre licuisset integrum Registrum; emendatius & luculentius hoc Opus haberes. Forsan tamen si nactus illud fuero beneficio viri benemeriti de Rep. literaria (cuius interest huius Compilationis perfecta cognitio) in secunda Editione,

Si Deus hunc oculis fœtum respexerit æquis,

hoc præstare potero. Interim excerpsi quasdam Epistolas ex dicto Libro 1. *Registri, quæ illustrant nonnulla huius Compilationis Capitula. Pauca etiam adieci ex Italia sacra doctissimi viri Ferdin. Vghelli hoc anno tantùm Romæ edita, quæ ad hoc quoque faciunt. Candide Lector Vale, faue, & fruere.*

Pag. 42. *lin.* 29.

ARCHIEPISCOPO TVRONENSI.] non Bituricensi: sic in tribus Epistolis Registri Honorij III. *Lib.* 1. super hoc negotio datis.

Pag. 43 *lin.* 2. *Col.* 2.

POST hæc verba [*La Guerche*,] Adde. Cui congruit nomen huius Militis in dicto Reg. vbi de *Guerchia* vocatur.

Pag. 45.

EPISCOPO ASSISIENSI.] Vidoni, de familia secunda Romana electo, anno 1204. ab Innocentio III. vixit vsque ad ann. 1228.

Pag. 78.

EPISCOPO FERENTINATI.] Albertus Longus, Canonicus Anagninus, intimus amicus Innocentij III. Ferentinas Episcopus ab eodem adlectus est anno, 1203. post hunc ponitur 20. Episcopus Ferentinus Iacobus, mortuus 1276.

Pag. 79. *lin.* 31.

QVARVMDAM LITERARVM PRAESCRIPTIONE.] In Reg. Honorij *lib.* 1. legitur, *quibusdam literarum transcriptis*. Sed operæpretium est integram Decretalem, ex qua desumptum est hoc Caput apponere ex *dicto lib.* 1. *Reg.* quia quædam specialia continet, quæ hîc non habentur, & lucem affert his quæ obscura & præposterè posita sunt in hoc Cap.

ABBATI S. Augustini Cantuariensi. *Cùm olim inter te &c. vsque ad hæc verba lin.* 36. ab impetitione te absolueret ipsius. *Cùm autem partibus postmodùm in ipsius prædecessoris nostri præsentia constitutis, tu instanter peteres, vt in causa sec. formam procederet prænotatam; licèt prædictus Archiepiscopus è contrario responderet, quod contra te agere tunc non posset, quia erat alijs negotijs præpeditus tunc, quia veuerat minùs instructus temporum; tamen nolens litem*

Gg 2

vlterius protelare eidem indixit, quòd aut ageret, cùm ipse semper super hoc ad Sedem Apostolicam appellasset, aut memorati prædecessoris sui sententiam confirmaret, perpetuum silentium Archiepiscopo imponendo: tunc idem Archiepiscopus proposuit, quòd Abbas de iure communi sibi professionem facere tenebatur, quam sibi petebat humiliter exhiberi; tu verò respondisti è contrà, quòd etsi ad id tenereris de iure communi, de iure tamen speciali eras exemptus; ostendens tam priuilegia fundationis Ecclesiæ, quàm sententiam memorati Alexandri pro Monasterio promulgatam; & reconuenisti eundem Archiepiscopum, super eo, quòd contra tenorem priuilegiorum tui Monasterij *homines seruiẽtes, & clericos tuos de facto, cùm de iure non posset, excommunicationis vinculo innodabat, & Ecclesias ad Monasterium pertinentes supponebat Ecclesiastico interdicto. Cúmque super his fuisset aliquandiu disputatum, præfatus Archiepiscopus alium sibi petijt terminum indulgeri, intrà quem cum suo posset deliberare Conuentu. Quare idem prædecessor noster terminum vsque ad festum omnium Sanctorum, tunc proximè venturum, sibi concessit, ita quòd nisi deliberaret cedere potiùs quàm contendere in hac causa, ex tunc expensas legitimas, quas de cetero faceres, tibi refundere teneretur, si contingeret ipsum contrariam sententiam reportare; scribens super hoc dilecto filio N. G. tituli S. Martini Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato, vt si coram eò partes ducerent litigandum, ipse Cantuariensis Conuentus vnà cum Archiepiscopo sapè dicto citati causam audiret, & eam ad Sedem Apostolicam remitteret sufficienter instructam, præfigens partibus terminum competentem, quo se conspectui Apostolico præsentarent, iustam sententiam recepturi. Nuper autem R. Monachus, & Magister Eustrasius procuratores tui in nostra præsentia constituti, petierunt instanter vt iuxta præscriptam formam in negotio procedentes, causam, si prædictus Archiepiscopus contendendam duceret, audiremus, vel perpetuum silentium super hoc imponeremus eidem, ne te pateremur captiosis diffugijs fatigari. Archiepiscopus verò respondit, quòd licèt induciæ ad deliberandum cum Conuentu suo, vtrùm deberet agere, vel non sibi fuissent indultæ; quia tamen nondum ad propria reuersus fuerat, & aliàs non solùm Ecclesia sua, sed totum regnum erat turbatum, cum suo Conuentu deliberare non potuerat; quarè petebat sibi vlteriores inducias indulgeri. Procuratores autem præfati responderunt è contrà quòd Archiepiscopus, etsi non personaliter, saltem per nuntios, & literas deliberare super hoc potuerat cum Conuentu, vnde non erant ei vlteriores induciæ indulgendæ, ne prorogando iudicium videretur iustitiæ*

derogare. Nos igitur attendentes quod æquius est, parti ad deliberandum largiorem terminum indulgere, quàm litem breuiandi prætextu procedere minùs clarè; volentésque dicto Archiepiscopo nihilominùs in hac parte fauere, adhuc ei vsque ad proximum festum B. Michaëlis Archangeli terminum ad deliberandum per se, vel per alium cum Conuentu duximus indulgendum, eum vtrique parti pro peremptorio assignantes; ita quòd si contra te agendum non duxerit, nos ab eius super hoc impetitione te sententialiter absoluerenus. Quòd si egerit, & eum in causa ipsa succumbere fortè contigerit, ipsum tibi, vt prædictum est, condemnaremus in expensis; eundem quoque terminum prædicto Archiepiscopo assignantes ad deliberandum vtrùm velit cedere, an contendere super ijs, quibus coram sæpedicto Prædecess. nostro eum reconueneras, & superiùs est expressum. Præterea præfati Procuratores tui reconuenerunt Archiepiscopum nominatum super eo videlicet, quòd Officiales ipsius, te & Conuentum tuum impediunt, quominùs possitis congregare synodum, celebrare Capitulum, & iurisdictionem spiritualem in subditis Monasterijs exercere, beneficium in integrum restitutionis nihilominùs postulantes, super eo, quòd cuiusdam personalis compositionis prætextu ad vacantes Ecclesias Monasterij, cùm non tenerentur de iure, clericos improuidè Archiepiscopo præsentarunt, & conquerentes, quòd contra formam compositionis inter bon. mem. H. & R. tuos prædecessores amicabiliter interuenit super Ecclesia Caënniratensi te indebitè inquietat. Vnde prædictum terminum super ijs eidem Archiepiscopo præfigi petebat: sed eo allegante ius reuocandi domum, nullum super præmissis reconuentionibus terminum ei duximus præfigendum. Ne igitur super ijs possit imposterum dubitari, has literas tibi duximus in testimonium concedendas, nolentes interim statum tui Monasterij vacillare. Datum Laterani decimo sexto Kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno primo.

Pag. 98.

PENNENSI EPISCOPO.] Gualderico ex Ordine Cisterciensi, electo anno 1200. Is fuit decimus septimus Pennensis Episcopus, initio corruptus felicitate Episcopali, sed resipuit admonitus ab Innocentio III. factúsque forma gregis. Vixit vsque ad annum 1230.

Pag. 105. *lin.* 29.

POst hæc verba [FACTVM PRINCIPEM ANTIOCHENVM.] Adde. Honorius noster in Rescripto suo dato Ferentini, 8. Kal. Augusti, Pōtificatus sui anno 2. id est anno Christi 1218. relato à Bosio, *in Historia Melitensi, lib.* 14. F. Guarino Magistro, & Fratribus Hospitalis Hierosolymit. cōmendat Principem Antiochenū (quem Raimundū Rupini vocat) contra aduersarios suos, intelligit Comitem Tripolitanum, qui ordinatius vsurpator erat. Legimus enim apud dictum Bosium, eundem Honorium, anno decimo Pontificatus sui dedisse potestatem præfato Magistro, & Fratribus Hospitalarijs, armis recuperandi Castellum Antiochiæ, & alia bona quæ Comes Tripolitanus super dictos Fratres inuaserat, quapropter excommunicatus fuit à quibusdam Episcopis, iussu Honorij nostri. Verisimile ergo est Epistolam Decretalem ex qua

exceptũ est hoc Caput, datam fuisse anno 1218. & loqui de Rupino, aliàs Raimundo Rupini, qui timebat conspirationes, quas vitare non potuit, anno enim sequenti 1219. (vt supra diximus) spoliatus fuit Antiochiæ Principatu, proditione Fatabel.

Pag. 110. lin. 24.

POst hæc verba [SED FRVSTRA.] Adde. Est tamen integra hæc compositio in Registro Honotij MSS. *lib.* 1. Piaculum existimatem omittere tam insigne Histotiæ monumentum, quia maximè Caput hoc nostrum illustrat. Equidem mirari satis nequeo tam altum hac de re silentium apud Historicos Hollandiæ, & præcipuè apud nobilem huius seculi scriptorem Matthæum Vossium, qui licèt *in Annalibus Hollandiæ*, Namurcensis, huius compositionis arbitri meminerit, nullum tamen de hac compositione verbum adiecit. An dicendum est veritatem quoque ipsam victoris Guillelmi partes secutam fuisse; & licèt non adeò impudenter vt vultum fucatum ostenderit, saltem amasse tenebras & latibula, & noluisse in publicum ptodire, nisi facie velo obductâ? sed audiamus Honorium nostrum.

NObili viro Comiti de Los Crucesignato. *Sacro-sancta Romana Ecclesia &c. vsque* Inclinati. *Ad exempla felicis recordationes Innocentij Papæ Prædecessoris nostri, compositionem inter te ac Nobilem virum Vuillelmum de Hollandia, Traiectensis diœcesis, super raptu nobilis mulieris, A. vxoris tuæ, necnon Hollandiæ, & alijs terris ad te ratione vxoris eiusdem spectantibus, mediante quodam Philippo Marchione Namurcensi; Tebaluco Baiulo Comitatus Flãdrensis amicabiliter initam, & iuramentis præstitis hinc inde firmatam, sicut sine prauitate prouidè facta esset, & ab vtraque parte sponte recepta, vt in scriptis authenticis inde confectis pleniùs continetur, authoritate Apostolicâ præcipimus obseruari. Vt autem eadem Compositio firmiùs obseruetur, tenorem ipsius præsentibus iussimus annotari, qui talis est. Hæc est forma compositionis & pacis perpetuæ inter Lodeuuien, Comitem de Los & de Hollandia, &* Dominum *Vuillelmum Florentij Comitis Hollandiæ quondam filium, arbitrio Domini Philippi Marchionis Namurcensis, Baiuli Flandriæ, & Nobilium Flandriæ virorum consensu & consilio firmatæ, ac spontaneâ prædictorum, Comitis scilicet Lodeuuici, ac Domini Vuillelmi voluntate pleniùs approbatæ. Post lõgas siquidem controuersias inter eos versatas tandem in bonum pacis consentientes L. Comes de Los & de Hollandia, & Dominus Vuillelmus prædictus, dicto & arbitrio Domini Philippi Marchionis Nãmurcensis super vniuersa terra, quæ fuit Theodorici Comitis Hollandiensis commiserunt. Dominus igitur Philippus Marchio Namurcensis dicto & arbitrio suo assignauit Comiti de Los Comitatum Hollandiæ, excepto dotalitio matris Domini Vuillelmi supradicti, post cuius Domini decessum, dotalitium illud ad Dominum Vuillelmum in proprietatem deueniet. Assignauit etiam Dominus Philippus Marchio Namurcensis Comiti de Los, Scarpenesse, Duuelant, Stauenesse, & Drieshore & Dominum Dominum*

Hugonem de Osteuuome & de Vuestrentiorne & de appenditijs: Tota vero terra alia ex hac parte Mosellæ versùs Flandriam per dictum arbitrium Domini Marchionis Namurcensis remanet in parte Domini Vuillelmi, quicquid Dominus Hugo prædictus tenet apud Apenbuch, & Castellaniam de L. Sellamidia, & omne quod tenet infrà Insulas, quæ assignatæ sunt Domino Vuillelmo, tenebit ipse Hugo à Domino Vuillelmo: & inde excipiuntur quatuor Insulæ prædicti Comitis de Los, assignatæ. In Vuimagio apud Gerulitz habebit Dominus Vuillelmus omni anno quadringentas libras denariorum, & habebit illic nuncium suum ad denarios colligendos, quousque quadringentas libras receperit, omne quod illis quadringentis libris superuenerit, Comitis de Los & Hollandiæ erit. Si quid autem ad illas quadringentas libras perficiendas defuerit, Comes de Los & de Hollandia infrà annum perficiet. Cum nuncio Domini Vuillelmi, Comes de Los ministrum suum habebit ad computandum, & sciendum Denariorum receptionem in prædicto Vuimagio. Illas quadringentas libras guinagij Dom. Vuillelmus tenebit ab Imperatore, seu Rege Romanorum, sicut Comes de Los tenet ab eodem Rege residuum ad Vuimagium de Gerulitz. Homines Domini Vuillelmi nihil aliud soluent quàm solebant soluere tempore Florentij Comitis Hollandiæ. Ad dictum & arbitrium Domini Philippi debet Dominus Vuillelmus adhæredare Comitem de Los de omnibus supradictis, & Comes de Los Dominũ Vuillelmum benè etiam adhæredare. Vnde sciendum est quòd Dominus Vuillelmus ad dictum arbitrium Domini Philippi, & consilij sui, dedit ei obsides pro dicto & arbitrio suo tenendo sororem suam, & filiam suam propriam: & decem homines de Scondes, homines de Hollãdia, qui ipsa die Brugis erant, fecit Dominus Vuillelmus facere hominium Comiti de Los & de Hollandia, & per Castellanum de Leda, qui præsens erat, debet Comiti de Los facere habere liberè Castellum de Leda, vel per nuncios suos: debet quoque mandare & præcipere omnibus hominibus Hollandiæ, & totius terræ Comiti de Los assignatæ, per literas suas patentes, & per nuncios suos, vt Comiti de Los hominium faciãt & fidelitatem sinè aliquo malo ingenio; & in mandato illo & præcepto debet hominibus illis intimare, quòd si hominium illud & fidelitatem facere recusauerint, contra omnes qui rebelles erunt erit Comiti de Los in omni posse suo in auxilium, quousque hæc consummata erunt Comiti de Los & perfecta. Deinde debet Dominus Vuillelmus ire in Curia Domini Episcopi Traiectensis, & illic reddere feudum suum & guarpire, ad opus Domini Comitis de Los, ad eum

bonâ fide adhæredandum sinè suo damno, & simili modo faciet Dominus Vuillelmus in Curia Domini Ducis Louaniensis, illinc debet Dominus Vuillelmus ire apud Dordrecht & ad Harlinglem, & ad Ledam, & ad Arlem, & ad quamquam illarum debet mandare, & sic monere homines omnes vicinos & adiacentes illi villæ, & præcipere eis, vt Comiti de Los hominium faciant & fidelitatem, & Dominus Vuillelmus omnes homines illos à fidelitate, quam ei fecerant, omnino liberos & absolutos clamabit & dimittet, & si qui rebelles fuerint Dominus Vuillelmus ad summissionem Comitis de Los debet eum iuuare semel ad illos destruendos & fugandos, nec eos potest Dominus Vuillelmus retinere vel iuuare, quousque ad fidelitatem & hominium Comitis de Los & de Hollandia venerint, & hoc pepigit Dominus Vuillelmus Comiti de Los bonâ fide. Dominus Marchio Namurcensis debet mittere nuntios suos cum Domino Vuillelmo, & cum Comite de Los ad Curiam Domini Episcopi Traiectensis, & ad Curiã Ducis Louaniensis, & in Hollandiam, & eorum testimonio quisque debet tam Comes de Los, quàm Dominus Vuillelmus hæc quantocitiùs potuerit adimplere. Præcepit quoque Dominus Marchio Namurcẽsis ipsis nuntiјs in fidelitate & iuramento quod eis fecerant, quòd hæc bonâ fide perficere studeant in omnibus suprà iam dictis. Ad perficienda quæ dicta sunt ibit Comes de Los sub conductu Domini Vuillelmi, & Dominus Vuillelmus sub conductu Comitis de Los; ijs quoque peractis secundùm relationem & recordationem nuntiorum iam dictorum Dominus Vuillelmus obsides positos rehabebit liberos. Hæc omnia Comes de Los, & Dominus Vuillelmus bonâ fide, & sinè malo ingenio debent complere. Dominus Vuillelmus debet mittere in Angliam nuntios suos ad rehabendum Neptem suam, & eam reddendam Comiti de Los, & si per nuntios suos eam rehabere non potuerit, nuntij illi debent ei acquirere conductum, vt ipse illuc ire possit: quòd si non potuerint, Dominus Philippus Marchio Namurcensis debet ei conductum illum acquirere, & si ipse Dominus Vuillelmus in propria persona eam non rehabuerit, & Dominus Marchio Namurcensis vel per literas regis Angliæ, seu per credibiles nuntios scire potuerit, quòd Dominus Vuillelmus posse suum inde non fecerit, & quòd potuisset illam rehabuisse si voluisset, iterum debet Dominus Vuillelmus & Dominus Marchio Namurcensis cum eo mittere duos probos viros per iuramenta, & vnum Abbatem in obedientia monitum, vt videant & inquirant si Dominus Vuillelmus de illa rehabẽnda fecerit posse suum: si nuntii illi testificati fuerint, quòd Dominus Vuillelmus posse suum inde non fecerit

Dominus Marchio Namurcensis debet eum cogere & ostagijs positis, & omnibus modis vt eam reddat; si autem testificati fuerint quod inde Dominus Vuillelmus posse suum fecerit, liber inde & quietus debet remanere, Dominus Vuillelmus homines suos de Hollandia & de Scondis debet dare obsides, & facere iurare quòd si in supradictis compositionibus & conuentionibus deficeret, homines illi essent ei in nocumentum, & Domino Marchioni Namurcensi in auxilium, quousque emendatum esset consilio Curiæ *Flādrensis. Resignato quippe* videtur legendum [*quoque*] *feudo à* Comite de Los *in manum Domini Philippi Marchionis Namurcensis, Baiuli Flandriæ, quod Theodoricus* Comes *Hollandiæ vltimis diebus vitæ suæ tenuit à Domino* Comite *Flandriæ, & inde adhæreditato Domino Vuillelmo, testimonio hominum Flandriæ super prædicta pace & conuentione tenenda hostagiaria* Lodeuuic. Comes de Los *& de Hollandia concessit, & pepigit Domino Philippo Marchioni Namurcensi ad eius dictū & arbitriū & consilij sui de cōuentione inter ipsum & Dominum Vuillelmum tenenda pace, & omni compositione dare hostagiariam & securitatem; videlicet, quòd coram Episcopo Traiectensi ponet terram Hollandiæ in hostagiariam: quòd si prædictis compositionibus & conuentionibus deficeret, terra illa remaneret in manu ipsius Episcopi, ita quòd Comes de* Los *nihil reciperet interim in terra illa, quousque emendatum esset consilio Curiæ Flandrensis, & literas patentes ipsius Episcopi debet Comes de* Los *exinde facere habere Philippo Marchioni Namurcensi, quatuórque Insulas suprà nominatas Scarponissa, Duuelant, Stauenisse, & Drilhire, & Castellum de Leda cum villa & cum toto Allodio, quod est in Castellania illa, quæ omnia ad dominiū & feudum Flandriæ dedit idem Comes de* Los *& de Hollandia. Posuit etiam in hostagiariam, quòd si deficerent in prædictis compositionibus & conuentionibus, Dominus Marchio Namurcensis manum mitteret ad feudum, quousque emendatū esset consilio Curiæ Flandrensis: homines quoque Hollandiæ & insularum prædictarum ponet obsides Comes de* Los, *ita quod faciet eos iurare, quòd si deficeret in prædictis, ipsi homines essent Comiti de* Los *in nocumentum, & Domino Namurcensi in auxilium, quousque emendatum esset consilio Curiæ Flandrensis. Ponet quoque* Comes *de* Los *Dominum* Leodiensem *Episcopum hostagium, quòd si conuentionibus & compositionibus prædictis deficeret, ipse Episcopus manum mitteret ad feudum suum, & interim* Comes de Los *nihil acciperet in feudo illo quod tenet ab Episcopo, quousque emendatum esset consilio Curiæ Flandrensis, & inde literas ipsius Episcopi patentes acquireret* Comes de Los *Domino Na-*

Hh

murcensi, Baiulo Flandrensi. Pro posse etiam suo sinè suo damno ponet Comes de Los *hostagium Ducem Louaniensem: quòd si in conuentionibus satis dictis deficeret, Dux ad feudum suum manum mitteret, quousque emendatum esset consilio Curiæ Flandrensis, & inde literas ipsius Ducis patentes faciat haberi Domino Namurcensi de propria Comitis de* Los *hereditate, quam posuit in hostagiariam. Est in veritate Domini Marchionis Namurcensis qui* legendum forsan [*quòd si*] *Comes de* Los *vxorem suam rehabuerit, & Domino Namurcensi visum fuerit, quòd bene posiit Comes de* Los *per vxorem suam adhæredare Dominum Vuillelmum de terra quæ est ei assignata, & ipse Comes de* Los *inde deficeret, feudũ Domini* Leodiensis *Domini Louaniensis essent in prædicta hostagiaria. Hæc omnia pleniùs tenenda & firmiùs obseruanda* Lodouuic. *Comes de* Los *& de Hollandia, & Dominus Vuillelmus tactis sacrosanctis iurauerunt. Dominus quoque Marchio Namurcensis, Baiulus Flandriæ super ijs omnibus inuiolabiter obseruandis, ad petitionem Comitis de* Los, *& Domini Vuillelmi obsidem se cõstituit, sigillóque suo cum sigillo Comitis de* Los *& de Hollandia, & cum sigillo Domini Vuillelmi sæpè dicti, præsens scriptũ confirmari decreuit. Testes Arnulphus Comes Ginnarum, Vuillelmus Aduocatus Betuniensis, Ioannes Castellanus Brugensis, Vuillelmus Castellanus Audomari, Arnulphus de Ardinalt, Theodoricus de Bunia, Sigerus Castellanus Gandauẽsis, Vualter Bertoldus, Vualterus de Solnihei, Bernardus de Rosebais, & quamplures. Actũ Brugis in domo Præpositi, die festo S. Donatiani, mẽse Octobris, ãno Verbi Incarnati:* M. CC. VI. *Nulli ergo, &c. Nostræ cõfirmationis, &c. si quis autẽ, &c. Datũ* Laterani *xij. Kal. Aprilis, Põtificatus nostri anno primo.*

Pag. 141.

EPISCOPO AVERSANO.] Basintio, seu Basuio, vel successori suo Ioanni Lãberto, qui ex Amalphitano Archidiacono consecratus est 13. Episcopus Auersanus ab Honorio III. anno 1225. & ab eodem commẽdatus fuit Friderico II. inter alios Episcopos à se delectos in regno Neapolitano. Vide Diploma illius apud Vghellũ pag. 551. Vixit vsque annum 1234.

Pag. 176.

AD pleniorem intelligentiam *cap. 2. cum creatura. de celebrat. Missar.* adijciemus quædam ex integra Decretali, quæ habetur in Reg. Honorij *lib.* 1. ex qua hoc cap. desumptum est.

S*ANE accepimus scilicet minimè acceptamus, quòd in partibus vestris, multiplicatis anniuersarijs Defunctorum ex quibus ea celebrantibus commodum obuenit temporale; quidam in Cathedralibus & Conuentualibus Ecclesiis, prætextu Missæ semel in die pro Anniuersario celebrandæ, sacra Missarum solennia, quæ ratione diei vel Festi solent solenniùs celebrari, culpabili negligentia prætermittunt; quasi non sint obligati Domino, aut quasi Dominus fortè pro tantis obsequijs non sufficeret eis æquâ vicissitudine respondere. Certè verendum est ne*

vir meus seruus vester, & ego, vt vestræ indulgentiæ autoritate habitâ, liceat nobis si expedierit, vel cum Iudice Turritano, aut cum Ianuensi, seu cum alia gente extranea pactionis inire ac societatis fœdus, vt vinculo absoluto iniusti sacramenti Pisanis præstiti, possimus ab eorum manibus liberari, & colla excutere ab iniquo iugo &c. Prætereà, sanctissime Pater, ac metuende Domine, timor & tremor maximus nuper venerunt super me, ac cunctos terræ meæ, pro eo quòd ipsi sæpefati Pisani non solùm de nouo insultant, & valdè se iactant, verùm etiam constantissimè asseuerant Castrum illud memoratum vestra gratia, voluntaria & gratuita voluntate in suo robore vt fundatum est, & perpetua duraturum firmitate; quod si verum est, quod absit, non solùm ius & dominium meum, cunctorúmque Sardiniæ Iudicum ex toto violenter occupabunt: verùm etiam ipsa sacrosancta Romana Ecclesia, non dico nullas, sed valdè modicas in tota Sardinia sui iuris vires habebit, vel dominari poterit in ea, vt olim consueuit: nam si bonæ memoriæ Magistro Blasio Turritano Archiepiscopo ad Calarim veniente, pro eo quòd credebatur ab ipsis Apostolicæ sedis Legatus, multas iniurias ac mortis minas nequiter intulerunt, cùm non essent in fortitudine aliqua constituti, multò fortiùs ac vehementiùs credendum est, nullum imposterum Romanæ Sedis nuntium, aut etiam Legatum alium qui non sit Pisanus, posse suas vires inter eos explere, præcipuè cùm sint modò in arce roboris radicati, & in specula superbiæ apud semetipsos firmissimè fundati, &c. Terram ergo istam vt velitis, ordinate. Tria in hac Epistola notanda sunt. Primum, Iudicatum Calaritanum omnimodè iuris & proprietatis esse Sedis Apostolicæ. Secũdum, eum occupatum violenter à Pisanis. Tertium Iudicatum & regnum Calaritanum idem esse: sic Regna Israël, & Castellæ à Iudicibus cœpere: sic Athanaricus, qui Gothis dominabatur sub Valẽte imperatore, Regis nomen repudiauit, & Iudicis vsurpauit, quia, vt ait Themistius Euphrades, de eo loquens *Orat.* 10. τοῦ βασιλέως ἐπωνυμία, δύναμεως πρόσρημα, τὸ δὲ τοῦ δικαστοῦ, σοφίας, *appellatio regis est potentiæ propria, Iudicis sapientiæ.* Vide *Amm. Marcell. lib. 27.*

Pag. 231. lin. 18.

POst hæc verba, [*apud Ciacconium*] Adde. Hic Cardinalis vocatur quoque in Regist. Honorij Cardinalis S. Adriani.

Pag. 232. lin. 27.

POst hæc verba, *Non liquet*, Adde. Inuenta est posteà hæc epigraphe in Reg. Honorij sic concepta: *Abbati & Conuentui Monasterij S. Floræ Aretinæ*, de quo Monasterio suprà.

INDEX RERVM ET VERBORVM memorabilium, quæ in hac Quintâ Compilatione Decretalium Honorij III. PP. & Notis ad eam continentur.

A

qui tanta cum nequitia & negligentia laborare noſcuntur, in obſtinatam malitiam prolabentes, etſi non voce, quod eſt grauius facto dicant, quis eſt Dominus vt ſeruiamus ei, &c.

Pag. 188.

EPiscopo Ravellensi.] Pantaleoni Pironti ciui, 4. Rauellenſi Epiſcopo vſque ad annum 1220. vel Leoni Rogadei, 5. Epiſcopo qui mortuus eſt anno 1229.

Pag. 190. *lin.* 17.

POſt hæc verba, *Archiepiſcopi Beneuentani*, Adde: ſi eſt *Aſcoli* in Prouincia Romana: is Epiſcopus ad quem reſcribit Honorius, erat Petrus I. 27. Epiſcopus ab anno 1210. vſque ad annum 1222. vel Altegrunus eodem anno 1222. 28. Epiſcopus, ſiue Nicolaus I. 29. Epiſcopus conſecratus ab Honorio III. anno 1223. vel 24. qui vixit vſque ad annum 1228.

Pag. 201. *lin. vlt.*

POſt hæc verba, *Idem Epiſt.* 173. Adde. Hic Diffidationum abuſus diu locum habuit in Germaniâ, teſte Cuſano Cardin. *de concord. Catholic. cap.* 31. & in Italiâ. Iacobinus de S. Georgio in Tractatu de Feudis: *Diffidato vno, intelliguntur diffidati omnes eius complices.*

Pag. 209. *lin.* 25.

ECclesia vestra nvper Episcopo destitvta.] Mortuo Roberto 60. Epiſcopo Lucanenſi, vel Lucenſi in partibus tranſmarinis, vel poſt reditum, M. Ricardus Canonicus Cathedralis Eccleſiæ, de quo in hoc cap. anno 1225. ab Honorio noſtro confirmatus eſt Non. Octobris, Epiſt. 70. fol. 90 reg. Vaticani, apud Vghellum. Delenda igitur eſt litera, S, quæ irrepſit in hoc cap. poſt nomen huius electi M. Ricardi.

Pag. 229.

HIſtoriam *cap.* 6. *ſuprà ſe, de ſent. excommunicat.* Epiſtola B. Marchiſiæ Maſſe, & Iudiciſſæ Calaritanæ in Reg. Honorij III. lib. 1. luculenter exhibet, quæ talis eſt.

PIiſsimo Patri, & Domino ſuo H. Dei gratia ſummo Pontifici B. eadem & ſua gratia Maſſe Marchiſia, & Iudiciſſa Calaritana & Arborenſis, ſubiectionem perpetuæ ſeruitutis. Cùm poſt deceſſum claræ memoriæ Illuſtris viri Domini & Patris mei VV. Marchionis Maſſe, & Iudicis Calaritani omnis clerus, & vniuerſus populus terræ Calaritanæ conueniſſent in vnum, vt me in Iudicatum Calaritanum, qui iure hereditario me contingebat more ſolito confirmarent, ſuſceptóque Baculo Regali, quod eſt ſignum confirmationis in regnum de manibus Vener. Fratris & Domini mei Archiepiſcopi Calaritani, cum aſſenſu & præſentia ſuffraganeorum ſuorum, & omnium Nobilium terræ Calaritanæ, iuraui protinus eiſdem coram ipſis ante cætera & præter alia, quòd Regnum Calaritanum non alienarem, neque minuerem, & Caſtellum alicui aliquo titulo non donarem; neque pactum aliquod aut ſocietatem aliquam cum gente aliqua extranea inirem aliquatenus, aut facerem, ſine conſenſu & voluntate omnium eorundem. Poſt non multum verò temporis ſpatium, poſt iſtud, habito conſilio cum melioribus terræ meæ ſuſcepi in virum Nobilem virum P. nomine, quondam Iudicis Arborenſis filium, ob multiplicem guerrã inter præfatos progenitores noſtros diu habitam à nobis ſedandam; in cuius matrimonij diſpenſatione in quarto, & quinto conſanguinita-

tis gradu, quo nos attingebamus, à felicis memoriæ Antecessore vestro nobis concessa in manibus memorati Archiepiscopi Calaritani prædicto Antecessori vestro, suísque successoribus in perpetuum pro Ecclesia Romana, iuxta formam ab Apostolica Sede mihi expressam, iuramentum exhibui, vnà cum viro meo fidelitatis debitæ, cuius formam & seriem Bullâ regni nostri bullatam, & per meum vobis nuntium destinatam, credo vos habere in armario Ecclesiæ Romanæ. Cúmque post hæc, heu, proh dolor! altissimâ fruerer pace in tota terra nostra, ecce Pisanorum Consul, cum multis sibi sequacibus nobilibus, multis minis & terroribus, multísque persuasionibus adulationum in tantùm, & taliter institit mihi; vt, sinè consilio & voluntate bonorum terræ meæ virorum, iurari sibi & Communi Pisano in perpetuùm vnà cum viro meo de nouo fidelitate atque inuestitura terræ meæ cum viro nostro ab eodem Consule per Vexillum Pisanum suscepta, tanquam fatua & insipiens prioris iuramenti oblita donaui pariter cum viro meo, ad instantiam Consulis memorati, Collem quemdam cum suis pertinentijs, Pisanis, in quo posteà ipsi ædificauerunt sibi munitissimum Castrum, in damnum & occupationem non solùm terræ ipsius, sed totius Sardiniæ. Nunc autem cùm ab eis sperarem, secundùm sua mihi præstita iuramenta, protectionem à quolibet vim inferente, nec ipsi terram, vel honorem, aut aliquod ius meum debebant mihi, seu viro meo auferre quacumque de causa, vel minuere; è contrà Pisanorum Potestas, quæ cum maximo exercitu intrauit in Sardiniam, præter multa damna, quæ mihi & hominibus terræ meæ tam clericis, quàm laicis crudeliter intulit, & quotidiè infert, ius & honorem viri mei & meum omnibus meis aufert, & conatur in posterum viribus auferre: nam & introitus portus per omnia sibi vindicauit, & vindicat, & homines terræ meæ nobiles capiendo & incarcerando, me, ac viro meo inuitis iudicium sui Regis & domum violenter vsurpauit, tanquam sit Dominus terræ naturalis & Iudex. Quocirca cùm non sit mihi, vel viro meo refugium aliud præter Deum, quàm vestrum, nec ab alio aliquo speramus iuuari ac manuteneri, quàm ab Apostolica pietate &c. vestram exoro dominationem, vt subuenire mihi & viro meo, seruis & fidelibus vestris, necnon toti Sardiniæ, prout meliùs expedire vestræ Sanctitatis discretio viderit, quantocitiùs, vti optamus, non dedignemini, & occurrendo subuenire, quemadmodum sperabamus securè in brachio potenti Antecessoris vestri, tantùm & eo ampliùs, secundùm vobis gratiam de supernis collatam in vestræ seruitutis robore confidentiùs deinceps valeamus persistere. Supplicamus prætereà

B

C

D

N

O

P

Q

R

S

T

Finis Indicis materiarum Alphabetici.

ILLVSTRISSIMO,

ET REVERENDISSIMO

DOMINO

D. CAROLO DE MONTCHAL,

ARCHIEPISCOPO TOLOSANO.

INNOCENTIVS DE CIRON FELICITATEM.

ABES, PRÆSVL ILLVSTRISSIME, laborum meorum fructum, quorum tu impenſiùs rationem exegiſti : ſeriùs quidem quàm par fuit, ſi debitum; ocyùs ſi rei pretium expenderis. Solent fœneratores obæratorum moras vſuris amplioribus plectere : ceſſabit in me ratio iſta, quò enim magis diem ſubtraxi, eò minùs reum me profiteri audeo. Nec enim vnquam mentem meam & animum ambitionis & gloriæ œſtrum impulit, cùm poſt illuſtres & præſtantes Viros qui Iuri Pontificio manum admouerunt, meam addere ſuperuacaneum exiſtimârim. Quid ergo, vanum, imò ridiculum, dicta iam, excuſſa, diſcuſſáque decantare? Hoc facilè

mihi persuasum, nisi hisce impedimentis tua fuissent præcepta anteponenda, & vinci obsequio satius, quàm silentij pertinaciâ vincere. Nihil est, PRÆSVL ILLVSTRISSIME, quod tuæ censuræ non debeam, partum hunc tenellum, nutantem penè & collabantem ὡς τὸ ἀμβλωθρίδιον offero. Qui enim fieri potuit, vt hunc anniculum tibi denegem, qui mihi fœcundissimum tuæ solicitudinis gregem credidisti? Patres vix deformes & asperos naturæ lapsus in filijs agnoscunt; & vitia quæ omnium oculis patent, cæci ignorant. Vix ego hac in parte errârim, qui lubens Operis huius leuitatem sentio, & nisi vim tua fecisset autoritas, lubenter à proposito resiluissem. Accipe igitur, PRÆSVL ILLVSTRISSIME, hanc meam operam, & parce ingenuitati meæ; ita fiet vt te autore, te Patrono omnem culpæ næuum eluam, & si quid dignum sit tuis oculis, & publicâ vtilitate, tuum erit, quod à tua singulari munificentia, consilio, & doctrina, tuáque insigni literariâ penu accepi. TOLOSÆ, Pridie Kalendas Nouembris, Anno cIↃ. IↃcxxxxiv.

Omissa, vel errata in Paratitlis.

IN Prologo ad lect. Pag. 1. lin. penult. *quam*, legendum, *quæ*,
pag. 6. lin. 8. quæ, legendum, *quas.*
pag. 53. lin. 12. in quo, adde, *continebantur.*
pag. 57. lin. 17. post hæc verba, *vnam negant*, adde, *non adhibita forma.*
p. 61. lin. 10. vmbone ad, *delenda virgula.*
p. 106. lin. 27. quorum, lege, *quarum.*
p. 123. lin. 1. aliaã, lege, *aliam.*
p. 168. lin. 18. Monachpu llo, lege, *Monachi pullo.*
p. 170. lin. 17. incederem, lege, *incederent.*
p. 171. lin. 12. numero, lege, *munere.*
p. 284. lin. 17. *per fidem enim.* addendum, *tanquam per radicem, initium, & principium.*
ead. lin. 30. à baptizante, adde, *tantùm.*
p. 189. lin. 22. spectare, lege, *expectare.*
p. 196. l. 18. concilium, lege, *consilium*; & alibi sæpè.
p. 247. l. 6. blisteres, lege, *Blastares.*
p. 290. l. 24. braudea, lege, *brandea.*
p. 322. l. 28. pollicere, lege, *polliceri.*
p. 328. l. 26. quæ, lege, *quas.*
p. 352. l. 7. vnum, lege, *verum.*
p. 356. lin. 23. procliui, lege, *procliues.*
p. 362. lin. 20. Mediol. l, dele, *lit. l.*
p. 362. l. 26. priori lege. *prioris.*
p. 396. l. 37. reusit, lege, *reus sit.*
p. 397. l. 6. illis, lege, *illi.*
pag. ead. lin. 34. eedum, lege, *eadem.*
p. 407. lin. 10. icrimini, lege, *crimini.*
p. 420. lin. 6. sed addendum, *supra.*
p. 422. l. 24. fr. audand, lege, *fraudandi.*
p. 422. l. 35. γυναικόδαν, lege, γυναικόδας.
pag. 457. l. 38. reductas, lege, *redactus.*
p. 461. l. 37. post hæc verba, *pœna temporalis*, adde, *nisi iuxta mensuram contritionis.*
p. 463. lin. 22. vel etiam iis, lege, *hi.*
pag. ead. lin. 27. extinguunt, lege, *extingunt.*

